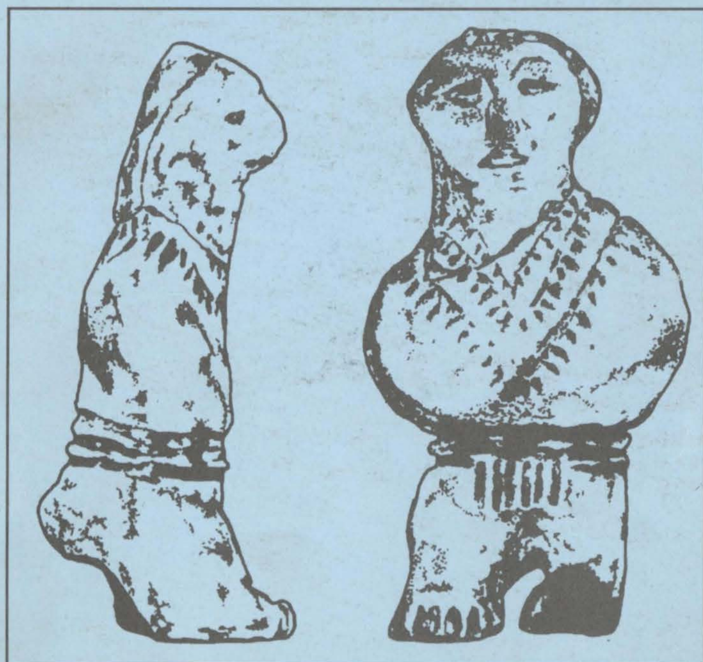
Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia
BIBLIOTHECA MVSEI APVLENSIS
IV

SABIN ADRIAN LUCA

AŞEZĂRI NEOLITICE PE VALEA MUREŞULUI (I). Habitatul turdăşean de la Orăştie - Dealul Pemilor (punct x_2)

Alba Iulia
1997

MUZEUL NAŢIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
BIBLIOTHECA MVSEI APVLENSIS
IV

SABIN ADRIAN LUCA

AŞEZĂRI NEOLITICE PE VALEA MUREŞULUI (I).
Habitatul turdăşean de la Orăştie - Dealul Pemilor (punct x_2)

BIBLIOTHECA MVSEI APVLENSIS
IV

SABIN ADRIAN LUCA

STEINZEITLICHE SIEDLUNGEN IM MUREŞTAL (I). Die Turdaş-Siedlung von Orăştie - Dealul Pemilor (punkt x_2)

Richten Sie bitte jedwelche
Korrespondenz an die Adresse:
MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII
RO - 2500 ALBA IULIA
str. Mihai Viteazul, 12-14
tel. 058/811853

Please send any mail to the
following addrese:
MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII
RO - 2500 ALBA IULIA
str. Mihai Viteazul, 12-14
tel. 058/811853

Grafica: Adriana şi Bianca Lazăr, Sabin A. Luca, Marius Ciută,
Traducere în germană: Alexandru Sonoc
Tehnoredactare computerizată: Ioan Mihoc

ISBN 973-0-00546-X

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
BIBLIOTHECA MVSEI APVLENSIS
IV

SABIN ADRIAN LUCA

AŞEZĂRI NEOLITICE PE VALEA MUREŞULUI (I). Habitatul turdăşean de la Orăştie - Dealul Pemilor (punct x_2)

CU CONTRIBUȚII DE: GEORGETA EL SUSI, MARIUS CIUTĂ, ALEXANDRU SONOC

ALBA IULIA
1997

CUVÂNT ÎNAINTE
(din partea editorului)

La patru ani după debutul colecţiei "*Bibliotheca Mvsei Apvlensis*", debut reprezentat de tipărirea lucrărilor primului simpozion internaţional de arheologie găzduit de Muzeul Naţional al Unirii, un nou volum se adaugă acestei colecţii, cunoscută deja şi apreciată de cercetătorii români sau străini. De altfel tocmai prestigiul ştiinţific de care se bucură muzeul din Alba Iulia şi publicaţiile sale au reprezentat motivul pentru care principalul autor al acestui volum, dr Sabin Adrian Luca şi colaboratorii săi, dr. Georgeta El Susi, Marius Ciută şi Alexandru Sonoc, au solicitat publicarea monografiei consacrate aşezării neolitice de la Orăştie în colecţia "*Bibliotheca Mvsei Apvlensis*". Solicitarea respectivă venea în întâmpinarea uneia dintre principalele orientări editoriale, axată pe valorificarea contribuţiilor ştiinţifice privind arheologia văii mijlocii a Mureşului, zonă tradiţională de colectare şi investigare a muzeului nostru.

Lucrarea "*Aşezări neolitice pe valea Mureşului (I): Habitatul turdăşean de la Orăştie - Dealul Pemilor (Punct X_2)*" este rezultatul săpăturilor sistematice efectuate într-un sit neolitic identificat prin laborioase cercetări de teren, cercetări care au îmbogăţit considerabil harta arheologică a zonei Orăştie. Punând în circulaţie un bogat şi variat material inedit aparţinând culturii Turdaş, prezentul volum contribuie la mai buna cunoaştere a evoluţiei şi formelor sale de manifestare, în condiţiile în care această cultură, des invocată în literatură, era ilustrată în special prin vechile descoperiri din aşezarea eponimă sau prin piese publicate în mod selectiv şi subiectiv, pentru a ilustra o teorie sau alta. Meritoriu este şi modul de abordare interdisciplinară al cercetării, o substanţială contribuţie reprezentând-o în acest sens reconstituirea economiei de subzistenţă a comunităţii neolitice de la Turdaş prin analiza resturilor de faună.

În concluzie, noul volum din seria "*Bibliotheca Mvsei Apvlensis*" consacrat aşezării neolitice de la Orăstie - Dealul Pemilor, este un model demn de urmat în ceea ce priveşte prelucrarea şi publicarea promptă a rezultatelor cercetării arheologice. El dovedeşte totodată deschiderea şi disponibilitatea muzeului din Alba Iulia de valorificare a bogatului patrimoniu arheologic din zonă, într-un spirit de largă colaborare cu toţi cei implicaţi în nobila misiune de salvare şi descifrare a urmelor trecutului.

Dr. Horia CIUGUDEAN
Directorul Muzeului Naţional al Unirii

PREFAŢĂ

Anul 1992 a reprezentat începuturile unor cercetări, amplificate de-a lungul timpului, dedicate cunoaşterii amănunţite a preistoriei bazinului mijlociu a văii Mureşului. Zona Orăştiei este investigată de un colectiv format din cadre universitare de la Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu (Sabin Adrian Luca, Zeno Pinter, Alexandru Sonoc) şi "1 Decembrie 1918" din Alba Iulia (I. Andriţoiu, I. Al. Aldea, M. Ciută), aflat sub coordonarea prof. univ. dr. Iuliu Paul. Între anii 1994-1995 la săpături a luat parte şi cercetătorul Nikolaus Boroffka din Berlin. La cercetări au participat deasemenea numeroşi studenţi de la universităţile mai sus menţionate, unii dintre aceştia -acum absolvenţi - contribuind la realizarea acestui volum. Materialul arheologic colectat a fost conservat şi restaurat la Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane Deva, fapt pentru care ţinem să mulţumim direcţiunii acestei instituţii, precum şi tuturor celorlalţi colaboratori din cadrul ei. Analiza faunei recoltate din staţiunile preistorice este efectuată de Georgeta El Susi (Muzeul judetean Reşiţa), căreia îi mulţumim şi pe această cale pentru laborioasa activitate de până acum.

În final, dorim să exprimăm întreaga noastră gratitudine conducerii Muzeului Naţional al Unirii din Alba Iulia şi în mod special directorului său general Horia Ciugudean, pentru înţelegerea şi sprijinul acordat în vederea publicării acestui volum în cadrul prestigioasei colecţii "Bibliotheca Mvsei Apvlensis".

Dr. Sabin Adrian LUCA

CAPITOLUL I

DESCRIEREA GEO-MORFOLOGICĂ A ZONEI ORĂŞTIE.

A. Delimitarea zonei cercetate arheologic.

Spaţiul geografic asupra căruia vom stărui în lucrarea noastră - pe care, în mod generic, îl vom denumi "zona Orăştiei" - desemnează, în mod concret, un areal mai extins, caracterizat de o complexitate deosebită, particulară din punctul de vedere al reliefului, ce are - drept axă centrală - valea Grădiştei, până la vărsarea acesteia în Mureş.

Zona este situată în partea central-vestică a ţării, în sud-vestul Transilvaniei. Aici, Mureşul îşi urmează cursul mijlociu curgând într-un culoar format de Munţii Apuseni şi cei Meridionali. Valea Grădiştei apare ca o microzonă care se defineşte în mod particular, fapt care îi oferă anumite individualităţi, fiind o zonă obligatorie de trecere către Transilvania.

Având o suprafaţă de 587 km^2, arealul cercetat are -în mod convenţional-, următoarele limite:

- la nord, cursul Mureşului;

- la est, o linie imaginară ce porneşte spre sud din dreptul localităţii Şibot şi care urmează Dealurile Cugirului şi apoi Culmea lui Pătru;

- la sud, o linie imaginară cu direcţia est-vest ce trece prin perimetrul cetăţilor dacice din Munţii Orăştiei (Grădiştei);

- la vest, o linie imaginară ce intersectează cursul Mureşului în dreptul localităţii Spini (vezi Harta 1) şi evoluează spre sud pe mici măguri ce separă valea Grădiştei de Depresiunea Haţegului (în unele cazuri se consideră că această zonă face parte din Depresiunea Haţegului, fiind numită “Depresiunea Haţeg-Orăştie”).

Putem concluziona, urmând aceste afirmaţii, că zona menţionată - zona depresionară Haţeg-Mureş - este alcătuită din trei unităţi joase, de vale: Ţara Haţegului, Depresiunea Strei-Cerna şi culoarul Orăştiei[1].

Suprafaţa convenţional stabilită se încadrează între 45°51' (Şibot), şi 45°30" (Piatra Roşie) latitudine nordică şi 23° 06' şi 23°31' (Şibot) longitudine estică[2].

---

[1] Monografie 1980, 19.

[2] Baciu-Baciu 1988, 13; Monografie 1980, 11.

Surprindem, prin acest mod de alegere a limitelor, evoluţia spre sud a reliefului, pornind de la o anumită secvenţă geografică reprezentată de cursul Mureşului între localităţile amintite.

B. Configuraţia geo-fizică.

Limitele amintite în rândurile anterioare, urmează în cea mai mare parte - cu excepţia culoarului Mureşului - cumpăna apelor din zonele înalte (munţii fiind, dealtfel, unul dintre principalele elemente geografice ale zonei). O altă particularitate a zonei este dată şi de modul de etajare a reliefului[3]

Analiza unor indici morfologici şi a unor aspecte morfo-geografice, dau posibilitatea identificării, aici, a trei mari unităţi de relief:

1. Zona depresiunilor, a luncilor şi culoarelor (principalul element al acestei unităţi fiind valea transversală a Mureşului[4], în care cele mai mari înălţimi nu depăşesc 200-300 m
2. Zona dealurilor piemontane, cu înălţimi cuprinse între 300 şi 600 m
3. Zona muntoasă, cu înălţimea de 600-1200-1600 m[5].

Întregul teritoriu circumscris văii Grădiştei se încadrează în grupa Carpaţilor Meridionali. Ca unităţi geomorfologice deosebim: colinele, văile intracolinare şi, mai cu seamă, terasele - asupra cărora vom insista -, precum şi terenul de luncă. În partea dreaptă a văii Mureşului, spre nord, se află Munţii Metaliferi, din marea grupă a Munţilor Apuseni, iar către sud, se înalţă în trepte Munţii Şureanu[6].

Privită dinspre nord, de la Orăştie, câmpia de pe terasa largă a văii Grădiştei se îngustează tot mai mult prin apropierea Culmilor Strungarilor, lanţ al Munţilor Sebeşului (Şureanu), opusă culmilor Holumbului Orăştiei[7].

În hotarul Ludeşti-Costeşti câmpia dispare aproape cu desăvârşire, iar mai la sud de aici rămâne doar albia apei[8], începând zona dealurilor piemontane de acumulare formate prin eroziunea bordurii montane[9].

În rândurile următoare vom insista asupra fiecăreia dintre unităţile menţionate.

---

3 Monografie 1980, 5.

4 Mihăilescu 1969, 30.

5 Monografie 1980, 12.

6 Baciu-Baciu 1988, 7; Monografie 1980, 20.

7 Baciu-Baciu 1988, 7.

8 *Ibidem*.

9 Monografie 1980, 20.

1. Zona muntoasă.

După cum aminteam anterior, munţii sunt categoria de relief predominantă, atât în microzona asupra căreia ne îndreptăm atenţia, cât şi în spaţiul mai amplu ce o circumscrie[10]. Mai mult de o treime din suprafaţa luată, în mod convenţional, în considerare, mai precis treimea sudică, este ocupată de Munţii Şureanu, numiţi şi Munţii Sebeşului[11], Munţii Cetăţilor Dacice[12] sau, chiar Munţii Orăştiei[13]. Aceştia se desprind din munţii Parângului, răsfirându-se din culmea "Vârful lui Pătru" (2130 m) ca un evantai, spre valea Mureşului şi a Streiului[14], fiind tăiaţi de văi adânci, radiare, care la contactul cu Podişul Transilvaniei coboară treptat, prin spinări netede, sub 800 m[15]. Ei se prezintă sub forma unor culmi rotunjite şi prelungi, slab ondulate, cu peisaj monoton[16]. Această regiune carpatică păstrează cele trei platforme de eroziune îmbucate una în alta mai clar decât oriunde, înlesnind încă din vechime, utilizarea lesnicioasă a spaţiului montan şi submontan[17]. Înălţimile maxime ale acestor munţi trec cu puţin peste 2000 m iar din punct de vedere geologic sunt alcătuiţi din şisturi metamorfice şi petice de calcar[18].

În vestul Munţilor Şureanu se află suprafaţa inferioară, numită Platforma Luncanilor (800-1000 m)[19], în care se găsesc depozite calcaroase masive, jurasice, ceea ce a dus la apariţia unor fenomene carstice, cel mai cunoscut fiind Peştera Cioclovina.

2. Zona piemonturilor şi a dealurilor.

Mai slab reprezentată - ca întindere teritorială - această unitate de relief face trecerea treptată de la zona muntoasă spre zona depresionară şi de luncă, şi - totodată - închide valea Grădiştei, individualizând-o şi separând-o de alte organisme geografice. Reamintim faptul că, unii geografi văd această depresiune ca parte integrantă a Depresiunii Haţeg-Orăştie[20]. Alţii însă - şi suntem tentaţi să le dăm dreptate acestora - văd în Depresiunea sau Culoarul Grădiştei, un

---

[10] Monografie 1980, 5; Baciu-Baciu 1988, 7; Floca 1969, 8.
[11] Floca 1969, 8.
[12] Mihăilescu 1969, 75.
[13] Această denumire este des folosită de localnici.
[14] Monografie 1980, 16.
[15] Mihăilescu 1969, 75; Gruescu-Grumăzescu 1970, 18.
[16] Gruescu-Grumăzescu 1970, 18.
[17] Mihăilescu 1979, 75; Monografia 1980, 11; Floca 1969, 8.
[18] Floca 1969, 8; Gruescu-Grumăzescu 1970, 18.
[19] Monografia 1980, 16.
[20] Monografia 1980, 16; Gruescu-Grumăzescu 1970, 23.

organism distinct[21], delimitat la est şi la vest de dealurile şi prelungirile piemontane ale Munţilor Şureanu, ce pornesc spre nord (spre Mureş), continuându-se până în lunca marelui râu transilvan, prin intermediul unor terase fertile[22], prielnice aşezării oamenilor. Toate dealurile ce înconjoară aceste terase sunt de înălţimi relativ mici (400-500 m), fiind acoperite cu păduri, cum ar fi spre exemplu cea a Romosului[23].

3. Zona depresiunilor şi culoarelor depresionare.

Depresiunile intramontane, cu luncile râurilor, formează treapta de relief cea mai joasă a microzonei, în care se resimte, dealtfel, şi cea mai puternică intervenţie antropică[24].

Culoarul Orăştiei este o depresiune alungită, asimetrică, destul de largă, creată de bazinele celor două râuri principale ce o străbat: Mureşul şi Grădiştea[25]. Relieful lui este creat din lunca largă a Mureşului şi dintr-un larg câmp de terase[26].

Lunca Mureşului este, în general, largă de 3-5 km, atingând - uneori - chiar lăţimi de 8-10 km, râul meandrând puternic, schimbându-şi - în epocile în care nu este înconjurat cu diguri -des cursul, în limitele luncii sale. Lăţimea considerabilă a acesteia face ca, uneori, depunerile aluvionare să nu fie egale, formându-se grindurile. Unii geografi - sub influenţa geologilor, pentru care terasa este, în primul rând, un depozit - consideră luncile râurilor, cele inundabile şi cele neinundabile, tot terase. Morfologic însă, acestea nu pot fi considerate ca atare, ci doar ca şesuri aluvionare de etaj, ori terminale.

Ele au, în mod frecvent, lărgimi de câţiva kilometri, nu numai pe văile mari, dar şi în sectoarele joase, cu văi părăsite şi văi divagante[27].

În cazul în care albia Mureşului atinge una dintre marginile luncii, la zona de contact cu terasa I, asistăm la formarea unor coturi active, ce înaintează în timp, formând maluri foarte abrupte şi înalte de până la 10 m[28].

În cazul bazinului Mureşului se disting - de către geografi - şase-şapte terase pentru sectorul de podiş şi pentru culoarul dintre Munţii Apuseni şi

---

21 Baciu-Baciu 1988, 7.

22 Floca 1969, 8.

23 Baciu-Baciu 1988, 7-8.

24 Monografia 1980, 19.

25 *Idem*, 20; Baciu-Baciu 1988, 8.

26 Monografia 1980, 20.

27 Mihăilescu 1969, 161.

28 Acest fenomen se poate observa în cele mai tipice condiţii pe malul stâng al Mureşului, la est de Turdaş, în punctul numit "Luncă", unde se află celebra aşezare eponimă culturii Turdaş.

Munții Șureanu, pentru a scădea sub patru în regiunea colinară dinspre Tisa[29]. Terasele din lungul culoarului văii trec pe sub poala munților și a dealurilor în trepte de piemont, fiind clădite dintr-o succesiune de pietrișuri, nisipuri și luturi, pe zeci de metri grosime, acumulând mari rezerve de apă în interiorul lor[30].

Terasa a I-a, în special zona de margine a acesteia de către nord, la contactul cu lunca Mureșului, oferă cele mai prielnice condiții de locuit, fiind caracterizată de prezența celor mai fertile pământuri pentru agricultură, a numeroase surse de apă potabilă sub forma unor izvoare, având calea de transport a râului la îndemână și o climă sănătoasă din cauza existenței unei ventilații naturale continue.

În concluzie, putem afirma că relieful văii Grădiștei urcă , de la Mureș, în terase dispuse neregulat, închipuind un amfiteatru, spre Munții Șureanu (Orăștiei), unde se înalță durabilele cetăți dacice[31].

4. Arterele hidrografice.

Stuctura geografică variată a zonei determină condiții variate de zăcământ acvifer; de la strate acvifere în cristalin, la strate în subsedimentar. La marginea depresiunilor și în văile largi sunt strate de această natură în formațiunile de terasă, sau în depozite de luncă[32]. La zona de contact dintre terasa I și luncă - atât cea a Mureșului, cât și cea a Grădiștei -apar puternice izvoare de apă potabilă, deosebit de abundente, venind de sub straturi geologice de pietrișuri și argile solidificate[33].

Râul cel mai important al zonei - atât ca lungime, cât și ca volum de apă - este Mureșul. El delimitează partea nordică a arealului studiat pe o lungime de 20 km Bazinul său este asimetric deoarece afluenții de pe dreapta (dinspre Munții Apuseni) sunt scurți și cu debite mici, iar cei dinspre sud sunt lungi și cu debite mari[34]. Curgând de la est la vest el colectează, dealtfel, toate apele însemnate din zonă[35]. Față de volumul apei, lățimea Mureșului nu este prea mare; albia lui este, însă, destul de adâncă - pe porțiuni -, impresie sporită și prin înălțimea malurilor care, uneori, sunt abrupte[36]. În anotimpurile cu nivel normal, în dreptul municipiului Orăștie, Mureșul este lat de 80-120 m și adânc

[29] Mihăilescu 1969, 155.
[30] *Idem*, 161.
[31] Baciu-Baciu 1988, 7.
[32] Monografia 1980, 27.
[33] Aceeași situație se observă la Orăștie-*Dealul Pemilor*, punct X_2, X_{4-5}, și X_8 și la Turdaș-*Luncă*
[34] Floca 1969, 13; Monografia 1980, 28.
[35] Baciu-Baciu 1988, 8; Monografia 1980, 28.
[36] Floca 1969, 13-14.

de 1-2 m Viteza obişnuită a apei este de aproximativ 1m/sec. , în debitul obişnuit de 93 m^3/sec. şi 100 m^3/sec[37]. Cantitatea cea mai mare de apă se vehiculează prin albia râului primăvara[38].

Din timpurile străvechi Mureşul a constituit şi a fost folosit ca o însemnată cale de transport şi de comunicaţie, fiind - din acest punct de vedere - un adevărat "bulevard" de trecere la nivelul preistoriei[39]. Dovadă a acestui fapt este frecvenţa neobişnuită a aşezărilor omeneşti de-a lungul său (vezi harta 1 şi 2).

Al doilea curs de apă, ca importanţă, în zona studiată este valea Grădiştei (cunoscută şi sub denumirile de Valea Oraşului, Beriul, Valea Orăştiei)[40]. Aceasta izvorăşte din Munţii Şureanu, mai precis de la poalele culmilor Muncelului (1450 m), şi colectează apa tuturor pâraielor din zonă pe o lungime de 47 km, dintr-un bazin de 408 km^2, sfârşind prin a se vărsa în Mureş, în dreptul municipiului Orăştie[41]. Dintre afluenţii săi amintim: Valea Albă, Valea Tâmpului, Valea Ursoii, Valea Vinţii, Valea Mare ş.a.[42]. Apa Grădiştei se uneşte, în dreptul Orăştiei, cu Sibişelul, cel mai important afluent al său, păstrându-şi numele de mai sus până la vărsarea sa în Mureş.

Sibişelul are o lungime a cursului de apă de 32 km adunându-şi apele dintr-un bazin hidrografic cu suprafaţa de 171 km^2 [43]. Panta de scurgere a râului este foarte mare - 1,5% pe cursul inferior şi 50% pe cel superior - fapt care face ca în vremea ploilor torenţiale undele sale de viitură să provoace mari inundaţii[44].

În zona descrisă nu există ape minerale, însă considerăm necesară menţionarea unor astfel de izvoare dincolo de Mureş[45].

5. Clima

În general, clima din zona Orăştiei se încadrează în ceea ce se defineşte: clima temperat-continentală de deal, cu 3-4 luni reci şi umede, şi 8-9 luni temperate pe an[46].

---

[37] *Idem*, 14; Monografia 1980, 29.
[38] Monografia 1980, 28.
[39] Floca 1969, 14.
[40] *Ibidem*; Baciu-Baciu 1988, 8; Monografia 1980, 29.
[41] *Ibidem*.
[42] Baciu-Baciu 1988, 8-9.
[43] *Ibidem*.
[44] *Ibidem*.
[45] Floca 1969, 14.
[46] *Idem*, 11; Monografia 1980, 27.

Datorită etajării reliefului, între lunca Mureşului - treapta cea mai joasă - unde media anuală a temperaturii este de 10°C şi Munţii Şureanu unde temperatura medie anuală este de -1°C, se constată că amplitudinea valorică maximă a temperaturilor medii anuale este de 11°C[47].

Diferenţele de temperatură, sensibile între unele localităţi, sunt determinate - mai ales - de formele variate de relief pe care se află şi de gradul de expunere a terenului la soare (orientarea lui faţă de punctele cardinale)[48]. Cantitatea anuală de precipitaţii are amplitudinea valorică între 540 mm (Geoagiu) şi peste 1400 mm în zona montană. În depresiuni, temperatura este influenţată de poziţia acestora intramontană - şi aici semnalăm frecventele inversiuni de temperatură caracteristice acestor forme de relief, mai ales în sezonul rece - de gradul lor de deschidere, care se răsfrânge în circulaţia aerului[49].

Pe valea Mureşului, în arealul cercetat, media temperaturilor anuale a atmosferei se ridică la 8-9°C[50]. De exemplu, la Orăştie, media temperaturii lunii iulie este de 20°C, iar în luna ianuarie de -0,6°C, media multianuală fiind de 10°C[51]. Regiunile de dealuri mai înalte, de piemonturi, sunt mai reci, temperatura medie în luna ianuarie atingând -7°C, în unele locuri fiind şi mai scăzută[52].

Din trecerea în revistă a unor valori de temperatură din diverse puncte ale arealului cercetat se poate afirma că, în zonele joase se resimte o influenţă vestică în regimul precipitaţiilor şi temperaturii[53]. Alte influenţe, legate de aceeaşi zonă geografică, sunt mediteraneene, tranzitând Banatul. În februarie cad cele mai puţine precipitaţii (130 mm) pe Valea Mureşului, iar în iulie cele mai multe (800 mm)[54].

În general, circulaţia maselor de aer este dominant vestică în regiunea centrală - mai precis în culoarul Orăştiei - vânturile variind şi ele, de la şes la munte unde sunt mult mai frecvente şi puternice. Între vânturile caracteristice zonei semnalăm "Vântul Mare" care bate primăvara, pe versanţii nordici ai

---

47 Monografia 1980, 23.
48 Floca 1969, 11.
49 Monografia 1980, 23.
50 *Ibidem*; Floca 1969, 12.
51 Floca 1969, 12.
52 *Ibidem*.
53 Monografia 1980, 11.
54 *Idem*, 25.

Munţilor Şureanu[55]. Vântul predominant suflă dinspre V-NV în timpul iernii şi E-SE în timpul verii, intensitatea lui fiind, în general, slabă[56].

Nu trebuie uitaţi nici curenţii prezenţi în cea mai mare parte a anului, în Lunca Mureşului.

6. Solurile

Diversitatea reliefului se răsfrânge şi asupra structurii şi calităţii solurilor în funcţie şi de condiţiile pedo-climatice în care s-au format. Zona văilor, râurilor şi luncilor se caracterizează prin soluri aluvionare, gleice, pseudogleice, mai rar cernoziomuri, în general, fiind soluri higroscopice sunt prielnice agriculturii doar în urma intervenţiei antropice. Zona depresiunilor, a teraselor şi a dealurilor piemontane se caracterizează prin cernoziomuri şi soluri brune de terasă. Acestea se încadrează în categoriile de soluri brune, brun-roşcate de pădure, în diferite grade de podzolizare, deosebit de prielnice agriculturii. Această situaţie este existentă şi pe terasa I, unde sunt cele mai bune condiţii de locuire în zona Orăştiei. În zonele mai înalte găsim soluri gălbui, de podzolizare secundară, şi soluri brun-roşcate, de pădure, pe calcare. În zonele foarte înalte, unde găsim păduri de răşinoase, sunt răspândite solurile ruginii de tip brun-alpin şi podzoluri alpine[57].

7. Vegetaţia

Vegetaţia urmează, la rândul ei, evoluţia treptelor de relief.

În zona alpină întâlnim pajişti cu rogoz de munte, snârdar, afine şi păruşcă. În zona subalpină, pajişti şi arbuşti de ienupăr şi jnepeni. Urmează vegetaţia forestieră formată din păduri de conifere (1800-1300 m), molid, brad, pin şi păduri de fag asociate, sub 1300 m, cu stejar şi jugastru. Apar apoi, mai jos, pădurile de gorun, stejar şi esenţe slabe. În luncă predomină plopul, salcâmul, răchita şi salcia.

Influenţa mediteraneeană se manifestă, în acest areal, prin prezenţa unor specii endemice, tipic sudice, caracteristice unei clime calde. De asemenea, pe porţiuni ale văii Mureşului apar şi zone cu vegetaţie caracteristică stepei[58].

Înainte de a trece la prezentarea principalelor căi de comunicaţie din cadrul acestui areal, considerăm necesară cunoaşterea mediului virtual în care au evoluat comunităţile preistorice, astfel încât vom încerca, în linii generale, să înfăţişăm presupusele condiţii geoclimatice şi geofizice la nivelul acelei

[55] *Ibidem* ; Floca 1969, 12.

[56] Floca 1969, 12.

[57] *Idem*, 16-17; Monografia 1980, 31.

[58] Floca 1969, 17; Monografia 1980, 33.

perioade, aceasta deoarece nu putem defini comunitățile, respectiv omul preistoric, decât integrându-l în mediul său cotidian.

Pentru evoluția climatului în neolitic s-a făcut apel, pe lângă alte metode, la analizele sporo-polinice. Pe baza oscilației pădurilor şi a frecvenței speciilor s-a ajuns la concluzia conform căreia între anii cca 7000-5000 î. Chr. a fost un optim climatic cu o climă mai caldă decât în zilele noastre, apoi a urmat o perioadă caldă şi umedă (5000-3000 î. Chr.) şi, din nou, una caldă şi uscată[59].

Conform clasificării făcute de I. Pop (1929, 1943, 1957) această perioadă (cea a neoliticului dezvoltat) s-ar putea numi "faza molidului cu alun şi stejăriş amestecat"[60].

La o analiză atentă a hărților pedologice ale arealului, dar şi la observarea liberă a solului din zonele cercetate din punct de vedere arheologic, putem constata predominanța unei structuri de tip forestier - brun, brun-roşcat - fapt ce confirmă existența, vreme îndelungată, a unor întinse păduri[61].

Alte studii generale cu privire la mediul geografic al epocii neolitice afirmă faptul că aceste păduri imense stăteau în calea maselor de aer, a ciclonilor mobili - determinând gradul de continentalism al climei . Aceasta ducea la regimuri termice şi fluvimetrice uniforme, mult mai constante, răcoroase, ploioase, lipsind perioadele de secetă excesivă.

Aversele puternice erau mai rare, iernile mai blânde, mai bogate în zăpezi, iar debitele râurilor mai uniforme, fără albii distruse de viituri.

C. Căile de comunicație.

Dat fiind faptul că avem de a face cu o zonă depresionară de tip "culoar transversal" înconjurată, în cea mai mare parte, de munți şi dealuri, este necesară cunoaşterea locurilor de trecere, posibile căi urmate de comunitățile neolitice atât în ocuparea zonei, cât şi în expansiunea lor către alte teritorii.

Valea Mureşului, adevărată "axă de trecere" situată între cele două grupe majore ale Carpaților româneşti (Meridionali şi Occidentali), face legătura spre est cu Podişul Secaşelor şi Podişul Transilvaniei (în genere către marea "căldare" intracarpatică a Transilvaniei), iar către vest, cu Banatul şi mai departe cu zonele central europene.

"Bulevard" al preistoriei, după cum aminteam mai înainte, ea constituie cea mai importantă - probabil unica -, cale de comunicație a acestei epoci dată fiind uşurința cu care putea fi parcursă, cât şi datorită condițiilor prielnice pe care le oferă habitatului pe terasele ei.

---

59 Dumitrescu-Vulpe 1988, 22.

60 Cârciumaru-Tomescu 1994, 20.

61 Situația se observă la Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2, X_8, şi la Turdaş-*Luncă*.

Mai mult, Valea Mureşului constituie drumul cel mai scurt care leagă ţinutul Carpaţilor cu Câmpia Tisei şi, mai departe, cu zona Dunării mijlocii şi chiar către Peninsula Balcanică[62].

D. Sursele de materii prime.

Suprafaţa redusă a arealului în discuţie, precum şi caracteristicile sale geografic-geologice, nu ne permit surprinderea în totalitate a surselor de materii prime exploatabile la momentul cronologic al neoliticului dezvoltat.

După cum aminteam, este de presupus faptul că o mare parte a lui a fost acoperită cu păduri, astfel încât lemnul - una din principalele materii prime folosită de omul preistoric, în mod frecvent, pentru confecţionarea de unelte, cât şi ca material de construcţie, sau chiar ca sursă de căldură - a fost, în mod indiscutabil, un material la îndemână din abundenţă.

Solurile teraselor, în locurile din apropierea luncii, sau unde nu erau acoperite de păduri, au fost prielnice agriculturii - fie ea şi primitivă -, astfel este foarte probabil ca ele să fi oferit locuri pentru cultivarea şi recoltarea de plante comestibile, afirmaţie sprijinită şi de descoperirile făcute în siturile arheologice ale zonei, în strânsă legătură cu aceste îndeletniciri.

Dintre rocile ce apar în zona cercetată, şi care prezentau un anumit grad de utilitate, amintim gresiile existente sub formă de zăcăminte în zona Turdaşului. O anumită specie de silex, cenuşie şi de o calitate mai proastă, ce apare cu abundenţă, în siturile cercetate, pare a fi şi ea de origine locală.

Silexul de Banat, galben-brun-roşiatic, cu nervuri negre, de bună calitate, nu se găseşte în stare brută în zona cercetată, dar zăcăminte din această materie uşor de prelucrat se află la aproximativ 100 km în aval de Mureş[63].

Pe toate terasele Mureşului, abundă depozitele de argile, de bună calitate, adecvate pentru confecţionarea ceramicii.

De menţionat că, în tot arealul în discuţie *lipseşte* cu desăvârşire sarea, atât sub formă de aflorisment cât şi sub formă de slatine.

În final, nu lipsită de importanţă considerăm a fi semnalarea unor izvoare de apă minerala, toate dincolo de cursul Mureşului, în zona de carst a Munţilor Metaliferi: la Bobâlna - ape feruginoase termale cu temperatura de 17°C; Boholt, cu ape carbogazoase şi Geoagiu-Băi, unde apar ape oligometalice iodurate, cu temperatura de 30-32°C.

[62] Floca 1969, 22.

[63] Păunescu 1970, 85; Comşa 1971, 15-18; 1987, 89.

CAPITOLUL II

CERCETĂRI DE SUPRAFAȚĂ ÎN ZONA ORĂŞTIE

Studiul geo-morfologic al zonei Orăştiei ne-a convins că cele mai propice zone pentru locuit în epocile preistorice sau istorice sunt legate de principalele ape ce străbat teritoriul, în special afluenții principali ai Mureşului. De aceea s-a urmărit cunoaşterea, în primul rând, a primei terase a Mureşului şi a zonelor de contact cu formațiunile de deal şi piemont.

Perieghezele au fost inițiate încă din anul 1991 când s-a cercetat zona denumită de noi în mod generic "*Dealul Pemilor*"[64]. Cu această ocazie au fost colectate materiale aparținând, în principal, unor culturi preistorice. Aceste cercetări de teren au fost continuate şi în anul 1992. Rezultatele preliminare ale primilor doi ani de periegheze au fost publicate în 1993[65]. În anii 1994-1995 perieghezele efectuate în zona "*Dealului Pemilor*" au fost combinate cu acțiuni de sondare pentru cunoaşterea din punct de vedere stratigrafic, a principalelor situri arheologice descoperite[66].

Vom enumera, în continuare, principalele descoperiri arheologice de pe dealul amintit, care este - de fapt - prima terasă a Mureşului în zona de est a municipiului Orăştie.

Delimitarea "*Dealului Pemilor*" este dată, spre sud-vest, de pârâul Lipovița (vezi Harta 1, zona haşurată numerotată cu sigla I; Harta 2) şi, spre nord-est, de valea Romoşelului. Cercetările s-au redus, deocamdată, la terasa I ce se ridică deasupra luncii inundabile a Mureşului.

Punctul X_1 (Harta 2)

Cu ocazia construirii unei stații de pompare, aici au fost descoperite materiale arheologice. Autorul descoperirii a efectuat şi un sondaj de verificare stratigrafică. Din informațiile acestuia, stratul de cultură are aici 0,60 m

64 Perieghezele au fost efectuate, în acel an, de Aurel Cosma, pe atunci muzeograf la Muzeul de Artă Populară din Orăştie şi Zeno Pinter, cercetător la Institutul de Ştiințe Socio-Umane Sibiu.

65 Punctele arheologice numerotate cu siglele X_{1-8}: Luca-Cosma 1993.

66 În aceşti ani s-au alăturat colectivului de periegheză I. Andrițoiu, N. Boroffka şi A. Ursuțiu.

Materialele arheologice aparţineau culturii Turdaş. Din păcate, acestea s-au pierdut din cauze greu de înţeles[67].

Punctul X_2 (Harta 2)[68]

Acesta se situează la aproximativ 3-400 m vest de primul. Nu vom insista prea mult asupra lui deoarece constituie, prin descrierea sa detaliată, principalul motiv al acestei lucrări. Menţionăm doar că aici am descoperit o imensă aşezare aparţinând culturii Turdaş şi două cimitire: cimitirul 1 (în ordinea descoperirii) ce se încadrează, cultural şi cronologic, la cumpăna dintre secolul X şi secolul XI, şi cimitirul 2 ce aparţine culturii Turdaş (vezi planul 1).

Punctul X_3 (Harta 2)[69]

Aşezarea preistorică din acest punct, situat la aproximativ 200 m sud de aşezarea turdăşeană din punctul X_1, posedă materiale arheologice caracteristice culturilor neolitice Starčevo-Criş şi Turdaş. Materialele turdăşene pot fi judecate în conexiune cu aşezările din punctele X_1 şi X_2, în sensul existenţei unui *complex* de staţiuni aparţinând acestei epoci. Cercetările viitoare vor avea în vedere stabilirea legăturilor cronologice dintre aceste staţiuni şi stabilirea stratigrafiei orizontale şi a legăturilor stratigrafiei verticale din cele trei puncte.

Punctul X_4 (Harta 2)[70]

Aici au fost descoperite materiale arheologice, deosebit de fragmentare, aparţinând unor culturi preistorice. Sondajele efectuate în vara anului 1994 de dr. N. Boroffka, ilustrează faptul că stratul de cultură este extrem de subţire. Aparent, dealul este fasonat. În anul 1993 atribuiam aceste lucrări epocii bronzului[71]. Această ipoteză însă, nu poate fi, încă, demonstrată ştiinţific. Perieghezele anului 1994 au dus la descoperirea unor materiale litice deosebit de caracteristice pentru epoca paleolitică veche. Acestea sunt în curs de publicare[72].

---

67 Această cercetare a aparţinut muzeografului-director în acea perioadă a Muzeului din Orăştie, N. Adam

68 Luca-Cosma 1993, 85; Luca 1994; Paul-Luca şi colab. 1994; Paul-Luca şi colab. 1995.

69 Luca-Cosma 1993, 86.

70 *Ibidem*

71 *Ibidem*

72 Materialul a fost predat spre publicare redacţiei revistei *SCIVA*, fiind redactat de S. A. Luca şi N. Boroffka.

Punctul X_5 (Harta 2)[73]

Din această aşezare au fost colectate materiale aparţinând la diverse epoci istorice. Faţă de informaţiile avute şi publicate din anul 1993[74] am aflat, în anul 1994, că materialele cele mai caracteristice pentru situl de aici sunt cele aparţinând epocii timpurii a bronzului, culturii Wietemberg, culturii Basarabi şi epocii dacice clasice. S-au efectuat sondaje de verificare în anul 1994[75] şi 1995[76].

La baza terasei - în zona punctelor X_{3-5} - există şi în ziua de astăzi, izvoare foarte puternice, cu debit semnificativ. Credem că, existenţa acestora a făcut ca - în perioadele străvechi - oamenii să-şi construiasca aşezările aici.

Punctul X_6 (Harta 2)[77]

Periegheza efectuată în această asezare a dus la descoperirea unor materiale arheologice aparţinând culturilor Petreşti şi Coţofeni. Sporadic, apar şi materiale aparţinând culturii Turdaş. Destul de rar apare şi ceramică încadrabilă în perioada feudalismului timpuriu.

Punctul X_7 (Harta 2)[78]

Aşezarea neolitică din acest punct este cunoscută de mai multă vreme[79]. În vara anului 1995 am efectuat câteva sonde de verificare a stratigrafiei. Materialele rezultate sunt în curs de prelucrare şi vor constitui materia primă a unui articol ce va fi publicat în anul 1996[80]. Ceramica de aici poate fi încadrată în faza A_2-A_3 a culturii Vinča.

Punctul X_8 (Harta 2)[81]

La aproximativ 400 m sud-vest de punctul X_2 se află o aşezare neolitică aparţinând culturii Starčevo-Criş[82]. Cercetările sistematice efectuate aici în anii 1993 şi 1994 au dus la descoperirea unor complexe ce pot fi atribuite fazei IV A a culturii menţionate şi a două necropole, una aparţinând civilizaţiei medievale

73 Luca-Cosma 1993, 86.
74 *Ibidem*.
75 Sondaj efectuat de N. Boroffka.
76 Sondaj efectuat de N. Boroffka şi I. Andriţoiu.
77 Luca-Cosma 1993, 86..
78 *Ibidem*.
79 Această staţiune a fost descoperită de M Căstăian, cu ocazia săpării unui şanţ pentru telecomunicaţii.
80 Sondajele au fost efectuate de S. A. Luca şi M Căstăian.
81 Luca-Cosma 1993, 86; Paul-Luca şi colab. 1994a, 45; 1995a, 63.
82 Aşezarea a fost descoperită de M Ciută.

timpurii şi alta aparţinând perioadei scitice[83]. Sub această aşezare, pe panta terasei, se află un izvor, puternic şi în ziua de astăzi.

Pe terenul aflat între punctele X_8 şi X_6 apar - sporadic - materiale arheologice realizate din piatră cioplită ce pot fi atribuite, din punct de vedere cultural, paleoliticului. Între acestea, există şi materiale tipice pentru epoca mousteriană[84].

Punctul X_9 (Harta 2)

Accesul la botul de deal de aici este barat prin existenţa a cel puţin două şanţuri dublate cu val, ce se mai pot observa într-o râpă, aflată în partea de vest a sitului. Materialele arheologice recoltate cu ocazia perieghezei din anul 1994 sunt extrem de fragmentate şi aparţin - după toate aparenţele - unei civilizaţii de tip Hallstattian[85].

Punctul X_{10} (Harta 2)

Cu ocazia perieghezei din anul 1994 am descoperit, pe o terasă formată prin prăbuşirea botului terasei I, o jumătate de vas ce poate fi încadrat la sfârşitul epocii bronzului. Credem că am descoperit cu acest prilej o necropolă aparţinând acestei epoci[86].

*

* *

Pe lângă perieghezele ce au avut drept scop cercetarea zonei de est a municipiului Orăştie au fost efectuate, în anul 1994, şi cercetări de suprafaţă în arealul de sud al localităţii[87]. Aici se află, după Dealul Mic, tumulii de la "Ţâţele Gorganului". Primii doi sunt de mari dimensiuni, pe când al treileaa este aplatizat. Primul - înspre Orăştie - are un şanţ la bază ce-l înconjoară pe jumătate de diametru. Nedescoperindu-se materiale arheologice în zona acestora, încadrarea cronologică şi culturală este foarte greu de făcut.

Mergând în continuare către Dâncu Mare, s-au descoperit alţi şapte tumuli, grupaţi. Patru dintre aceştia se află într-o zonă împădurită, iar ceilalţi trei, la marginea acesteia. Unul dintre tumuli este secţionat de un drum forestier. Diametrul tumulilor este de aproximativ 10-12 m Nu s-au descoperit materiale

---

83 Mormântul aparţinând perioadei scitice, descoperit de noi în anul 1993, va fi publicat de N. Boroffka.

84 Mulţumim domnului coleg M Cârciumaru pentru determinarea eşantioanelor ce provin din zona Orăştiei.

85 Periegheza a fost efectuată de S. A. Luca.

86 *Ibidem*.

87 Luca şi colab. 1995a, 64-65.

arheologice. Modul de dispunere al acestora şi dimensiunile ne duc cu gândul la o posibilă necropolă de genul celor din Munţii Apuseni[88], sau din alte zone înalte[89], aparţinând culturii Coţofeni.

Înainte de intrarea în Dâncu Mic, dinspre sud, s-au recoltat, dintr-o râpă, două fragmente ceramice Hallstattiene. Poate că platoul de deasupra acesteia a fost locuit în perioada citată. La ieşirea dinspre nord din satul amintit (spre Tămăşeasa), în zona fostelor grajduri ale C.A.P.-ului, s-au descoperit fragmente ceramice romane.

Alte periegheze au vizat partea de nord-nord-vest a municipiului Orăştie. După parcurgerea a aproximativ 2 km pe şoseaua naţională către Deva, echipa a luat-o la dreapta, pe pârâul Siteşului (Harta 1, zona III). La aproximativ 500 m de Mureş, pârâul coteşte spre nord-nord-vest. După acest cot a fost descoperită o depunere arheologică aparţinând culturii Wiettemberg. Aici s-a practicat şi un sondaj de verificare confirmându-se existenţa nivelului deja menţionat. Locul în care s-au desfăşurat cercetările se numeşte " Făiug ".

Pe locul fostelor grajduri ale C.A.P. Pricaz (Harta 1, zona IV) s-au descoperit materiale arheologice aparţinând epocilor bronz-hallstatt şi romană[90]. Informaţiile mai vechi citează apariţia unor materiale neolitice (Turdaş) în acelaşi punct[91]. La est de Pricaz, în malul pârâului Pet, s-au recoltat materiale ceramice aparţinând epocii romane. Stratul de cultură are aproximativ 30-40 cm (Harta 1, zona V).

Cercetarea de suprafaţă a zonei Orăştiei nu s-a încheiat încă. Mai avem de verificat unele informaţii ce vizează perimetrul satului Pricaz, vărsarea râului Grădiştei în Mureş, sau zona Căstăului. Credem însă, că bogăţia informaţiei prezentate convinge asupra deosebitei importanţe a zonei cercetate, încă din preistoria cea mai îndepărtată. Credem că, cercetările anilor ce vor urma au să aducă multe alte descoperiri în urma marilor lucrări de investiţii ce vor afecta echilibrul antropic al zonei cercetate[92].

---

88 Ciugudean 1991; Vlassa şi colab. 1985-1986, 59-64.

89 Vlassa şi colab. 1985-1986, 59.

90 Luca şi colab. 1995a, 65.

91 Andriţoiu 1979, 25, poz. 26, n. 26.

92 Principalele activităţi de acest gen ce se desfăşoară sau se vor desfăşura în zonă sunt: modernizarea DN 7; construirea autostrăzii pe valea Mureşului şi a aeroportului internaţional.

CAPITOLUL III

A. DESCRIEREA CERCETĂRILOR SISTEMATICE DE LA "DEALUL PEMILOR", PUNCT X_2

1. Sistemul de săpătură. Secţiuni, casete şi suprafeţe

Terasa I se înalţă în acest punct, cu 8-10 m peste lunca inundabilă a Mureşului. Platoul terasei are, în punctul X_2, aproximativ 250.000 m^2, suprafaţă plină în întregime cu resturi ceramice şi unelte de silex cioplit. Mai mult de 1/3 din platou este acoperit de o păşune, fapt ce influenţează pozitiv posibilitatea cercetării sistematice a sitului[93]. Datorită acestor condiţii am hotărât ca prima secţiune magistrală să pornească de la buza terasei - perpendicular pe aceasta - şi să taie, pe direcţia nord-vest - sud-est, întregul platou. Suprafaţa cercetată ppână în acest moment depăşeşte 350 m^2, distanţa de la borna 0 (buza terasei), până la capătul ultimei secţiuni de pe magistrala I, fiind de 240 m. Deci, putem socoti că această magistrală a tăiat aproximativ jumătate din platoul menţionat.

Intenţia noastră este ca, în anii viitori, să iniţiem alte două magistrale, perpendiculare pe magistrala I, şi -mai apoi- să realizăm suprafeţe în zonele mai importante, în paralel cu urmărirea unor complexe continue cum sunt şanţurile 1-3 (vezi planul 1).

*

* *

[93] Săpăturile sistematice s-au desfăşurat în cadrul unui proiect de cunoaştere a preistoriei văii Mureşului mijlociu al cărui coordonator este prof. univ. dr. Iuliu Paul. Finanţarea proiectului, în cadrul căruia au efectuat practica de specialitate peste 300 de studenţi de la Universităţile din Sibiu şi Alba Iulia, a fost asigurată, în anul 1992 de Universitatea din Sibiu, iar în anii 1993-1995 de ambele universităţi. Depozitarea, conservarea şi restaurarea patrimoniului arheologic colectat este asigurată de Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane din Deva. Documentaţiile de şantier se află la Laboratorul de Arheologie al Universităţii din Sibiu (Sabin Adrian Luca). Din colectivele de cercetare au făcut parte, de-a lungul celor 4 ani de săpături, A. Cosma (1992), Al. Aldea (1993), I. Andriţoiu (1994-1995), M Ciută (1992-1995), A. Ursuţiu (1993-1994), Al. Sonoc (1993-1995) şi M Căstăian (1993-1995). Mulţumim tuturor studenţilor care ne-au ajutat, într-un fel sau altul, la buna desfăşurare a lucrărilor pe şantier. Un gând aparte colegului şi prietenului N. Boroffka (Berlin) pentru ajutorul acordat în anii 1994-1995, precum şi colegului Z. Pinter care a fost în toţi aceşti ani alături de noi.

Vom analiza, în continuare, principalele rezultate ale săpăturilor sistematice:

Secţiunea S 1/1992

Dimensiunile secţiunii sunt de 20/1,5 m Obiectivele arheologice descoperite aici aparţin epocii neolitice (cultura Turdaş) şi perioadei de început a secolului XI[94].

Stratul de cultură neolitic este de aproximativ 20 cm. De partea superioară a acestuia aparţin resturile unei locuinţe de suprafaţă, foarte prost păstrată - atinsă de plug -, afectată şi de un şanţ ulterior. Resturile locuinţei se află în carourile 6-8. Poate că şi aglomerarea de fragmente ceramice, chirpic şi pietre din caroul 9 aparţin aceluiaş complex (locuinţa L_1). În afară de complexele arheologice amintite au mai fost descoperite şi cinci morminte aparţinând necropolei de secol XI ce se întinde pe botul terasei (vezi Plan 1, 10).

Secţiunea S 2/1992

Aceasta are dimensiunile de 20/1,5 m şi a fost trasată 20 de m de secţiunea S 1/1992, în continuarea axului magistralei (vezi Plan 1). Stratul de cultură aparţinând culturii Turdaş se îngroaşă până la 0,45 m Nu s-au sesizat subnivele semnificative pe profil, chiar dacă descoperirile ne arată, în zona bordeiului B_1, şi o locuinţă de suprafaţă tasată în umplutura sa (vezi planul 2 a-b), locuinţă care a primit sigla L_3. Principalele complexe din secţiune sunt locuinţele menţionate mai sus şi şanţul 1, aparţinând - după opinia noastră - gardului ce înconjura, în faza veche, aşezarea (vezi Planul 1). Adâncimea maximă a bordeiului B_1 a fost de 2,10 m, iar cea a şanţului de 1, 40 m. Sesizăm că între bordei şi şanţ este o porţiune de aproximativ 20 cm care le separă. În secţiune au mai fost cercetate alte patru gropi şi alveolări, nelegate de complexele de locuire.

Secţiunea S 3/1993

Sectiunea a fost trasată la NV de secţiunea S 1/1993 şi a avut dimensiunea de 12/1,5 m. Prin această lucrare s-a delimitat latura de nord a aşezării neolitice şi a necropolei de secol XI. S-a constatat că stratul de cultură neolitic este aproape inexistent, grosimea sa fiind între 0, 03 şi 0, 08 m Nu s-au mai găsit nici morminte medievale. Singurul complex surprins (în zona caroului 7) este conducta de gaz metan Sebeş-Deva. Construcţia acesteia a afectat, în special, necropola amintită.

---

[94] Z. Pinter, S. A. Luca, *Necropola medievală timpurie de la Orăştie-Dealul Pemilor, punct X2*, în curs de apariţie în revista *Corviniana*.

Secțiunea S 4/1993

Aceasta a făcut legătura, pe axul magistralei I, între secțiunea S 1/1992 și secțiunea S 2/1992. Cu ajutorul ei s-a delimitat latura de sud a necropolei 1 (medievală), descoperindu-se un număr de două morminte în primele trei carouri (menționăm că în toate cazurile numerotarea carourilor s-a făcut de la nord la sud).

Stratul neolitic are o grosime cuprinsă între 30 și 45 cm. În zona carourilor 5-7 s-au descoperit resturile foarte răvășite ale unei lociunțe de suprafață ce ține de nivelul turdășan superior . De asemenea au fost dezvelite un număr de 5 gropi în zona carourilor 3, 4-5, 6-7, 8, si 10 având diverse adâncimi.

Secțiunile S 5_{a-b}/1993

Acestea au fost practicate pe latura de sud-vest a secțiunii S 1/1992, având un martor de 0,50 m cruțat între ele. Dimensiunile secțiunilor sunt de 20/2 m cu un martor intermediar de 0,50 m. Cercetarea zonei s-a dovedit necesară pentru delimitarea laturii de vest a cimitirului 1 (medieval), fiind descorite doar două morminte aparținând acesteia.

Stratul neolitic are 0,30 m grosime. În caroul 5 (secțiunea S 5_a) s-au mai descoperit resturi din locuința L_1/1992 (vezi Planul 2c). În zona carourilor 8-10 (secțiunea S 5_b) s-au descoperit resturile locuinței L_2/1993, mai precis colțul de NE al acesteia. Alte complexe ce pot fi atribuite neoliticului sunt: o porțiune de șanț și patru gropi situate în proximitatea de nord a celor două secțiuni (vezi Planul 2c).

Secțiunea S 6/1994

Dimensiunile acesteia sunt de 20/1,5 m și a fost trasată, pe axul magistralei I, în continuarea secțiunii S_2/1992. Apariția unor complexe majore (bordeiul B_2/1994) în ultimele carouri ale acesteia a făcut necesară deschiderea casetei C_2/1994, care a inclus și aceste ultime carouri în cuprinsul său. Stratul de cultură are aproximativ 0,40 m, îngroșându-se în zona complexelor majore. Pe plan orizontal au fost surprinse doar trei gropi (vezi Planul 4).

Secțiunea S 7/1994

Pe axul magistralei I, în continuarea secțiunii (la 20 m) S 6 și a casetei C_2/1994, a fost trasată această secțiune cu dimensiunile de 20/1,5 m Principalele complexe arheologice descoperite aici sunt o alveolare lată de aproximativ 2,5 m umplută de resturi arheologice și 6 gropi repartizate în mod uniform pe planul orizontal al acesteia. Stratul de cultură este de 0,35-0,40 m. Nu se înregistrează alte complexe de anvergură.

Secţiunea S 8/1995

Cercetarea s-a făcut între caseta C_2/1994 şi sectiunea S 7/1994. Stratul de cultură este gros de aproximativ 0,45 m Se înregistrează complexe arheologice precum şanţul 2 şi 3 pe latura de nord a secţiunii (vezi Planul 5a şi 6b), un şanţ de fundare a unei locuinţe pe latura de sud a secţiunii şi începutul unei locuinţe adâncite, bordeiul B_4/1995 (vezi Planul 5a şi 6b). Această secţiune ca şi secţiunea S 14/1995 (lipită de aceasta) ne-au păstrat cea mai complicată relaţie stratigrafică de până acum, ce va fi discutată la momentul comentării stratigrafiei sitului.

Secţiunea S 9/1995

Această secţiune continuă, pe axul magistral numărul I, secţiunea S 7/1994. Dimensiunile ei sunt - ca şi în cazul secţiunii S 8/1995 - de 20/1,5 m Stratul de cultură este de aproximativ 0,45 m grosime. S-au descoperit un număr de 4 gropi şi alveolări pe cuprinsul ei. Cele mai importante vestigii sunt cele ce ţin de necropola 2 (neolitică) din acest sit, şi anume mormântul neolitic M_1/1995 (vezi Planul 9).

Secţiunea S 10/1995

Dimensiunile acesteia sunt de 20/1,5 m şi a fost trasată pe axa I, la 20 m de secţiunea S 9/1995. Stratul de cultură are aproximativ 0, 40 m. Nu se semnalează complexe majore. S-au descoperit un număr de 6 alveolări şi gropi fără o importanţă deosebită în economia cercetărilor noastre sistematice.

Pentru a epuiza descrierea cercetărilor întreprinse pe axul magistral I, vom descrie în continuare secţiunea S 12/1995.

Secţiunea S 12/1995.

Acestă secţiune, cu dimensiunile de 20/1,5 m, a fost executată la 20 m de secţiunea S 10/1995. Stratul de cultura are o grosime de aproximativ 0,30-0,40 m (vezi Planul 6a). Au fost descoperite 5 gropi şi un bordei, situat pe latura de sud a secţiunii (bordeiul B_5/1995). La metrul 20 al acestei secţiuni se află metrul 240 al magistralei stratigrafice I.

Pentru lămurirea problemei şanţului de fundare al gardului cu numărul 1, ce înconjura locuinţele-bordei din faza veche de locuire, s-au executat, în anul 1995, patru secţiuni după cum urmează:

Secţiunea S 11/1995

Aceată secţiune a fost trasată la 14,50 m de axa magistrală I, paralelă cu aceasta şi la 10 m de colţul de nord-vest al casetei C_1/1993 (capătul de sud al secţiunii). Începând din acest punct, secţiunea a avut spre nord 8 m lungime şi o

lățime de 1 m. Șanțul 1 a fost surprins spre centrul secțiunii (vezi Planul 7a-c). Stratul de cultură neolitic are în această secțiune aporximativ 0, 35 m

Secțiunea S 13/1995

Secțiunea cu această siglă a fost trasată paralel cu secțiunea S 11/1995, la 10 m vest de aceasta, distanța fiind calculată de la colțul de nord al secțiunii S 11/1995, la colțul de sud al secțiunii S 13/1995. Șanțul 1 a fost descoperit în partea de sud a secțiunii în discuție (vezi Planul I și Planul 7d-f). Stratul de cultură are o grosime de 0,35 m

Secțiunea S 15/1995

Cercetarea s-a făcut spre vestul secțiunii S 12/1995, la 10 m de aceasta. Latura de sud a secțiunii S 15/1995 a fost trasată cu 2 m mai la nord decât latura de sud a secțiunii S 13/1995. Lungimea ei a fost de 8 m iar lățimea de 1 m Șanțul 1 a fost descoperit către latura de nord a acesteia (vezi Planul 8a). Stratul de cultură este foarte subțire (aproximativ 0,10-0,15 m), suferind un proces de tasare naturală[95].

Secțiunea S 16/1995

Dimensiunile acestei secțiuni sunt de 10/1 m. Ea a fost trasată la 10 m est de magistrala stratigrafică I. Colțul de nord al acestei secțiuni corespunde, printr-o perpendiculară imaginară dusă pe secțiunea S 2/1992, cu metrul 15 al acesteia din urmă. Principalele complexe descoperite aici sunt șanțul 1 și bordeiul B_3/1995 (vezi Planul 8b-d și Planul 1). Stratul de cultură are o grosime de 0,25-0,30 m.

*

* *

Pentru urmărirea complexelor de locuire au mai fost trasate și alte secțiuni și casete, după cum urmează:

Pentru decopertarea bordeiului B_1/1992-1993, caseta C_1/1993, cu dimensiunile de 6/4 m (vezi Planul 3 și Planul 1).

Necesitatea cercetării integrale a bordeiului B_2/1994 a făcut să trasăm caseta, neregulată, C_2/1994 (vezi Planul 4 și Planul 1). Aceasta a avut latura de est de 5,75 m, latura de sud de 5 m, latura de vest de 3,75 m și latura de nord de 5 m.

---

95 Informație amabilă V. Bărbuță (Universitatea din Alba Iulia) căruia îi mulțumim și pe această cale.

Bordeiul B_4/1995 a fost cercetat suplimentar cu ajutorul unei secţiuni - de această dată - cu dimensiunile de 7,50m /2m (vezi Planul 5b-d;6c), secţiunea S 14/1995.

*

* *

Şi cercetarea necropolei 2 (neolitice) a necesitat - în această etapă preliminară - efectuarea unor casete de verificare care au fost realizate la capătul sudic al secţiunii S 9/1995. În partea de vest a secţiunii mai sus amintite s-a realizat caseta C_3/1995, cu dimensiunile de 4/2 m. În această casetă nu am surprins nici un complex arheologic, stratul de cultură fiind gros de aproximativ 0,40 m Pe latura de est a secţiunii S 9/1995 am trasat caseta C_4/1995 cu dimensiunile de 4/2 m Stratul de cultură are 0,40 m grosime. Decopertarea casetei a dus la descoperirea a cinci complexe, patru gropi şi mormântul M_2/1995 (vezi Planul 9).

2. Principalele coordonate stratigrafice ale staţiunii.

Analizând toate informaţiile existente putem afirma că grosimea generală a stratului de cultură este de 0,35 - 0,40 m Acesta se subţiază, până aproape la dispariţia totală, către buza terasei. Terasa a căpătat forma actuală în urma unui proces antropic, realizat într-o perioadă târzie (poate la sfârşitul epocii moderne). În partea de vest a staţiunii se observă un proces de tasare naturală, sesizabil stratigrafic în secţiunile S 15 şi S 13.

Semnalăm existenţa unor îngroşări ale stratului de cultură, cu 10-15 cm în zona complexelor de locuire B_{1-5} (vezi Planurile 2a; 3a; 4a-b; 5a-c; 6a-c; 8c). De asemenea, constatăm existenţa unui nivel de călcare - în partea supperioară a stratului de cultură - contemporan, după opinia noastră, cu locuinţele de suprafaţă L_{1-3} şi cu resturile locuinţelor de suprafaţă ce apar în mai multe locuri pe cuprinsul aşezării.

În zona locuinţei-bordei B_4/1995 constatăm existenţa unei intersecţii stratigrafice între acesta şi şanţurile 2 şi 3 care poate sugera că, în anumite momente de funcţionare a staţiunii, au existat trei faze de construcţie (vezi Planul 5a-c şi 6b-c).

Pentru descifrarea planurilor orizontale şi verticale publicate cu acest prilej, legenda general-valabilă este cea de la Planul cu numărul 5.

Stratul de cultură este granulos-lutos, de culoare cenuşie. În compoziţia acestuia intră fragmente ceramice, unelte de piatră şlefuită sau cioplită şi bucăţi de chirpic fărâmiţat sau, mai rar, întreg. Oasele nu se păstrează în compoziţia stratului de cultură deoarece solul este foarte acid şi le dizolvă. Singurele oase care se păstrează sunt cele din complexe, afectate şi acestea, în mare parte de

procesul acid. Nici oasele din morminte nu sunt scutite de acest proces, de multe ori -mai ales în cazul necropolei medievale- acestea păstrându-se doar ca nişte "umbre". Atacul acid afectează şi ceramica, care îşi pierde slipul în stratul de cultură - cu rare excepţii -, dar şi-l păstrează, de cele mai multe ori, în complexele adâncite.

Solul steril din punct de vedere arheologic este gălbui-roşcat. Datorită acestei observaţii, credem că această zonă a fost multă vreme acoperită de pădure. Viaţa paleo-faunei de rozătoare a fost foarte intensă deoarece solul steril este perforat, până la mari adâncimi, de galeriile diverselor vieţuitoare.

Stratul arabil, niciodată mai gros de 0,25-0,30 m, nu păstrează foarte multe fragmente ceramice. În consecinţă, considerăm că prin lucrările antropice moderne nu a fost afectat mai mult de un nivel de depunere arheologică, respectiv cel - păstrat iniţial - al locuinţelor de suprafaţă.

3. Analiza principalelor complexe arheologice
a. Locuinţele de suprafaţă

Locuinţa L_1/1992-1993

Resturile acestei locuinţe au fost descoperite în secţiunea S 5a/1993 (vezi Planul 2c şi 10). Din ea au mai rămas câteva acumulări de chirpic, piatră, fragmente ceramice şi unelte de silex cioplit - deoarece se află imediat sub solul arabil -, fiind afectată, probabil, şi de mormintele necropolei 1. Materialele arheologice caracteristice sunt deosebit de puţine, mare parte dintre acestea fiind antrenate la suprafaţă de lucrările agricole. Realitatea arheologică ne împiedică să putem afirma prea multe lucruri despre sistemul de construcţie al locuinţei. Chirpicul - foarte mărunţit - precum şi acumularea lui, pe grupări, sugerează că lipitura texturii lemnoase a locuinţei este foarte sumară. Nu a fost sesizat vreun sistem de substrucţie (şanţuri de fundaţie, gropi de pari-stâlpi). Doar şanţul surprins în secţiunea S 1/1992 (vezi Planul 10) poate să fi avut vreun rol în contextul arhitectural al locuinţei[96].

Locuinţa L_2/1993

Urmele acesteia au fost surprinse mult mai clar în secţiunea S 5b/1993 (vezi Planul 2c). Şpăcluirea complexului ne-a arătat faptul că ne aflăm în faţa unei locuinţe cu platformă[97]. S-a surprins destul de clar platforma pe aproximativ 4 m^2, resturile acesteia curgând sub profilul de vest al secţiunii.

---

[96] Dacă nu cumva este o groapă-cenotaf a necropolei N_1. Acestei locuinţe îi aparţin materialele arheologice de la pl. XXX/1-10.

[97] Paul 1992, 22-37.

Peste platformă au fost descoperite bucăţi de chirpic masiv sau fărâmiţat, fragmente ceramice, unelte de silex cioplit şi un topor de piatră întreg[98]. Pe marginea dinspre nord a locuinţei - poate în exteriorul acesteia (?) - s-au descoperit mai multe vase întregi[99]. Complexul este afectat, în parte, de groapa mormântului ce ţine de necropola N1. Nu am putut pune în evidenţă - nici de această dată - gropi de pari-stâlpi sau şanţuri de fundare a locuinţei.

Locuinţa L_3/1992-1993

Această locuinţă s-a evidenţiat printr-o aglomerare de chirpic, fragmente ceramice, unelte de piatră şlefuită şi cioplită, greutăţi şi plastică ce au apărut în secţiunea S 2/1992 şi în caseta C_1/1993 (vezi Planul 2a şi 3a). În legătură cu acest complex se poate pune şanţul de fundaţie de pe latura de sud a casetei C_1/1993 (vezi Planul 3b). Dacă urmărim profilul de la Planul 3a, observăm existenţa urmelor altui şanţ, aflat la 2,5 m nord de primul, sesizat şi la golirea bordeiului B_1/1992-1993. De aceasta ţin, după câte se pare, şi gropile din latura de vest a bordeiului (cu adâncimea de 1,85 m) şi cea surprinsă pe jumătate la mijlocul profilului de vest al casetei C_1/1993. În consecinţă, se pare că locuinţa avea aproximativ 2,5 m lăţime, axa lungă a acesteia fiind orientată E-V. După cum se poate observa şi în Planul 3a, locuinţa L_3/1992-1993 este tasată în bordeiul B_1/1992-1993. Complexul arheologic cel mai important descoperit în această locuinţă este o grupare de statuete de care ne vom ocupa la capitolul referitor la plastică al acestei lucrări[100].

De locuinţele de suprafaţă construite la Orăştie-"Dealul Pemilor", punct X_2 se poate lega şi şanţul de fundaţie surprins în anul 1995, odată cu cercetarea secţiunii S 8/1995 şi a secţiunii S 14/1995 (vezi Planul 5a-d). Acesta se situa în partea de sud a celor două secţiuni, având fundul albiat şi gropi de pari-stâlpi din loc în loc, cu adâncimi ajungând până la 1, 70 m Acest şanţ de fundaţie este foarte greu de legat de alte complexe cercetate în aceste secţiuni. Aglomerarea de chirpic aflată peste şanţul 2 poate fi contemporană - ca poziţie stratigrafică -, cu acest complex. În acest caz partea de săpătură dintre cele două complexe ar fi interiorul unei locuinţe. Realitatea arheologică rezultată din apariţiile de materiale arheologice caracteristice, indică - însă - că nu ne aflăm, în acest perimetru , în interiorul unui complex. Observaţiile anilor viitori vor confirma, sau nu, supoziţia noastră.

Am epuizat în aceste rânduri complexele majore ce aparţin nivelului superior (nou) din punctul arheologic de aici, prelucrarea materialului arătând fără nici un dubiu, apartenenţa lui la cultura Turdaş. De altfel, şi nivelul inferior

---

[98] Acestei locuinţe îi aparţin materialele de la pl. V; VI; XVIII/2-3, 5-6; XIX/6-7.

[99] Pl. VI/2-5.

[100] Luca 1994.

(vechi), aparţine aceleiaşi culturi, diferenţele de material între cele două nivele fiind, de cele mai multe ori, nesemnificative.

Vom căuta în continuare ca, pe scurt, să descriem complexele majore ale nivelului inferior (vechi).

Bordeiul B_1/1992-1993

Acest complex de locuire, adâncit, a fost descoperit odată cu cercetarea sistematică a secţiunii S 2/1992 şi a casetei C_1/1993 (vezi Planurile 2a-b şi 3a-b). Bordeiul este de acelaşi orizont cronologic cu şanţul 1 (vezi Planurile 1; 2a-b; 3a-b;7a-f; 8a-d). Spunem aceasta deoarece am descoperit, în două rânduri, corelaţia dintre cele două complexe şi, niciodată, acestea nu se intersectează (vezi Planurile 2a-b; 3a-b; 8b-d).

Bordeiul are, pe fund, un pat de pietre (vezi Planul 3a) şi este săpat la o adâncime maximă de 2,40 m Forma sa este rotundă, fiind săpat în mai multe trepte, neregulate, având adâncimile de 1,15; 1,55; 1,75; 2,10 şi 2,40 m. Locuinţa L_3/1992-1993 a dus la modificarea stratigrafiei fireşti de umplere a complexului, prin gropile şi şanţurile de fundare care-i aparţin şi sunt săpate, parţial, în interiorul locuinţei adâncite, şi prin tasarea - datorită greutăţii materialului constructiv şi casnic acumulat la distrugerea complexului mai nou. Tasarea se datorează şi funcţionării acestor două locuinţe fără o perioadă îndelungată între construirea lor. Aceasta explică şi relativ mica deosebire între materialele arheologice din cele două complexe. Groapa dintre bordeiul B_1/1992-1993 şi şanţul 1, de formă dreptunghiulară, ducându-ne cu gândul la o groapă de mormânt, nu a avut material arheologic, cum se mai întâmplă - în două cazuri - pe cuprinsul sitului de la Orăştie. După toate aparenţele acestea sunt gropi-cenotaf (vezi Planul 3b). După cum se poate observa studiind planul 3a, bordeiul B_1/1992-1993 are mai multe nivele de umplere. Materialul arheologic ce a fost descoperit în aceste nivele va fi analizat la capitolul referitor la ceramică al acestei lucrări[101].

În acest complex apar şi bucăţi de chirpic de mari dimensiuni, lucru întâlnit mai rar la Orăştie- *Dealul Pemilor*, punctul X_2. Aceste bucăţi aparţin - în totalitate - lipirii masive a zonelor de colţ a locuinţei, în special zonei de îngemănare a peretelui cu acoperişul. Observaţiile făcute la momentul descoperirii complexului ne-au format convingerea că toate aceste piese ţin de bordeiul descris în aceste momente.

---

[101] Materialele arheologice din acest bordei se află la pl. VII/2-3, 9; VIII/1-3, 5-6, 9, 12-13; IX/1-2, 5, 8-10, 14; X/1, 3, 6-8, 10-11; XI; XIII/4, 6, 9-12, 15-17; XIV/4, 10, 15; XVI/ 1, 3, 5-6, 8-9, 11, 11; XII/1, 3-11; XVIII/7, 9-14, 16-17; XIX/3-5, 8-9.

Bordeiul B_2/1994

Acest complex de locuire a fost descoperit la capătul secţiunii S 6/1994 şi a fost cercetat -aproape integral- prin deschiderea casetei C_2/1994 (vezi Planul 4a-c).

Bordeiul se prezintă ca o groapă rotundă, având trepte de acces (vezi Planul 4b) în partea de sud-est, o cuptorire în partea de nord şi o treaptă cruţată în lutul galben, de aproximativ 4 m^2, la adâncimea de 1,73 m un "pat". Adâncimea maximă a complexului de locuit este de 2,15 m (vezi Planul 4c). De acest complex se leagă, prin modul de săpare din vechime, o groapă, în partea de vest, săpată în trepte, până la adâncimea de 1,60 m Aceasta, ca şi gropile din partea de vest a casetei (adâncime de 0,86 m), de nord (adâncimea de 1,80 m) şi o alta, tot în partea de nord (adâncimea de 1,83 m), pot face parte din sistemul de fundare. Locuinţa are două nivele de folosire; cel corespunzător primei săpări a gropii şi cel corespunzător adâncimii generale de 1,20 m[102]. La adâncimea generală de 0, 60 m se constată o umplere intenţionată a alveolării rămase în urma părăsirii complexului, cu material arheologic caracteristic nivelului superior (nou). Nu credem că este vorba de o umplere datorată unei refolosiri a locuinţei. Mai degrabă este vorba de o nivelare.

Bordeiul B_3/1995

Din acest nivel de locuire a fost săpată o porţiune ce se reduce la partea de est a acestuia. Materialul arheologic denotă o mare unitate a nivelului inferior (vechi) de la Orăştie[103]. Corelaţia dintre bordeiul B_3/1995 şi şanţul 1 arată că, cel puţin într-o fază de locuire, şanţul taie complexul adâncit. Porţiunea săpată fiind foarte mică, credem că doar cercetarea integrală a complexului de locuit în anul viitor va rezolva definitiv raportul stratigrafic dintre cele două complexe. În sfârşit, menţionăm că adâncimea bordeiului, la nivelul săpării din acest an, este de 1,50 m.

Bordeiul B_4/1995

O parte a acestui complex (latura sa de vest) a fost cercetată în secţiunea S 8/1995 şi o alta în secţiunea S 14/1995. Cele mai relevante urme ale sale sunt cele din secţiunea S 8 (vezi Planul 5a-c; 6b-c). Situaţia stratigrafică este complicată, având aici intersecţii între şanţul 2 şi 3 cu bordeiul B_4/1995. Deschiderea unei casete în estul secţiunii S 8/1995 va lămuri care este raportul

---

102 Materialele arheologice de la adâncimea de 0,60m : pl. XX-XXIII. Adâncimea de 1, 20m : pl. XXIV-XXV. Adâncimea maximă: pl. XXVI-XXIX; XXX/11, 14. Acelaşi mod de umplere ca la adâncimea 0,60 a bordeiului B_2/1994 o constatăm - materialele arheologice fiind şi ele aproape identice - la "şanţul cu ceramică" (secţiunea S 7/1994): pl. XXXIII-XXXIV.

103 Pl. XLIV/1, 3, 7-9.

real între şanţul 2 şi complexul studiat. Rezultatele studierii stratigrafiei orizontale, verticale, şi a materialului arheologic descoperit ne sugerează existenţa a cel puţin două faze de funcţionare a complexului. Diferenţierea lor este dificilă, în stadiul actual, deoarece şanţul 2 a fost practicat, la un moment dat, în complexul adâncit[104]. Materialul arheologic prelevat are însă afinităţi evidente cu nivelul inferior (vechi) de aici.

Bordeiul B_5/1995

Partea de vest a acestui complex de locuire a fost descoperită în carourile 12-14 a secţiunii S 12/1995. Cercetarea parţială a complexului nu ne-a permis definirea lui clară - în sensul apartenenţei la tipul de locuinţă denumit de obicei bordei sau semibordei - din punct de vedere al arhitecturii. Reţinem, însă, că această locuinţă se întinde pe 4 m pe profilul de est al secţiunii şi ocupă aproximativ 1 m în planul orizontal al acesteia. Analiza materialului arheologic ne permite să afirmăm că acest complex se încadrează în nivelul inferior (vechi) al aşezării turdăşene. Bineînţeles că şi această locuinţă este cuprinsă în priorităţile de cercetare ale anului viitor[105].

*

*   *

Alte complexe majore surprinse în cei patru ani de cercetări ce au avut drept obiectiv cunoaşterea aşezării turdăşene de la Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2, sunt şanţurile. Cel mai bine cercetat, până în acest moment, este şanţul de pe marginea de nord a staţiunii neolitice (vezi Planul 1).

Şanţul 1

Acesta a fost decopertat, secvenţial, pe o lungime de 60 m. Pentru cercetarea sa au fost efectuate secţiunile S 2/1992, S 11, 13, 15-16/1995 şi caseta C_1/1993 (vezi Planurile 2a-b; 3a-b; 7a-f; 8a-d). Forma generală a acestui obiectiv arheologic este cea de "V", cu fundul tăiat drept. Dinspre est spre vest acesta se ridică spre suprafaţă, datorită unei tasări naturale amintite cu alt prilej, mai înainte. Lăţimea sa este, la nivelul de săpare, în jur de 1 m Relaţiile stratigrafice sesizate în timpul cercetărilor ne sugerează ideea după care aceasta înconjoară faza inferioară (veche) a aşezării turdăşene. Dimensiunile acestuia, precum şi observaţiile de arhitectură şi construcţie, făcute în momentul cercetării obiectivului, ne fac să afirmăm că acest şanţ este unul de fundaţie, penntru gardul ce înconjura staţiunea de fază veche. În favoarea acestei ipoteze pledează faptul că am descoperit, în mai multe rânduri, la nivelul de pornire al săpării şanţului, aglomerări de pietre de râu, de dimensiuni medii, amestecate cu

---

[104] Pl. XXXVII-XLII.
[105] Pl. XLIII; XLIV/6.

material arheologic disparat care, alături de descoperirea unor găuri în mijlocul acestei aglomerări, sugerează modul de construire al gardului. Scenariul propus de noi pentru construirea gardului este următorul:

- săparea şanţului de fundare;
- punerea în mijlocul şanţului, la distanţe de aproximativ 0,10 - 0,15 m a unor pari - cu diametrul de maximum 0,15 m şi cu lungimea de 2,00 - 2,50 m - şi acoperirea concomitentă a acestora cu pământ până la nivelul iniţial de săpare (reţinem că aceşti pari nu sunt înfipţi pe fundul şanţului deoarece nu s-au găsit, niciodată, gropi de pari la proximitatea maximă a complexului);
- după umplerea gropii de fundaţie cu pământ şi eventuala tasare artificială a acestuia, s-a întărit baza gardului (partea superioară a gropii) cu pietre şi material arheologic, în mare cantitate. Şi această adăugire s-a tasat în mod artificial;
- pe marginea dinspre interior a gardului astfel construit, s-au agăţat vase, găsite de noi întregi, căzute la marginea împrejmuirii[106];
- astfel construit, gardul nu avea o înălţime mai mare de 1,50 - 2,00 m, având drept rol practic ocrotirea satului de animalele domestice ale comunităţii;
- pentru etanşarea accesului, spaţiile rămase goale între pari erau umplute, după opinia noastră, cu crengi împletite;
- accesul în sat se făcea prin "nişe", sau printr-un sistem gen "pârleaz", aşa cum ne sugerează întreruperea gardului surprinsă în caseta C_1/1993 (vezi Planul 3b);
- şanţul de fundaţie este umplut cu humus negru, cu foarte puţine materiale arheologice. Acest gen de sol nu mai este întâlnit decât ca umplutură a şanţului 2, pe cuprinsul aşezării neolitice. Poate că parii înfipţi în umplutura şanţului s-au transformat într-un gard viu, putrezirea rădăcinilor acestora ducând la formarea acestui tip de sol (?).

Şanţul 2

Acest complex arheologic a fost descoperit în anul 1995 la cercetarea secţiunilor S 8/1995 şi S 14/1995 (vezi Planul 5a-c şi 6c). Sistemul de săpare şi de construcţie este acelaşi ca şi în cazul şanţului 1. Din păcate, cei patru metri de şanţ cercetaţi în această campanie, nu sunt foarte edificatori deoarece, după cum se vede şi prin studierea planurilor, intersecţiile de complexe existente pot să ne ducă la concluzii pripite. În cazul în care cercetările viitoare vor duce la concluzia - tentantă dealtfel - că acest complex reprezintă tot resturile unui gard de incintă, ne putem gândi la un plan circular-concentric al aşezării vechi de pe *Dealul Pemilor*.

[106] Pl. XLIV/12-14.

Şanţul 3

Acesta traversează, oblic, şanţul 2, putând fi vizualizat pe planurile 5a-c şi 6c. Şanţul este mult diferit, ca sistem de construcţie şi umplutură, de şanţurile 1 şi 2. El are o adâncime de 1,20 m, forma fundului său fiind rotunjită. Umplutura sa este formată din cenuşă, distingându-se clar, din această cauză, intersecţia sa cu şanţul 2 şi cu bordeiul B_4/1995. Complexul analizat taie celelalte două realizări antropice amintite. Nu credem că este cazul, deocamdată, să legăm acest gard de nivelul superior (nou) de locuire de la Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2, din cauza informaţiilor stratigrafice lacunare. Singura concluzie clară în legătură cu acest complex este cea după care acesta a fost distrus în mod violent, în urma unui incendiu.

*

* *

În continuare ne vom ocupa, discuţia având un caracter preliminar, de necropola 2 (neolitică).

Mormântul M_1

Mormântul neolitic purtând acest număr de ordine a fost descoperit în secţiunea S 9/1995, în caroul 13. Pentru dezvelirea integrală a complexului a fost deschisă o casetă cu dimensiunile de 1/1, 30 m (vezi Planul 9b). Groapa în care a fost aşezat decedatul avea formă dreptunghiulară şi a fost săpată - din întâmplare după câte se pare - peste o groapă de par-stâlp din nivelul inferior (vechi) aparţinând culturii Turdaş. Poate că această relaţie stratigrafică ne îndreptăţeşte să afirmăm că mormântul aparţine fazei noi din această aşezare, deoarece pe profile nu s-a putut distinge clar nivelul de săpare al gropii mormântului (?). Datorită tasării, în groapa mai veche există o diferenţă între nivelul capului, care este la 0,90 m adâncime, şi al bazinului şi membrelor inferioare, care sunt la 1,15 m adâncime. Mormântul este orientat E-V, capul decedatului fiind către est. Înhumatul este chircit pe partea dreaptă, cu mâinile împreunate în faţa bazinului şi privirea spre nord. În umplutura gropii s-au descoperit materiale arheologice formate din fragmente ceramice, oase de animale şi, chiar - în partea superioară a umpluturii -, un fragment dintr-o tăbliţă-amuletă de lut[107]. Vasele au fost sparte intenţionat şi aruncate în diverse părţi ale gropii. Între materialele ceramice s-au descoperit şi unele cu ornamente tipice pentru cultura Turdaş[108].

Modul de depunere a materialului arheologic din groapă arată că au fost puse şi artefacte pe nivelul de înmormântare (în special silexuri şi materiale ornamentate). În zona genunchilor şi a capului s-a descoperit şi ocru roşu.

---

[107] Pl. XLIV/1.

[108] Pl. XLIV/1-6, 8-10.

Mormântul M_2

Acest complex arheologic a fost descoperit în caseta C_4/1995, la aproximativ 3 m spre est de mormântul M_1/1995. Decedatul este chircit pe dreapta, într-o poziţie mai relaxată, fiind orientat E-V, cu capul spre est. Privirea înhumatului este orientată, deasemenea, spre nord. Groapa mormântului este de formă dreptunghiulară, cu colţurile rotunjite. Adâncimea la care a fost depus decedatul este de 1, 25 m , iar inventarul funerar este alcătuit dintr-un vas depus pe capul acestuia, un os de animal depus la ceafă, o bucată de cărbune aflată în spatele călcâielor şi ocru roşu peste tot scheletul (vezi Planul 9a)[109]. Poziţia scheletului nu este deranjată, ca şi în cazul mormântului M_1 - din cauza tasării. În gropile din jurul mormântului (în cele rotunde) s-au descoperit resturi de oase - mult mai multe decât în gropile rotunde obişnuite din cadrul aşezării - şi fragmente ceramice comune. Groapa dreptunghiulară dispusă perpendicular pe M_2 nu are nici un material arheologic fiind, după toate probabilităţile, un cenotaf, cum am mai întâlnit încă de trei ori pe cuprinsul sitului. Modul de realizare al înmormântării, precum şi dispunerea mormintelor descoperite ne fac să credem că suntem în faţa unei necropole, cu totul deosebită de celelalte descoperiri de acelaşi tip făcute până acum, în aşezarea eponimă de la Turdaş[110]. Privind Planul 1, şi coroborând acesta cu observaţiile făcute cu ocazia rândurilor anterioare, putem constata - şi aceste observaţii au un caracter preliminar - că în faza veche aşezarea turdăşeană de la Orăştie -*Dealul Pemilor*, punct X_2, este organizată după un plan circular, poate concentric. În faza ulterioară, aşezarea iese în afara gardului şi se comasează către buza terasei. Dacă necropola neolitică aparţine acestei faze, atunci ea se situează în afara sitului, în imediata apropiere a satului. Dacă această necropolă aparţine fazei vechi, sau uneia intermediare, atunci cimitirul este aşezat în interiorul aşezării (a cercurilor concentrice de garduri şi bordeie), în spaţiul de 120 m care - în acest moment - nu este locuit (după cum ne arată situaţia existentă în prezent pe magistrala I).

B. Analiza materialului arheologic

Materialul arheologic descoperit în cele patru campanii de cercetare sistematică a aşezării preistorice din punctul X_2 este bogat, aşa cum se întâmplă

---

[109] Pl. XLIV/7.

[110] Roska 1941, abb. 3; Săpăturile întreprinse de echipa noastră, în anul 1995, la Turdaş au dus la descoperirea unui mormânt de copil chircit pe podina unei locuinţe, orientat N-S, cu faţa spre vest. După cum se poate observa, aceste înmormântări fac parte din seria celor izolate. Deci, singura necropolă turdăşeană cunoscută până acum, rămâne cea de la Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2.

de obicei, în aşezările epocii neolitice. Principalele categorii ale acestuia vor fi analizate în paginile următoare.

1. Unelte şi arme

Această categorie de material arheologic denotă, în primul rând, ocupaţiile perioadei neolitice, majoritatea artefactelor fiind folosite pentru finalizarea preocupărilor legate de agricultură, prelucrarea materiilor prime rezultate din sacrificarea animalelor, a fibrelor vegetale şi a lemnului.

Specifică aşezărilor neolitice este apariţia unui număr însemnat de unelte de "silex" cioplit şi de piatră şlefuită.

Uneltele de "silex" au fost descoperite într-o mare varietate. Ne-a fost foarte greu să facem o selecţie a acestora, deoarece au fost descoperite câteva sute. Am preferat, în consecinţă, să publicăm eşantioane reprezentative pentru diversitatea materialului, urmând ca restul să fie publicat -integral - de un specialist în industria lithică. Materia primă folosită pare - fără excepţie - a fi locală. De altfel, s-au descoperit foarte multe aşchii (pl. I/2, 4-5; III/6-8, 10-13, 17-19, 21-22, 24; IV/5, 9, 16-17, 10, 31), nuclee epuizate (pl. IV/19-22) sau nuclee (pl. I/7; IV/29), care arată exploatarea pe loc a acestei materii prime. Ne bazăm această prezumţie şi pe faptul că urmele atelierelor de diverse epoci preistorice împânzesc toate terasele amintite la capitolul privind perieghezele (vezi Harta 2). Între uneltele tipice distingem gratoarele (pl. III/9; I/1, 13-14), care pot fi şi discoidale (pl. XLIII/10), lame şi lamele (pl. I/3; III/1-3, 5, 14, 20; IV/2-4, 6, 11, 15, 18, 21-28, 32-34; XLIII/9) şi piesele cu lustru - piese componente - (pl. I/1; III/4, 16; IV/7-8, 12). O piesă deosebită, unică sau foarte rară în Transilvania, este toporul de piatră cioplită (pl. XXII/3). Apariţia acestei piese poate evidenţia legături - tehnologice (?), culturale - cu cercurile culturale extracarpatice[111].

Lipsa unui studiu petrografic făcut de un specialist ne face să oprim aici cercetarea pietrei cioplite descoperite în acest sit. Putem observa însă că mare parte a materialului lithic (mai bine zis a materiei prime) face parte din categoria "silexului de Banat"[112].

Pe lângă uneltele descrise anterior, locuitorii satului de la Orăştie "fabricau" şi topoare de piatră şlefuită. Tipologic, acestea se circumscriu următoarelor categorii:

- trapezoidale (pl. IV/30; XXV/1);
- dreptunghiulare înalte (pl. II/1-2; 7; VI/9), sau plate (pl. I/6; XII/9; XX/4);
- dălţi sau dălţiţe (pl. II/3, 9; III/23; XVIII/10-11; XLIII/5);

[111] Cultura Gumelniţa: Păunescu 1970, 98, Anexa 9, I, nr. crt. 12, fig. 32/6-7; 33/4-6.
[112] Comşa 1971, 15-18; 1987, 89; Păunescu 1970, 85.

- topoare cu ceafa rotunjită (pl. XVIII/9);

Aceste unelte folosite pentru lovit, tăiat, răzuit, se completează cu altele folosite pentru zdrobit (pl. II/11), sau şlefuit-ascuţit (pl. XVIII/13; XXV/2) formându-ne, astfel, o imagine asupra categoriilor de ocupaţii practicate de această comunitate. O piesă deosebită, a cărei semnnificaţie ne scapă, este "cubul de piatră" de la pl. XVIII/8. Piesa este realizată îngrijit, având - pe toată suprafaţa - urme de percuţie[113].

Uneltele de os şi corn sunt foarte slab reprezentate, această realitate fiind datorată solului acid care a dizolvat materia organică osoasă sau cornoasă. Din peretele unui os mare s-a realizat o piesă ornamentată cu un şir de impresiuni (pl. II/5), iar din corn s-a realizat un străpungător (pl. II/6). Între materialele osteologice recoltate sunt şi unele cu urme de început de prelucrare[114].

Alte unelte, mai bine zis piese componente ale unor unelte complexe, sunt greutăţile.

În locuinţa L_3/1992-1993 s-au descoperit cinci greutăţi, componente ale unui război de ţesut (pl. XII/3, 7; XV/4-6). O astfel de piesă a fost descoperită în bordeiul B_2/1994 (pl. XX/14). Greutăţile rotunde, plate, cu perforaţie centrală, transversală (pl. XXXIII/6; XXXIX/2), pot fi ornamentate cu impresiuni în jurul găurii centrale (pl. XXXVII/7), impresiuni pe margine (pl. XXXVII/1) sau incizii în jurul găurii centrale sub formă de raze (pl. XXXVII/8). Toate aceste variante se găsesc şi în aşezarea de la Turdaş[115], în nivelele aparţinând culturii eponime.

Tot din lut - pentru că toate greutăţile descrise anterior sunt realizate din această materie primă - s-a realizat şi o fusaiolă - prâsnel de fus - (pl. II/4). Apariţia acestei piese demonstrează existenţa meşteşugului torsului în aaşezarea cercetată. Din pereţi de vas s-au realizat fusaiole (pl. V/7; XII/6) care pot fi ornamentate cu impresiuni (pl. XXXII/5). Aceste piese pot fi asimilate şi amuletelor, folosirea lor fiind oarecum obscură pentru cercetătorul modern.

*

* *

2. Ceramica

Din lut a fost produsă cea mai caracteristică "fosilă directoare" pentru aşezările preistorice, care este ceramica. Deosebita abundenţă a acestei categorii arheologice face ca ea să devină factorul determinant în încadrarea culturală şi cronologică - relativă - a acestor comunităţi.

---

113 O piesă asemănătoare, până la identitate, am descoperit la Turdaş (suprafaţa 2).

114 Aceste materiale ne-au fost sesizate de osteologul care se ocupă cu studiul resturilor de paleo-faună, Georgeta El Susi (Muzeul din Reşiţa).

115 Roska 1928, fig. 19; 1941, tafel CXXVII-CXXIX.

a. Analiza facturii ceramicii. Comparaţii statistice.

După cum se ştie, culoarea vaselor realizate din ceramică, depinde în primul rând de atmosfera de ardere, care poate fi reducătoare sau oxidantă şi, prin aceasta, de stăpânirea de către producător a anumitor tehnologii şi - într-o măsură mai mică - de compoziţia chimică a pastei. Ca sistem de referinţă am ales 7 culori (negru, cenuşiu, brun-cărămiziu, gălbui, brun-gălbui şi roşu) şi două situaţii cromatice (ceramica blacktoped şi ceramica cu flecuri) datorate unor fenomene ulterioare arderii primare, şi anume arderea secundară intenţionată, funcţională sau accidentală. În determinarea culorilor şi situaţiilor cromatice au fost îndeplinite următoarele condiţii de stabilitate: efectuarea sortării, pe culori, de către aceeaşi persoană, pentru a svita şi reduce erorile datorate unui defect de vedere - general răspândit - al omului, dar cu o variaţie individuală în distinderea nuanţelor, practic infinită. De asemenea, s-a căutat să fie folosite aceleaşi condiţii de iluminare (la lumina zilei, sub incidenţa directă a razelor soarelui, între orele 9-14, fără a întrebuinţa lentile de vedere sau de protecţie la razele solare). Din această cauză, folosirea unei scări a culorilor pentru comparare nu ni se pare necesară, întrucât definirea pe baza acesteia a celor şapte culori ar fi înrâurită, în aceeaşi măsură, de pomenitul defect de vedere.

La evaluarea categoriilor ceramice s-a avut în vedere, în primul rând, granulaţia pastei şi în al doilea rând finisarea vaselor. Granulaţia pastei s-a determinat cu ochiul liber. Degresantul cel mai folosit este nisipul, fiind urmat - la mare distanţă - de cioburile pisate şi, foarte rar, de pleavă sau ierburi tocate. Urmărind granulaţia pastei s-a constatat existenţa a trei categorii ceramice: fină (cu granulaţia mică, cel mult egală cu o valoare de 1mm a diametrului ori lungimii particulelor de degresant predominant); de "uz comun" (cu grannulaţia mare, către 3 mm); semifină (de granulaţie intermediară). În ceea ce priveşte staţiunea şi epoca studiată, ar fi de dorit ca, în locul denumirii de ceramică "de uz comun", să se întrebuinţeze cea de "ceramică grosieră" (avându-se în vedere doar granulaţia), deoarece nu dispunem de date neîndoielnice cu privire la adevărata întrebuinţare a diferitelor forme şi categorii ceramice. Materialul ceramic a fost colectat ţinându-se seama de suprafaţa (carou, secţiune, casetă) şi de adâncimea la care a fost găsit, asigurându-se astfel conservarea valorii istorico-arheologice a informaţiei. Toate materialele au fost marcate cu tuş ţinându-se cont de datele stratigrafice menţionate mai sus. În cazul stratului de cultură s-a făcut o selecţie a materialului arheologic, pe criterii unitare, ceea ce nu afectează, în conformitate cu teoria statisticii şi probabilităţilor, valoarea informaţiei obţinute prin prelucrarea eşantionului de lucru[116].

---

[116] Mihoc şi colab. 1982, 15-18, 29-35; Sabac şi colab. 1983, 78-79.

În cazul tuturor complexelor studiate, mai puţin al gropilor - care prezintă, în general, o cantitate mică de ceramică -, valorile procentuale ale frecvenţei culorilor şi categoriilor procentuale sunt apropiate de cele ale stratului din care acestea fac parte. Aceasta arată că fiecare strat este omogen din punct de vedere cultural, şi că nu se poate face o deosebire pe baze statistice şi abstracte între cele două componente (chiar dacă în locuinţe şi bordeie fragmentele ceramice sunt mult mai numeroase decât în strat). În ceea ce priveşte variaţia procentuală a frecvenţei categoriilor şi culorilor în secţiuni şi casete, există deosebiri - uneori chiar importante - care nu sunt întotdeauna uşor de explicat. Observăm o tendinţă de creştere a frecvenţei categoriei semifine şi a culorii cărămizii dinspre marginea terasei locuite înspre interiorul acesteia însoţită de o scădere a ceramicii de culoare închisă şi fină în acelaşi sens. În schimb, tot dinspre exteriorul terasei spre interior scade numărul fragmentelor ceramice (în strat), fapt ce confirmă supoziţia exprimată anterior, după care, centrul platoului nu este locuit[117]. Comparând valorile procentuale ale parametrilor studiaţi în locuinţele de suprafaţă şi în bordeie, se constată că în locuinţa L_2/1993, faţă de bordeiul B_1/1992-1993 se găseşte , pe ansamblu, mai multă ceramică semifină şi ceramică cenuşie şi cărămizie (tabel 5, 31 şi tabel 8-9). În bordei însă, se află mai multă ceramică "de uz comun" şi de culoare brună. La o cercetare mai amănunţită se constată că în locuinţă se găseşte mai multă ceramică fină, cenuşie, cărămizie şi semifină cărămizie şi cu flecuri, iar în bordei mai multă ceramică fină neagră, cu flecuri şi brun-gălbuie şi "de uz comun" brună, cărămizie şi cu flecuri. Faţă de acelaşi bordei, locuinţa L_3/1992-1993 are mai multă ceramică fină şi "de uz comun" precum şi de culoare cenuşie, brună şi cărămizie. Bordeiul are mai multă ceramică semifină şi de culoare brun-gălbuie. Un studiu mai atent arată că în locuinţă se găseşte mai multă ceramică fină cu flecuri şi gălbuie, semifină cărămizie şi "de uz comun" cenuşie şi brună, iar în bordei mai multă ceramică brună şi semifină cu flecuri şi brun-gălbuie.

Comparând acum locuinţa L_2/1992-1993 cu bordeiul B_2/1994, se constată - la o primă privire - că în locuinţă se află mai multă ceramică fină şi semifină şi de culoare neagră, cenuşie şi cu flecuri, iar în bordei mai multă ceramică "de uz comun" şi de culoare brună, cărămizie, gălbuie şi brun-gălbuie. O analiză detaliată arată că în locuinţă există mai multă ceramică fină cenuşie, cărămizie şi cu flecuri şi semifină cenuşie cărămizie, gălbuie şi brun-gălbuie, iar în bordei mai multă ceramică fină brun-gălbuie, semifină brună şi "de uz comun" cărămizie şi cu flecuri (tabel 5-7; 10-11; 31). La o comparare a aceluiaşi bordei (tabel 7, 10, 11) cu locuinţa L_3/1992-1993 (tabel 6) se observă că în locuinţă aflăm mai multă ceramică fină şi de culoare neagră, cenuşie gălbuie şi cu flecuri, iar în bordei mai multă ceramică semifină şi "de uz comun", de

117 Vezi Planul 1.

culoare cărămizie şi brun-gălbuie. Analiza în detaliu demonstrează că în locuinţă se găseşte mai multă ceramică fină neagră, cu flecuri şi "de uz comun" cenuşie şi brună, iar în bordei mai multă ceramică fină brun-gălbuie, semifină brună, cu flecuri şi brun-gălbuie precum şi "de uz comun" cărămizie şi cu flecuri. O primă concluzie este cea după care în locuinţe este mai frecventă, în general, ceramica cenuşie şi gălbuie, iar în bordeie cea brun-gălbuie. În urma analizei detaliate rezultă că pentru locuinţe este caracteristică o frecvenţă mai mare a ceramicii cărămizii fine şi semifine precum şi a celei gălbui-fine decât în cadrul bordeelor pentru care ar fi caracteristică frecvenţa mai mare a ceramicii brun-gălbuie fine, a celei cărămizii şi a ceramicii cu flecuri "de uz comun".

Bordeiele B_4/1995 (tabel 21), B_3/1995 (tabel 26) şi B_5/1995 (tabel 22) nu au fost cercetate integral. În consecinţă, datele statistice rezultate din prelucrarea materialului ceramic nu pot fi luate încă în discuţie. Comparând între ele locuinţele L_2/1993 şi L_3/1992-1993 se constată că, în prima, se găseşte mai multă ceramică semifină şi de culoare cenuşie, cărămizie şi brun-gălbuie (tabel 5, 31), iar în a doua se găseşte mai multă ceramică fină şi "de uz comun" precum şi de culoare neagră, brună, şi cu flecuri, lipsind însă cu totul ceramica blacktoped.

Ceramica roşie se află, în a doua locuinţă, într-o cantitate aproape dublă. O trăsătură comună este ponderea foarte mare a ceramicii cărămizii fine, semifine şi fine cu flecuri. Din punct de vedere cantitativ se constată că atât fiecare locuinţă luată în parte, cât si ambele la un loc, au mai puţină ceramică decât oricare dintre bordeiele B_1/1992-1993 (tabel 8-9) şi B_2/1994 (tabel 10-11). Comparând variaţiile valorilor procentuale ale parametrilor studiaţi în cele două bordeie, se constată că în B_1/1992-1993 se găseşte mai multă ceramică fină şi de culoare neagră, brun-gălbuie, roşie şi cu flecuri, pe când în B_2/1994 se află mai multă ceramică "de uz comun" şi de culoare brună, cărămizie şi blacktoped. În B_1/1992-1993 ponderea cea mai mare o are ceramica fină cărămizie şi cu flecuri, precum şi cea semifină brun-gălbuie. Cea mai rară apariţie o are ceramica blacktoped, roşie, gălbuie "de uz comun" şi neagră semifină. În B_2/1994 ponderea cea mai mare o are ceramica "de uz comun" cărămizie, semifină cărămizie, uneori cu flecuri, şi fină cărămizie, iar cel mai scăzut procent îl deţine ceramica roşie, blacktoped, "de uz comun" gălbuie şi neagră. Comparând bordeiul B_1/1992-1993 (tabel 8) cu fundul acestuia (tabel 9) se constată -la prima vedere - că în partea sa cea mai adâncă ceramica roşie şi de culoare închisă (neagră, cenuşie şi brună) cunoaşte o frecvenţă mult mai mare, uneori chiar dublă, pe când cea brun-gălbuie şi de culoare deschisă (cărămizie, cu flecuri şi gălbuie) are o frecvenţă mai mică (de aproape trei ori în cazul ceramicii gălbui). Pe fundul bordeiului, ceramica blacktoped lipseşte cu desăvârşire. Şi sub raportul deosebirilor se observă în bordei, pe ansamblu, predomină ceramica fină, urmată de cea semifină şi "de uz comun", pe câtă

vreme pe fundul acestuia precumpăneşte ceramica fină, urmată de cea "de uz comun" şi de cea semifină. Comparând bordeiul B_2/1994 (tabel 7, 10) cu fundul acestuia (tabel 11) se constată că în această ultimă zonă, ceramica blacktoped şi de culoare închisă (neagră, cenuşie şi brună) şi cu flecuri, cunoaşte o frecvenţă mult mai mare, dublă, sau în unele cazuri chiar de 8 ori, pe când cea brun-gălbuie şi cărămizie apare mult mai puţin. Ceramica roşie lipseşte cu totul la primul nivel de săpare. Pe fundul bordeiului, ca şi pe ansamblul acestuia, din punctul de vedere al categoriilor, mai frecventă este ceramica fină, urmată de cea semifină şi de cea "de uz comun", cu deosebirea că în prima parte a locuirii se găseşte mai multă ceramică semifină şi mai puţină ceramică "de uz comun". Comparând între ele fundurile celor două bordeie, constatăm unele deosebiri: în cazul fundului bordeiului B_1/1993 se găseşte mai multă ceramică "de uz comun" şi de culoare neagră, cărămizie, uneori cu flecuri, iar în cazul fundului bordeiului B_2/1994 se găseşte mai multă ceramică fină şi semifină ori de culoare cenuşie, brună şi gălbuie. În ceea ce priveşte şanţul cu ceramică din 1994 (tabel 12) se constată lipsa totală a ceramicii roşii şi blacktoped precum şi a ceramicii semifine ori a celei "de uz comun" negre, brune sau gălbui. Observăm şi fracvenţa mare a ceramicii fine, mai mare decât în oricare dintre complexele studiate până acum.

Comparând şanţul cu locuinţa L_2/1993, se constată că în aceasta din urmă se găseşte mai multă ceramică de culoare neagră şi cărămizie, iar în şanţ mai multă ceramică fină şi de culoare cenuşie, brun-gălbuie şi cu flecuri. Analizând împreună şanţul cu locuinţa L_3/1992-1993 se constată că în locuinţă găsim mai multă ceramică neagră, brună şi cărămizie, iar în şanţ mai multă ceramică cenuşie, cu flecuri şi brun-gălbuie. Dacă comparăm bordeiul B_1/1992-1993 cu şanţul cu ceramică constatăm că în primul există mai multă ceramică neagră şi cărămizie, iar în al doilea mai multă ceramică cenuşie, şanţul remarcându-se - din nou - prin apariţia în mare cantitate a ceramicii semifine. Continuând compararea şanţului cu ceramică cu complexele cercetate integral, constatăm în cazul bordeiului B_2/1994 că în acesta există mai multă ceramică neagră, brună şi cărămizie, pe când în şanţ este mai multă ceramică cenuşie, cu flecuri şi brun-gălbuie.

Concluzia generală din compararea şanţului cu ceramică cu celelalte complexe de locuire este că, în acesta, se găseşte mai multă ceramică semifinnă cenuşie.

În gropile supuse cercetării (tabel 3, 13, 15-20, 23-25, 27-28, 35, 37) se constată frecvenţa foarte mare a ceramicii semifine şi raritatea, până la lipsa totală, a aceleia "de uz comun". Această caracteristică pare a fi, însă, generală şi pentru stratul de cultură (tabel 1-2, 29-30, 32-34, 36, 38-40).

Rezumând, putem ajunge la concluzia după care, în această fază a cercetării, datele statistice pot să ne ajute la lămurirea relaţiei între stratigrafia

verticală şi orizontală a sitului arheologic, aducând argumente noi la definitivarea opiniilor noastre exprimate în capitolul III al acestei lucrări.

*

* *

LEGENDA TABELELOR 1-40

Cap orizontal: 1 = culoare
2 = negru
3 = cenuşiu
4 = brun
5 = cărămiziu
6 = flecuri
7 = blacktopped
8 = gălbui
9 = brun/gălbui
10 = roşu
11 = total
12 = %

Cap vertical: I = categorie
II = fină
III = semifină
IV = grosieră
V = total
VI = %

Tabelul 1. Situaţia statistică a materialului ceramic din secţiunea S 1/1992. Stratul de cultură.

1/I		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	40	75	21	146	115	-	59	18	3	477	48,77
	%	4,08	7,66	2,14	14,92	11,75	-	6,03	1,84	0,30		
III	T	11	37	31	134	86	-	36	91	3	429	43,86
	%	1,12	3,78	3,16	13,70	8,79	-	3,68	9,30	0,30		
IV	T	6	11	4	27	7	-	2	15	-	72	7,36
	%	0,61	1,12	0,40	2,76	0,71	-	0,20	1,53	-		
V		57	123	56	307	208	-	97	124	6	978	100
VI		5,82	12,57	5,72	31,39	21,26	-	9,91	12,67	0,61	100	

Tabelul 2. Situaţia statistică a materialului ceramic din secţiunea S 2/1992. Stratul de cultură

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	182	167	63	335	387	1	133	118	18	1404	47,43
	%	6,14	5,64	2,12	11,31	13,07	0,03	4,49	3,98	0,60		
III	T	27	80	97	234	194	-	52	229	2	915	30,91
	%	0,91	2,70	3,27	7,90	6,66	-	1,75	7,73	0,06		
IV	T	33	61	93	248	94	-	14	93	5	641	21,65
	%	1,11	2,06	3,14	8,37	3,17	-	0,47	3,14	0,16		
V		242	308	253	817	675	1	199	440	25	2960	100
VI		8,17	10,40	8,54	27,60	22,80	0,03	6,72	14,86	0,84	100	

Tabelul 3. Situaţia statistică a materialului ceramic din complexul aflat în caroul c7, adâncimea = 0,60 m, secţiunea S 3/1993

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2	25
	%	-	-	-	25	-	-	-	-	-		
III	T	2	2	-	-	2	-	-	-	-	6	75
	%	25	25	-	-	25	-	-	-	-		
IV	T	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
V		2	2	-	2	2	-	-	-	-	8	100
VI		25	25	-	25	25	-	-	-	-	100	

Tabelul 4. Situaţia statistică a materialului ceramic din secţiunea S 3/1993. Stratul de cultură

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	-	3	-	5	9	-	3	-	2	22	59,45
	%	-	8,10	-	13,51	24,32	-	8,10	-	5,40		
III	T	2	3	-	2	4	-	-	1	-	12	33,43
	%	5,40	8,10	-	5,40	10,81	-	-	2,70	-		
IV	T	1	-	-	-	1	-	-	1	-	3	8,10
	%	2,70	-	-	-	2,70	-	-	2,70	-		
V		3	6	-	7	14	-	3	2	2	37	100
VI		8,10	16,21	-	18,91	37,83	-	8,10	5,40	5,40	100	

Tabelul 5. Situaţia statistică a materialului ceramic din locuinţa L 2/1992

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	32	74	17	111	91	6	43	17	3	394	45,81
	%	3,72	8,60	1,97	12,90	10,58	0,69	5,00	1,97	0,34		
III	T	9	32	28	112	80	-	22	78	2	363	42,20
	%	1,04	3,72	3,25	13,02	9,30	-	2,55	9,06	0,23		
IV	T	5	11	3	37	11	-	1	35	-	103	11,97
	%	0,58	1,27	0,34	4,30	1,27	-	0,11	4,06	-		
V		46	117	48	260	182	6	66	130	5	860	100
VI		5,34	13,60	5,58	30,23	21,16	0,69	7,67	15,11	0,58	100	

Tabelul 6. Situaţia statistică a materialului ceramic din locuinţa L 3/1992-1993

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	60	53	11	109	145	-	49	35	6	468	49,00
	%	6,28	5,54	1,15	11,41	15,18	-	5,13	3,66	0,62		
III	T	10	22	30	89	44	-	15	23	-	233	24,39
	%	1,04	2,30	3,14	9,31	4,60	-	1,57	2,40	-		
IV	T	6	37	57	84	29	-	6	32	3	254	26,59
	%	0,62	3,87	5,96	8,79	3,03	-	0,62	3,35	0,31		
V		76	112	98	282	218	-	70	90	9	955	100
VI		7,95	11,72	10,26	29,52	22,82	-	7,32	9,42	0,94	100	

Tabelul 7. Situaţia statistică a materialului ceramic din bordeiul B 2/1994 (a=0,60)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	2	7	1	6	10	-	2	6	-	34	68
	%	4	14	2	12	20	-	4	12	-		
III	T	-	3	-	2	3	-	-	2	-	10	20
	%	-	6	-	4	6	-	-	4	-		
IV	T	-	1	-	2	-	-	-	3	-	6	12
	%	-	2	-	4	-	-	-	6	-		
V		2	11	1	10	13	-	2	11	-	50	100
VI		4	22	2	20	26	-	4	22	-	100	

Tabelul 8. Situaţia statistică a materialului ceramic din bordeiul B 1/1992-1993

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	121	110	53	219	236	1	79	80	12	911	46,45
	%	6,17	5,60	2,70	11,16	12,03	0,05	4,02	4,07	0,61		
III	T	14	57	69	144	143	-	36	203	1	667	34,01
	%	0,71	2,90	3,51	7,34	7,29	-	1,83	10,35	0,05		
IV	T	27	23	35	165	63	-	7	61	2	383	19,53
	%	1,37	1,17	1,78	8,41	3,21	-	0,35	3,11	0,10		
V		192	190	157	528	442	1	122	344	15	1961	100
VI		8,26	9,68	8,00	26,92	22,53	0,05	6,22	17,54	0,76	100	

Tabelul 9. Situaţia statistică a materialului ceramic din bordeiul B 1/1992-1993 (fundul complexului)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	19	18	5	15	19	-	3	2	4	85	41,87
	%	9,35	8,86	2,46	7,38	9,35	-	1,47	0,98	1,97		
III	T	3	4	11	17	7	-	1	9	-	52	25,61
	%	1,47	1,97	5,41	8,37	3,44	-	0,49	4,43	-		
IV	T	10	7	4	18	9	-	-	18	-	66	32,51
	%	4,92	3,44	1,97	8,86	4,43	-	-	8,86	-		
V		32	29	20	50	35	-	4	29	4	203	100
VI		15,76	14,28	9,85	24,63	17,24	-	1,97	14,28	1,97	100	

Tabelul 10. Situaţia statistică a materialului ceramic din bordeiul B 2/1994

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	78	109	30	183	141	11	90	131	3	776	36,10
	%	3,62	5,07	1,39	8,51	6,56	0,51	4,18	6,09	0,13		
III	T	8	46	154	181	186	-	28	160	-	763	35,50
	%	0,37	2,14	7,16	8,42	8,65	-	1,30	7,44	-		
IV	T	7	48	35	353	99	-	14	54	-	610	28,38
	%	0,32	2,23	1,62	16,42	4,60	-	0,65	2,51	-		
V		93	203	219	717	426	11	132	345	3	2149	100
VI		4,32	9,44	10,19	33,36	19,82	0,51	6,14	16,05	0,13	100	

Tabelul 11. Situaţia statistică a materialului ceramic din bordeiul B 2/1994 (fundul complexului)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	9	23	8	11	8	8	19	6	-	92	46,70
	%	4,56	11,67	4,06	5,58	4,06	4,06	9,64	3,04	-		
III	T	2	14	19	13	2	-	3	13	-	66	33,50
	%	1,01	7,10	9,64	6,59	1,01	-	1,52	6,59	-		
IV	T	-	11	11	6	-	-	3	8	-	39	19,79
	%	-	5,58	5,58	3,04	-	-	1,52	4,06	-		
V		11	48	38	30	10	8	25	27	-	197	100
VI		5,58	24,36	19,28	15,22	5,07	4,06	12,69	13,70	-	100	

Tabelul 12. Situaţia statistică a materialului ceramic din "şanţul cu ceramică" (secţiunea S 7/1994, carourile 12-13)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	3	8	5	13	16	-	7	11	-	63	67,74
	%	3,22	8,60	5,37	14,04	17,52	-	7,52	11,82	-		
III	T	-	5	3	4	6	-	-	2	-	20	21,50
	%	-	5,37	3,22	4,30	6,45	-	-	2,15	-		
IV	T	-	2	-	2	3	-	-	3	-	10	10,75
	%	-	2,15	-	2,15	3,22	-	-	3,22	-		
V		3	15	8	19	25	-	7	16	-	93	100
VI		3,22	16,12	8,60	20,43	26,88	-	7,52	17,20	-	100	

Tabelul 13. Situaţia statistică a materialului ceramic, secţiunea S 10/1995, alveolarea din capătul nordic

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	-	2	-	3	2	-	-	-	-	7	31,81
	%	-	9,09	-	13,63	9,09	-	-	-	-		
III	T	-	-	2	5	2	-	3	-	-	12	54,54
	%	-	-	9,09	22,72	9,09	-	13,63	-	-		
IV	T	-	-	-	3	-	-	-	-		3	13,63
	%	-	-	-	13,63	-	-	-	-	-		
V		-	2	2	11	4	-	3	-	-	22	100
VI		-	9,09	9,09	50	18,18	-	13,63	-	-	100	

Tabelul 14. Situaţia statistică a materialului ceramic, secţiunea S 1/1995, şanţul 1

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	2	-	1	1	-	-	-	1	-	5	55,55
	%	22,22	-	11,11	11,11	-	-	-	11,11	-		
III	T	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	22,22
	%	-	-	-	-	-	-	-	22,22	-		
IV	T	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	22,22
	%	-	-	-	-	-	-	-	22,22	-		
V		2	-	1	1	-	-	-	5	-	9	100
VI		22,22	-	11,11	11,11	-	-	-	55,55	-	100	

Tabelul 15. Situaţia statistică a materialului ceramic din groapa 2, caseta C 4/1995

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
III	T	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2	100
	%	-	-	100	-	-	-	-	-	-		
IV	T	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
V		-	-	2	-	-	-	-	-	-	2	100
VI		-	-	100	-	-	-	-	-	-	100	

Tabelul 16. Situaţia statistică a materialului ceramic, secţiunea S 9/1995, alveolarea din capătul nordic

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2	13,33
	%	-	-	-	13,33	-	-	-	-	-		
III	T	-	-	-	2	2	-	-	2	-	6	40
	%	-	-	-	13,33	13,33	-	-	13,33	-		
IV	T	-	1	-	6	-	-	-	-	-	7	46,66
	%	-	6,66	-	40	-	-	-	-	-		
V		-	1	-	10	2	-	-	2	-	15	100
VI		-	6,66	-	66,66	13,33	-	-	13,33	-	100	

Tabelul 17. Situaţia statistică a materialului ceramic din groapa G 2, caroul c 1 , secţiunea S 7/1994

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	16,66
	%	-	16,66	-	-	-	-	-	-	-		
III	T	-	-	-	4	1	-	-	-	-	5	83,33
	%	-	-	-	66,66	66,66	-	-	-	-		
IV	T	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
V		-	1	-	4	1	-	-	-	-	6	100
VI			16,66		66,66	16,66	-	-	-		100	

Tabelul 18. Situaţia statistică a materialului ceramic din groapa G 2, caroul c 2, secţiunea S 7/1994

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	-	-	-	-	1	-	-	3	-	4	44,44
	%	-	-	-	-	11,11	-	-	33,33	-		
III	T	-	-	1	-	1	-	-	2	-	4	44,44
	%	-	-	11,11	-	11,11	-	-	22,22	-		
IV	T	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	11,11
	%	-	-	-	-	-	-	-	11,11	-		
V		-	-	1	-	2	-	-	6	-	9	100
VI		-	-	11,11	-	22,22	-	-	66,66	-	100	

Tabelul 19. Situaţia statistică a materialului ceramic din groapa G 3, caroul c 3, secţiunea S 7/1994

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	-	-	1	-	1	-	-	2	-	4	80
	%	-	-	20	-	20	-	-	40	-		
III	T	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
IV	T	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	20
	%	-	-	-	20	-	-	-	-	-		
V		-	-	1	1	1	-	-	2	-	5	100
VI			-	20	20	20	-	-	-	-	100	

Tabelul 20. Situaţia statistică a materialului ceramic din groapă G 4, caroul c 3-4, secţiunea S 7/1994

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	-	-	-	2	1	-	-	-	-	3	60
	%	-	-	-	40	20	-	-	-	-		
III	T	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2	40
	%	-	-	40	-	-	-	-	-	-		
IV	T	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
V		-	-	2	2	1	-	-	-	-	5	100
VI		-	-	40	40	20	-	-	-	-	100	

Tabelul 21. Situaţia statistică a materialului ceramic din bordeiul B 4/1995

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	37	23	3	52	29	17	31	2	-	194	27,36
	%	5,21	3,24	0,42	7,33	4,09	2,39	4,37	0,28	-		
III	T	14	26	26	131	65	2	21	32	-	317	44,71
	%	1,97	3,66	13,66	18,47	9,16	0,28	2,96	4,51	-		
IV	T	1	2	13	124	9	-	-	49	-	198	27,92
	%	0,14	0,28	1,83	17,48	1,20	-	-	6,91	-		
V		52	51	42	307	103	19	52	83	-	709	100
VI		7,33	7,19	5,92	43,30	14,52	2,67	7,33	11,70	-	100	

Tabelul 22. Situaţia statistică a materialului ceramic din bordeiul B 5/1995

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	3	3	-	11	7	-	7	2	-	33	19,52
	%	1,77	1,77	-	6,50	4,14	-	4,14	1,18	-		
III	T	3	3	2	47	20	-	3	21	-	99	58,57
	%	1,77	1,77	1,18	27,81	11,83	-	1,77	12,42	-		
IV	T	-	-	-	25	-	-	-	12	-	37	21,89
	%	-	-	-	14,79	-	-	-	7,10	-		
V		6	6	2	83	27	-	10	35	-	196	100
VI		3,55	3,55	1,18	49,11	15,97	-	5,91	20,71	-	100	

Tabelul 23. Situaţia statistică a materialului ceramic din groapa a, caseta C 2/1994

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	1	1	-	-	2	-	-	1	-	5	33.33
	%	6.66	6.66	-	-	13.33	-	-	6.66	-		
III	T	-	2	2	2	3	-	-	1	-	10	66.66
	%	-	13.33	13.33	13.33	20	-	-	6.66	-		
IV	T	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
V		1	3	2	2	5	-	-	2	1	15	100
VI		6.66	20	13.33	13.33	33.33	-	-	13.33	-	100	

Tabelul 24. Situaţia statistică a materialului ceramic din groapa b, caseta C 2/1994

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	-	-	-	-	1	-	1	-	-	2	28.57
	%	-	-	-	-	14.28	-	14.28	-	-		
III	T	-	-	-	-	-	-	-	4	-	4	57.16
	%	-	-	-	-	-	-	-	57.14	-		
IV	T	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	14.28
	%	-	-	-	-	-	-	-	14.28	-		
V		-	-	-	-	1	-	1	5	-	7	100
VI		-	-	-	-	14.28	-	14.28	71.42	-	100	

Tabelul 25. Situaţia statistică a materialului ceramic din alveolarea (intersecţia de complexe) din secţiunea S 14/1995

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	-	-	-	6	5	-	-	3	-	14	51.85
	%	-	-	-	22.22	18.51	-	-	11.11	-		
III	T	-	-	3	7	1	-	-	2	-	13	48.14
	%	-	-	11.11	26.74	3.70	-	-	7.40	-		
IV	T	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
V	-	-	-	3	13	6	-	-	5	-	27	100
IV		-	-	11.11	48.14	22.22	-	-	18.51	-	100	

Tabelul 26. Situaţia statistică a materialului ceramic din bordeiul B 3/1995 (secţiunea S 16)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	23	11	4	17	5	4	2	6	-	72	37,50
	%	11,97	5,72	2,08	8,85	2,60	2,08	1,04	3,12	-		
III	T	3	3	11	45	5	4	1	17	-	134	69,79
	%	1,56	1,56	5,72	23,43	2,60	2,08	0,52	8,85	-		
IV	T	-	1	2	20	2	-	-	7	-	32	16,66
	%	-	0,52	1,04	10,41	1,04	-	-	3,64	-		
V		26	15	16	82	12	8	3	30	-	192	100
VI		13,54	7,81	8,33	42,70	6,25	4,16	1,56	15,62	-	100	

Tabelul 27. Situaţia statistică a materialului ceramic din groapa G 4 (desfinţarea martorului între secţiunea S 9/1995 şi C 4/1995

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	3	-	-	-	2	-	1	1	-	7	21,87
	%	3,37	-	-	-	6,25	-	3,12	3,12	-		
III	T	1	-	5	12	-	-	-	4	-	22	68,75
	%	3,12	-	15,62	37,50	-	-	-	12,50	-		
IV	T	-	-	1	1	-	-	-	1	-	3	9,37
	%	-	-	3,12	3,12	-	-	-	3,12	-		
V		4	-	6	13	2	-	1	6	-	32	100
VI		12,50	-	18,75	40,62	6,25	-	3,12	18,75	-	100	

Tabelul 28. Situaţia statistică a materialului ceramic din secţiunea S 15/1995

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	-	-	-	3	2	-	1	-	-	10	11,76
	%	-	-	-	5,88	3,92	-	1,96	-	-		
III	T	-	6	1	13	4	-	2	8	-	34	66,66
	%	-	11,76	1,96	25,49	7,84	-	3,92	15,68	-		
IV	T	-	-	2	4	5	-	-	-	-	11	21,56
	%	-	-	3,92	7,84	9,80	-	-	-	-		
V		-	6	3	20	11	-	3	8	-	51	100
VI		-	11,76	35,88	39,21	21,56	-	5,88	15,68	-	100	

Tabelul 29. Situaţia statistică a materialului ceramic din secţiunea S 4/1993 (stratul de cultură)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	27	34	6	13	59	-	11	9	4	163	52,24
	%	8,65	10,89	1,92	4,16	18,91	-	3,52	2,88	1,28		
III	T	1	18	10	19	36	-	1	17	-	103	33,01
	%	0,32	5,76	3,20	6,08	11,53	-	0,32	5,44	0,32		
IV	T	-	4	10	13	11	-	-	7	1	46	14,74
	%	-	1,28	3,20	4,16	3,52	-	-	-	0,32		
V		28	56	26	45	105	-	12	33	6	312	100
VI		8,97	17,94	8,33	14,42	33,97	-	3,84	10,57	1,92	100	

Tabelul 30. Situaţia statistică a materialului ceramic din secţiunile S 5a-b/1993 (stratul de cultură)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	12	36	6	34	50	-	13	10	6	167	53,35
	%	3,83	11,50	1,91	10,86	15,97	-	4,15	3,19	1,91		
III	T	-	3	9	27	27	-	3	6	2	77	24,60
	%	-	0,95	2,87	8,62	8,62	-	0,95	1,91	0,63		
IV	T	-	1	4	29	11	-	1	23	-	69	22,04
	%	-	0,31	1,27	9,26	3,51	-	0,31	7,34	-		
V		12	40	19	90	88	-	17	39	8	313	100
VI		3,83	12,77	6,07	28,75	28,11	-	5,43	12,46	2,55	100	

Tabelul 31. Situaţia statistică a materialului ceramic din zona L 1/1993

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	52	111	27	180	165	-	72	28	9	644	49,88
	%	4,02	8,56	2,09	13,94	12,78	-	5,57	2,16	0,69		
IV	T	11	40	40	161	113	-	39	97	5	506	39,19
	%	0,85	3,09	3,09	12,47	8,75	-	3,02	7,51	0,38		
IV	T	6	12	8	56	18	-	3	38	-	141	10,92
	%	0,46	0,92	0,61	4,33	1,39	-	0,23	2,94	-		
V		69	163	75	397	296	-	114	163	14	1291	100
VI		5,34	12,62	5,80	30,75	22,92	-	8,83	12,62	1,08	100	

Tabelul 32. Situația statistică a materialului ceramic din caseta C 2/1994 (stratul de cultură

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	1	1	-	-	3	-	1	1	-	7	31,81
	%	4,54	4,54	-	-	13,63	-	4,54	4,54	-		
III	T	-	2	2	2	3	-	-	5	-	14	63,63
	%	-	9,09	9,09	9,09	13,63	-	-	22,72	-		
IV	T	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	4 54
	%	-	-	-	-	-	-	-	4,54	-		
V		1	3	2	2	6	-	1	7	-	22	100
VI		4,54	13,63	9,09	9,09	27,27	-	4,54	31,81	-	100	

Tabelul 33. Situația statistică a materialului ceramic din secțiunea S 9/1995 (stratul de cultură)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	2	-	6	5	-	-	-	-	-	13	30,95
	%	4,76	-	-	14,28	11,90	-	-	-	-		
III	T	-	-	-	8	2	-	-	6	-	16	38,09
	%	-	-	-	19,04	4,76	-	-	14,28	-		
IV	T	-	1	-	12	-	-	-	-	-	13	30,95
	%	-	2,38	-	28,57	-		-				
V		2	1	-	26	7	-	-	6	-	42	100
VI		4,76	2,38	-	61,90	16,66	-	-	14,28	-	100	

Tabelul 34. Situația statistică a materialului ceramic din secțiunea S 10/1995 (stratul de cultură)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	3	2	-	9	2	-	-	-	-	16	23,18
	%	4,34	2,89	-	13,04	2,89	-	-	-	-		
III	T	1	1	6	27	4	-	3	3	-	45	65,21
	%	1,44	1,44	8,69	39,13	5,79	-	4,34	4,34	-		
IV	T	-	-	-	8	-	-	-	-	-	8	11,59
	%	-	-	-	11,59	-	-	-	-	-		
V		4	3	6	44	6	-	3	3	-	69	100
VI		5,79	4,34	8,69	63,76	8,69	-	4,34	4,34	-	100	

Tabelul 35. Situaţia statistică a materialului ceramic din secţiunea S 11/1995 (zona şanţului 1)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	5	2	1	6	4	1	-	1	-	20	28,57
	%	7,14	2,85	1,42	8,57	5,71	1,42	-	1,42	-		
III	T	1	2	3	29	6	-	-	2	-	43	61,42
	%	1,42	2,85	4,28	41,42	8,57	-	-	2,85	-		
IV	T	-	-	-	4	-	-	-	3	-	7	10
	%	-	-	-	5,71	-	-	-	4,28	-		
V		6	4	4	39	10	1	-	6	-	70	100
VI		8,57	5,71	5,71	55,71	14,28	1,42	-	8,57	-	100	

Tabelul 36. Situaţia statistică a materialului ceramic din secţiunea S 12/1995 (stratul de cultură)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	6	5	1	17	11	-	9	2	-	51	24,87
	%	2,92	2,43	0,48	8,29	5,36	-	4,39	0,97	-		
III	T	4	4	4	55	21	-	3	24		115	56,09
	%	1,95	1,95	1,95	26,82	10,24	-	1,46	11,70	-		
IV	T	-	-	-	25	-	-	-	14	-	39	19,02
	%	-	-	-	12,19	-	-	-	6,82	-		
V		10	9	5	97	32	-	12	40		205	100
VI		4,87	4,39	2,43	47,31	15,60	-	5,85	19,51	-	100	

Tabelul 37. Situaţia statistică a materialului ceramic din secţiunea S 16/1995 (şanţul 1)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	23	14	4	23	5	4	4	6	-	83	32,42
	%	8,98	5,46	1,56	8,98	1,95	1,56	1,56	2,34	-		
III	T	4	3	14	61	13	5	1	26	-	127	49,60
	%	1,56	1,17	5,96	23,82	5,07	1,95	0,39	10,15	-		
IV	T	-	1	3	30	2	-	-	10	-	46	17,96
	%	-	0,39	1,17	11,71	0,78	-	-	3,90	-		
V		27	18	21	114	20	9	5	42	-	256	100
VI		10,54	7,03	8,20	44,53	7,81	3,51	1,95	16,40	-	100	

Tabelul 38. Situaţia statistică a materialului ceramic din caseta C 3/1995 (stratul de cultură)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	16	6	1	21	26	4	-	2		76	37,07
	%	7,80	2,92	0,84	10,24	12,68	1,95	-	0,97	-		
III	T	3	10	11	36	9	-	5	25	-	99	48,29
	%	1,46	4,87	5,36	17,56	4,39	-	2,43	12,19	-		
IV	T	-	-	5	16	3	-	-	6	-	30	14,63
	%	-	-	2,43	7,80	1,46	-	-	2,92	-		
V		19	16	17	73	38	4	5	33	-	205	100
VI		9,26	7,80	8,29	35,60	18,53	1,95	2,43	16,09	-	100	

Tabelul 39. Situaţia statistică a materialului ceramic din caseta C 4/1995 (stratul de cultură)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	3	-	-	2	3	5	1	1	-	15	24,19
	%	4,83	-	-	4,83	8,06	1,61	1,61	1,61	-		
III	T	2	-	11	19	2	1	-	4	-	39	62,90
	%	3,22	-	17,74	30,64	3,22	1,61	-	4,83	-		
IV	T	-	-	2	4	-	-	-	2	-	8	12,90
	%	-	-	3,22	4,83	-	-	-	3,22	-		
V		5	-	13	25	5	6	1	7	-	62	100
VI		8,06	-	20,96	40,32	8,06	9,67	1,61	11,29	-	100	

Tabelul 40. Situaţia statistică a materialului ceramic din secţiunea S 7/1994 (stratul de cultură)

I/1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	T	3	8	6	14	20	-	7	12	-	70	70
	%	3	8	6	14	20	-	7	12	-		
III	T	-	5	3	4	6	-	-	2	-	20	20
	%	-	5	3	4	6	-	-	2	-		
IV	T	-	2	-	2	3	-	-	3	-	10	10
	%	-	2	-	2	3	-	-	3	-		
V		3	15	9	20	29	-	7	17	-	100	100
VI		3	15	9	20	29	-	7	17	-	100	

b. Analiza formelor ceramicii.

Pentru a avea o imagine cât mai corectă a structurii şi distribuţiei formelor ceramice în aşezarea de la Orăştie-*Dealul Pemilor* punct X_2, am încercat eliminarea, din start, a tuturor materialelor arheologice nerelevante (prin faptul că fragmentele acopereau o parte prea mică a vasului). Am ales, în consecinţă, profilele de vase cât mai întregi. Principalele forme rezultate după desenare şi reconstituire grafică sunt:

A. Străchinile simple, plate, cu variantele:
1. Cu pereţii într-un unghi de 45° având, uneori, toarte apucători[118];
  1a. Variantă patrulateră a formei 1[119];
  1b. Variantă a tipului A_1 cu patru protome alveolate pe buză[120];
  1c. Variantă cu ţeavă de scurgere a aceluiaşi tip[121];
  1d. Această variantă are o toartă dublă sub buză[122];
  1f. Variantă strecurătoare (afumătoare ?)[123];
2. Strachină simplă cu pereţii evazaţi într-un unghi mai larg de 45°[124];
  2a. Variantă patrulateră a acestei forme (2)[125];
  2b. Subvariantă cu protome[126];
3. Strachina simplă cu buza profilată[127];

---

[118] Pl. VI/10. 13; VII/3, 5, 7, 9; XI/4, 6-7, 11-14; XIV/1, 7-9, 12-14, 16; XVI/3, 7; XIX/9; XX/1, 3, 7; XXV/3, 5, 6; XXVI/12; XXIX/12; XLI/8; XLII/6, 9; XLIII/13; XLIV/15; XLV/4.

[119] Este foarte greu de făcut distincţia între subvarianta A_{1a} şi A_{2a}. Înclinaţia peretelui vasului arată, uneori, existenţa acesteia. Vasele patruletere aparţinând celor două variante sunt: Pl. VI/3, 8, 11; X/8; XIV/10; XVIII/1, 17; XX/11; XXIV/2, 5-10, 12; XXV/4, 7; XXVI/7; XXVII/2, 6, 8-9; XXIX/3; XXXII/1-4, 7, 10, 15, 17-18; XXXIII/1; XXXVII/6, 10-13, 16; XLIII/4, 17; XLV/3, 9-10; XLVI/2.

[120] Pl. XIX/6; XXIX/9.

[121] Pl. XVIII/16; XXXII/16.

[122] Pl. VIII/11.

[123] Pl. XX/12; XXVI/2. Aceleiaşi variante aparţine, după toate aparenţele, şi piesa de la pl. V/1. Piesa este afumătoare, după cum ne sugerează analogiile formale de la Turdaş: Roska, 1941, tafel C/5, 2-3; CXVI/3.

[124] Pl. VII/2; X/9; XIX/1; XXIII/1, 4-5, 7, 10; XXVI/5; XXVII/9 (cu talpă); XXIX/3, 7, 11; XXXV/1; XXXIX/5; XL/2, 10-11; XLII/1, 6, 8.

[125] Vezi *supra*, nota 119.

[126] Pl. XXXV/3; XLIII/15.

[127] Pl. V/2; XXXI/1.

4. Strachina simplă cu pereţii evazaţi-arcuiţi, cu sau fără toarte apucători[128];

4a. Subvariantă cu protome[129];

5. Strachina simplă cu pereţii arcuiţi spre interior[130];

5a. Subvariantă cu ţeavă de scurgere, (phallus ?)[131];

6. Strachină-castron, bitronconică, cu umărul drept[132];

7. Strachină-castron, bitronconică, cu umărul tras spre interior şi toarte apucători[133].

B. Strachina adâncă cu variantele:

1. Cu pereţii oblici, drepţi, putând să posede şi toarte apucători[134];

2. Variantă cu pereţii uşor arcuiţi[135];

3. Variantă cu pereţii arcuiţi[136];

3a. Subvariantă patrulateră, asimetrică[137];

4. Variantă cu pereţii arcuiţi, făcând tercerea către formele globulare[138];

5. Variantă cu pereţii arcuiţi, având picior scobit în interior[139].

C. Oala profilată, cu variantele:

1. Oala globulară cu buza evazată[140];

2. Oala globulară cu buza perpendiculară pe burtă[141];

3. Oala bitronconică cu buza puţin evazată[142];

4. Oala bitronconică cu buza evazată[143];

---

[128] Pl. V/8; VII/1, 4; XXIII/3; XXVII/3, 7, 12; XXIX/5, 10;XXX/2-3; XXXV/2; XL/5, 8; XLVI/4, 7.

[129] Pl. XXXIV/8.

[130] Pl. VII/6; XII/10; XIV; XIV/4; XVII/5; XXII/5; XXIII/6; XXIII/8; XXVI/10; XXVII/11; XXIX/8; XXXI/5; XXXIV/7; XXXV/4; XL/7; XLIII/2; XLV/6.

[131] Pl. XXVIII/11.

[132] Pl. XLIV/14.

[133] Pl. XII/1.

[134] Pl. XVII/7, 11-12; XXI/9; XXIII/9; XXVIII/12; XXXIV/5; XXXV/6; XLII/3.

[135] Pl. XXXIV/2-4, 6; XXXV/7; XXXIX/4.

[136] Pl. VIII/1-2, 7-8, 10; XXII/11-12; XXXIX/3, 6; XLII/2; XLIII/1; XLIV/10.

[137] Pl. XXXV/5.

[138] Pl. VIII/2 - această subvariantă se desprinde din B_3.

[139] Pl. XXVII/4.

[140] Pl. V/3-4; VI/12; XXI/1, 4, 6; XXVI/4; XLV/11; XXVIII/2, 5, 8; XXXI/4.

[141] Pl. V/5; XVI/8; XXVI/9; XXVIII/9; XXXVIII/8-9; XLV/2.

[142] Pl. XXI/3; XXXVIII/13; XLIV/1.

[143] Pl. XXXIII/9-10; XXXVI/7, 11.

5. Oala bitronconică cu buza invazată, arcuită[144];
6 Oala bitronconică cu buza înaltă, arcuită puternic şi puţin evazată[145].

D. Oala globulară, cu variantele:
1. Globulară simplă[146];
2. Globulară, cu buza uşor arcuită[147];
3. Globulară, cu buza uşor profilată, corpul puţin alungit, având toarte-apucători[148];
4. Variantă globulară, plată, cu buza dreaptă[149];
5. Variantă globulară, plată, cu buza dreaptă şi mai înaltă, având toarte-apucători[150];
   5a. Subvariantă cu corpul bombat având tendinţe spre vasul patrulater[151].

Am introdus aici şi două variante de vase, care deşi sunt bitronconice, întruchipează după opinia noastră o evoluţie tipologică din acest tip de oale:
6. Oala bitronconică, plată, cu buza perpendiculară pe arcuirea burţii, având toarte-apucători [152];
7. Oala bitronconică, plată, cu buza perpendiculară pe arcuirea burţii şi înaltă[153].

E. Oalele înalte, cu burta bombată, cu variantele:
1. Cu buza profilată cu "lippenrand"[154];
2. Cu buza evazată[155].

F. Amforele, cu variantele:
1. Amfora cu pereţii prelungi şi buza dreaptă, înaltă[156];

---

[144] Pl. XVII/6; XXXVI/5.
[145] Pl. XXIV/4; XXXVI/5; XXXVIII/11-12; XXXIX/5.
[146] Pl. XIX/4; XXI/2; XXII/6; XXVI/3; XXVIII/1, 3; XXX/4; XXXI/3; XL/3; XLV/8.
[147] Pl. XXI/2, 5, 7; XXIII/2; XXVI/11; XXVIII/4, 6; XXXVIII/10; XXXIX/1; XLII/7; XLIV/9; XLVI/9.
[148] Pl. VI/7.
[149] Pl. IX/4-5, 6-7, 11-12; XXIV/1; XXVIII/6.
[150] Pl. XVII/2, 10; XLI/4, 6.
[151] Pl. XXVI/8.
[152] Pl. IX/13; XXXVI/9.
[153] Pl. XXXIII/9-10; XXXVI/7, 11.
[154] Pl. XVII/4, 9; XX/8; XL/6.
[155] Pl. XLIV/3.

2. Variantă cu buza evazată[157];
3. Variantă cu buza dreaptă şi corpul foarte bombat[158].

G. "Tăvile de peşte", cu variantele:
1. Ovală, cu pereţii arcuiţi, simplă[159];
2. Ovală, cu pereţii arcuiţi şi cu tendinţă de evazare, având apucători[160];
3. Ovală, cu pereţii uşor oblici, având protome[161].

H. Farfuriile, cu variantele:
1. Simplă, cu pereţii uşor oblici[162];
2. Variantă cu pereţii evazaţi şi arcuiţi, având fundul profilat[163];
3. Variantă cu buza puternic profilată[164];
4. Variantă cu buza şi fundul puternic profilate[165].

I. Picioarele de vas, cu variantele:
1. Plin, având postamentul arcuit[166];
 1a. Subvariantă având o incizie groasă între picior şi postamentul arcuit[167];
2. Masiv, cu un început de arcuire a postamentului în interior[168];
3. Masiv, cu scobitură în interiorul postamentului[169];
 3a. Subvariantă cu vasul înalt[170];
4. Masiv, cu postamentul cu scobitură, zvelt[171];

---

[156] Unele dintre exemplele ce vor urma fac trecerea către forma F_2. Pl. IX/1-3; XI/15; XVI/1, 8, 10, 12; XXII/8-9; XXVI/1, 6; XXXVI/1-2, 4, 8. Varianta de la pl. XXXVI/1 ca şi cea de la pl. XLIV/6 au "lippenrand" sub buză.

[157] Pl. XXXVI/3;XLII/4.

[158] Pl. XVI/2.

[159] Pl. XVIII/14.

[160] Pl. XXXI/2.

[161] Pl. XII/8.

[162] Pl. XXIX/2.

[163] Pl. XVIII/12.

[164] Pl. XVII/1.

[165] Pl. XVII/3.

[166] Pl. VIII/4; XXX/11.

[167] Pl. VI/2.

[168] Pl. VIII/6, 9, 12; IX/8; XXII/4; XXX/8, 14; XLIV/5.

[169] Pl. VI/4; XXX/15; XXXVIII/2, 5; XLIV/4.

[170] Pl. VIII/13; XXVIII/7; XLIII/3.

[171] Pl. VIII/5.

4a. Subvariantă cu postamentul lățit[172];
4b. Subvariantă cu postamentul lățit şi perforat[173];
5. Variantă cu postamentul inelar şi scobitura puţin pronunţată[174];
5a. Subvariantă cu postamentul inelar, scobitură pronunţată şi baza arcuită[175];
5b. Subvariantă cu postamentul scobit, foarte înált[176].

J. Altare, cu următoarele variante:
1. Altar cu vașul sub forma unei străchini de tip A_5, cu trei sau patru picioare[177];
2. Altar cu vasul sub forma unei străchini de tip A_{1b}, cu trei sau patru picioare[178];

K. Vasele miniaturale, cu următoarele variante:
1. Paharul[179];
2. Strachina de tip A_1[180]
3. Strachina de tip A_2[181];
4. Strachina de tip A_5, foarte plată, cu toarte perforate182.

*

* *

c. Ornamentele

Principalele categorii de ornamente, caracteristice - de fapt - culturii Turdaş, sunt inciziile (care uneori pot fi interpretate ca semne, simboluri proliterate), impresiunile şi -mai rar-, cele cele realizate prin pictare sau lustruire.

Cele mai caracteristice ornamente sunt, fără îndoială, cele realizate prin incizare. Aceasta este realizată (incizi'a) prin "zgârierea" peretelui vasului, înainte de ardere, cu un obiect ascuţit. De cele mai multe opri, incizia turdăşeană

172 Pl. XXVII/1.
173 Pl. XIX/3.
174 Pl. XII/12; XXXII/6.
175 Pl. IX/9; XXXII/9; XLIV/11.
176 Pl. VIII/3.
177 Pl. XIII/6-7; XXIV/11.
178 Pl. XLIII/14.
179 Pl. XXXIII/2.
180 Pl. XII/4.
181 Pl. XLVI/5.
182 Pl. XIV/3.

este adâncă, ornamentele fiind echilibrate/ordonate pe întreg corpul vasului. Majoritatea vaselor ornamentate fac parte din tipurile $A_{1, 1a-1b; 2, 2a-b, 4a}$.

Celelalte tipuri de forme sunt ornamentate mai rar şi, de obicei, nu cu ornamente incizate. Semnele realizate prin incizarea peretelui sau fundului vasului par a fi cele mai caracteristice ornamente ale culturii Turdaş. Acestea apar într-un număr mare de cazuri şi se repetă, ca şi motivistică, foarte rar. Între semnele comune, repetabile, observăm crucea care apare în diverse variante pe funduri de vase, la baza vasului, sau sub toarte-apucători (vezi Tabel sintetic II/$A_{c, k}$; B_d; C_a)[183]. Alt semn ce apare repetat este antena (vezi Tabel sintetic II/A_b)[184] având o variantă, preferată mai des, cu inciziile-snop grupate pe o latură a inciziei- ax central (vezi Tabel sintetic II/A_e; C_b)[185]. Se mai poate sesiza o predilecţie către *snopurile de incizii* care pot fi paralele(vezi Tabelul sintetic II/$A_{f, g}$; $B_{b, f}$)[186] sau *intersectate*, în diverse variante, (vezi Tabel sintetic II/$A_{a, i}$)[187]. Alte incizii, *scurte*, reprezintă - prin modul lor de grupare - *semne* (vezi Tabelul sintetic II/A_j; B_c)[188]. Între semnele găsite pe fundul vasului se remarcă cele antropomorfe (vezi Tabel sintetic II/A_d)[189]. În sfârşit, pe ceramica de "uz comun" am întâlnit un semn realizat din două incizii foarte groase (şanţuri), la baza şanţului (vezi Tabel sintetic II/B_e)[190].

Ornamentele care individualizează cultura Turdaş, apar după cum am mai amintit, pe străchini sau vase patrulatere, excepţiile fiind foarte puţine. Acest ornament se bazează pe existenţa, sub buză sau la baza vasului, a unei benzi incizate formate din două linii paralele în interiorul căreia se află tăieturi scurte, câte două de cele mai multe ori[191]. Uneori această bandă de pornire poate fi realizată printr-o incizie simplă. Pe corpul vasului ornamentul uneşte buza cu fundul acestuia prin triunghiuri mici[192], sau mari[193], umplute cu tăieturi scurte,

---

183 Pl. X/4; XXXVIII/4; XIII/17; XIX/8; XIII/13;XVII/12; XXXII/8.

184 Pl. X/6.

185 Pl. XXX/1; XX/15.

186 Pl. XXXIII/3, 7; XIII/15; XXX/13; XXXII/13; XXXIII/8.

187 Pl. X/3; XXXVIII/1.

188 Pl. XXXVIII/3; XIII/16.

189 Pl. XX/5; XXXVII/15.

190 Pl. XXX/6.

191 Pl. Vi/13; XI/4; XIV/1, 2, 7, 9, 14, 16; XX/6, 7; XXIV/1-2, 5, 9-10, 12; XXVII/6; XXX/4; XXXVII/2, 10, 11; XLV/4, 9-10.

192 Pl. VI/1; VIII/15; XX/7; XXIV/5, 7; XXIX/1, 3, 4, 6; XLIII/4, 15-17.

193 Pl. VI/3, 8, 11, 13, 14; X/8, 9; XI/1-2, 5-7, 11, 13; XII/11; XIV/4, 7-9, 12-14, 16; XVII/1, 17; XX/11; XXIV/2, 6, 8, 12; XXX/10; XXXVII/6, 11, 17; XLII/2, 4; XLV/3; XLIV/3; XLVI/2, 6, 8 (se adaugă şi banda în zig-zag, incizată). La acestea se mai pot adăuga ornamentele de la pl. XXV/3-7; XXV/7; XXXII/2, 7, 12, 15, 18.

sau cu impresiuni alungite[194]. Uneori inciziile de pe corpul vasului pot fi meandrice[195], rombice[196], sau spaţii geometrice[197], umplute cu tăieturi scurte, sau cu impresiuni alungite. Mai rar, aceste spaţii pot fi umplute cu impresiuni rotunde[198], sau realizate cu trestia[199]. Tot mai rare sunt inciziile paralele (în snopi)[200], tăieturile perpendiculare de pe buza vasului[201], inciziile izolate[202] şi inciziile foarte adânci[203]. De multe ori, unele din vasele amintite au afinităţi, formale, în ornamentică, cu cultura Vinča. Unele dintre acestea se pare că depăşesc acest nivel[204]. Unele ornamente au afinităţi, de acelaşi gen cu cultura Tisa[205], sau Iclod[206]. Un vas este ornamentat în gen linear[207].

Alte ornamente se înscriu în categoria celor impresate, sau realizate prin tăierea, puţin adâncă, a gâtului sau buzei vasului. Remarcăm, în acest sens, apariţia tăieturilor mari pe gâtul vasului[208], a tăieturilor pe buză[209], sub buză[210], pe spatele buzei[211]. Uneori aceste tăieturi sunt organizate în mănunchiuri pe

---

194 Această tendinţă diferenţiază, în primul rând, realizarea ornamentului în cultura Turdaş faţă de cel din cultura Vinča.

195 Pl. X/11; XII/5; XIV/10; XVIII/7; XIX/6; XX/1, 6, 10, 16; XXIII/9; XXVI/10; XXVII/2, 8; XXIX/9; XXXIII/1; XXXVII/2, 4-6, 13, 16; XLV/1, 5-7. După cum se poate observa, aceste benzi incizat-punctate pot avea şi duct triunghiular.

196 Umplute cu incizii: pl. XIV/5-6; XXIII/2; XXX/16. În unele cazuri, romburile incizate pot fi umplute cu tăieturi scurte: pl. XI/12; XXIV/1; XXVII/10; XLV/9.

197 Pl. XX/8; XLII/11.

198 Pl. XI/7, 14; XIV/11-12; XXVII/3.

199 Pl. XXXII/3.

200 Pl. XI/10.

201 Pl. XXIV/7.

202 Pl. XII/1; XIII/14; XXXVII/12, 14; XLI/4; XLII/8; XLIII/5.

203 Pl. XII/2.

204 Pl. XXX/15; XIX/5; XX/9. Acestea pot să fie, tot atât de bine, variante ale ornamentelor specifice turdăşene.

205 Pl. XVIII/2-3; XLII/12; precum şi pl. XIX/2, 10; XX/3, 13; XXX/9. Colegul F. Horvath, unul dintre cei mai buni cunoscători ai culturii Tisa, ne-a atras atenţia, după vizionarea materialului, că aceste asemănări sunt - mai mult - formale. Îi mulţumim pentru ajutorul şi părerile exprimate.

206 Pl. XLIII/1; XLI/4; XLVI/3.

207 Pl. XLIV/6. Aceasta este singurul fragment care ne-ar putea apropia de un posibil orizont Precucuteni (?).

208 Pl. XL/4; XLIV/2.

209 Pl. XXXI/3.

210 Pl. XLII/4.

211 Pl. XXX/2.

buză[212], sau sub buză[213]. Impresiunile sunt realizate pe gâtul vasului[214], pe buza acestuia[215], sau sub buză[216].

Altă categorie de ornamente, întâlnită mai rar, este cea a canelurilor[217] şi a pliseurilor[218]. Puţin întâlnite sunt şi ornamentele realizate prin lustru[219]. Un fragment ceramic este ornamentat în stil turdăşean prin lustruire[220].

Pe ceramica de "uz comun" apare şi pseudo-barbotina în câteva cazuri[221], sau brâul alveolar[222].

Buza vasului poate fi despărţită de burta acestuia prin "lippenrand"[223], sau poate fi îngroşată, "cu bordură"[224]. În unele cazuri buzele sunt tăiate drept[225], oblic[226], sau sunt îngroşate[227]. Prin arderea dirijată se obţine efectul numit "*Blacktoped*". De cele mai multe ori, partea superioară a vasului este neagră şi partea inferioară este roşie, brună sau gălbuie, existând şi variante care nu respectă neapărat, principiul după care departajarea dintre culori să fie orizontală[228].

Ornamentarea suprafeţei vasului prin pictare este destul de bine reprezentată la Orăştie, chiar dacă solul acid nu este prea generos cu procedeul numit "*crussted*". Deci, pictarea suprafeţei vasului se face după ardere. Nu s-au observat încercări de umplere a interiorului inciziei cu pastă albă, de încrustare.

---

212 Pl. XIX/9.
213 Pl. XLII/2.
214 Pl. XVI/12; XXII/2.
215 Pl. XVI/5, 11; XLII/8.
216 Pl. XLV/8.
217 Pl. XI/8.
218 Pl. XIX/7.
219 Pl. X/10; XI/15.
220 Pl. XX/7.
221 Pl. XVI/3; XIX/1; XXXIV/5; XXXV/3.
222 Pl. XL/9. Acest fragment ceramic poate să aparţină şi unui orizont cultural paralel cu bronzul timpuriu. În acest caz a ajuns în mod întâmplător în stratul turdăşean. Oricum, ar fi singurul caz de acest fel în aşezarea neolitică de la Orăştie.
223 Pl. XVII/4, 9.
224 Pl. XLII/5.
225 Pl. XVI/7; XVII/12; XXXII/1; XXXIV/4; XXXVI/5; XXXVIII/6; XLVI/10.
226 Pl. XVIII/16; XXI/4; XXIII/1, 3, 5, 8; XXXVI/8, 10.
227 Pl. XXI/9; XXXVIII/12.
228 Pl. VII/1; XI/3, 15; XVI/6-8; XXI/1, 4; XXII/11; XXIII/3-4, 6, 8; XXVI/4; XXVIII/9; XXIX/11; XXXIV/1; XXXVI/9, 11; XXXVIII/8, 13; XLI/2; XLII/8.

Pictura cu pastă roşie se face prin umplerea cu substanţă colorată a spaţiului dintre incizii[229], sau a spaţiului dintre benzile incizat-punctate[230].

Pictura cu pastă de culoare neagră se realizează pe vasele neornamentate cu incizii (această observaţie este rezultatul actual al cercetărilor). Cele mai reprezentative fragmente ceramice pictate sunt piciorul de cupă de la pl. VIII/4 şi vasul pictat cu o ghirlandă de la pl. XIX/4. Pe vasul de la planşa XXVIII/5 nu se poate distinge, în mod adecvat, motivistica[231].

Pe lângă caracterul funcţional, toartele şi apucătorile pot avea, şi posedă - fără îndoială - şi unul ornamental. Principalele categorii de toarte perforate sunt cele care pot avea, cu puţină imaginaţie, forma unui cap de animal stilizat[232]. Această stilizare se găseşte şi la apucători neperforate[233]. Toartele perforate pot avea una[234], sau două găuri pentru atârnarea vasului[235]. Toartele perforate pot fi şi ornamentate cu tăieturi simple[236]. Şi apucătorile sunt ornamentate cu impresiuni[237]. Butonii şi toartele neperforate sunt de o mare varietate, ca în toate aşezările neolitice. Reţinem stilizarea unui cap de bovideu[238] şi a unui phallus[239], prin acest procedeu.

*

*   *

d. Plastica

Statuetele antropomorfe şi zoomorfe de lut nu au prezenţa cantitativă cu care ne-am obişnuit în aşezările neolitice, sau care ne-ar fi sugerată de colecţia

---

[229] Pl. VI/13.

[230] Pl. XX/1. Descoperirile noastre de la Turdaş (1992-1995) arată că această categorie este deosebit de bine reprezentată (nota 228-229). Înclinăm să credem că aceasta este o caracteristică a culturii Turdaş nesesizată (din cauza curăţării neatente a ceramicii) cu ocazia cercetărilor anterioare.

[231] Aşezarea de la Orăştie are un sol deosebit de acid. Credem că au fost ornamentate, prin pictare, mult mai multe vase. Consecinţa firească a acidităţii crescute a solului a dus la pierderea acestor ornamente, realizate în tehnica "după ardere".

[232] Pl. V/9; XI/15; XIII/1, 9; XX/9; XXII/1; XXX/5; XXXII/19; XLIV/12.

[233] Pl. V/6; XIII/10; XLIV/10.

[234] Pl. XI/5, 9; XIII/2-3; XX/13; XXV/6; XXX/9; XXXII/7; XLI/8; XLIII/1; XLV/4, 6.

[235] Pl. XI/3; XXXVII/18.

[236] Pl. XI/9.

[237] Pl. XXXVII/3.

[238] Pl. XIII/12. Vezi şi *supra*, nota 232.

[239] Pl. XIII/11. Pentru acest tip de stilizare, ca şi pentru ţeava de scurgere cu aceeaşi stilizare cultică de la tip A_{5a} cele mai bune analogii se găsesc la orizont Vinča C_1 în Banat: Luca 1990-1993, 66, n. 19; 1990, 9, poz. VI, fig. 8/6. Piesa ultimă arată că protoma sub formă de ţeavă de scurgere, sau buton, phallic are o răspândire cronologică în cultura Vinča, dar nu numai.

Zsofia Torma[240]. Cea mai importantă descoperire făcută la Orăştie- *Dealul Pemilor* punct X_2, este un complex de cult aparţinând nivelului superior (nou), şi anume locuinţei L_3/1992-1993[241].

Complexul de cult este alcătuit din trei piese care vor fi descrise în continuare:

1. Statuetă (pl. XV/1) din lut fin, bine ales; ardere bună; culoarea variază de la cărămiziu către galben şi cenuşiu, prezentând efectul cromatic denumit de obicei "flecuri", datorat - probabil - incendiului ce a devastat locuinţa şi a dus la arderea secundară a statuetei. Înălţime 11,9 cm, lăţime maximă 6,1 cm.

Personajul reprezentat este masculin. Sprijinim această afirmaţie pe lipsa atributelor feminine (sâni, steatopigie) şi pe singurele piese vestimentare: un brâu (redat prin trei incizii adânci în jurul şoldurilor), o apărătoare de sex (figurată prin şase incizii adânci) legată, printre fese, de brâu cu un şnur (redat printr-o incizie)[242] şi trei coliere de lungimi diferite (incizii adânci, întretăiate, la intervale egale de tăieturi scurte). Ele sunt vizibile numai pe piept, la spate pierzându-se sub podoaba capilară[243].

Amănuntele anatomice sunt realiste. La piciorul drept, singurul căruia i s-a păstrat laba, au fost modelate cele cinci degete; fesele sunt bine figurate; mâinile sunt înfipte în brâul incizat; sunt redate amănuntele feţei: nasul, ochii, gura. Nasul este de mari dimensiuni şi este realizat prin strângerea pastei moi între degete; părul este redat prin tăieturi scurte, în zig-zag[244]. Un ultim amănunt ar fi prezenţa unei găuri rotunde, cu diametrul şi adâncimea de 0,5 cm, aflată pe spatele statuetei în zona rinichiului stâng. Semnificaţia ei ne scapă. Personajul este redat în mişcare, cu piciorul şi umărul drept înainte[245].

2. Statuetă (pl. XV/3) fragmentară (se păstrează doar capul), modelată în lut bine ales, degresat cu nisip fin, bine arsă, de culoare galbenă, către roşcat sau cenuşiu, pe porţiuni mici, din cauza arderii secundare. Înălţimea 3,9 cm , lăţimea 2,9 cm Faţa statuetei este lucrată ca şi cea a piesei nr. 1, nasul fiind obţinut tot prin strângerea între degete a lutului moale, părul este redat tot prin incizii (mai fine decât la piesa precedentă). La gât are, de asemenea, coliere[246].

Considerăm că aceasta ar putea reprezenta perechea feminnină a primei statuete, deoarece partea păstrată - capul -este de dimensiuni mai mici şi cu trăsăturile feţei mai fin redate. Ideea rămâne la nivel de supoziţie. Reţinem în

---

[240] Roska 1941, taf. CXXXVII-CXLIV.
[241] Luca 1994, 363-367.
[242] *Ibidem*, 364, n. 6.
[243] *Ibidem*, n. 7.
[244] *Ibidem*, n. 8.
[245] *Ibidem*, n. 9.
[246] *Ibidem*, n. 10.

final că fața statuetelor nu este acoperită cu o mască, aşa cum se întâmplă la atâtea piese aparținând epocii neolitice[247].

3. Protomă de vas (pl. XV/2), antropomorfă, din pastă fină, degresată cu nisip şi mâl, ceea ce o face făinoasă la pipăit, aspect dat şi de căderea slipului piesei. Arderea foarte bună (evident secundară), culoare roşie. Înălțimea piesei 7,5 cm, lățimea 4,5 cm.

Protoma are părul prins. Coafura este reprezentată prin trei "gurguie", două la tâmple şi unul în creştet. Pe părțile laterale ale gâtului câteva incizii reprezintă, probabil, cozile părului, ca o continuare a coafurii. În jurul "gurguiului" din creştet, părul este reprezentat radiar, cu ajutorul unor incizii adânci (excizii ?). Starea de conservare a piesei ne face să nu fim siguri că descrierea respectă, întru totul, realitatea inițială a obiectului[248].

În concluzie, credem că, complexul de cult descoperit în locuința L_3/1992-1993 reprezintă - cum am mai afirmat şi în alte rânduri - o "trusă magică"[249]. Acest grupaj de piese de cult nu a fost evacuat de locuitorii locuinței din cauza distrugerii violente şi a părăsirii precipitate a aşezării[250]. În cazul în care statuetele reprezintă o pereche, după cum presupunem, ne aflăm în fața unei desoperiri de genul celei de la Cernavodă[251], sau - în conformitate cu motivația spirituală -, ca la Parța[252].

Piesele, ca atare, au cele mai bune analogii în aşezările de la Turdaş[253], Tărtăria[254], sau în aşezări ale culturii Vinča[255]. Modul de schemetizare a feței indică un orizont târziu al culturii Vinča[256]. Considerăm că aceste statuete nu au avut fața acoperită cu o mască, având bune legături - prin modul de redare a feței şi prin atitudine - cu culturile Precucuteni[257] şi Gumelnița[258]. De altfel, importurile Precucuteni I-II descoperite în ultima vreme în contexte stratigrafice sigure la Mintia[259] şi Turdaş[260] demonstrează o simultaneitate între nivelurile

247 *Ibdem*, n. 11.
248 *Ibidem*, n. 12.
249 *Ibidem*, n. 16.
250 *Ibidem*, n. 17.
251 *Ibidem*, n. 18.
252 *Ibidem*, n. 19.
253 *Ibidem*, n. 20.
254 *Ibidem*, n. 21.
255 *Ibidem*, n. 22.
256 *Ibidem*, n. 23; Dumitrescu 1987-88.
257 Luca 1994, n. 24.
258 *Ibidem*, n. 25.
259 *Ibidem*, n. 26.
260 *Ibidem*, n. 27.

contemporane cu faza C a culturii Vinča şi materialele precucuteniene citate mai sus[261].

În aşezarea neolitică de la Orăştie s-au mai descoperit şi alte piese ce pot fi încadrate în categoria plasticii.

La pl. XIII/4, avem o parte dintr-un idol perforat - probabil cu cap mobil[262]- fragmentar. Prezenţa acestei piese denotă reminiscenţa unui orizont cronologic anterior[263].

Ultima piesă este o protomă de vas (sau o toartă ?), ornamentată în manieră turdăşeană, antropomorfă (?)[264].

*

* *

Nu putem încheia subcapitolul dedicat plasticii fără să amintim existenţa altăraşelor de cult. Acestea se înscriu, în tipologia noastră, în tipurile J_{1-2}. Neilustrată în tabelul sintetic este piesa încadrată de noi în tipul J_3, desenată la pl. VI/6, XVIII/5-6, XXX/7. Cele trei piese aparţin aceluiaşi altăraş, cu picioarele foarte înalte, întâlnit şi în alte orizonturi contemporane[265]. Aceste piese (altăraşele), erau folosite, după câte se pare pentru iluminat, fie în timpul procesualităţii rituale - poate chiar în corelaţie cu "trusa magică", în acest caz piesa putând fi asemănată cu o candelă - fie pentru iluminatul de noapte al locuinţei, pierzându-şi, în acest caz, o parte din atributele rituale.

Amintim, în sfârşit, şi existenţa unei amulete-tăbliţă de lut ars, ruptă din vechime, găsită în partea superioară a umpluturii mormântului neolitic M_1/1995. Piesa este ornamentată în manieră turdăşeană şi pare a avea rol mai degrabă decorativ decât simbolistic[266].

În concluzie, observăm că structura materialului arheologic din locuinţele turdăşene de la Orăştie-*Dealul Pemilor* punct X_2, se repetă, cu mici variaţii, de la o locuinţă la alta. Aceasta indică preocupări comune în cadrul comunităţii, precum şi un oarecare grad de conservatorism Această tendinţă spre păstrarea nealterată a unei moşteniri culturale se observă, mai ales, în cazul ceramicii şi a plasticii. Tendinţa sesizată de noi va fi dezbătută, în amănunt, în capitolul IV al lucrării de faţă, capitol ce se ocupă de încadrarea cronologică şi culturală a materialului arheologic descoperit aici.

261 *Ibidem*., n. 28.

262 Pl. XIII/4. Acest tip de statuetă este semnalată în Transilvania: Vlassa 1966; Aldea 1968.

263 Aceste piese sunt încadrate într-un orizont cronologic Vinča B_2/C: Lazarovici 1979, fig. 8, 94-100.

264 Pl. XIII/8.

265 Luca 1990, 29, poz. LIV, fig. 7/9.

266 Pl. XLVI/1.

CAPITOLUL IV

ÎNCADRAREA CRONOLOGICĂ ŞI CULTURALĂ A AŞEZĂRII NEOLITICE DE LA ORĂŞTIE-"DEALUL PEMILOR", PUNCT X_2

a. Repere culturale turdăşene

Am amintit, de mai multe ori până acum, că descoperirile arheologice de la Orăştie sunt caracteristice pentru cultura Turdaş. Credem că, în stadiul actual al cercetărilor, este importantă o rememorare a principalelor aşezări turdăşene, fapt greu de dus la îndeplinire datorită cercetării şi publicării fragmentare a datelor referitoare la această cultură, şi la aceste situri. De cele mai multe ori, materialele turdăşene au fost judecate "în sine", rupte de contextul arheologic caracteristic sitului, fapt ce se va vedea după enumerarea punctelor cu materiale - sau strate de cultură - turdăşene.

Principalele descoperiri aparţinând culturii Turdaş s-au făcut la: Aiton[267], Aiud[268], Alba Iulia-Lumea Nouă[269], Bădeşti[270], Bernadea[271], Bradu[272], Caşolţ[273], Ciopeea[274], Câlnic[275], Cheile Turzii[276], Chitid[277], Cluj-Napoca[278], Cugir[279], Daia

---

267 Blăjan-Cerghi 1977, 131-135, fig. 3/1, 2-3, 6-9; Rep. Cluj 1992, 22, Aiton - punct 2.

268 Ciugudean 1978, 49, fig. 6/2 (poate şi 6/1, 15).

269 Berciu- Berciu 1949, 1-18; Berciu 1968; Lazarovici- Kalmar 1982, fig. 4/1-2, 4, 6-10; 5/2, 5, 7, 9-14; Lazarovici şi colab. 1991, 94, 111-114 (niv. I-Turdaş, niv. II-Turdaş-Lumea Nouă, niv. III-Turdaş III); Paul 1992, 136-137.

270 Rep. Cluj 1992, 48, Bădeşti - punct 1.

271 Paul 1992, 137.

272 Macrea 1957, 140-141.

273 Macrea 1957, 139-140; 1959, 421-429; Paul 1961, 116, fig. 6/7, 10; 1992, 19, 138; Niţu 1973, 73.

274 Kalmar 1984, 392, punct 10; Kalmar-Tatu 1984-1985, 91-92, punct 2, fig. 2/4; Nemeş 1988-1991, 36, n. 17.

275 Paul 1992, 139.

276 Lazarovici şi colab. 1991, 109.

277 Draşoveanu-Rotea 1984-1985; Dumitrescu-Lazarovici 1985-1986, 19.

278 Lazarovici şi colab. 1983-1984, 15-22. Bolindeţ 1994, 17; Lazarovici şi colab. 1991, 107-108 (elemente turdăşene). Kalmar 1985-1986, 402, punct 3 (în tabel=grup Iclod). Vlassa 1970, 3-14; Lazarovici şi colab. 1991, 103-104; Rep. Cluj 1992, 126, punct 16. Lazarovici şi colab. 1991, 105.

279 Informaţie Fl. Medeleţ, căruia îi mulţumim şi pe această cale.

Română[280], Deva[281], Doroltu[282], Fizeşu Gherlii[283], Gârbău[284], Ghirbom[285], Goreni[286], Hăţăgel[287], Hunedoara[288], Iclod[289], Limba[290], Lipova[291], Miercurea Sibiului[292], Mihalţ[293], Mintia[294], Nandru[295], Năsad[296], Ocna Sibiului[297], Ohaba de sub piatră[298], Orăştie[299], Peştenița[300], Petreşti[301], Pianu de Jos[302], Pricaz[303], Rahău[304], Războieni[305], Râul Alb[306], Reea[307], Romos[308], Sântămărie-Orlea[309],

---

280 Niţu 1973, 73; Paul 1992, 19, 126-127, 140.

281 Andriţoiu 1973, 11-12.

282 Rep. Cluj 1992, 188, Dorloţu - punct 1.

283 Roska 1942, 216-218, nr. 79; Rep. Cluj 1992, 200, Fizeşu Gherlii - poziţia 2.

284 Roska 1942, 151, nr. 32; 1943, 60, nr. 30; Rep. Cluj 1992, 227, Gârbău - poziţia 1.

285 Aldea-Moga-Ciugudean 1979, 257-259; Paul, 1992, 19, 140.

286 Zrinyi 1981, 82. Aşezarea este Petreşti, nu Turdaş: vezi Paul 1992 - repertoriu.

287 Kalmar-Tatu 1984-1985, 93, poz. 6; Nemeş 1988-1991, 38.

288 Andriţoiu 1979, 24, poz. 21b; Draşovean 1986-1987, 11-17; Draşovean-Rotea 1984-1985, 87, n. 10.

289 Lazarovici şi colab. 1991, 133-136; Maxim şi colab. 1994, fig. 1/3, 5, 7, 10, 12; 2/3, 8-12; 6/4; Valea Alunişului: fig. 5/7, 9, 11; Lazarovici 1991 (cu bibliografia grupului); Rapoartele semnate Lazarovici-Kalmar de la lista bibliografică anexată.

290 Berciu-Berciu 1949, 18-29; Lazarovici şi colab. 1991, 120-121; Paul 1992, 140.

291 Boroneanţ-Demşa 1974; Dumitrescu-Lazarovici 1985-1986, 19; Luca 1986; 1987; Lazarovici 1994, 64 (Vinča C - Tisa).

292 Paul 1992, 141.

293 Paul 1975; 1992, 19, 141.

294 Mărghitan 1968; Lazăr 1974-1975, 12, fig. 2; Dumitrescu-Lazarovici 1985-1986, 19; Draşovean-Luca 1990.

295 Vlassa 1996, 16, 33; Roska 1942, 200-201, pl. 241-242.

296 Rep. Cluj 1992, Năsad, poz. 1. Credem că acest punct trebuie să fie scos, deoarece nu putem fi siguri că un topor de piatră poate fi un argument pentru atribuirea unui sit.

297 Paul 1962, 193-204, fig. 9/2, 6-8; 1970; 1992, 19, 142.

298 Kalmar-Tatu 1984-1985, 93, poz. 7; Nemeş 1988-1991, 39 (aminteşte şi fragmentele ceramice Starčevo-Criş.

299 Luca-Cosma 1993, 85-86; Paul-Luca şi colab. 1994, 45; 1995, 62-63.

300 Kalmar-Tatu 1984-1985, 94, poz. 8; Nemeş 1988-1991, 39 (Peşteana?).

301 Lazarovici-Kalmar 1982, 244, pl. IVA; Paul 1992, 19, 142-143.

302 Paul 1969; 1992, 19, 143.

303 Andriţoiu 1979, 25, poz. 26, n. 26.

304 Paul 1992, 143.

305 Kalmar 1984, 394, poz. 32, fig. 3/2-3 (2 este pictat în manieră Tăualaş).

306 Kalmar-Tatu 1984-1985, 94, poz. 9, fig. 1/8, 14; Nemeş 1988-1991, 40.

307 Nemeş 1988-1991, 40.

Sebeş[310], Sântimbru[311], Subcetate[312], Suseni[313], Şoimuş[314], Şura Mică[315], Tărtăria[316], Tăualaş[317], Turda[318], Turdaş[319], Unirea[320], (Crăguiş)[321], Vadu[322], Valea Nandrului[323], Viştea[324], Vlaha[325], Zau de Câmpie[326], Zlaşti[327].

Simpla trecere în revistă a acestor semnalări ne pune în fața mai multor constatări:

Materialele turdăşene apar în corelație cu mai multe culturi sau grupe culturale transilvănene între care amintim cultura Petreşti, grupul cultural Iclod, grupul cultural Lumea Nouă, de fiecare dată cu altă semnificație:

a. Corelația materialelor turdăşene cu cele petreştene este diversificată în cel puțin trei cazuri. Din punct de vedere stratigrafic, întotdeauna nivelele

---

[308] Luca-Cosma 1993. 86. Cercetările sistematice din anul 1995 demonstrează că aşezarea neolitică de aici aparține fazei A_{2-3} a culturii Vinča. Facem, în consecință, cuvenita rectificare !

[309] Kalmar- Tatu 1984-1985, 94-95, poz. 11, fig. 1/13; Nemeş 1988-1991, 42.

[310] Macrea-Crişan 1964, 360, poz. 96.

[311] Berciu-Popa 1961, 267-271, fig. 3; Paul 1992, 143-144.

[312] Kalmar-Tatu 1984-1985, 95, poz. 12, fig. 1/9, 19; Nemeş 1988-1991, 37, n. 20, p. 40.

[313] Nemeş 1988-1991, 42, n. 61.

[314] Andrițoiu 1979, 27, poz. 35, n. 35; Draşovean-Rotea 1986, 22; Lazarovici şi colab. 1986, 22.

[315] Paul 1992, 145.

[316] Horedt 1949, 44-57; Macrea-Crişan 1964, 362, poz. 116; Vlassa 1967, 403, 28-43; Lazarovici şi colab. 1991, 93-94, 97-99; Paul 1992, 18, 145.

[317] H. Dumitrescu 1966; 1984; H. Dumitrescu-Lazarovici 1985-1986; Vlassa 1967, 414 (facies Tărtăria-Tăualaş); Lazarovici-Kalmar 1982, fig. 3/1, 3, 5; 5/1, 4, 8; Lazarovici şi colab. 1991, 115-120; Paul 1992, 18, 145.

[318] Lazarovici-Kalmar 1982, 226, fig. 4/3.

[319] Roska 1928; 1941, 7-15, taf. I-CXLV, CXLIX-CLI; 1942, 287-290, poz. 69, pl. 344-349; Laszlo 1991; Lazarovici şi colab. 1991, 94-95, 122-126; Paul 1992, 19, 145; Luca şi colab. 1994; 1995; Lazăr, 1974-1975.

[320] Andrițoiu 1979, 28, poz. 37, n. 37; Kalmar-Tatu 1984-1985, 92, poz. 3, fig. 1/1, 4, 10, 12, 17, 20-21; Nemeş 1988-1991, 37, 43.

[321] *Ibidem.*

[322] Kalmar-Tatu 1984-1985, 95, poz. 14; Nemeş 1988-1991, 43.

[323] Roska 1941, 15-20, taf. CXLVI-CXLVIII; 1942, 101-102, pl. 243-244; Lazarovici şi colab. 1991, 126-128, fig. 3/4-10.

[324] Rep. Cluj 1992, 426, Viştea - poz. 1 şi 2.

[325] Lazarovici şi colab. 1989-1993, 176-178, fig. 9-11.

[326] Lazarovici-Kalmar 1982, fig. 5/3, 6; 6/1-10, 13-16; 7/10.

[327] Andrițoiu 1979, 31, punct 42, n. 44; Draşoveanu-Mariş 1982-1983, 91; Kalmar 1984, 395, punct 48; H. Dumitrescu-Lazarovici 1985-1986, 19; Lazarovici şi colab. 1991, 119, fig. 30 (Gruiul lui Moț).

turdăşene sunt anterioare celor petreştene[328]. De multe ori, aflăm însă şi materiale turdăşene în nivele Petreşti, ce îşi pierd - cu timpul -, identitatea culturală[329]. Aceste materiale - de factură şi ornamentaţie Turdaş -, se găsesc până în faza AB (inclusiv) a culturii. [330]. În al treilea rând se constată că, uneori, aşezări petreştene în care apar şi materiale turdăşene sunt atribuite, în mod eronat, culturii Turdaş[331].

b. Relaţia dintre cultura Turdaş şi materialele de tip Lumea Nouă este - în continuare - neclară. Cert este faptul că acestea sunt contemporane. Ceramica pictată de tip Lumea Nouă ar putea fi doar o *specie* a culturii materiale de tip Turdaş, fapt ce ar simplifica mult lucrurile. Cheia este - după toate aparenţele - în stratigrafia de la Tărtăria[332] şi Lumea Nouă[333]. Publicarea, într-un viitor cât mai apropiat, a rezultatelor săpăturilor noi, reîncepute în aceste situri, ar uşura mult sarcina noastră[334].

c. Grupul Iclod este un aspect cultural definit în termeni categorici[335]. S-a stabilit aria sa de răspândire, originea, evoluţia şi principalele caracteristici ale materialului arheologic. Originea grupului presupune situarea, în zona Someşurilor, a unor comunităţi turdăşene. Existenţa lor a fost afirmată şi demonstrată[336]. În stadiul actual al cercetărilor cu privire la cultura Turdaş, se pare că, unele aşezări Iclod I sau Iclod I-II au afinităţi cu faza târzie a culturii Turdaş[337]. Alteori, constatăm că există aşezări eronat atribuite culturii Turdaş,

---

328 Vezi *supra*, notele 268, 271-272, 274-277, 279, 284, 287-289, 292-294, 296, 298, 300-301, 303, 309, 313, 315, 318, 322.

329 Paul 1992, pl. XX/1-12.

330 Informaţie amabilă prof. univ. dr. I. Paul, căruia îi mulţumim pentru bunăvoinţă.

331 Vezi *supra*, nota 285.

332 Vezi *supra*, nota 315. Nivelul (stratul) 2 (Vlassa). Motivistica şi modul de pictare este Lumea Nouă.

333 Berciu-Berciu 1949. Materialele arheologice de la Lumea Nouă şi Limba continuă să constituie un semn de întrebare. Analizând, la nivelul cunoştinţelor actuale, ceramica de aici constatăm existenţa culturilor Vinča timpurie, Turdaş, Lumea Nouă şi Petreşti (numai la Lumea Nouă). Foarte importantă, dar greu de bănuit este relaţia dintre ceramica de tip Lumea Nouă şi culturile Vinča sau Turdaş. Cunoaşterea acestei relaţii ar duce la lămurirea apartenenţei, ca specie, a picturii de tip Lumea Nouă la cultura Turdaş.

334 Săpăturile noi de la Tărtăria au fost reâncepute, în anul 1989, de un colectiv condus de prof. univ. dr. I. Paul. Universitatea "1 Decembrie 1918" din Alba Iulia a reluat, în anul 1995, şi săpăturile de la Limba şi Lumea Nouă. Sperăm că reânceperea cercetărilor va lămuri şi problemele care ne frământă la ora actuală.

335 Vezi *supra*, nota 288.

336 Vlassa 1970, 3-14; Pentru alte aşezări vezi *supra*, notele 266, 269, 283, 295, 317, 324.

337 Din păcate, în analizele făcute de Gh. Lazarovici şi Z. Kalmar, materialele arheologice turdăşene sunt prezentate - tot timpul - cu tendinţa de a fi înglobate în fenomenul Iclod. Am mai afirmat în lucrarea noastră că, la Orăştie, există materiale arheologice cu afinităţi, ca factură şi

elementele turdăşene din aceste situri fiind un factor secundar în definirea fenomenului global. Se constată astfel că se întâmplă acelaşi fenomen de atribuire ca şi în cazul culturii Petreşti. Elementele turdăşene vieţuiesc o perioadă (faza I şi II), dispărând apoi, prin asimilare culturală[338].

*

* *

Ajunşi în acest punct trebuie să trecem în revistă, pe scurt, relaţiile cronologice şi culturale cu cultura Vinča şi "grupul Tăualaş".

d. Legăturile cu cultura Vinča au fost deseori amintite, căutându-se, uneori, absolutizarea rolului acesteia în geneza şi evoluţia culturii Turdaş[339]. S-a acreditat, în consecinţă, ideea că aceste culturi sunt cvasi-contemporane, *una şi aceeaşi*, organic legate prin origine şi evoluţie[340].

Momentul actual al cunoştinţelor ne permite să afirmăm că este foarte necesară redefinirea conceptului de "cultură Vinča-Turdaş", pentru că se constată incompatibilităţi între cele două culturi, din punct de vedere cultural şi cronologic.

Unul dintre principalele aspecte ale acestor inadvertenţe este momentul de dezvoltare timpurie a culturii Vinča în Transilvania. Acesta a fost bănuit şi chiar semnalat explicit de Ń. Vlassa[341] şi de Gh. Lazarovici[342]. Materialele arheologice publicate sunt însă foarte selective şi - prin aceasta - puţin relevante. Între staţiunile publicate într-o perioadă mai veche, cele mai caracteristice materiale pentru evoluţia veche a culturii Vinča sunt de găsit la Limba[343] şi Turdaş[344]. Existenţa acestei faze a culturii Vinča nu mai poate fi contestată, şi aceasta ca urmare a cercetării sistematice a aşezării neolitice de la

ornamente, cu fazele timpurii ale acestei culturi (vezi *supra*, nota 205). Această observaţie sugerează momentul şi dezvoltarea culturală a comunităţilor turdăşene care au migrat înspre nord.

338 Vezi *supra*, notele 333-335.

339 Analiza pertinentă a lucrărilor ce se referă la geneza şi evoluţia culturii Turdaş: Lazarovici 1981, 181-185. Alte opinii: Dumitrescu 1983, 88-91; Dumitrescu-Vulpe 1988, 32, 36-37; Comşa 1987, 35; Dâmboviţa 1978, 50-51. Pentru istoriografia sârbă sinteza cea mai nouă este: Garasanin 1993.

340 Opinie îmbrăţişată, în special, de istoriografia sârbă.

341 Vlassa 1976, 29, 115-119.

342 Lazarovici 1981, 181-183.

343 Berciu-Berciu 1949, 18-29, fig. 15-22. Materialele de aici se încadrează într-un orizont Vinča A_3/B_1.

344 Între materialele din săpăturile lui M Roska există plastică ce poate fi atribuită culturii Vinča, faza veche: Roska, 1928, fig. 21/3, 7. Piesele provin dintr-un orizont pe care, cu ocazia noilor săpături, nu l-am mai găsit. Poate că a fost distrus de acţiunea de eroziune a Mureşului.

Romos, în vara anului 1995[345]. Toate aceste materiale demonstrează existenţa, în Transilvania - pe Mureşul mijlociu - a unui orizont cronologic şi cultural Vinča A_2-B_1. Nu vedem care ar fi diferenţele faţă de materialele Vinča A din Banat, de exemplu[346]. În consecinţă, nu vedem ca bună utilitatea definirii fazei Vinča-Tordoş (Turdaş I)[347], deoarece acum nu apar elementele caracteristice *culturii Turdaş* aşa cum o cunoaştem noi din descoperirile ultimilor patru ani şi din cercetarea colecţiilor cu materiale de acest fel![348]. Credem că este mult mai corect să definim aceste aşezări şi nivele ca arţinând culturii Vinča, ceea ce nu scade - nici într-un caz - aportul acesteia la geneza, *într-o perioadă mai târzie*, culturii Turdaş. Aceasta din urmă nu se naşte mai devreme de faza B_2 a culturii Vinča, după cum ne demonstrează corelaţiile stratigrafice şi realităţile culturale de pe Mureşul mijlociu[349].

Al doilea moment de contact direct dintre cultura Vinča şi cultura Turdaş este cel contemporan cu faza C a primeia. Acum apar, în Transilvania, comunităţi noi care influenţează - în mod decisiv - evoluţia culturii Turdaş, care *se născuse deja* ! Se poate demonstra şi stratigrafic acest lucru prin existenţa observaţiilor de la Mintia[350], Şoimuş (?)[351], Tăualaş[352], Turdaş[353], Orăştie[354], Pianu de Jos[355] ş. a. Noile cercetări de la Turdaş arată existenţa unui *nivel intermediar* (între nivelul Turdaş clasic şi cel Petreşti) cu materiale Vinča C, inclusiv în complexe închise. De acest nivel se leagă - în principal - materialele

345 Materialele sunt, încă, nepublicate. Ele se încadrează într-un orizont cronologic şi cultural Vinča A_{2-3}.

346 Pentru fenomenul Vinča A în Banat, vezi : Lazarovici 1970; 1971; 1973; 1975; 1977; 1977c; 1979, 106-115, 122-132; 1981, 172-176; Draşovean 1990; Luca 1991; Lazarovici şi colab. 1991, 12-25. Cele mai bune analogii pentru statuetele de la Turdaş (Roska 1928, fig. 21/3, 7) şi Tărtăria (Vlassa 1976, 31, 40-fig. 6/6-8) încadrabile într-un orizont Vinča A_3/B_1 se găsesc în Banat: Bălănescu 1979; 1982; Lazarovici 1979, fig. 7.

347 Garasanin 1993, 8-10.

348 După cum am arătat şi mai înainte, materialele Vinča timpurii din Transilvania sunt identice cu cele din Banat sau din alte părţi.

349 Chiar şi existenţa culturii Turdaş în această fază trebuie, încă, bine argumentată ! Pentru argumentele în favoarea încadrării culturii Turdaş la un orizont cronologic contemporan cu faza B_2 a culturii Vinča: Lazarovici 1981, Beilage 1.

350 Draşovean-Luca 1990.

351 Draşovean-Rotea 1986.

352 H. Dumitrescu 1984; H. Dumitrescu-Lazarovici 1985-1986.

353 Materiale inedite în Muzeul din Deva.

354 Aşezarea ce o publicăm cu această ocazie.

355 Paul 1969.

Precucuteni descoperite de noi[356]. Oricum s-ar numi acest orizont (Foieni[357], sau altcumva) stratul intermediar demonstrează existenţa unei locuiri contemporane cu faza C a culturii Vinča, înaintea descoperirilor Petreşti A şi AB de aici şi "căpăcuind" complexele Turdaş formate! Încă o dată se demonstrează că legătura dintre culturile Turdaş şi Vinča nu este aşa de strânsă încât să se justifice denumirea de "cultură Vinča-Turdaş" atât de imperativ invocată[358].

e. Cât priveşte "aspectul Tăualaş" credem că avem un nou prilej pentru corecturi. Materiale pictate aparţinând "grupului Tăualaş"[359] se găsesc, în strate turdăşene, la Turdaş[360], Orăştie[361], Tărtăria[362] sau în alte aşezări[363]. Observaţiile stratigrafice de la Turdaş[364] şi Orăştie[365] - sau materialele existente la Hunedoara[366] -, contestă existenţa unui grup separat "Tăualaş" în cadrul culturii Turdaş. În toate săpăturile efectuate în aşezări turdăşene (cu observaţii stratigrafice şi metodă ştinţifică) se constată că specia pictată ce a dat numele grupului se întâlneşte frecvent. De asemenea, compararea materialelor de la Tăualaş (a întregului material arheologic) şi cele ale aşezărilor turdăşene cercetate în ultimii ani nu duce la constatarea unor diferenţe evidente. În consecinţă, concluzionăm că "aspectul Tăualaş" este de domeniul istoricului cercetărilor. Alminteri se iscă un nou diferend - în afară de cel: cultură Vinča-Turdaş sau cultură Turdaş - definit, sintetic: cultură Turdaş sau cultură Tăualaş? Credem că principalul argument în favoarea păstrării denumirii de cultură Turdaş este anterioritatea descoperirilor de aici şi încetăţenirea termenului pe plan naţional şi internaţional. De asemenea, secvenţa stratigrafică de la Turdaş

356 Acestea se pot data Precucuteni I sau, uneori, II. Mulţumim doamnei dr. Silvia Marinescu-Bâlcu pentru ajutorul dat în datarea acestor piese.

357 Draşovean 1994, 25-26. Argumentele aduse acum, precum şi cu alte ocazii (Draşovean 1994a; 1994b; 1994c) "revoluţionează" opiniile despre orizontul Vinča C în Transilvania, absolutizându-i rolul faţă de geneza culturii Petreşti - în special.

358 Garasanin 1993.

359 H. Dumitrescu-Lazarovici 1985-1986, pl. I-II.

360 Materiale inedite. Săpăturile anului 1995.

361 Pl. VIII/4; XIX/4; XXVIII/5.

362 Vlassa 1976, 128, 130.

363 Războieni : Kalmar 1984, 394, poz. 32, fig. 3/2.

364 Rezultate în urma săpăturilor din ultimii patru ani (1992-1995).

365 Vezi capitolul III al acestei lucrări.

366 Materialele se află în expoziţia de la Castelul Huniazilor. Registrele neornamentate între spaţiile ornamentate cu bandă incizat-punctată, sunt umplute cu culoare neagră, bituminoasă.

este cea mai edificatoare, în ceea ce priveşte contextul şi relaţiile dintre culturile preistorice de pe valea Mureşului mijlociu[367].

f. Consecinţa firească a acestor observaţii este cea după care în Transilvania se constată următoarea evoluţie culturală în relaţie cu cultura Vinča:

1. Comunităţi "curat" vinciene la orizont cronologic şi cultural Vinča A_2-B_1.

2. Geneza şi evoluţia culturii Turdaş.

3. Migrarea unor comunităţi Vinča C care presupune gruparea culturală şi zonală în mai multe areale ce, uneori, se intersectează; cel Vinča C (grup Mintia[368]); cel turdăşean întârziat (Orăştie); cel Petreşti A[369] şi cel Iclod[370].

Acest orizont este legat de existenţa, în Banat, a grupului Foieni[371]. Contribuţia sa la geneza culturii Petreşti, sau chiar constituirea sa ca fază A a culturii Petreşti este, după opinia noastră, teoretică, cel puţin în acest stadiu al cunoştinţelor[372].

După cum este definit în acest moment, grupul Foieni are prea multe elemente Vinča C pentru ca să fie asimilat cu faza Petreşti A aşa cum a fost deja definită[373].

---

[367] Secvenţa stratigrafică surprinsă de noi la Turdaş presupune existenţa unui strat Turdaş, a unuia intermediar (Vinča C) şi a unuia Petreşti. Nuanţările vor fi făcute la timpul potrivit, odată cu publicarea monografiei săpăturilor.

[368] Cu aşezări precum Mintia, Şoimuş, Turdaş (nivel intermediar), Pianu de jos (?) - nivel inferior ş. a.

[369] Cu aşezări precum Hunedoara, Orăştie, Tăualaş - nivel superior ş. a.

[370] Lazarovici 1991 (cu bibliografia). A se vedea, în special, Lazarovici 1977a.

[371] Vezi *supra*, nota 355.

[372] Registrele ornamentale realizate prin pictarea suprafeţei vasului sunt variante, chiar dacă autorul monografiei dedicate culturii Petreşti constată că nivelul - cantitativ - al cercetării nu este tocmai satisfăcător: Paul 1992, 68-75. Comparând aceste materiale cu cele din Banat, precum şi aria geografică deosebit de restrânsă - şi, chiar, excentrică - a descoperirilor de aici, credem că se mai poate medita asupra caracteristicilor ceramicii pictate valorificate în ultimii ani de colegul Fl. Draşovean. Un semn de întrebare, pentru noi, este şi cel după care contextul cultural dat de restul *tuturor categoriilor* ceramice din grupul Foieni, Petreşi A este Vinča C (vezi Draşovean 1994a, c - pl. I-XV, comparat cu Draşovean 1994b, abb. 3-4 în ceea ce priveşte formele, ornamentele - în afara celor pictate). De asemenea, pictura cu alb poate sugera alte tipare (Draşovean 1994a, pl. IV/4, 6-7, 9; 1994c, pl. IV/4, 6-7, 9), după cum sugerează chiar autorul (Draşovean 1994a, 15; 1994c, 163) Apoi începutul carenei nu este caracteristic *numai* grupului Foieni şi culturii Petreşti, faza A ci şi - de exemplu - nivelului Vinča C de la Liubcova-*Orniţa* (Luca 1990-1993, 75, fig. 5/3; apropieri, formale, se pot face şi cu vasul de la fig. 1/64). Aceste observaţii pot continua. Credem că viitorul, prin cercetări sistematice şi analize pertinente, va aduce noi argumente ce vor fundamenta una, sau alta, din opiniile dezbătute.

[373] Paul 1992, 68-75.

În schimb, este evidentă influenţa (efectul) avut de venirea comunităţilor Vinča C în Transilvania, care duce la dislocarea *unor* comunităţi turdăşene, la plecarea lor spre nord şi la geneza grupului Iclod[374].

Un alt reflex al acestor mişcări de populaţie este, în plan cultural, apariţia unor materiale turdăşene, sau născute în contact cu cultura Turdaş, la Lipova[375], Sălbăgel[376] sau, chiar, la Vršac[377].

g. Siturile arheologice cu niveluri turdăşene denotă o evoluţie relativ scurtă - din punct de vedere cronologic -, dar dinamică a comunităţilor. De cele mai multe ori, compararea lor arată că există nivele contemporane, ceea ce denotă unitatea culturii în spaţiul său de evoluţie. Mare parte din aşezările turdăşene au două nivele de cultură/locuire existând, în consecinţă, o evoluţie internă a culturii[378].

h. În sfârşit, tabloul creionat în rândurile anterioare sugerează că arealul geografic în care se dezvoltă cultura Turdaş se axează pe râul Mureş, în partea mijlocie a cursului său. În nord, graniţa convenţională a culturii ar fi la vărsarea Arieşului în Mureş. Preferăm această delimitare chiar dacă, o parte din aşezările atribuite grupului Iclod pot avea şi un nivel turdăşean, deci cultura Turdaş s-ar putea întinde şi pe Someşul superior[379]. În mod convenţional, stabilim graniţa culturii Turdaş, în partea de vest a arealului de extensiune, în dreptul localităţii Ilia[380], iar graniţa de sud în ţara Haţegului, incluzând-o şi pe aceasta. Comunităţile turdăşene au locuit şi pe principalii afluenţi de stânga ai Mureşului, între aceste limite.

*

* *

b. Aşezarea de la Orăştie-"Dealul Pemilor", locul şi rolul ei în cadrul culturii Turdaş.

După cum s-a putut constata în capitolul III, aşezarea neolitică de la Orăştie-"*Dealul Pemilor*" punct X_2, are două nivele de locuire. Satul vechi este compus din bordeie-locuinţă, adâncite, fiind înconjurat cu un gard la

---

374 Lazarovici 1977a.

375 Boroneanţ-Demşea 1974; Luca 1986; 1987.

376 Moroz-Pop 1983; Lazarovici şi colab. 1991, 78-81, fig. 23.

377 H. Dumitrescu-Lazarovici 1985-1986, pl. XXVI/1-12.

378 În cazul în care există aceste două nivele, diferenţa materialelor arheologice între ele este minimă.

379 După cum s-a putut observa în urma observaţiilor anterioare.

380 Porţiunea Mureşului dintre Ilia şi Lipova este necunoscută pentru neoliticieni. Existenţa aşezării de la Lipova presupune existenţa altor aşezări pe acest areal geografic. Lipsa cercetărilor specifice face să nu putem concluziona cu afirmaţii tranşante.

proximitatea sa. Mai există, după câte se pare, şi alte garduri de acelaşi fel în interiorul primei incinte, fapt ce va fi verificat în campaniile viitoare. În mijlocul aşezării spaţiul este nelocuit. Aici s-au practicat înmormântări contemporane cu aşezarea (această opinie mai poate suporta îmbunătaţiri cu ocazia cercetărilor ce vor urma). Aşezarea nouă este compusă din locuinţe de suprafaţă (cu platformă ?) şi se conservă către latura de nord a terasei locuite.

Materialul arheologic din cele două nivele este unitar (vezi capitolul III). Observăm că locuirea mai nouă a urmat în mod firesc şi direct pe cea mai veche.

Apariţia materialelor pictate cu culoare roşie, după ardere, evidenţiază legături cu ariile culturale Szákálhát-Tisa[381], cultura Banatului[382] sau Vinča C[383]. Spre acelaşi orizont cronologic ne îndreaptă şi pictura de gen Tăualaş[384]. Toporul de piatră cioplită ne arată schimburi (culturale ?) cu cultura Gumelniţa[385], ca şi schematizareaa feţei statuetelor din complexul ritual descoperit în locuinţa L_3/1992-1993[386].

Altarele şi unele fragmente ceramice (mai cu seamă factura lor) arată legături (genetice sau de contact ?) cu cultura Petreşti. O altă parte din restul materialelor (ornamentele lustruite, pliseurile, canelurile, ceramica blacktoped etc.) sugerează legături cu cultura Vinča C[387]. Materialul incizat este tipic, fiind descoperit în toate aşezările turdăşene[388].

Toate aceste observaţii ne-au dus la convingerea conform căreia aşezarea neolitică de la Orăştie-"*Dealul Pemilor*" punct X_2, se încadrează la un orizont cronologic Vinča C, cultural fiind o fază finală a culturii Turdaş, contemporană cu nivelul intermediar de la Turdaş[389] şi, poate, cu nivelul II de la Tăualaş[390].

O dată cu desfăşurarea noilor cercetări începute în aşezările turdăşene, se va definitiva şi fundamenta mult mai clar geneza şi evoluţia culturii Turdaş. Intenţia noastră actuală a fost doar de a sugera principalele probleme cronologice şi culturale puse de săpăturile de la Orăştie.

---

[381] Goldman 1984, bild. 8-10; Raczky 1987, fig. 22 (negru), fig. 24, 27-28, 45, 47 (negru); Tehnica pictării, după ardere, cu roşu - în special - sau galben este răspândită în acest cerc cultural. Korek 1989; Taf. 17/7-9; 18/8, 2-3, 7.

[382] Lazarovici 1991; Lazarovici şi colab. 1991, 32-40.

[383] Luca 1990, 21, poz. XXXVII, fig. 5/1.

[384] Vezi *supra*, notele 358-361. La acestea se mai pot aminti materialele din colecţia muzeului Castelului Huniazilor (expuse) şi fragmentul de la Zlaşti: Lazarovici şi colab. 1991, fig. 30/13.

[385] Vezi *supra*, nota 111.

[386] De exemplu: Dumitrescu 1974, 246-250, 251/3, 5, 7.

[387] Luca 1990-1993; Draşovean 1994; 1994b; Lazarovici 1994.

[388] Vezi bibliografia anexată (notele 266-326).

[389] Nivel bine delimitat în caseta C_3/1993 şi suprafaţa S_2/1994-1995.

[390] H. Dumitrescu 1984.

CAPITOLUL V

ANALIZA RESTURILOR DE FAUNĂ DIN AŞEZAREA NEOLITICĂ DE PE "DEALUL PEMILOR"

I. Descrierea materialului.

Resturile osteologice determinate şi analizate însumează cca. 1679 fragmente, aparţinând integral mamiferelor. Repartiţia materialului pe complexe (tab. 41) indică o acumulare importantă de oase în B_1 (68%) un procent de 24% în B_4, din B_5 şi din stratul de cultură provenind doar 8%. Evident, condiţiile de fosilizare precare asigurate de un sol acid, săparea parţială a unor complexe sunt tot atâţia factori ce au intervenit în această distribuţie inegală. După cum se reflectă şi în datele tab. 41, lista speciilor identificate este relativ săracă. Ea cuprinde cinci specii domestice, care , de regulă apar în aşezările neolitice şi doar cinci specii sălbatice. În cadrul mamiferelor vânate nu apar carnivorele mici. Cu excepţia bourului, specie actualmente stinsă din fauna regiunii şi a ţării, toate celelalte sunt specii comune în fauna locală. O posibilă explicaţie pentru un spectru faunistic atât de sărac în mamifere sălbatice ar reprezenta-o condiţiile taphonimice din strat, oasele unor animale de talie mică fiind pur şi simplu "topite" de un sol acid. Evident, nu excludem lipsa de interes pentru vânarea unor mamifere de talie mică în condiţiile în care creşterea animalelor domestice şi vânătoarea cerbului asigurau necesarul de carne şi necesarul de piei, materia cornoasă/osoasă pentru unelte.

Absenţa speciilor respective din fauna locală la acea dată o excludem

Repartiţia oaselor speciilor pe complexele B_1-B_4 indică procentaje asemănătoare, pentru speciile identificate, între ele menţinându-se aceleaşi raporturi interspecifice. Din aceste raţiuni am considerat oportună calcularea NMI (numărului minim de indivizi) per ansamblu. În plus, oase de la acelaşi animal apar în mai multe complexe.

Tabel 41: Distribuţia resturilor faunistice pe complexe în aşezarea neolitică de la Orăştie "Dealul Pemilor"

	Bordeiul 4		Bordeiul 1		B5		Strat				G2	G4	M1
	Nr.frgm.	%	Nr.frgm.	%	Nr.frgm.	%	Nr.frgm. total	%	NMI total	%	Nr.fragmente		
Bos taurus	150	53,5	435	59	23	12	620	56	42	47,1			
Ovis / Capra	18	6,4	3	0,3	1		22	1,9	2	2,2	4		
Sus s. domesticus	6	2,1	29	3,7			35	3,1	4	4,4	3		
Canis familiaris			2	0,2			2	0,1	1	1,1			
SPECII DOMESTICE	174	62,1	469	60,2	24	12	679	61,3	49	55	7		
Cervus elaphus	99	35,3	274	35,2	6	5	384	34,7	28	31,4		1	2
Sus s. ferrus			26	3,3			26	2,3	4	4,4			
Ursus arctos			2	0,2			2	0,1	2	2,2			
Bos primigenius	6	2,1	6	0,7	1		13	1,1	4	4,4			
Capreolus capreolus	1	0,3	1	0,1			2	0,1	2	2,2			
SPECII SĂLBATICE	106	37,9	309	39,8	7	5	427	38,7	40	44,9		1	2
TOTAL:	280	100	778	100	31	17	1106	100	89	100	7	1	2
Bos/Cervus	12		77		2		91						
Coaste nedet.	54		126		6	8	194						
Aşchii nedet.	279		170		9	30	288				4		1
TOTAL EŞANTION:	425		1151		48	55	1679				11	1	3

Distribuția materialului faunistic pe regiuni scheletice (tab. 42) indică similitudini pentru cerb şi bovine. Astfel, regiunile capului şi ale rahisului (coloana vertebrală) indică valori de până la 20%. În schimb, predomină în proporţii mai mari (relativ egale) părţi din scheletul centurilor şi membrelor.

Oase din regiunile slab carnate: metapodii, oase carpiene, tarsiene, falange sunt ceva mai numeroase în comparație cu restul materialului.

Regiunea anatomică	**Bos taurus**		**Cervus elaphus**	
Craniu + dinţi super. izolaţi	52	113-18,3%	44	85-22,2%
Mandibula + dinţi izolaţi	61		41	
Atlas, axis + vertebre	71	71-11,4%	45	45-11,7%
Omoplat	34	regiuni carnate 182-29,3%	15	regiuni carnate 134-34,8%
Humerus	22		32	
Radius + Ulna	34		26	
Coxal	22		21	
Femur	32		14	
Tibia	38		26	
Metacarp	32	regiuni seci 254-40,9%	7	regiuni seci 120-31,2%
Metatars	60		14	
Astragal	30		12	
Calcaneu	42		17	
Oase metacarp.	18		6	
Oase metatars.	16		15	
Falanga I, II, III	56		49	
TOTAL:	**620**		**384**	

Tabelul 42: Distribuția materialului pe regiuni scheletice

O asemenea distribuție fără mari discrepanțe valorice între regiuni anatomice reflectă un anumit stadiu de cercetare al sitului pe de o parte şi pe de altă parte sugerează prezența unui lot semnificativ, suficient de bine reprezentat la nivelul fiecărui element scheletic. în cazul vertebrelor procentul este relativ mic, în acest caz intervenind dificultatea de a separa integral vertebrele de vită de cele de cerb, mai ales ppe material extrem de fragmentat. În cazul cerbului, prezența elementelor scheletului cefalic în proporție de 23% sugerează transportul şi tranşarea integrală a cerbului în perimetrul aşezării. În afara câtorva fragmente de cerb, probabil deşeuri de prelucrare, nu au fost identificate părți semnificative, ca de exemplu porțiuni de frontale cu coarne pe peduncul.

Fie că erau vânate în proporţie mai mare femelele (datele metrice prelevate pe material excluzând însă această posibilitate) fie că vânarea mai intensă a speciei se făcea în lunile de vară, când masculii nu poartă coarne. Prezentarea distribuției pe regiuni anatomicepentru restul animalelor nu am considerat necesar să o prezentăm, întrucât materialul lor este prea puţin şi nesemnificativ.

Pe majoritatea materialului semnalăm urme ale contactului cu focul (fie în procesul de obţinere a hranei, fie datorită incendiilor din nivelele de locuire) cât şi urme de roadere (porc, câine), mai ales la nivelul omoplatului, calcaneului, ulnei, deci acolo unde epifizarea a fost incompletă (subadulți).

Procentul de oase întregi aparţinând mamiferelor identificate este practic 0. Fac excepţie falangele, metacarpalele, care datorită prezenței lor în regiunile slab carnate ale corpului şi a configurației lor se păstrează integral. în privința modului de tranşare al animalelor pot fi precizate unele aspecte. Detaşarea capului de corp după uciderea animalului s-a realizat fie la nivel de atlas fie la nivel de axis, de regulă la jumătatea corpurilor vertebrelor. Nu s-a realizat secționarea la nivel de gaură occpitală întrucât, în majoritatea cazurilor condilii occipitali nu sunt lezaţi. Coarnele se pare că au fost secţionate la nivel de pedicel. Mandibula a fost detaşată prin secționarea ei sub apofiza coronoidă şi procesul condilar. Craniul a fost secționat la nivel de oase incisive, osul maxilar păstrându-se aroape intact, cu dentiția aferentă. Neurocraniul a fost spart la nivel de orbite şi suturi (toate oasele zigomatice păstrate sunt intacte) la fel şi porțiunile de lacrimale. Nu s-au păstrat intacte regiuni de parietal şi de frontal. Distrugerea lor s-a realizat în procesul de extragere a creierului, prin lovituri de ucidere a animalelor.

Oasele lungi ale corpului au fost tăiate sub epifizele proximale (de multe ori chiar la nivelul lor, în cazul femurelor, tibiilor, humerusurilor) sau deasupra celor distale, care s-au păstrat mai bine. Diafizele au fost pur şi simplu sparte în cel puţin trei fragmente (probabil pentru a extrage măduva). Metapodiile au fost cele sparte în trei sau patru fragmente, scăpând acestei acțiuni falangele. Omoplatul a fost detaşat prin secţionare la nivel de gât iar coxalele deasupra acetabularului, la nivel de ilion. Coastele au fost tăiate în mai multe părți, la fel şi vertebrele ce au apofizele spinoase distruse ca şi fațetele de articulare ale corpurilor. Acelaşi mod de tăiere în părți foarte mici este caracteristic şi pentru cerb.

II. Structura fizică a populațiilor de animale.

A. Bovinele (Bos taurus L. / Bos primigenius Boj)

Materialul acestui grup cumulează 633 oase, dintre care, cu certitudine 13 au fost atribuite bourului. Având în vedere existența unei populații mixte vită-bour, departajarea între specii implică unele riscuri. Din aceste considerente am

notat în tab. 43 cu asterisc unele piese cu probleme. Din scheletul cefalic al bovinelor domestice nu s-au păstrat coarne, cu excepția unor fragmente de pereți nesemnificativi. În schimb, o însemnată cantitate de dentiție a permis unele dimensionări. Astfel indivizii respectivi posedau o dentiție masivă și un schelet cefalic puțin gracilizat. Media calculată pe lg. M_3 este de 38, 6 mm , apropiată de cea calculată pentru bovinele de la Iclod (39, 3)[391]; Parța (39, 2)[392]; Drăgușeni (39, 2)[393].

Scheletul post cefalic indică aceeași masivitate ca și în cazul celui cranian. Mediile calculate pe lățimile oaselor sugerează indivizi robuști, de talie mare aidoma celor întâlniți în arealul așezărilor neolitice de la Iclod[394], Zau de Câmpie[395], Tăualaș[396], Câmpia Banatului (ca așezările de la Parța și Foeni)[397] ori arealul pannonic[398]. Față de populațiile exploatate de comunitățile neolitice din Valea Dunării (sudul Banatului), vitele de la Orăștie sunt mai robuste, aparținând unor populații diferite[399]. Un oarecare dimorfism sexual este vizibil pe materialul studiat, din acest punct de vedere par să predomine masculii, mai ales animale sacrificate având vârsta între 2, 5-4 ani. Un metatars aproape întreg cu epifiza distală ușor corodată a furnizat o înălțime la greabăn pentru o femelă, de 119,9 cm (Matolcsi).

Existența unor piese cu parametri metrici situați la limita dintre cele două populații presupune existența metișilor, fie că ei au rezultat din încrucișările naturale, fie din cele apărute în cadrul procesului de domesticire. Penuria materialului atribuit bourului ne împiedică să susținem cu certitudine o astfel de supoziție. În ansamblu se poate aprecia că în arealul așezării neolitice de la Orăștie era exploatată o populație mixtă de vită-bour, specia domestică prezentând o semnificativă variabilitate dimensională, sesizabilă mai ales pe lățimile oaselor, cu un schelet robust, de proporții mari. Astfel de populații erau comune așezărilor din aria culturilor Vinča-Turdaș (cu excepția Banatului sudic), Iclod, Tisa[400]. Oasele de bour provin de la două femele și de la doi

[391] El Susi 1989-1993, 189.
[392] El Susi 1996, (sub tipar).
[393] Bolomey-El Susi (sub tipar).
[394] El Susi 1989-1993, 189.
[395] Haimovici-Man, 1986, 335.
[396] Bulai-Ştirbu 1984, 47.
[397] El Susi 1996, (sub tipar).
[398] Bököny 1977, 13.
[399] El Susi 1991, 11.
[400] Bököny 1961-1962, 71 și urm; 1977, 13.

	BOS taurus			Bos primigenius
Reg.anatomică	Nr.	Variabilitatea	Media	Variabilitatea
MAXILA				
- lg. M3	2	38,5 - 38,5		
MANDIBULA				
- P2 - M3	1	94,5		
- M1 - M3	1	61		
- Lg. M3	8	37 - 41	38,6	
OMOPLAT				
- Lţ. col.	2	56; 60		60,5*
- Lg. artic.	3	72; 73; 75		77
- Lg. glen.	5	51 - 63	61,1	66; 65(?)
HUMERUS				
- Lţ. trohlee	6	72 - 80	76,3	
- Lţ. distală	5	78 - 87	83,1	
- DAP distal	6	74 - 94*	83,2	100
RADIUS				
- Lţ. artic.prox.	2	75; 76,5		88
- Lţ. proximală	2	81; 83		97
- DAP proximal	2	41; 43		50
- Lţ. distală				85,5*; 93
- DAP distal				54
TIBIA				
- Lţ .distală	7	63 - 71	65,7	76
- DAP distal	8	54,5 - 51	48,6	53
METACARP				
- Lţ. proximală	5	59 - 69	62,6	
- DAP proximal	5	34 - 41	37,6	
- Lţ. distală	5	59 - 69	62,6	73,5; 75
- DAP distal	5	28 - 38	34,1	41
METATARS				
- Lţ. proximală	7	46 - 54	51,5	
- DAP proximal	8	48,5 - 52	48,8	
TALUS				
- Lg. laterală	13	63 - 75,5	70,7	78; 84; 85
- Lţ. maximă	15	39 - 48	47,1	44; 52,5; 53
FALANGA I				
- Lg. maximă	11	59 - 73*	64,2	

Tabel 43: Datele metrice ale bovinelor de la Orăştie-"Dealul Pemilor"

masculi, sub raport dimensional racordându-se populaţiilor neolitice din Câmpia Pannonică[401] fără a evidenţia însă exemplarele deosebit de mari (fig. I)

B. Suinele (Sus scrofa domesticus L./Sus scrofa ferrus L.)

Acest grup cumulează 31 oase de porc domestic şi 26 de mistreţ, fără a semnala existenţa materialului aparţinând metişilor. Oasele speciei domestice constau în porţiuni maxilare, dentiţie izolată şi fragmente de oase din scheletul apendicular aparţinând tineretului şi subaadulţilor. Materialul speciei domestice provine de la un animal tăiat sub un an, altul între 12-14 luni, un altul între 15-16 luni şi al patrulea între 16-17 luni. Cele 26 oase de mistreţ provin de la un exemplar vânat în jurul vârstei de trei ani, alţi trei fiind maturi. Un astragal cu lg. laterală de 56 mm a ppermis estimarea unei talii de 100, 2 cm, pentru un mascul.

C. Ovicaprinele (Ovis aries L. / Capra hircus L.)

Cele 22 oase sunt reprezentate de vrtebre, diafize de metapodii, dentiţie izolată şi câteva fragmente mandibulare, aparţinând în totalitate subadulţilor şi tineretului. Din cei doi indivizi presupuşi, unul avea în jur de 2, 5 ani. Cele câteva resturi de dinţi indică o dentiţie microdontă, tipică populaţiilor neolitice de pe teritoriul ţarii noastre.

D. Canidele (Canis familiaris L.)

De la câine provin o pereche de mandibule cu lungimea şirului de dinţi de 70 mm, lungimea carnasierei fiind de 22 mm O valoare de 159 a lungimii bazale Dahr încadrează individul de la care provin mandibulele în clasa "intermedius", ceea ce ar corespunde unui individ de talia unui pudel (din zilele noastre).

E. Cervideele (Cervus elaphus L./Capreolul capreolus L.)

După bovine cerbul cumulează cel mai mare număr de resturi. Scheletul apendicular, suficient de bine reprezentat a permis numeroase dimensionări. Pe baza lor se poate aprecia că populaţia de cerb exploatată de comunitatea neolitică de pe "Dealul Pemilor" cuprindea indivizi de proporţii asemănătoare cu cei exploataţi în arealul aşezării de la Iclod (fig. II-III), fiind mai robustă decât cea prezentă în sudul Banatului[402], limitele sale superioare de variaţie depăşindu-le pe cele ale populaţiei din areaalul aşezării de la Parţa[403]. Potrivit opiniei autorilor cercetării faunei din aşezarea turdăşeană de la Zau de

[401] Bököny 1962, 193.
[402] El Susi 1987, 51.
[403] Bolomey 1988, 219.

Câmpie[404], talia cerbului exploatat de această comunitate "apare mare, chiar mai mare decât a cerbului carpatin, întrecând-o pe cea a cerbului din Europa Centrală". Având în vedere datele metrice prelevate pe eşantionul nostru de oase de cerb, se pare că o populaţie asemănătoare era prezentă în împrejurimile Orăştiei la acea vreme. Deşi un oarecare dimorfism sexual este vizibil pe material, acesta este slab exprimat şi el se datorează într-o oarecare măsură sexelor. Din acest punct de vedere se constată un mic procent de femele printre animalele vânate.

De la căprior provin două fragmente de omoplaţi stângi aparţinând la două exemplare adulte.

F. Ursidele (Ursus arctos l.)

De la urs s-au păstrat două fragmente de humerus distal cu următoarele date metrice: lţ. trohlee 72; 72; lţ. distală 105; 96 mm, aparţinând la două exemplare adulte.

II. EXPLOATAREA SPECIILOR

În ceea ce priveşte bovinele, din cei 42 indivizi prezumaţi, un procent de 20,8% îl reprezintă animalele tăiate până la 2, 5 ani, deci tineretul şi subadulţii; 45,2% este ponderea animalelor sacrificate după atingerea maturităţii corporale (2, 5-4 ani) şi 23,8% este procentul de indivizi exploataţi mai mult timp. O astfel de exploatare cu un procennt de până la 45% din stoc sacrificat după atingerea maturităţii corporale indică utilizarea speciei în primul rând ca furnizoare de carne. Se remarcă totuşi un procent redus de tăieri în rândul tineretului, sub un an şi mai ales, în perioada imediate următoare atingerii maturităţii sexuale, între 1-2 ani. Acest mod de exploatare sugerează faptul că se intensificau tăierile în cazul bovinelor abia după prima fătare şi după perioada de lactaţie. Prezenţa, printre animalele tăiate între 2, 5-4 ani a unui procent mai mare de masculi inndică o bună gospodărire a speciei, cu protejarea femelelor în vederea reproducerii şi furnizării laptelui. Un procent de 23% indivizi ţinuţi până la o vârstă avansată, alături de o bună gospodărire a animalelor sacrificate până la 4 ani şi probabil, condiţii bune de întreţinere a animalelor (în arealul aşezării) să fi asigurat un plus populaţional, într-o ecomonie alimentară întemeiată pe exploatarea în principal a acestei speci. Nu excludem utilizarea animalelor şi în alte activităţi utilitare (pe lângă lapte, carne, piei). Spunând aceasta ne gândim la tracţiune. Amintim existenţa în material a unui metatars cu epifiza proximală atinsă de unele pprocese patologice; mai exact, în zona

[404] Haimovici-Man 1986, 336.

periarticulară există numeroase excrescențe osoase. Acestea pot apărea în cazul unor suprasolicitări la nivelul articulației respective. Piesa provine de la un exemplar matur. Evident, este doar o supoziție , pe care o avansăm (fig. IV).

Reg. anatomică		Nr.	Variabilitatea	Media
OMOPLAT	- Lț. col	10	35 - 43	38,6
	- Lg. artic	9	50,5 - 76	60,8
	- Lg. glen	12	40 - 50	46,2
HUMERUS	- Lț. trohlee	5	53 - 61	56,6
	- Lț. distală	3	63; 68; 68,5	
	- DAP distal	4	54; 59; 65; 66	
RADIUS	- Lț. art. prox.	9	51 - 62	51,2
	- Lț. proximală	9	54 - 68	62,2
	- DAP proximal	7	29,5 - 40	31
	- Lț. distală	10	49 - 61	54,9
	- DAP distal	6	36 - 44	39,7
COXAL	- Diametru acetab.	4	50; 57; 61; 68	
TIBIA	- Lț. distală	10	48 - 57	53,3
	- DAP distal	11	36 - 44,5	40,6
METACARP	- Lț.proximală	3	43; 46,7; 47,5	
	- DAP proximal	2	33,5; 34	
METATARS	- Lț. proximală	3	47; 47,3; 48,5	
	- DAP proximal	3	45,5; 46,5; 49,5	
	- Lț. distală	3	48; 53; 55	
	- DAP distal	4	30; 32; 32; 33	
ASTRAGAL	- Lț. laterală	9	53 - 64	59,3
	- Lg. mediană	7	52 - 60	56,1
	- Lț. maximă	9	36,5 - 40,5	38,3
CALCANEU	- Lg. maximă	6	121 - 130	125
	- Lț. maximă	6	43,5 - 46,5	44,9
FALANGA I	- Lg. maximă	21	52 - 67,5	60,7

Tabel 44: Datele metrice ale populației de cerb

În ceea ce priveşte exploatarea animalelor domestice, marea parte a indivizilor a fost sacrificată între 1-1, 5 ani, când probabil la rasele primitive se atingea o anumită greutate corporală necesară tăierii animalelor. În privința speciilor sălbatice, marea parte a animalelor vânate erau mature. În cazul cerbului, tineretul şi subadulții reprezintă doar 14, 2%, restul fiind exemplare mature. Din cei 4 indivizi tineri şi subadulți unul avea 3-4 luni, altul 8-12 luni,

un altul 1-1, 5 ani şi al patrulea 2-2, 5 ani. Din cei 24 indivizi adulţi maturi, pe baza dentiţiei se poate aprecia că doar 5 exemplare aveau între 5-10 ani.

IV. Raporturile interspecifice.

Deşi situl se află în curs de cercetare iar resturile de faună analizate până în prezent cumulează mai puţin de 2000 oase, în cele ce urmează încercăm să schiţăm câteva repere ale economiei alimentare a comunităţilor neolitice de pe "*Dealul Pemilor*". În această fază de cercetare a aşezării, evident, aceste observaţii au un caracter preliminar, urmând ca pe măsură ce noi loturi faunistice vor fi analizate, să apară aspecte noi. Este destul de greu să încadrăm rezultatele obţinute până în prezent într-un context arheozoologic mai larg având în vedere penuria analizelor materialelor osteologice turdăşene, atât sub raport cantitativ cât şi calitativ. De aceea am recurs în analogiile noastre la eşantioane de faună provenite din aşezări mai mult sau mai puţin contemporane cu situl de la Orăştie. ăstfel am vizat materialele din nivelele timpurii de la Iclod, Zau de Câmpie, Tăualaş (această aşezare are, din păcate, prea puţin material - doar 50 de piese), unele aşezări Tisza[405] din Ungaria, Divostin (nivelele Vinča)[406], cele din săpăturile mai noi de la Vinča-Belo Brdo (Vinča C)[407], Gomolava[408], precum şi nivelurile târzii de la Liubcova-Orniţa[409] (fig. V).

Raportul specii domestice-specii sălbatice în aşezarea noastră indică valori de 55:45 în favoarea primului grup. Rapoarte asemănătoare s-au înregistrat la Iclod (53,1:46,7 %), în aşezări Tisza (50,2-51,9:47,7-48 %) şi în nivelele de la Liubcova-Orniţa (46,3:53,6 %). în acest ultim caz speciile sălbatice domină asupra celor domestice. Asemănări, în privinţa ponderii mari a vânatului, între aşezarea de la Orăştie şi cea din Valea Dunării (Liubcova) nu trebuie să surprindă având în vedere complexitatea ecosistemelor exploatate de cele două comunităţi; din punct de vedere biogeografic cele două regiuni unde se găsesc siturile sunt aproape identice. Diversitatea ecologică ce caracterizează arealele exploatate de ambele comunităţi neolitice este mai bine reflectată în spectrul faunistic întocmit pentru Liubcova-Orniţa. Dacă la Orăştie au fost identificate doar 5 specii sălbatice, în aşezarea din Valea Dunării lista speciilor cuprinde 11 taxoni. În cazul aşezării de pe "Dealul Pemilor", mica diversitate de specii sălbatice, în ciuda unui biotop complex exploatat trebuie legată de o serie de factori taphonomici, de un anumit stadiu de investigare al sitului şi nu în

[405] Bököny 1958, 246-247; *idem*, 1977, 13.
[406] Bököny 1988, 430.
[407] Bököny 1990, 50.
[408] Clason 1979, 72.
[409] El Susi 1995, 69.

ultimul rând de o serie de factori socio-istorici. Având în vedere ponderea mare a mamiferelor vânate se poate, aşadar presupune că avem de-a face cu o comunitate în economia căreia vânătoarea avea o poziţie bine circumscrisă, fiind poate vorba şi de o specializare la nivel de grup social.

În cadrul mamiferelor domestice (şi al mamiferelor în ansamblu) preponderente sunt bovinele. Cotele lor ating la Orăştie 47%. Valori apropiate, de peste 40% ating şi în aşezările de la Zau de Câmpie[410](41%), Lebö[411](40, 1%), Divostin[412](44%). Valori ceva mai mici s-au înregistrat la Vin a-Belo-Brdo[413](37%, pe resturi), Gomolava[414](38%, pe resturi), Iclod I[415](34%). Ovicaprinele şi porcinele ating în aşezarea noastră valori mici, sub 5%. Se pare că ovicaprinele erau puţin exploatate şi la Iclod (8%), iar în aşezări Tisza ating doar 4-5%. Doar la Zau de Câmpie înregistrează 13,7%. Chiar dacă avem în vedere că o parte din materialul lor a fost "topit" în strat, nu credem că ele ar fi depăşit 8-9%. Se pare că gospodărirea acestora nu ar fi fost avantajoasă în condiţiile în care economia alimentară era profilată pe o vânătoare intensă şi pe bovine. Surprinde, în schimb, rata scăzută a porcului (4,4%) pentru care cu siguranţă existau condiţii bune de creştere liberă. Importanţa mică în spectrul faunistic să fie legată de un anumit grad de mobilitate al populaţiei? Analogii cu aşezări relativ contemporane indică valori de 11,2% la Iclod I, 9,5 la Zau de Câmpie, 4,5-14,2% în aşezări Tisza (fig. VI).

Revenind la mamiferele vânate, singurul căruia i se acorda o exploatare sistematică era cerbul. Un astfel de procent crescut (31,4%) nu mai întâlnim în nici o altă aşezare relativ contemporană de pe teritoriul României. La Iclod înregistrează 17,7%, doar 13,7% la Zau de Câmpie. Pentru aşezări Vinča C-D din Iugoslavia, în funcţie de amplasarea siturilor, procentajul speciei oscilează vizibil, între 6% la Divostin, 18% la Gomolava, 30,4% la Petnica şi 36% la Opovo[416]. Ultimele procentaje au fost calculate pe număr de resturi.

Majoritatea speciilor vânate ţin de un biotop bine împădurit: cerb, urs, mai puţin căpriorul (vânat de margine de pădure) şi bourul (de zonă deschisă). Se pare că cerbul avea un areal de răspândire mult mai extins decât cel actual; probabil era comun şi zonelor de mai mică altitudine ce mărginesc aşezarea neolitică. La fel ursul, probabil arealul de distribuţie al său era împins mult mai

410 Haimovici-Man 1986, 334.
411 Bökőny 1977, 10.
412 Bökőny 1988, 420.
413 Bökőny 1990, 50.
414 Clason 1979, 72.
415 El Susi 1989-1993, 338.
416 Greenfield 1986, 338.

spre nord decât cel actual[417]. Bourul, chiar dacă nu era o specie cu o densitate prea mare în regiunile învecinate sitului, el era un element component al faunei locale preistorice.

O încercare pur teoretică de estimare a cantității de carne (fig. VII) pe baza NMI estimați per așezare, indică o valoare de 13.177 kg. Din aceasta, cca. 67,1% a fost furnizată de speciile domestice și doar 32,9% de cele sălbatice. Bovinele domestice furnizau cca. 64,4%, ovicaprinele+porcul doar 2,7%. Dintre cele sălbatice, cerbul asigura 20%, bourul, 12,1% (are o talie specific mare, deși ca NMI el are un procent redus), mistrețul, 6,6%, ursul doar 4,5% și căpriorul un procent neglijabil, 0,3%.

În ansamblu se poate aprecia că economia animalieră a comunității de la Orăștie este una tipică neoliticului dezvoltat, bazată fiind pe exploatarea unei populații mixte de vită/bour. Această caracteristică este comună atât așezărilor neoliticului dezvoltat (chiar târziu) din Moldova (siturile precucuteniene)[418], celor din Câmpia Română[419], Câmpia Banatului[420] și zonelor învecinate. Diferențele încep să apară la calculul raporturilor interspecifice, dintre bovine și restul mamiferelor domestice (suine, ovicaprine) cât și în privința ratei speciilor vânate. Aceste particularități conferă specificitate fiecărui sit în parte sub raportul economiei animaliere, evident, fiecare economie fiind adaptată (sau reflectă) la particularitățile locale, microregionale. Desigur nu pot fi neglijați nici factorii socio-istorici a căror definire intră în "obligațiile" arheologului.

Revenind la așezarea noastră, putem aprecia că bovinele erau utilizate ca principalul furnizor de carne, pentru lapte, piei și, de ce nu, la transport. Deși în materialul faunistic analizat nu am depistat indivizi castrați, aceștia au fost în schimb prezumați în așezările de la Iclod și Zau de Câmpie[421]. Fauna sălbatică, cu excepția cerbului, era mai puțin vizată. Acestea au fost, în mare, principalele particularități ce definesc economia de subzistență a comunității turdășene de la Orăștie. Pe lângă loturile mai sus analizate, tot din așezare mai provin câteva materiale osteologice prelevate din două gropi și un mormânt (M_1).

Din groapa G_2 provin trei coaste și o diafiză de metapod aparținând unui subadult de ovicaprin și trei oase de porc: o coastă și două fragmente dintr-o mandibulă cu molarul 2 abia erupt (12-13 luni).

Din G_4 (rituală, legată de M_2) provine un radius stâng de cerb cu lățimea proximală / DAP prox. de 67,5/35,5 mm. Piesa provine de la un mascul adult-matur de talie mare.

[417] Posea și colab. 1982, 521.
[418] Necrasov-Știrbu 1981, 182; Bolomey-El Susi 1996, (sub tipar).
[419] Bolomey 1982, 182.
[420] Bolomey 1988, 211.
[421] Haimovici-Man 1986, 335.

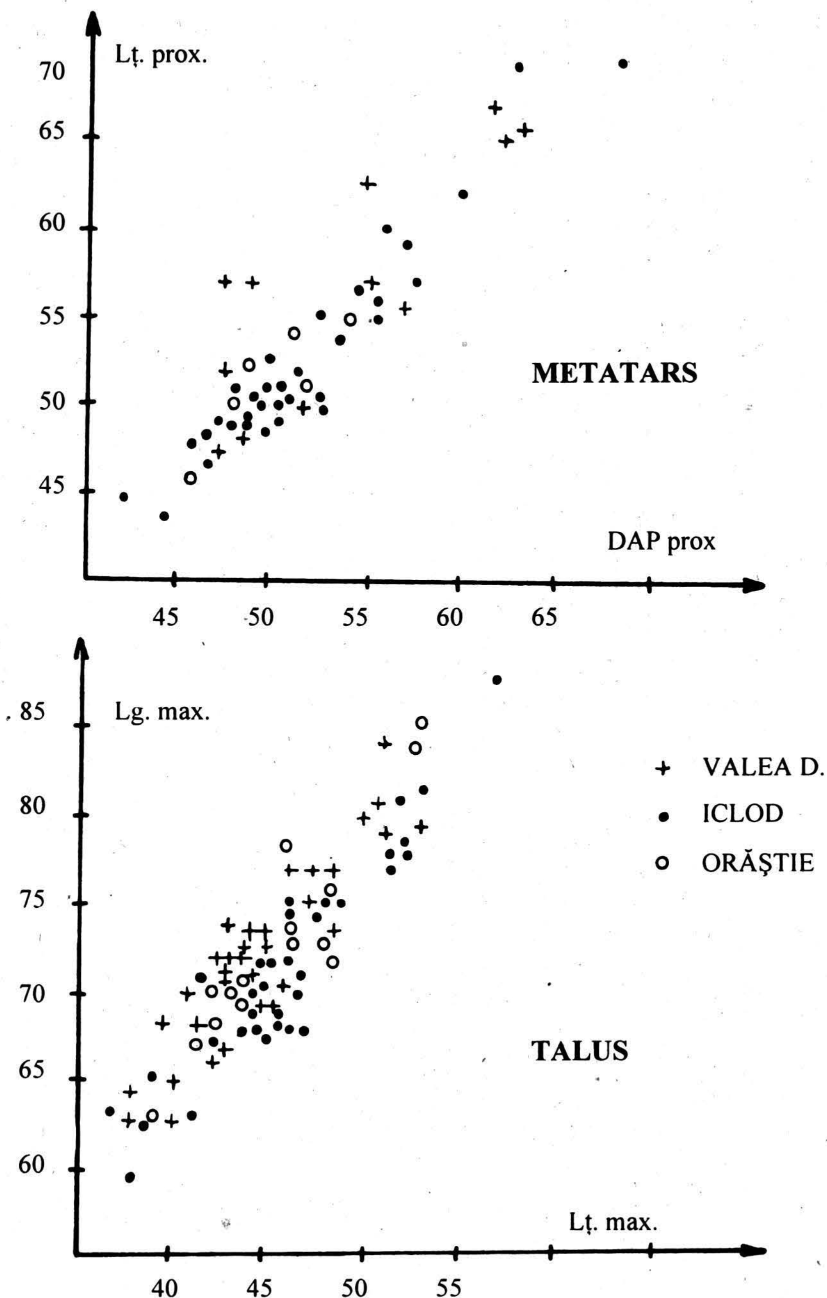

Fig. 1. Distribuția unor parametri corporali la bovine

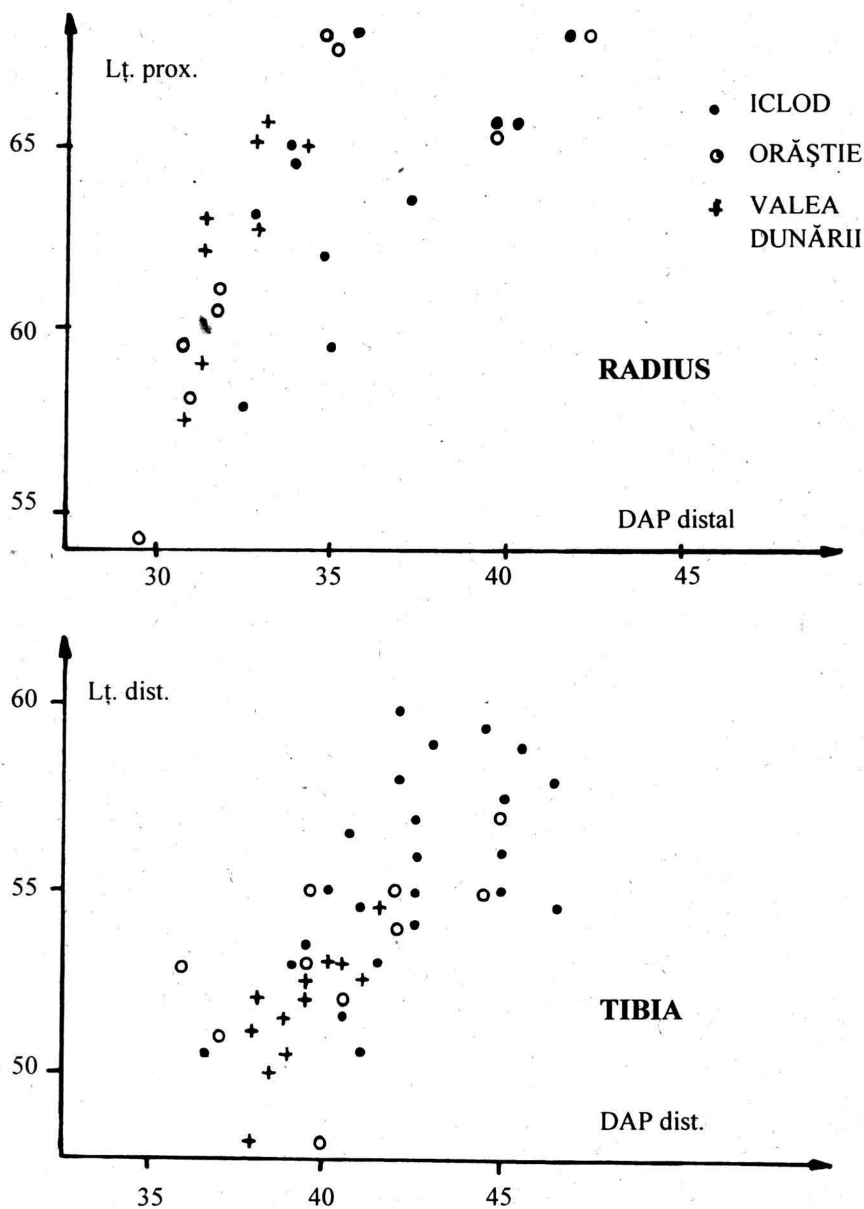

Fig. 2. Distribuția unor parametri corporali la cerb

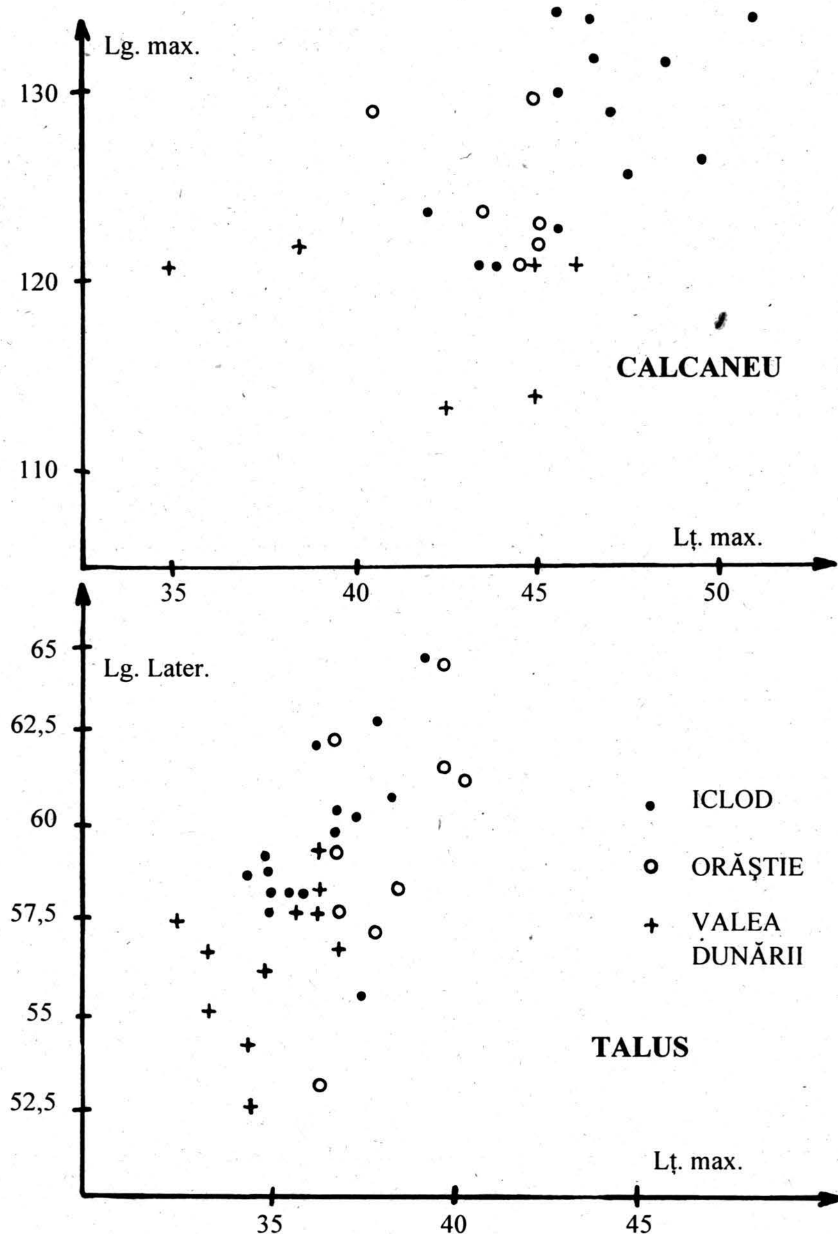

Fig. 3. Distribuţia unor parametri corporali la cerb

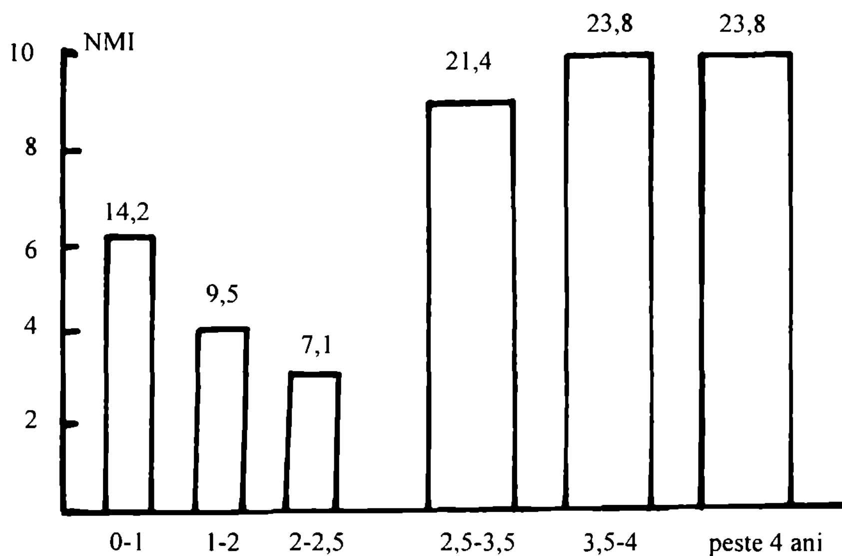

Fig. 4. Vârstele de sacrificare la bovine

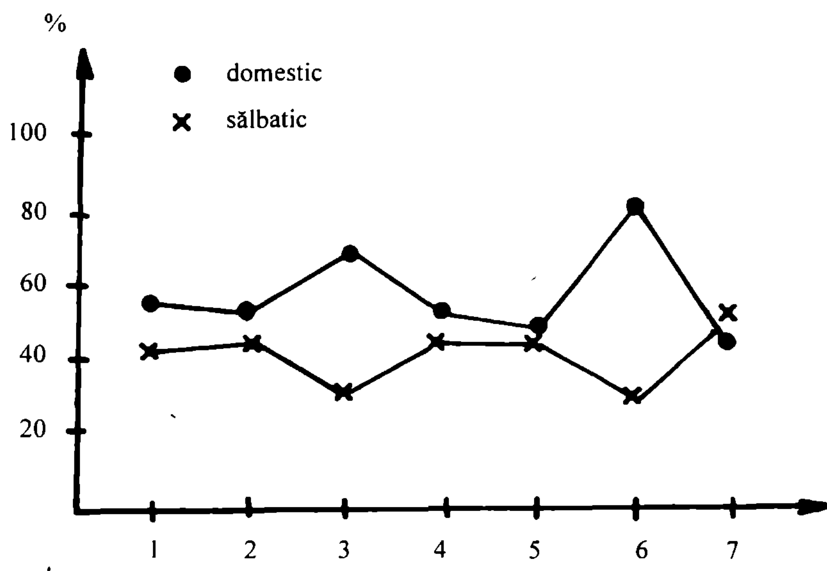

Fig. 5. Raportul: specii domestice - specii sălbatice în aşezările neolitice:
1 - Orăştie; 2 - Iclod (timpuriu); 3 - Zau de Câmpie; 4 - Szégvár-Tüzköves;
5 - Lebö; 6 - Divostin; 7 - Liubcova-Orniţa (niv. târzii)

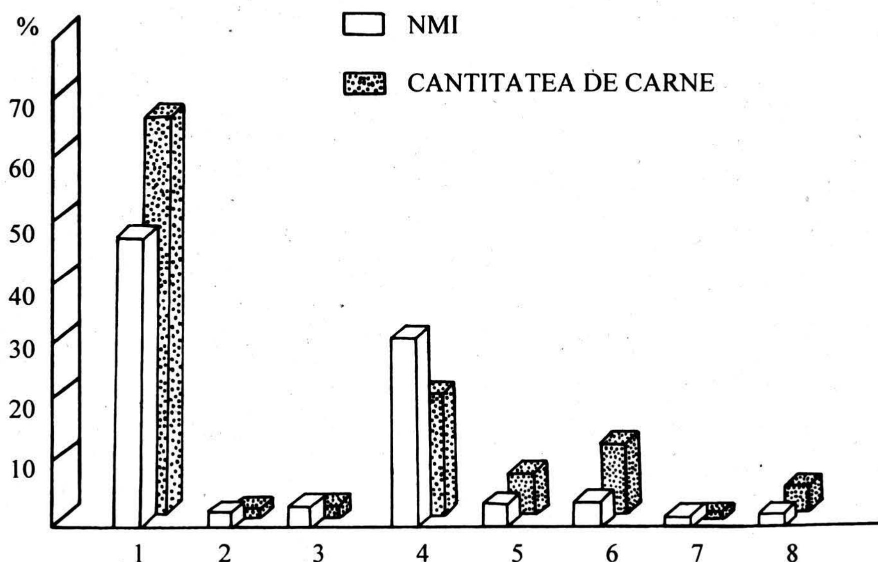

Fig. 6. Ponderea unor mamifere în aşezări neolitice:
1 - Orăştie; 2 - Iclod; 3 - Zau de Câmpie; 4 - Divostin; 5 - Lebö; 6 - Liubcova-Orniţa

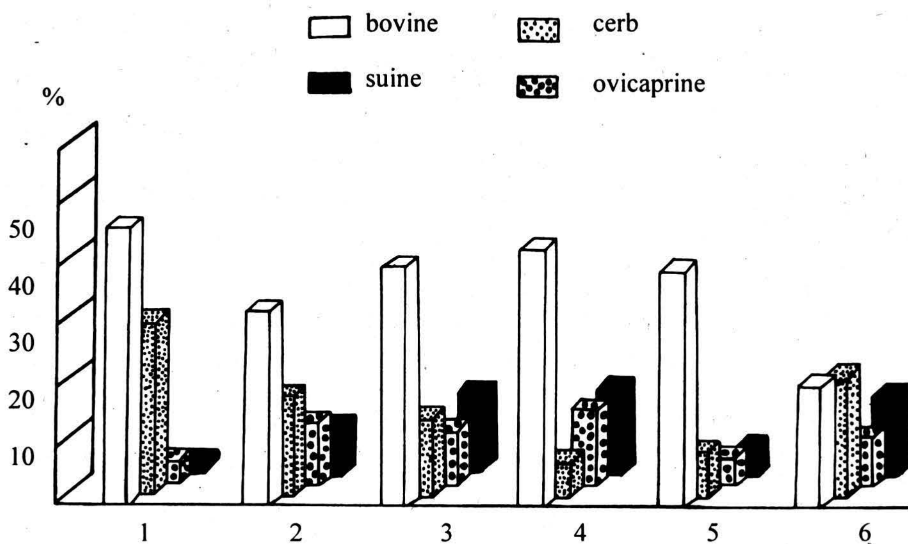

Fig. 7. Ponderea speciilor sub raport MNI şi cantitatea de carne de la Orăştie:
1 - vită; 2 - ovicaprine; 3 - porc; 4 - cerb; 5 - mistreţ; 6 - bour; 7 - căprior; 8 - urs

Din M_1 provin o apofiză mandibulară de cerb, un perete de omoplat şi un fragment osos nedeterminabil. Constatăm, aşadar, în toate cele trei cazuri, prezenţa ca ofrande a unor părţi din corpul unor animale de talie mică (suine, ovicaprine) sau a unei specii vânate. Probabil unele raţiuni de ordin economic să fi dictat alegerea animalului pentru sacrificiul ritual. Oricum, eşantioanele sunt prea mici pentru a avansa o asemenea idee, chiar cu titlu de pură supoziţie.

ABREVIERI

ActaArchHung	- Acta Archaeologica Academiae Scientiarium Hungaricae, Budapest.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis, Cluj.
Agra Szemle	- Agrartörteneti Szemle, Számából.
AnB (S. N.)	- Analele Banatului (Serie Nouă), Timişoara.
*Apulum_*	- Acta Musei Apulensis, Alba Iulia.
Balcanica	- Balcanica. Annuaire de L'Institut des etudes Balkaniques, Belgrad.
Banatica	- Banatica, Reşiţa.
BAR	- British Archaeological Reports, Oxford.
CercArh	- Cercetări Arheologice, Muzeul de Istorie al României, Bucureşti.
CCA	- Cronica Cercetărilor Arheologice, Comisia Naţională de Arheologie.
Drobeta	- Drobeta-Turnu Severin.
ForVL	- Forschungen zur Volks-und Landeskunde, Sibiu.
Germania	- Germania, Frankfurt a. Main.
JPMÉ	- Jánnus Pannonius Múseum Évkönyve, Pécs.
KMUD	- Kulturraum Mittlere und Untere Donau: Traditionen und Perspectiven des Zusammenlebens, Reşiţa.
Marisia	- Marisia, Târgu Mureş.
MCA	- Materiale şi Cercetări Arheologice, Bucureşti.
PMJH	- Publicaţiile Muzeului judeţului Hunedoara, Deva.
PZ	- Praehistorische Zeitschrift, Berlin-New York.
RelTIH	- Relations Thraco-Illiro-Helléniques, Bucureşti.
Sargeţia	- Sargeţia, Deva.
SCIVA	- Studii şi Cercetări de Istorie Veche şi Arheologie, Bucureşti.
StComB	- Studii şi Comunicări. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComCar	- Studii şi Comunicări de Istorie şi Etnografie. Caransebeş.
StIBan	- Studii de Istorie a Banatului, Timişoara.
VojMuz	- Vojvodanskih Muzeja. (Rad).
Ziridava	- Ziridava, Arad.
ZTZ	- Zeitschrift für Tierzüchtung und Züchtungsbiologie.

LISTA PRESCURTĂRILOR BIBLIOGRAFICE

Aldea 1968 - Al. , *O statuetă cu cap mobil de la Petreşti*, în *Sargeţia*, V, 1968, 11-13.

Aldea-Moga-Ciugudean 1979 - Al. -V. -H., *Săpăturile arheologicede la Ghirbom (campania 1978)*, în *MCA*, XIII, 1979, 257-261.

Andriţoiu 1973 - I., *Sondaj arheologic pe Dealul Cetăţii Deva*, în *Sargeţia*, X, 1973, 11-26.

1979 - *Contribuţii la repertoriul arheologic al judeţului Hunedoara*, în *Sargeţia*, XIV, 1979, 15-34

Baciu-Baciu 1988 - A. -P., *Valea Grădiştei*, Bucureşti, 1988.

Bălănescu 1979 - D. , *Plastica Vinciană de la Gornea*, în *StComCar*, 1979, 33-52.

1982 - *Plastica antropomorfă în aşezarea neolitică de la Caransebeş-Balta Sărată*, în *StComCar*, IV, 1982, 113-120.

Bălănescu-Lazarovici 1979 - D. -Gh., *Consideraţii privind evoluţia şi tipologia vaselor-capac din cultura Vinča (descoperiri în Clisura Dunării)*, în *Banatica*, V, 1979, 17-26.

Berciu-Berciu 1949 - D. -I., *Săpături şi cercetări arheologice în anii 1944-1947*, în *Apulum*, III, 1949, 1-43.

Berciu-Popa 1962 - I. -I., în *MCA*, VIII, 1962, 267-271, fig. 3.

I. Berciu 1968 - *Importanţa complexului neolitic "Lumea Nouă" în lumina noilor săpături (1961-1963)*, în *Apulum*, VII/1, 1968, 53-60.

Blăjan-Cerghi 1977 - M -I., *Cercetări arheologice la Aiton, Cluj-Napoca şi Răchiţele (jud. Cluj)*, în *Sargeţia*, XIII, 1977, 131-147.

Bolindeţ 1994 - V., *Cluj-Napoca-Piaţa Victoriei*, în *CCA*, 1994, 17

Bolomey 1982 - Al., *Contribuţie la cunoaşterea economiei animale a culturii Boian în lumina materialelor de la Căscioarele, jud. Călăraşi*, în *CercArh*, V, 1982, 3, 169-193.

1988 - *Preliminarii despre resturile de animale din staţiunea neo-eneolitică de la Parţa*, în *SCIVA*, 39, 1988, 3, 207-221.

Boroneanţ-
· Demşea 1974 - V. -D., *Cercetări arheologice la Lipova-Hodaie*, în *Ziridava*, III+IV, 1974, 11-23.

Bököny 1958 - S., *Zur Urgeschichte der Haustiere und der Fauna der archäeologischen Urzeit in Ungarn*, în *ZTZ*, 72, 1958, 3, 239-249.

1961-1962 - *A Lengyeli Kultúra Lelöhelyenek Gerices Faunája*, în *JPMÉ*, I, II, 1960-1962, 91-104, 85-133.

1962 - *Zur Naturgeschichte des Ures in Ungarn und das Problem der Domestication des Hausrindes*, în *ActaArchHung*, 14, 1962, 175-214.

1977 - *Délkelet-Europa Korni ällaltásának Kialakulásacsközal - Keleti Kapesolatai*, în *AgraSzemle*, 1-2, 1977, 1-23.

1988 - *The Neolitic fauna of Divostin, în Divostin and Neolitic of Central Serbia*, (Mc Pherron A. , Strejovi D), 10, Pittsburg, 419-445.

1990 - *Tierknochenfunde der neuesten Ausgrabungen, in Vinča*, în *Vinča and its World*, Beograd, 49-54.

Bulai-Ştirbu 1984 - M, *Studiul resturilor de faună neoli- tică din staţiunea Tăualaş*, în *ActaMN*, XXI, 1984, 45-48.

Cârciumaru-
Tomescu 1994 - M -I., *Palinologia-aplicaţiile ei în arheologie*, Bucureşti, 1994.

Ciugudean 1978 - H., *Săpăturile de salvare de la Aiud-Cetăţuie*, în *ActaMN*, XV, 1978, 49-62.

1991 - *Zur frühen bronzenzeit in Siebenbürgen im lichte der ausgrabungen von Ampoiţa-Peret, jud. Alba*, în *PZ*, 1991, 1.

Clason 1979 - A. T., *The farmers of Gomolava in the Vinča and La Téne Period*, în *VojMuz*, 25, 1979, 60-103.

Comşa 1971 - E., în *Apulum*, IX, 1971, 15-18.

1974 - *Contribuţii cu privire la cronologia relativă a culturilor neolitice din preajma Dunării şi nordul Peninsulei Balcanice*, în *Drobeta*, 1974, 19-25.

1982-1983 - *Vânătoarea în timpul epocii neolitice de pe întinsul Transilvaniei, Banatului şi Crişanei*, în *Sargeţia*, XVI-XVII, 1982-1983, 77-88.

1987 - *Neoliticul pe teritoriul •României-consideraţii*, Bucureşti, 1987.

Dâmboviţa 1978 - M P., *Scurtă istorie a Daciei preromane*, Iaşi, 1978.

Draşovean 1986-1987 - Fl., *Aşezarea neolitică de la Hunedoara-Dealu Sânpetru*, în *Sargeţia*, XX, 1986-1987, 11-17.

1990 - *Observaţii pe marginea unor materiale inedite privind raporturile dintre culturile Starcevo-Cris, Vinča şi lumea liniară în nordul Banatului*, în *Apulum*, XXVI, 1990, 9-48.

1994 - *Cultura Vinča târzie (Faza C) în Banat. Relaţiile cu vecinii*, Rezumatul tezei de doctorat, Bucureşti, 1994.

1994a - *Cultura Petreşti în Banat*, în *StIBan*, XVI, 1994, 1-43.

1994b - *Die Stufe Vinča C im Banat*, în *Germania*, 72, 1994, 2, 409-425.

1994c - *The Petreşti Culture in Banat*, în *AnB (S. N.)*, III, 1994, 139-170.

Draşovean-Luca 1990 - Fl. -S. A., *Consideraţii preliminare asupra materialelor neo-eneolitice din aşezarea de la Mintia (com Veţel, jud. Hunedoara)*, în *SCIVA*, 40, 1990, 1, 7-18.

Draşovean-Rotea 1984-1985 - Fl. -M., *Cercetări de suprafaţă pe teritoriul aşezării neolitice de la Chitid, (Hunedoara)*, în *Sargeţia*, XVIII-XIX, 1984-1985, 85-90.

1986 - *Aşezarea neolitică de la Şoimuş. Contribuţii la problemele neoliticului târziu din sud-vestul Transilvaniei*, în *Apulum*, XXIII, 1986, 9-24.

Draşovean-Mariş 1982 - Fl. -T., *Cercetări arheologice de suprafaţă în aşezarea neolitică de la Turdaş (jud. Hunedoara)*, în *Sargeţia*, XVI-XVII, 1982-1983, 89-94.

H. Dumitrescu 1966 - în *SCIV*, 17, 1966, 3, 433-444.

1984 - *Cercetări arheologice la Tăualaş*, în *ActaMN*, XXI, 1984, 3-44.

H. Dumitrescu-Lazarovici 1985-1986- H. -Gh., *Cercetările arheologice de la Tăualaş-Deva (II)*, în *ActaMN*, XXII-XXIII, 1985-1986, 3-40.

Dumitrescu 1974 - Vl., *Arta Preistorică în România*, Bucureşti, 1974.

1988 - *Plastica neolitică din aşezarea neolitică de la Rast (jud. Dolj)*, în *ActaMN*, 1987-1988, XXIV-XXV, 29-68.

Dumitrescu
şi colab. 1983 - Vl. -Al. Bolomey -Fl. Mogoşanu, *Esquisse d'une prehistoire de la Roumanie*, Bucureşti, 1983.

Dumitrescu-Vulpe
1988 - Vl. -Al., *Dacia înainta de Dromihete*, Bucureşti, 1988.

El Susi 1987 - G., *Economia animalieră a comunităţii vinciene timpurii de la Gornea-Căuniţa de Sus*, în *Banatica*, IX, 1987, 43-52.

1991 - *La faune de l'établisement vincien de Liubcova-Orniţa*, în *Banatica*, 11, 1991, 9-17.

1989-1993 - *Studiul faunei din aşezarea neolitică de la Iclod (jud. Cluj)*, în *ActaMN*, 26-30, I/1, 187-204.

1995 - *The animal husbandry during the Late Neolithic and Bronze Age in settlement of Danube Valley*, în *KMUD*, 1995, 65-72.

1996 - *Economia animală a comunităţilor neo-eneolitice de la Parţa (jud. Timiş)* în *Banatica*, 13, 1996, sub tipar.

Floca 1969 - O., *Hunedoara, ghid turistic al judeţului*, Deva, 1969.

Garasanin 1993 - M., *Zu den Problemen der Vinča-Gruppe in Rumänien*, în *Balcanica*, XXIV, 1993, 7-20.

Goldman 1984 - G., *Battonya-Gödrösök. Eine neolitische Siedlung in südost-Ungarn*, Békéscsaba, 1984.

Greenfield 1986 - H. J., *The Paleoeconomy ofthe Central Balkans (Serbia)*, în *BAR*, 304, 1986 (ii).

Gruescu- 1970 - I. S. -C., *Judeţul Hunedoara*, Grumăzescu Bucureşti, 1970.

Haimovici 1986 - S. -V., *Studiul preliminar al faunei Manaparţinând culturii Turdaş descoperită în aşezarea de la Zau de Câmpie (jud. Mureş)*, în *SCIVA*, 37, 1986, 4, 333-338.

Horedt 1949 - K., *Săpături referitoare la epoca neo-eneolitică*, în *Apulum*, III, 1949, 44-69.

1968 - *Die Kupferzeit in Transilvanien*, în *Apulum*, VII/1, 1968, 103-116.

Kalmar 1984 - Z. M., *Materiale neo-eneolitice intrate în colecţia MIT (I)*, în *ActaMN*, XXI, 1984, 391-404.

1985-1986 - *Materiale neo-eneolitice intrate în colecţia MIT (II)*, în *ActaMN*, 26-30, I/1, 1985-1986, 401-410.

Kalmar-
Tatu 1984-1985 - Z. M., *Materiale neo-eneolitice descoperite în Ţara Haţegului*, în *Sargeţia*, XVIII-XIX, 1984-1985, 91-100.

Korek 1989 - J. *Die Theiss-Kultur in der Mittleren und Nördlischen Theissgegend*, Budapest, 1989.

Laszló 1991 - A., *Un pionnier de la recherche de la civilisation Turdaş-Vinča: Zsofia Torma*, în *Banatica*, 11, 1991, 37-51.

Lazarovici 1970 - Gh., *Cultura Vinča A în Banat*, în *ActaMN*, VII, 1970, 473-486.

1971 - *Faza a-IV-a a culturii Starcevo-Criş în Banat*, în *ActaMN*, VIII, 1971, 409-422.

1973 - *Tipologia şi cronologia culturii Vinča în Banat*, în *Banatica*, II, 1973, 25-56.

1975 - *Unele probleme ale ceramicii neoliticului din Banat*, în *Banatica*, III, 1975, 7-24.

1977 - *Periodizarea culturii Vinča în România*, în *Banatica*, IV, 1977, 19-44.

1977a - *Sfârşitul culturii Vinča-Turdaş în câmpia Transilvaniei*, în *StComCar*, II, 1977, 211-230.

1977b - *Inventarul a două morminte neolitice de la Cluj-Napoca*, în *ActaMN*, XIV, 1977, 23-28.

1979 - *Neoliticul Banatului*, Cluj-Napoca, 1979, I-II.

1981 - *Die Periodisierung der Vinča-Kultur in Rumänien*, în *PZ*, 56, 1981, 2, 169-196.

1983 - *Şantierul arheologic Iclod (1977-1981)*, în *MCA*, XV, 1983, 50-61.

1991 - *Aşezarea şi grupul Iclod*, Cluj-Napoca, 1991.

1991a - *Aşezarea şi grupul Bucovăţ*, Timişoara, 1991

1994 - *Der Vin a C-Schock im Banat*, în *RelTIH*, Bucureşti, 1994, 62-100.

Lazarovici şi colab. 1983-1984 - Gh. -Z. Kalmar-R. Ardevan, *Aşezarea neolitică de la Cluj-Piaţa Ştefan cel Mare*, în *Marisia*, XIII-XIV, 1983-1984, 15-22.

1989-1993 - Gh. -Z. Kalmar, -P. Gyulai, *Descoperiri arheologice în comuna Săvărdia (jud. Cluj) şi câteva probleme privind epoca neolitică şi a bronzului*, în *ActaMN*, 26-30, I/1, 171-186.

1991 - Gh. -Fl. Draşovean, -Z. Kalmar, -S. A. Luca, -M Nica, *Cultura Vinča în România*, Timişoara, 1991.

Lazarovici-
Kalmar 1982 - Gh. -Z., *Discuţii pe marginea legăturilor cronologice şi culturale între grupul Iclod şi cultura Tisa*, în *ActaMN*, XIX, 1982, 221-246.

1986 - *Şantierul arheologic Iclod (1983-1984)*, în *Apulum*, XXIII, 1986, 25-42.

1987 - *Şantierul arheologic Iclod. Campania 1985*, în *Apulum*, XXIV, 1987, 9-40.

1989 - *Săpăturile arheologice de la Iclod. Campania din 1986*, în *Apulum*, XXV, 1989, 9-48.

1990 - *Şantierul arheologic Iclod (campania 1987)*, în *Apulum*, XXVI, 1990, 55-68.

1990-1993 - *Săpăturile de la Iclod (campania 1988)*, în *Apulum*, XXVII-XXX, 1990-1993, 23-58.

Lazăr 1974-1975 - A., *Plastica culturii Vinča-Turdaş din colecţiile Muzeului Judeţean Hunedoara-Deva*, în *Sargeţia*, XI-XII, 1974-1975, 11-18.

Luca 1986 - S. A., *Discuţii asupra materialului ceramic din staţiunea neolitică de la Lipova-Hodaie*, în *Apulum*, XXIII, 1986, 43-54.

1987 - *Un atelier de perforat topoare la Lipova-Hodaie*, în *Ziridava*, XV-XVI, 1987, 25-28.

1990 - *Contribuţii la istoria artei neolitice. Plastica staţiunii de la Liubcova-Orniţa (jud. Caraş-Severin)*, în *Banatica*, 10, 1990, 6-44.

1991 - *Stratigraphie et chronologie. Le plus ancien rapport stratigraphique d'entre les cultures Starcevo-Criş et Vinča - correlation d'entre les niveaux Ve et IVe de Liubcova-Orniţa*, în *Banatica*, 11, 1991, 141-155.

1990-1993 - *Cea mai timpurie manifestare Vinča C în Clisura Dunării (I)*, în *Apulum*, XXVIII-XXX, 1990-1993, 63-76.

1993 - *A new special discovery from Turdaş*, în *Banatica*, 12, 1993, 1, 21-24.

1994 - *Complexul ritual de la Orăştie-Dealul Pemilor, punct X_2 (jud. Hunedoara)*, în *SCIVA*, 45, 1994, 4, 363-367.

Luca-
Cosma 1993 - S. A. -A., *Archäologische Geländeunter-suchungen im Brooser Gebiet Böhmberberg (Dealul Pemilor)*, în *ForVL*, 36, 1993, 2, 85-87.

Luca şi colab. 1994 - S. A. -M Ciută, -Al. Sonoc, *Turdaş-Luncă*, în *CCA*, 1994, 68.

1995 - S. A. -M Ciută, -Al. Sonoc, -M Căstăian, *Turdaş-Luncă*, în CCA, 1995, 96.

1995a - *Periegheze în zona Orăştiei*, în *CCA*, 1995, 64-65.

Macrea 1957 - M., *Şantierul arheologic Caşolţ-Arpaşul de Sus*, în *MCA*, IV, 1957, 119-154.

1959 - *Şantierul arheologic Caşolţ-Boiţa*, în *MCA*, VI, 1959, 407-444.

Macrea-Crişan 1964 - M -I. H., *Două decenii de cercetări arheologice şi studii de istorie veche la Cluj*, în *ActaMN*, I, 1964, 307-367.

Marinescu-Bâlcu 1974- S., *Contributions au probléme de la genése de la culture Precucuteni*, în *StComB*, 18, 1974, 9-30.

Maxim 1991 - Z. K., *Turdaş*, Cluj-Napoca, 1991.

Maxim şi colab. 1994- Z. K. -A. Bulbuc-V. Crişan, *Noi descoperiri arheologice de suprafaţă în hotarul comunei Iclod (IV)*, în *ActaMN*, 31, 1994, 105-122.

Mărghitan 1968 - L., *O nouă aşezare neolitică pe Valea Mureşului*, în *Sargeţia*, V, 1968, 7-10.

Mihăilescu 1969 - V., *Geografia fizică a României*, Bucureşti, 1969.

Mihoc şi colab. 1982 - Gh. -V. Urseanu-Em Urseanu, *Modele de analiză statistică*, Bucureşti, 1982.

Moga 1949 - M , *Vasele de cult cu picioare din regiunea dunăreană*, în *Apulum*, III, 1949, 79-93.

Monografie 1980 - I. Mârza-P. Stoican şi colab., *Hunedoara-monografie*, Bucureşti, 1980.

Moroz-Pop 1983 - *Plastica vinciană de la Sălbăgelu Vechi (com Găvojdia, jud. Timiş)*, în *Banatica*, VI, 1983, 53-58.

Necrasov-Bulai Ştirbu 1981 - O. -M., *The Chalcolithic Paleofaunafrom the settlement of Târpeşti*, în *BAR*, 1981, 178-181.

Nemeş 1988-1991 - I., *Locuitorii Ţării Haţegului până în epoca romană*, în *Sargeţia*, XXI-XXIV, 1988-1991, 33-42.

Niţu 1943-1945 - A., *Despre semnificaţia motivului pictural în formă de casă de la Turdaş*, în *Apulum*, II, 1943-1945, 81-89.

1949 - *Despre reprezentarea piciorului divin în plastica neo-eneolitică carpato-dunăreană*, în *Apulum*, III, 1949, 79-93.

1973 - *Reconsiderarea Ariujdului*, în *StComB*, I, 1973, 57-124.

Paul 1961 - I., *Aşezarea neolitică târzie de la Poiana în Pisc*, în *MCA*, VII, 1961, 107-120.

1969 - *Aşezarea neo-eneolitică de la Pianul de Jos (Podei), jud. Alba*, în *StComB*, 14, 1969, 33-88.

1970 - *Săpăturile arheologice din vara anului 1960 de la Ocna Sibiului*, în *MCA*, IX, 1970, 97-105.

1977 - *Periodizarea internă a culturii Petreşti în lumina evoluţiei ceramicii pictate*, în *StComB*, 20, 1977, 15-26.

1992 - *Cultura Petreşti*, Bucureşti, 1992.

Paul-Luca şi colab. 1994 - I. -S. A. -Z. Pinter, -I. Al. Aldea, *Orăştie-Dealul Pemilor, punct X_2* în *CCA*, 1994, 45.

1994a - I. -S. A. -Z. Pinter-M Ciută, *Dealul-Pemilor, punct X_8*, în *CCA*, 1994, 45.

1995 - I. -S. A. -I. Al. Aldea-M Ciută-M Căstăian-Al. Sonoc, *Orăştie-Dealul Pemilor punct X_2* în *CCA*, 1995, 62-63.

1995a - I. -S. A. -M Căstăian-N. Boroffka-M Ciută-Z. Pinter, *Orăştie-Dealul Pemilor punct X_8*, în *CCA*, 1995, 63.

Păunescu 1970 - Al., *Evoluţia uneltelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, Bucureşti, 1970.

Posea colectiv 1982 - Gr., *Enciclopedia geografică a României*, Bucureşti, 1982.

Roska 1928 - M., *Staţiunea neolitică de la Turdaş*, în *PMJH*, III (XXV), 1927 (1928), 14-38.

1941 - *Die Sammlung Zsofia von Torma*, Cluj, 1941.

1942 - *Érdely Repertoriuma*, Cluj, 1942.

Raczky 1987 - P., *Ocsöd-Kováshalom A settlement of the Tisza culture*, în *The Late Neolithic of the Tisza Region*, Budapest-Szolnok, 1987, 61-83.

Rep. Cluj 1992 - *Repertoriul arheologic al judeţului Cluj*, 1992.

Sabac şi colab. 1983 - I. Gh. -P. Ciocârlan-O. Stănăşilă-A. Topală, *Matematici speciale*, II, 1983, Bucureşti.

Vlassa 1966 - N., *Douăsprezece figurine cu cap mobil de la Turdaş*, în *Sargeţia*, IV, 1966, 9-16.

1967 - *Unele probleme ale neoliticului Transilvaniei*, în *ActaMN*, IV, 1967, 403-423.

1976 - *Neoliticul Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 1976.

1978 - *Problema existenţei ecvidelor domestice în cadrul culturii Vinča-Turdaş*, în *ActaMN*, XV, 1978, 19-48.

Vlassa
şi colab. 1985-1986 - N. -M Takács-Gh. Lazarovici, *Mormintele tumulare din Banat şi Transilvania în perioada eneolitică târzie*, în *ActaMN*, XXII-XXIII, 1985-1986, 59-78.

Zrinyi 1981-1982 - A., *Contribuţii la cunoaşterea neoliticului din valea superioară a Mureşului; săpăturile de la Goreni (com Batoş)*, în *Marisia*, XI-XII, 1981-1982, 31-40.

DIE JUNGSTEINZEITLICHE SIEDLUNG VON ORĂŞTIE(BROOS / SZSÁSZVÁROS)-"DEALUL PEMILOR" (="BÖHMENHÜGEL", "CSEHEK DOMBJA"), PUNKT X_2.

1. Band

- Zusammenfassung -

Im ersten Kapitel wird das geo-morphologische und klimatische Milieu beschrieben, sowie die Vegetation und die Rohstoffquellen[1-63].

Das zweite Kapitel stellt die oberflächlichen und Geländeforschungen der Jahren 1992-1995 in der Umgebung von Orăştie (Broos/Szászváros) vor (s. Karten 1 und 2)[64-92] und die Hauptzüge der horizontalen und vertikalen Stratigraphie der jungsteinzeitlichen Siedlung aus Broos besprochen (s. Pläne 1 und 2)[93-110].

Die Analyse der archäologischen Materialien wird im dritten Kapitel (Tafeln I-XLVI und Tabellen 1-40) unternommen[110-266].

*

* *

Die chronologische und kulturelle Einordnung der jungsteinzeitlichen Siedlung von Broos-"Böhmenhügel", Punkt X_2 (vierten Kapitel)

a. Anhaltspunkte der Turdaş-Kultur

Wir merkten mehrmals an da die Brooser archäologischen Funde für die Turdaş-Kultur charakteristisch sind. Wir glauben, im jetzigen Forschungsstand, da eine Wiedererinnerung der wichtigsten Turdaş-Siedlungen nötig wäre, was aber nicht leicht zu unternehmen ist, wegen der nur teilweisen Erforschung und Veröffentlichung der die besprochene Kultur und deren Siedlungen betreffenden Daten. Meistens wurden die Turdaş-Materialien ausserhalb ihrer archälogischen Kontext besprochen, was man auch durch der Erwähnung der Punkten mit solchen Materalien oder Kulturschichten sehen kann.

Die wichtigsten Funde der Turdaş-Kultur stammen aus: Aiton (Ajtony)[267], Aiud (Strassburg am Mieresch / Nagyenyed)[268], Alba Iulia (Karlsburg / Gyulafehérvár)-Lumea Nouă[269], Bădeşti (Bádok)[270], Bernadea (Bernhardsdorf / Bernád)[271], Bradu (Gierelsau / Fenyöfalva)[272], Caşolţ (Kastenholz / Hermány)[273], Ciopeia (Schopau / Csopea)[274], Câlnic (Kelling / Kelnek)[275], Cheile Turzii (Thorenburger Klamm / Tordai szoros)[276], Chitid (Kitid)[277], Cluj-Napoca

(Klausenburg / Kolozsvár)[278], Cugir (Kudsir / Kudzsir)[279], Daia Română (Dallendorf / Oláhdálya)[280], Deva (Diemrich / Déva)[281], Doroltu (Nádasdaróc)[282], Fizeşu Gherlii (Ördöngösfüzes)[283], Gârbău (Magyargorbó)[284], Ghirbom (Birnbaum / Oláhgorbó)[285], Goreni (Ungarisch-Zepling / Dedrádszéplak)[286], Hăţăgel (Klein-Hötzing / Kishátszeg)[287], Hunedoara (Eisenmarkt / Vajdahunyad)[288], Iclod (Nagyiklód)[289], Limba (Demetersbach / Lombfalva)[290], Lipova (Lippa)[291], Miercurea Sibiului (Reussmarkt / Szerdahely)[292], Mihalţ (Michelsdorf / Mihalcfalva)[293], Mintia (Bayersdorf / Marosnémeti)[294], Nandru (Weisskirchen / Nándor)[295], Năsal (Spanndorf / Noszoly)[296], Ocna Sibiului (Salzburg / Vizakna)[297], Ohaba de Subpiatră (Steindorf / Köaljaohába)[298], Orăştie (Broos / Szászváros)[299], Peştenița (Kispestény)[300], Petreşti (Petersdorf / Péterfalva)[301], Pianu de Jos (Deutsch-Pien / Felsöpián)[302], Pricaz (Perkász)[303], Răhău (Reichenau / Rehó)[304], Războieni (Kaltherberg / Székelyföldvár)[305], Râul Alb (Weisswasser / Fehérviz)[306], Reea (Raden / Rea)[307], Romos (Rumess / Romosz)[308], Sântămăria-Orlea (Liebfrauen / Öraljaboldogfalva)[309], Sebeş (Mühlbach / Szászsebes)[310], Sântimbru (Emrichsdorf / Marosszentimre)[311], Subcetate (Vorstadt / Váralja)[312], Suseni (Malomvízszuszény)[313], Şoimuş (Falkendorf / Marossolymos)[314], Şura Mică (Klein-Scheuern / Kiscsür)[315], Tărtăria (Alsótatárlaka)[316], Tăualaş[317], Turda (Thorenburg / Torda)[318], Turdaş (Thorendorf / Oláhtordos)[319], Unirea (Unter-Wolfsdorf / Alsófarkadin)[320]-Crăguiş (Kragisen / Kraguis)[321], Vadu (Schiffenschütz / Nalácvád)[322], Valea Nandrului (Weissenthal / Nándorvályа)[323], Viştea (Magyarvista)[324], Vlaha (Wallachisch-Fenisch / Magyarfenes)[325], Zau de Câmpie (Mezözáh)[326], Zlaşti [327].

Die einfache Erwähnung dieser Punkten führt uns zu einge Feststellungen:

- Die Turdaş-Materialien kommen in Zusammenhang mit mehrere siebenbürgische Kulturen und Kulturgruppen vor, wie die Petreşti-Kultur und die Iclod - und Lumea Nouă -Kulturgruppen, immer mit anderer Deutung.

a. Der Zusammenhang der Turdaş-Materialien mit den Petreşti-Funde ist in wenigstens zwei Fälle diversifiziert. Stratigraphisch sind die Turdaş-Schichten immer älter als die Petreşti-Niveaus[328]. Mehrmals aber man find auch in Petreşti-Schichten Turdaş-Materialien, die sich mit der Zeit die kulturelle Identität verlieren[329]. Diese - nach der Faktur und Verzierung - Turdaş-Materialien finden sich bis in der AB (einschliesslich)[330]- Phase der Petreşti-Kultur. Drittens, stellt man fest da sich Petreşti- Siedlungen geben wo auch Turdaş-Materialien vorkommen, die manchmals falsch der Turdaş-Kultur zugeschrieben sind[331].

b. Der Zusammenhang zwischen der Turdaş-Kultur und die Lumea Nouă-Materialien ist - auch weiterhin - unklar geblieben. Sicher ist da beide zeitgenossisch sind. Die bemahlte Lumea Nouă- Keramik könnte nur eine

Gattung der Turdaş-Materialkultur sein, was die Sachen viel vereinfachern würde. Der Schlüssel dafür steckt - nach allen Anschauungen - in der Stratigraphie von Tărtăria[332] und Lumea Nouă[333]. Die Veröffentlichung, in einer möglichst baldige Zukunft, der Ergebnisse der jüngst in beiden Siedlungen wiedereröffnete Ausgrabungen würde unsere Aufgabe erleichtern[334].

c. Die Iclod-Kulturgruppe ist ein in kategorische Begriffe definierter Kulturaspekt[335]. Man hat sein Verbreitungsgebiet, seine Herkunft und Entwicklung, sowie die wichtigsten Charakteristiken des archäologischen Material festgestellt. Die Herkunft der Gruppe setzt die Anwesenheit einiger Turdaş-Gemeinschaften im Gebiet der Someş (Somesch/Szamos) - Flüsse voraus, die schon behauptet und auch beweist wurde[336]. Im jetzigen Forschungsstand scheint es da einige Iclod I - oder I/II- Siedlungen mit der Spätphase der Turdaş-Kultur Beziehungen zu haben[337]. Sonst stellt man fest da sich fälschlich der Turdaş- Kultur zugeschriebene Siedlungen geben und da die Turdaş-Elemente dieser Siedlungen ein Sekundärfaktor in der Definierung des Gesammtphänomens sind. Es ist derselber Fall wie bei der Petreşti-Kultur. Die Turdaş-Kulturelemente leben eine Zeit (Phasen I und II) und verschwinden dannach durch kulturelle Assimilation[338].

*

* *

In diesem Punkt soll man kurz auch die chronologischen und kulturellen Beziehungen mit der Vinča-Kultur und der "Tăualaş-Kulturgruppe" besprechen.

d. Die Beziehungen mit der Vinča-Kultur wurden schon oft erwähnt, manchmals mit der Absicht deren Rolle in der Entstehung und Entwicklung der Turdaş-Kultur zu absolutisieren[339]. Man hat daswegen behauptet da diese Kulturen quasi-zeitgenossisch wären, sogar *eine und dieselbe*, organisch gebunden durch Herkunft und Entwicklung[340].

Der jetzige Stand unserer Kenntnisse ermöglicht uns zu behaupten da die Umdefinierung des "Vinča-Turdaş-Kultur"-Begriffes sehr nötig wäre, weil man kulturelle und chronologische Unvereinbarkeiten zwischen den beiden Kulturen festgestellt hat.

Einer der wichtigsten Aspekten dieser Unvereinbarkeiten ist die frühe Entwicklung der Vinča-Kultur in Siebenbürgen. Das wurde schon vermutet und auch deutig ausgesprochen von N. Vlassa[341] und Gh. Lazarovici[342]. Die veröffentlichte archäologische Materialien sind aber sehr ausgewählt und daswegen weniger deutungsvoll. Aus den früher publizierten Fundorte, die für die frühere Entwicklung der Vinča-Kultur charakteristiksten Funde sind in Limba[343] und Turdaş[344] vorhanden. Die Existenz dieser Phase der Vinča-Kultur wird nicht mehr bezweifelt, seit der systematischen Erforschung der jungsteinzeitlichen Siedlung in Romos, im Sommer 1995[345]. Alle diese Materialien beweisen die Existenz eines chronologischen und kulturellen Vinča

A2-B1-Horizontes in Siebenbürgen auf den mittleren Tal des Mureş (Mieresch/Maros). Wir sehen kein Unterschied zu den Vinča A-Materialien aus dem Banat, zum Beispiel[346]. Daswegen sehen wir auch keinen Nutzen in der Definierung der Phase Vinča-Turdaş[347], weil die der *Turdaş-Kultur* charakteristischen Elementen, so wie wir sie aus den Funden der letzten vier Jahren und der Erforschung der Materialiensammlungen dieser Art kennen, kommen nicht vor[348]! Wir glauben es wäre besser diese Siedlungen und Schichten als der Vinča-Kultur zugehörig zu definieren, was -in keinem Fall- die Rolle dieser Kultur, *in einer späteren Zeit*, in der Entstehung der Turdaş-Kultur vermindert. Die Turdaş-Kultur entsteht nicht früher als die B2-Phase der Vinča-Kultur, wie es die stratigraphischen Zusammenhänge und die kulturellen Tatsachen des mittleren Miereschtales beweisen.

Der zweite Moment des direkten Kontaktes der Vinča-Kultur mit der Turdaş-Kultur liegt in der C-Phase der ersteren[349]. Jetzt kommen in Siebenbürgen vor neue Gemeinschaften, die entscheidend die Entwicklung der Turdaş-Kultur, *die schon entstanden ist*, beeinflüssen! Das kann man auch stratigraphisch beweisen mit den vorhandenen Beobachtungen in Mintia[350], Şoimuş (?)[351], Tăualaş[352], Turdaş[353], Orăştie[354], Pianu de Jos[355], etc. . Die neue Forschungen in Turdaş zeigen an die Existenz eines *Zwischenniveaus* (zwischen den klassichen Turdaş-Niveau und den Petreşti-Niveau) mit Vinča C-Materialien, auch in geschlossene Fundkomplexe. Mit diesem Niveau stehen - hauptsächlich - in Zusammenhang die von uns entdeckten Precucuteni-Materialien[356]. Wie noch sich dieser Horizont nennen wird (Foieni-Gruppe[357] oder anders), die Zwischenschicht beweist die Existenz einer mit der C-Phase der Vinča-Kultur zeitgenossischen Besiedlung, vor den Petreşti A - und AB-Funde von hier, die die schon entstandenen Turdaş-Komplexe bedeckt!

Es wird also nochmals beweist da die Beziehungen zwischen den Turdaş- und Vinča-Kulturen nicht so èng sind um die so oft vorgebrachte Bezeichnung "Vinča-Turdaş-Kultur" zu rechtfertigen[358].

e. In was die "Tăualaş-Gruppe" betrifft, glauben wir einen neuen Korrekturenanla zu haben. Der "Tăualaş-Gruppe"[359] zugehörigen bemahlten Materialien sind in Turdaş-Schichten bei Turdaş[360], Orăştie[361], Tărtăria[362] und in anderen Siedlungen vorhanden[363]. Die stratigraphischen Beobachtungen in Turdaş[364] und Orăştie[365]- oder die in Hunedoara[366] vorhandene Materialien-bestreiten die Existenz einer selbstständigen Gruppe in der Turdaş-Kultur. In allen(mit stratigraphischen Beobachtungen und wissenschaftliche Methode) in Turdaş-Siedlungen durchgeführte Ausgrabungen stellt man fest da die bemahlte Gattung, die der Gruppe den Name gab, ist häufig vorhanden. Ebenso, der Vergleich der Materialien von Tăualaş (des gesammten archäologischen Material !) mit den in den letzten Jahren ausgegrabten Turdaş-Siedlungen führt nicht zur Feststellung einiger deutigen Unterschiede. So dass wir behaupten da

der Begriff "Tăualaş-Gruppe" einen überschrittenen Forschungsstand gehöhrt. Sonst kommt man zu einen neuen Widerspruch -ausser dem "Vinča-Turdaş-Kultur oder Turdaş-Kultur ?" - der, kurz gesagt, "Turdaş-Kultur oder Tăualaş-Kultur?". Wir glauben da der wichitigste Grund zur Behaltung der "Turdaş-Kultur"-Bezeichnung ist die Vorherigkeit der dortigen Funde und die Einbürgerung des Begriffes in der rumänischen und internationalen Forschung. Ebenfalls ist die stratigraphische Sequenz in was den Kontext und die Beziehungen zwischen den vorgeschichtlichen Kulturen des mittleren Miereschtales betrifft in Turdaş vielsagender[367].

f. Die natürliche Folge der oberen Bemerkungen ist jene, da in Siebenbürgen im Bezug mit der Vinča-Kultur die nächste kulturelle Entwicklung festgestellt wird:

1. "Reine" Vinča-Gemeinschaften im chronologischen und kulturellen Horizont Vinča A2-B1.

2. Die Entstehung und die Entwicklung der Turdaş-Kultur.

3. Die Einwanderung einiger Vinča C-Gemeinschaften, was eine kulturelle und räumliche Gruppierung in mehrere Gebiete, die sich manchmals überschneiden: das Vinča C(Mintia-Gruppe)[368];das verspätete Turdaş (aus Orăştie), das Petreşti A[369] und das Iclod[370], voraussetzt.

Dieser Horizont ist in Zusammenhang mit der in dem Banat vorhandene Foieni-Gruppe[371]. Ihrer Beitrag an der Entstehung der Petreşti-Kultur oder sogar an ihrer Bildung als A-Phase der Petreşti-Kultur ist, unserer Meinung nach, nur theoretisch - wenigstens im jetzigen Forschungsstand[372]. Wie sie jetzt definiert wird, hat die Foieni-Gruppe zu viele Vinča C-Elemente um mit der Petreşti A-Phase gleichgesetzt zu werden, wie man das schon getan hat[373].

Hingegen ist die Einwirkung des Ankommens der Vinča C - Gemeinschaften, die zu einer Dislokation *einiger* Turdaş-Gemeinschaften, zu ihrer Abgang nach Norden und zur Entstehung der Iclod-Gruppe führt, in Siebenbürgen offensichtlich[374].

Ein anderer Reflex dieser Bevölkerungenbewegungen ist, auf kulturelle Ebene, die Erscheinung einiger Turdaş- oder im Kontakt mit der Turdaş-Kultur entstandenen Materialien in Lipova[375], Sălbăgel (Szilváshely)[376] oder gar Vrsac[377].

g. Die Fundorte mit Turdaş-Materialien erweisen eine recht kurze - chronologisch -, aber dynamische Entwicklung der Gemeinschaften. Meistens zeigt der Vergleich an, da sich zeitgenossische Niveaus geben, was die Einheitlichkeit der Kultur in ihrer Entwicklungsraum beweist. Aber einige Turdaş-Siedlungen weisen zwei Kultur-/Besiedlungsniveaus auf, was also an einer innerlichen Entwicklung der Kultur deutet[378].

h. Schliesslich, suggeriert der oben beschriebene Kulturtableau, da der Entwicklungsraum der Turdaş-Kultur nach dem Flu Mieresch, längs seinem

mittleren Lauf, sich richtet. Die nordliche Konventionellgrenze der Kultur wäre an der Mündung des Flusses Arieş (Goldbach / Aranyos) in Mieresch. Wir ziehen diese Abgrenzung vor, weil wenn einige der Iclod-Gruppe zugeschriebene Siedlungen auch ein Turdaş-Niveau erweisen, dehnt sich die Turdaş-Kultur auch auf dem oberen Somesch aus[379]. Konventionell stellen wir die Westgrenze des Verbreitungsgebietes der Turdaş-Kultur gegenüber der Gemeinde Ilia (Elienmarkt / Marosillye)[380] fest und die südliche im Hötzinger Land, einschliessend das. Die Turdaş-Gemeinschaften besiedelten auch die Täler der linken Nebenflüsse des Mieresch in diesen Grenzen.

*

*   *

b. Die Siedlung von Broos-"Böhmenhügel". Ihr Platz in der Turdaş-Kultur.

Wie man im zweitten Kapitel feststellte, erweist die jungsteinzeitliche Siedlung von Broos-"Böhmenhügel", Punkt X_2, zwei Besiedlungsniveaus. Der alte Dorf besteht aus eingetiefte Wohngruben und ist von einem Zaun umgegeben. Solche Zäune geben sich noch, aller Ansichten nach, im Inneren des ersten umgeschlossenen Raum, was durch den nächsten Kampagnen geprüft wird. In der Mitte der Siedlung gibt sich ein unbesiedelter Raum, indem mit der Siedlung zeitgenossische Beerdigungen statt fanden (diese Annahme kann noch anlä lich der nächsten Forschungen Korrekturen leiden). Die neue Siedlung besteht aus Oberflächewohnungen (mit Plattform?) und ist im nordlichen Teil der besiedelten Terasse erhalten geblieben.

Das archäologische Material beider Niveaus ist einheitlich (s. Kapitel III). Wir bemerken da die neue Siedlung natürlich und unmittelbar der älteren folgt.

Die Erscheinung der nach dem Ofenbrand mit rote Farbe bemahlten Keramik deutet an Beziehungen mit den Kulturräume Szakalhát-Tisa[381], mit der Banater Kultur[382] oder Vinča C[383]. Zum selben chronologischen Horizont führt uns auch die Tăualaş-artige Bemahlung[384]. Die behauene Steinaxt deutet an (kulturelle?) Austausche mit der Gumelniţa-Kultur[385], wie auch die Schematisierung der Antlitze der Statuetten, die in der Wohnung L_3/1992-1993 entdeckt worden[386].

Die Altäre, sowie einige Scherben (besonders ihre Faktur) beweisen (Entstehungs- oder Kontakt- ?) Beziehungen mit der Petreşti-Kultur.

Ein anderer Teil der restlichen Materialien (die polierten Vezierungen, die Falten, die Kannelüren, die blacktopped-Keramik, etc.) lassen Beziehungen mit der Vinča C-Kultur zu vermuten[387].

Das mit Einkerbungen verzierte Material ist typisch und in allen Turdaş-Siedlungen vorhanden[388].

Alle diese Beobachtungen führten uns zu der Meinung laut der die jungsteinzeitliche Siedlung von Bross-"Böhmenhügel", Punkt X_2 ordnet sich in einem chronologischen Vinča C (C1)- Horizont ein, der - kulturell angesehen - eine Endphase der Turdaş-Kultur, zeitgenossisch mit dem Zwischenniveau von Turdaş[389] und - vielleicht- auch mit dem Niveau II von Tăualaş ist[390].

Im Verlauf der jüngst begonnenen Forschungen in den Turdaş-Siedlungen wird die Entstehung und die Entwicklung der Turdaş-Kultur viel deutiger erschlossen und begründet. Unsere jetzige Absicht war nur die wichitigsten von den Ausgrabungen in Broos gestellten chronologischen und kulturellen Probleme zu suggerieren.

*

* *

Die Analyse der tierischen Knochenreste aus der jungsteinzeitlichen Siedlung von Broos-"Böhmenhügel", Punkt X_2.

Das Werk besteht aus vier Teile, je nach den besprochenen Aspekten. Im ersten - *Die Materialsbeschreibung* - wird die Verteilung der tierischen Knochenreste auf verschiedenen Fundkomplexe (Tafel 41) und auf anatomischen Körperteile (Tafel 42) analysiert, sowie eine Reihe anderer Probleme, wie zum beispiel die Schlachttechniken und die Fossilisierungbedingungen. Die bestimmten osteologischen Reste betragen cca. 1679 Knochen, alle den Säugetiere zugehörig. Die Verteilung des Materials auf Fundkomplexe erweist eine bedeutende Anhäufung in der Wohngrube B_1/ 1992-1993 (68%), 24% in der Wohngrube B_4/1995 und nur 8% aus der Wohngrube B_5/1995 und aus der Kulturschicht. Aus der Kultgrube G_2 stammen drei Rippen und ein Metapod einer untererwachsenen Caprovine und drei Schweinknochen (eine Rippe und zwei Unterkieferstücke eines 12-13 Monate alten Tier). Aus der Kultgrube G_4 stammt ein linken Hirschradius (Proximalstück). Im Grab M_1 fand man drei Knochenstücke: eine Unterkieferapophyse und ein Schulterblattstück eines Hirsches sowie eine Epiphysenwand, vielleicht auch von Hirsch. Die Liste der bestimmten Gattungen ist recht arm und besteht aus 5 Gattungen von Haustiere und 5 Gattungen von Wild. Mit Ausnahme des Auerochses, alle anderen Säugetiere sind noch in der jetzige Tierwelt des Gebietes vorhanden.

Der nächste Teil - *Die physische Struktur der Tierebevölkerungen* - detailliert die Aspekten der Morphologie und körperlichen Biometrie der in den Proberesten vorhandenen Säugetieregattungen. Die von der jungsteinzeitlichen Gemeinschaft ausgenutzten Rinder wiesen ein massives Gebi und ein wenig gracilisierten Schädelskelett auf. Die restlichen Skelettanteile weisen dieselbe Massivität auf (Tafel 43). Die auf Grund der Knochenbreite berechneten Durchschnitte deuten an robuste Individuen, ähnlich jener die in den jungsteinzeitlichen Siedlungen aus Iclod und Zau de Câmpie im Siebenbürgen,

in der Banater Ebene sowie in der Pannonischen Ebene entdeckt wurden. Im Vergleich zu den im Donautal (südlichen Banat) ausgenutzten Rinder sind diese robuster. Es scheint überhaupt unter den bis im vierten Lebensjahr geschlachteten Tiere die Männchen zu überwiegen. Ein fast vollständigen Metatars ermöglichte die Erschätzung einer Körpergrösse von 119, 9 cm für ein Weibchen (Matolcsi). Die 13 Auerochsknochen gehören im grösten Teil der Weibchen. Die Knochen von Haus- und Wildschweine, sowie von Caprovinen kommen seltener vor und gehören meistens den Jung- und untererwachsenen Tiere. Von Hund ist ein einziges Paar Unterkieferbeine mit der Zähnereihelänge von 70 mm und der Länge des M_1 von 22 mm vorhanden. Von den Cervidae nur der Hirsch ist in der Brooser Probe gut vertreten. Dimensionell (Tafel 44) sind keine Unterschiede zu den aus den Siedlungen von Iclod, Parța (Parác) und Zau de Câmpie hervorgehendes Material der Gattung zu bemarken. Von Bär sind zwei Distalepiphysen von Humerus vorhanden, mit der Distalbreite/-Dicke von 72;72/105;96 mm

Der dritte Teil - *Die Gattungenausnützung*- behandelt einige Aspekte des Schlachtalters und dessen Einwirkung in der tierischen Wirtschaft der betreffenden Gemeischaft. So, in was die Rinder betrifft, von den 42 geschätzten Individuen, 20,8% sind bis 2,5 Jahre alt, 45,2% von 3,5-4 Jahre und 23,8% über 4 Jahre alt. Man bemerkt also ein geringer Anzahl von Jungtiere und Untererwachsenen, indem die Schlachten meinstens nach dem ersten Wurf und nach der Stillungzeit vorkommen. Die 23% Individuen, die bis zu ein vorgeschrittenen Alter gezüchtet wurden, neben einer vernünftigen Verwirtschaftlichung der bis im vierten Lebensjahr geschlachteten Tiere scheint eine Vermehrung des Viehbestandes in einer besonders auf der Ausnützung dieser Gattung gestützte Nahrungsmittelwirtschaft versichert zu haben. Also, die Rinder wurden die hauptsächliche Fleischquelle der Gemeinschaft und wurden gleichzeitig auch für Milch, Leder und -warum nicht?- auch als Zugtiere gezüchtet. Obwohl in der Brooser Siedlung konnten wir das Phänomen der Kastrierung nicht beweisen, es wurde aber in der Turdaş-Siedlung von Zau de Câmpie (Mezözáh), sowie in jener von Iclod demonstriert. Bei den Hausschweine, der gröste Teil der Tiere wurde zwischen 12-18 Monate geschlachten. Beim Wild überwiegen die maturen Individuen. Beim Hirsch man rechnet mit 14,2% Jungtiere und Untererwachsenen, während die restlichen Individuen Maturen sind.

Der letzte Teil - *Interspezifische Rapporte* - behandelt das Problem des Anteils der Säugetieregattungen im Bezug des MIA (minimalen Individuenanzahl) in Rahmen der Fundortswirtschaft mit Analogien in relativ zeitgenossischen Siedlungen. In diesen Forschungsstand der Siedlung geht es nur um vorläufige Ergebnisse.

Der Rapport zwischen Haustieregattungen und Wildgattungen ist in Broos von 55:45 zugunsten der ersten Tiergruppe. Ähnliche Werte stellte man fest in den frühen Niveau aus Iclod (53,1:46,7%), in den Siedlungen der Tisza-Kultur (50,2-51,9:47,7-48%), sowie bei Liubcova-Ornița (Alsólupkó), in den späteren Niveaus (46,3%:53,6%). Die Ähnlichkeiten in was den grossen Anteil der Wildgattungen betrifft zwischen den Siedlungen von Broos und Liubcova-Ornița (im südlichen Banat, an der Donau) sollen nicht überraschen, wenn man an der Komplexität der von den beiden Gemeinschaften ausgenutzten Ökosysteme denkt; biogeographisch, die Gebiete der beiden Fundorte weisen fast gleiche Lebensbedingungen auf. Die ökologische Vielfalt, die von den beiden Gemeinschaften ausgenutzten Gebiete charakterisiert wiederspiegelt sich besser im zoologischen Spektrum aus Liubcova-Ornița, wo man 11 Wildgattungen bestimmt hat, in Vergleich zu Broos, mit nur 5. Im Betracht den grossen Wildanteil nehmend, man kann voraussetzen da im Fall der Brooser Gemeinschaft die Jagd, die vielleicht auch eine Spezialisierung einer bestimmten Sozialgruppe sein könnte, eine wichtige Stelle in der Wirtschaft besa . In Rahmen dieser Wirtschaft nutzte man nur den Hirsch systematisch aus, wie das sein Anteil (31,4%) es zeigt.

Der Anteil der Hausrinder ist von 47%. Anteile über 40% haben die Rinder auch in den Siedlungen von Zau de Câmpie (41%), Divostin (44%) und Lebö (40,1%). Die Caprovinen erweisen geringe Anteile, weniger als 5%. Auch wenn das Material hat sich wegen der Bodenazidität nicht sehr gut erhalten, glauben wir da der Anteil der Caprovinen nicht grösser als 8-10% war. In den früheren Niveaus aus Iclod der Anteil der Caprovinen ist nicht grösser als 8% und in der Tisza-Siedlungen von nur 4-5%. Hingegen überrascht der geringe Anteil des Schweins, mit nur 4,4%, für das sich gewi gute Verwirtschaftlichungsbedigungen gaben. In was die geschätzte Fleischmenge betrifft (Abb. VII), von den 13177 Kg, 67,1% lieferten die Haustieregattungen und nur 32,9% die Wildgattungen.

Im Grossen könnte man feststellen da die tierische Wirtschaft der betreffender Gemeinschaft ein typischen Beispiel der auf der Ausnützung der Rinder und auf einer intensiven Jagd, in Rahmen deren nur dem Hirsch eine bedeutende Achtung man zeigte, gestützen Wirtschaft der entwickelten Jungsteinzeit ist.

ANHÄNGE

A. Tabellen

B. Abbildungen

C. Karten.

D. Pläne

Plan 2. a. Ostansicht. Schnitt S_2/1992.
b. Horizontalplan. Schnitt S_2/1992.
c. Horizontalplan. Schnitt S_{5a-b}/1993.
Plan 3. a. Ostansicht. Kassette C_1/1993.
b. Horizontalplan. Kassette C_1/1993.
Plan 4. a. Ostansicht. Kassette C_2/1994.
b. Südansicht. Kassette C_2/1994.
c. Horizontalplan. Schnitt S_6/1994 und Kassette C_2/1994.
Plan 5. a. Ostansicht. Schnitt S_8/1995.
b. Horizontalplan. Schnitt S_8/1995 und Schnitt S_{14}/1995.
c. Westansicht. Schnitt S_{14}/1995.
d. Südansicht. Schnitt S_{14}/1995.
Plan 6. a. Ostansicht. Schnitt S_{12}/1995.
b. Westansicht. Schnitt S_8/1995.
c. Ostansicht. Schnitt S_{14}/1995.
Plan 7. Seitenansichten der Schanze 1.
a. Westansicht. Schnitt S_{11}/1995.
b. Ostansicht. Schnitt S_{11}/1995.
c. Horizontalplan. Schnitt S_{11}/1995.
d. Westansicht. Schnitt S_{13}/1995.
e. Ostansicht. Schnitt S_{13}/1995.
f. Horizontalplan. Schnitt S_{13}/1995.
Plan 8. a. Horizontalplan und Seitenansicht. Schnitt S_{15}/1995.
b. Horizontalplan. Schnitt S_{16}/1995.
c. Westansicht. Schnitt S_{16}/1995.
d. Ostansicht. Schnitt S_{16}/1995.
Plan 9. Horizontalplan. Schnitt S_9/1995, Kassetten C_{3-4}/1995.
Plan 10. Horizontalplan. Schnitt S_1/1992.

E. Tafeln

Tafel I. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Werkzeuge aus behauenen Stein.
Tafel II. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. 1, 3, 7-11- Werkzeuge aus geschliffenen Stein; 2-Feuersteinkern; 4-Spinnwirtel; 5-mit perforierte Punkten verzierte Beinwand ; 6-Werkzeug aus Horn.
Tafel III. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Feuerstein werkzeuge; 23-Werkzeug aus geschliffenen Stein.
Tafel IV. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Feuerstein werkzeuge und -Kerne; 30-Axt aus geschliffenen Stein.
Tafel V. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohnung L_2/1993.

Tafel VI. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. 6-Altarfu; 9-Axt aus geschliffenen Stein. Wohnung L_2/1993.

Tafel VII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. 1, 5-8-Wohnung L_2/1992-1993; Wohngrube B_1/1992-1993.

Tafel VIII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. 4, 7-8, 10-11-Wohnung L_2/1992-1993; 1-3, 5-6, 9, 12-13-Wohngrube B_1/1992-1993.

Tafel IX. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohngrube B_1/1992-1993.

Tafel X. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. 2, 4-5, 9-Wohnung L_3/1992-1993; 1, 3, 6-8, 10-11-Wohngrube B_1/1992-1993.

Tafel XI. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohngrube B_1/1992-1993.

Tafel XII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. 6-Spinnwirtel. Wohnung L_3/1992-1993; 9-Bruchstuck einer Axt aus geschliffenen Stein.

Tafel XIII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. 6-7-Altärchen; 4, 8-9, 12-Plastik und plastische Verzierungen. 1-3, 5, 7- 8, 13-14-Wohnung L_3/1992-1993; 4, 6, 9-12, 15-17-Wohngrube B_1/1992-1993.

Tafel XIV. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. 1-3, 5-9, 11-14, 16-Wohnung L_3/1992-1993 ;4, 6, 9-12, 15-17-Wohngrube B_1/1992-1993.

Tafel XV. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. 1-3-Plastik; 4-6-Gewichte. Wohnung L_3/1992-1993

Tafel XVI. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. 2, 4, 7, 10, 12-Wohnung L_3/1992-1993; 1, 3, 5-6, 8-9, 11-Wohngrube B_1/1992-1993.

Tafel XVII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. 2, 12-Wohnung L_3/1992-1993; 1, 3-11-Wohngrube B_1/1992-1993. Tafel XVIII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. 1-7, 12, 14- 17-Keramik;"Steinwürfel"; 9-11-Äxte aus geschliffen Stein; 13-Schleiffer aus Stein. 2-3, 5-6-Wohnung L_2/1993; 7, 9-14, 16-17-Wohngrube B_1/1992-1993; 1, 4, 8, 15-Streufunde.

Tafel XIX. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. 6-7-Wohnung L_2/1993;1-2, 10-Streufunde; 3-5, 8-9-Wohngrube B_1/1992-1993.

Tafel XX. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. 4-Axt aus geschliffen Stein;1- 3, 5-13, 15-16-Keramik;14-Tongewicht. Wohngrube B_2/1994. Tiefe 0,60 m

Tafel XXI. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohngrube B_2/1994. Tiefe 0,60m

Tafel XXII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. 3-Axt aus behauenen Stein; 1- 2, 5-12-Keramik; Wohngrube B_2/1994. Tiefe 0,60 m

Tafel XXIII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohngrube B_2/1994. Tiefe 0,60m

Tafel XXIV. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohngrube B_2/1994. Tiefe 1,20m

Tafel XXV. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. 1-2- Werkzeuge aus geschliffenen Stein; 3-7-Keramik. Wohngrube B_2/1994. Tiefe 1,20m

Tafel XXVI. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohngrube B_2/1994. Altniveau.

Tafel XXVII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohngrube B_2/1994. Altniveau.

Tafel XXVIII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohngrube B_2/1994. Altniveau.

Tafel XXIX. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohngrube B_2/1994. Altniveau.

Tafel XXX. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. 7-Altarfu; 1-6, 8-16-Keramik. 11, 14-Wohngrube B_2/1994. Altniveau. 12-13, 15-16-Streufunde. 1-10-Wohnung L_1/1992.

Tafel XXXI. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Streufundkeramik.

Tafel XXXII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Streufundkeramik.

Tafel XXXIII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Die Schanze mit Keramik.

Tafel XXXIV. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Die Schanze mit Keramik.

Tafel XXXV. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Die Schanze mit Keramik.

Tafel XXXVI. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Die Schanze mit Keramik.

Tafel XXXVII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. 7-8-Gewichte;1-6, 9-18-Keramik. Wohngrube B_4/1995.

Tafel XXXVIII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohngrube B_4/1995.

Tafel XXXIX. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. 2-Gewichte;1, 3-7-Keramik. Wohngrube B_4/1995.

Tafel XL. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohngrube B_4/1995.

Tafel XLI. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohngrube B_4/1995.

Tafel XLII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. Wohngrube B_4/1995.

Tafel XLIII. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. 6-Bruchstuck einer Axt aus geschliffen Stein; 9-10-Werkzeuge aus behauenen Feuerstein; 1-5, 7-8, 11-17, Keramik. Wohngrube B_5/1995.

Tafel XLIV. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. 1, 3, 7-9-Wohngrube B_3/1995; 6-Wohngrube B_5/1995; 12-14-Schanze 1; 2, 4-5, 11, 15-Streufundmaterial.

Tafel XLV. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. Keramik. 1-2, 5, 7, 10-Kassette C_3/1995; 4, 6, 8-9, 11-Kassette C_4/1995; 3-Streufundmaterial.

Tafel XLVI. Broos-*Böhmenhügel*, Punkt X_2. 1-Tontäfelchen; 2-10-Keramik; 1-6, 8-10-Grab M_1/1995;7-Grab M_2/1995.

Übersichttafeln: I. Die Formenentwicklung in der jungsteinzeitlichten Siedlung aus Broos; II. Zeichen auf Gefässeboden und -Henkel aus der Brooser Jungsteinzeitssiedlung.

EXPLICAŢIA ILUSTRAŢIILOR

A. Hărţi

Harta 1. Zona Municipiului Orăştie şi principalele descoperiri din ultimii 4 ani.
Harta 2. Orăştie-*Dealul Pemilor*. Dispunerea punctelor de interes arheologic.

B. Planuri

Plan 1. Ridicarea topografică a săpăturilor sistematice în punctul X_2 de pe *Dealul Pemilor*
Plan 2. a. Profil de est. Secţiunea S_2/1992.
b. Plan orizontal. Secţiunea S_2/1992.
c. Plan orizontal. Secţiunile S_{5a-b}/1993.
Plan 3. a. Profil de est. Caseta C_1/1993.
b. Plan orizontal. Caseta C_1/1993.
Plan 4. a. Profil de est. Caseta C_2/1994.
b. Profil de sud. Caseta C_2/1994.
c. Plan orizontal. Secţiunea S_6/1994 şi caseta C_2/1994.
Plan 5. a. Profil de est. Secţiunea S_8/1995.
b. Plan orizontal. Secţiunea S_8/1995 şi secţiunea S_{14}/1995.
Plan 6. a. Profil de est. Secţiunea S_{12}/1995.
b. Profil de vest. Secţiunea S_8/1995.
c. Profil de est. Secţiunea S_{14}/1995.
Plan 7. Profiluri ale şanţului 1.
a. Profil de vest. Secţiunea S_{11}/1995.
b. Profil de est. Secţiunea S_{11}/1995.
c. Plan orizontal. Secţiunea S_{11}/1995.
d. Profil de vest. Secţiunea S_{13}/1995.
e. Profil de est. Secţiunea S_{13}/1995.
f. Plan orizontal. Secţiunea S_{13}/1995.
Plan 8. a. Plan orizontal şi profil S_{15}/1995.
b. Plan orizontal. Secţiunea S_{16}/1995.
c. Profil de vest. Secţiunea S_{16}/1995.
d. Profil de est. Secţiunea S_{16}/1995.
Plan 9. Plan orizontal. Secţiunea S_9/1995, Casetele C_{3-4}/1995.
Plan 10. Plan orizontal. Secţiunea S_1/1992.

C. Planşe

Planşa I. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Unelte de piatră cioplită.

Planşa II. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. 1, 3, 7-11- unelte de piatră şlefuită; 2- nucleu de "silex"; 4- fusaiolă; 5- perete de os ornamentat cu puncte realizate prin perforare; 6- unealtă din corn.

Planşa III. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Unelte de "silex"; 23- unealtă de piatră şlefuită.

Planşa IV. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Unelte şi nuclee de "silex"; 30- topor de piatră şlefuită.

Planşa V. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Locuinţa L_2/1993.

Planşa VI. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. 6- picior altar; 9- topor de piatră şlefuită. Locuinţa L_2/1993.

Planşa VII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. 1, 5-8- Locuinţa L_3/1992-1993; 2-3, 9- Bordeiul B_1/1992-1993.

Planşa VIII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. 4, 7-8, 10-11- Locuinţa L_3/1992-1993; 1-3, 5-6, 9, 12-13- Bordeiul B_1/1992-1993.

Planşa IX. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. 3-4, 6-7, 11-13- Locuinţa L_3/1992-1993; 1-2, 5, 8-10, 14- Bordeiul B_1/1992-1993.

Planşa X. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. 2, 4-5, 9- Locuinţa L_3/1992-1993; 1, 3, 6-8, 10-11- Bordeiul B_1/1992-1993.

Planşa XI. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Bordeiul B_1/1992-1993.

Planşa XII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. 6- fusaiolă. Locuinţa L_3/1992-1993. 9- fragment de topor din piatră şlefuită.

Planşa XIII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. 6-7- altăraşe; 4, 8-9, 12- plastică şi aplicaţii plastice; 1-3, 5, 7-8, 13-14- Locuinţa L_3/1992-1993; 4, 6, 9-12, 15-17- Bordeiul B_1/1992-1993.

Planşa XIV. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. 1-3, 5-9, 11-14, 16- Locuinţa L_3/1992-1993; 4, 10, 15- Bordeiul B_1/1992-1993.

Planşa XV. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. 1-3- plastică; 4-6- greutăţi. Locuinţa L_3/1992-1993.

Planşa XVI. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. 2, 4, 7, 10, 12- Locuinţa L_3/1992-1993; 1, 3, 5-6, 8-9, 11- Bordeiul B_1/1992-1993.

Planşa XVII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. 2, 12- Locuinţa L_3/1992-1993; 1, 3-11- Bordeiul B_1/1992-1993.

Planşa XVIII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. 1-7, 12, 14-17- ceramică; 8- "cub" de piatră; 9-11- topoare de piatră şlefuită; 13- şlefuitor de piatră. 2-3, 5-6- Locuinţa L_2/1993; 7, 9-14, 16-17- Bordeiul B_1/1992-1993; 1, 4, 8, 15- materiale din strat.

Planşa XIX. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. 3-5, 8-9- Bordeiul B_1/1992-1993; 6-7- Locuinţa L_2/1993; 1-2, 10- materiale din strat.

Planşa XX. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. 4- topor de piatră şlefuită; 1-3, 5-13, 15-16- ceramică; 14- greutate de lut. Bordeiul B_2/1994. Adâncimea 0,60m

Planşa XXI. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Bordeiul B_2/1994. Adâncimea 0,60m

Planşa XXII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. 3- topor de piatră cioplită; 1-2, 5-12-ceramică. Bordeiul B_2/1994. Adâncimea 0,60m

Planşa XXIII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Bordeiul B_2/1994. Adâncimea 0,60m

Planşa XXIV. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Bordeiul B_2/1994. Adâncimea 1,20m

Planşa XXV. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. 1-2- unelte de piatră şlefuită; 3-7- ceramică. Bordeiul B_2/1994. Adâncimea 1, 20m

Planşa XXVI. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Bordeiul B_2/1994. Nivelul vechi.

Planşa XXVII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Bordeiul B_2/1994. Nivelul vechi.

Planşa XXVIII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Bordeiul B_2/1994. Nivelul vechi.

Planşa XXVIX. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Bordeiul B_2/1994. Nivelul vechi.

Planşa XXX. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. 7- picior de altar; 1-6, 8-16- ceramică. 11, 14- Bordeiul B_2/1994. Nivelul vechi. 1-10- Locuinţa L_1/1992; 12-13, 15-16- material din stratul de cultură.

Planşa XXXI. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică din stratul de cultură.

Planşa XXXII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică din stratul de cultură.

Planşa XXXIII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Şanţul cu ceramică.

Planşa XXXIV. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Şanţul cu ceramică.

Planşa XXXV. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Şanţul cu ceramică.

Planşa XXXVI. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Şanţul cu ceramică.

Planşa XXXVII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. 7-8- greutăţi; 1-6, 9-18- ceramică. Bordeiul B_4/1995.

Planşa XXXVIII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Bordeiul B_4/1995.

Planşa XXXIX. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. 2- greutate; 1, 3-7- ceramică. Bordeiul B_4/1995.

Planşa XL. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Bordeiul B_4/1995.

Planşa XLI. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Bordeiul B_4/1995.

Planşa XLII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. Bordeiul B_4/1995.

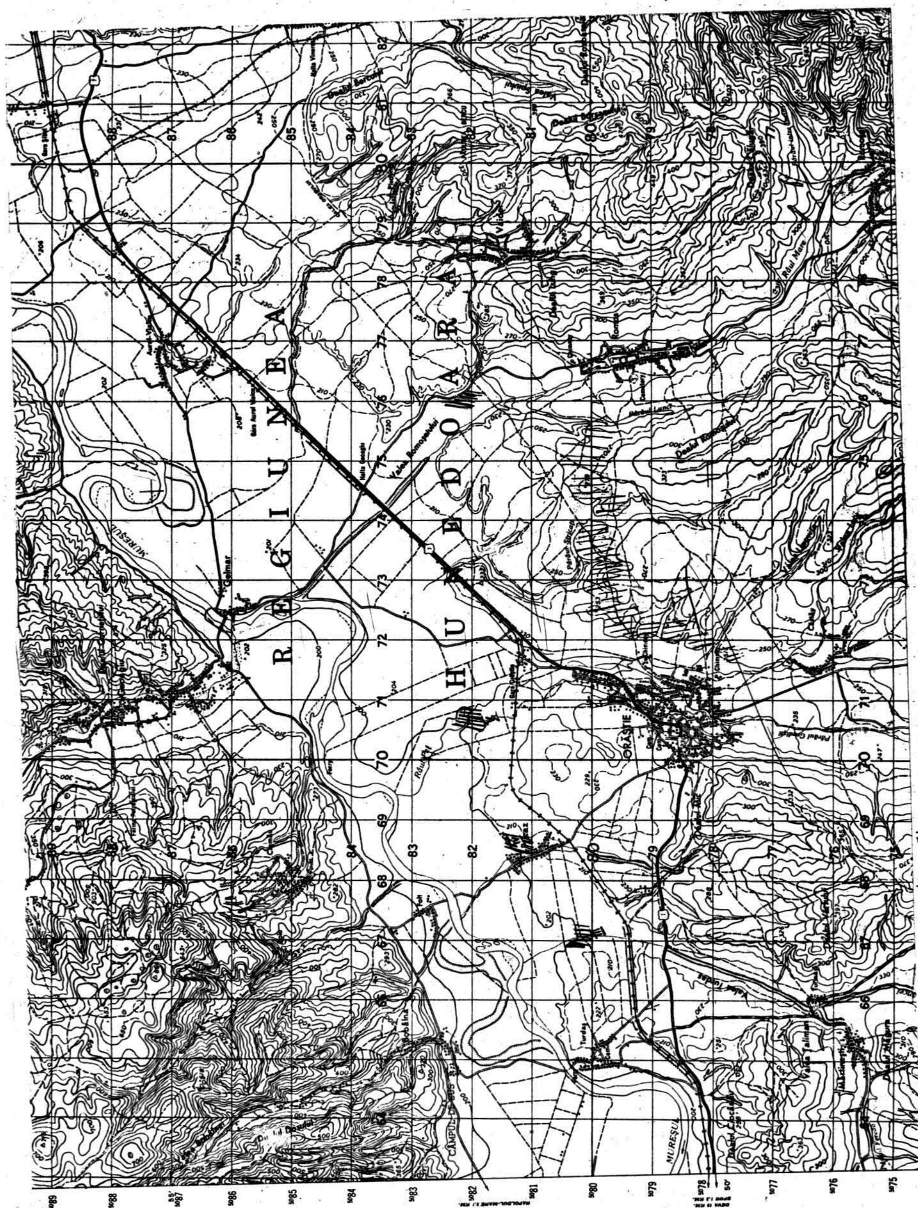
Planşa XLIII. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. 6- fragment de topor din piatră şlefuită; 9-10- unelte de "silex" cioplit; 1-5, 7-8, 11-17- ceramică. Bordei B_5/1995.

Planşa XLIV. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. 1, 3, 7-9- Bordei B_3/1995; 6- Bordei B_5/1995; 12-14- şanţ 1; 2, 4-5, 11, 15- material arheologic din stratul de cultură.

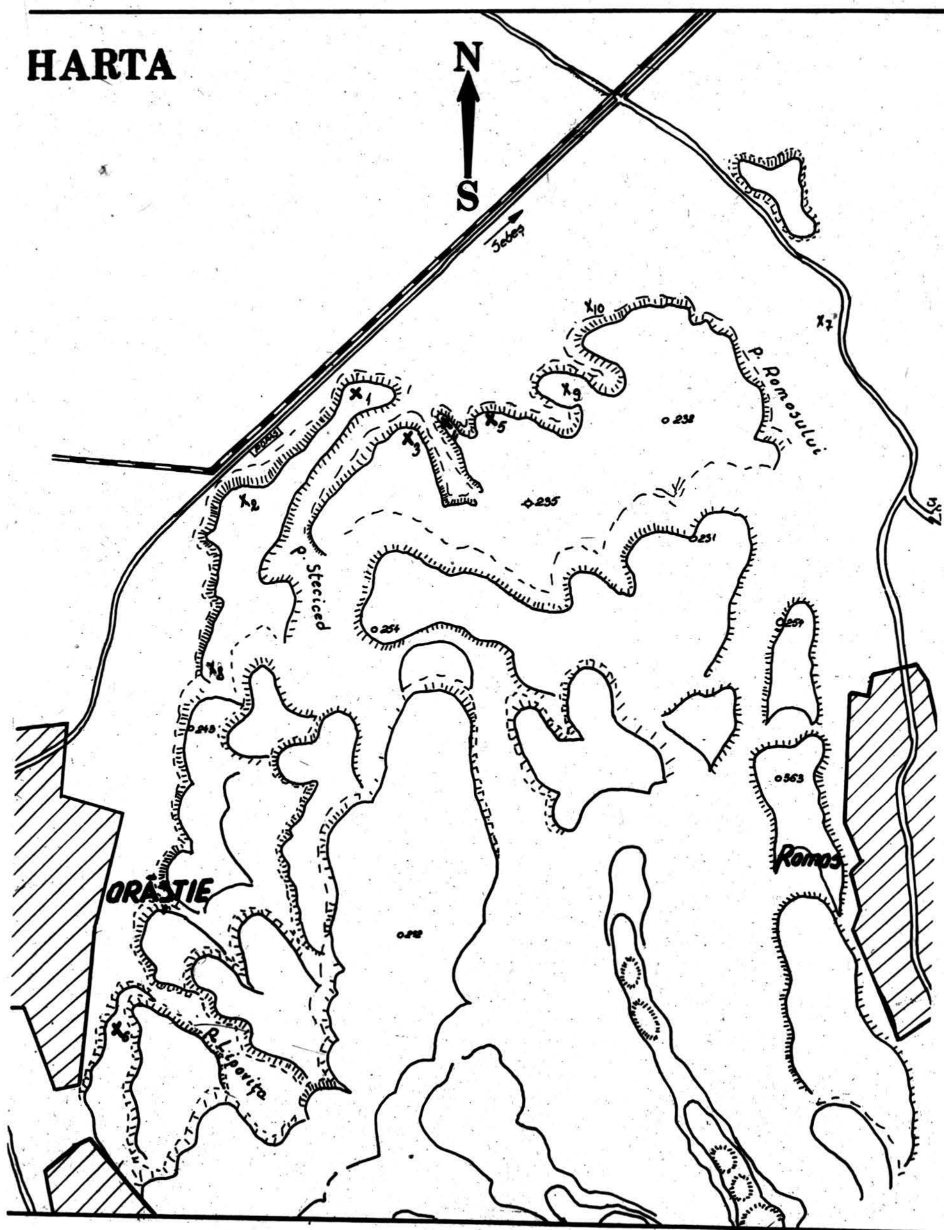
Planşa XLV. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. Ceramică. 1-2, 5, 7, 10- Caseta C_3/4, 6, 8-9, 11- Caseta C_4/1995; 3- materialul din stratul de cultură.

Planşa XLVI. Orăştie-*Dealul Pemilor*, punct X_2. 1- tăbliţă de lut; 2-10- ceramică. 1-6, 8-10- Mormântul M_1/1995; 7- Mormântul M_2.

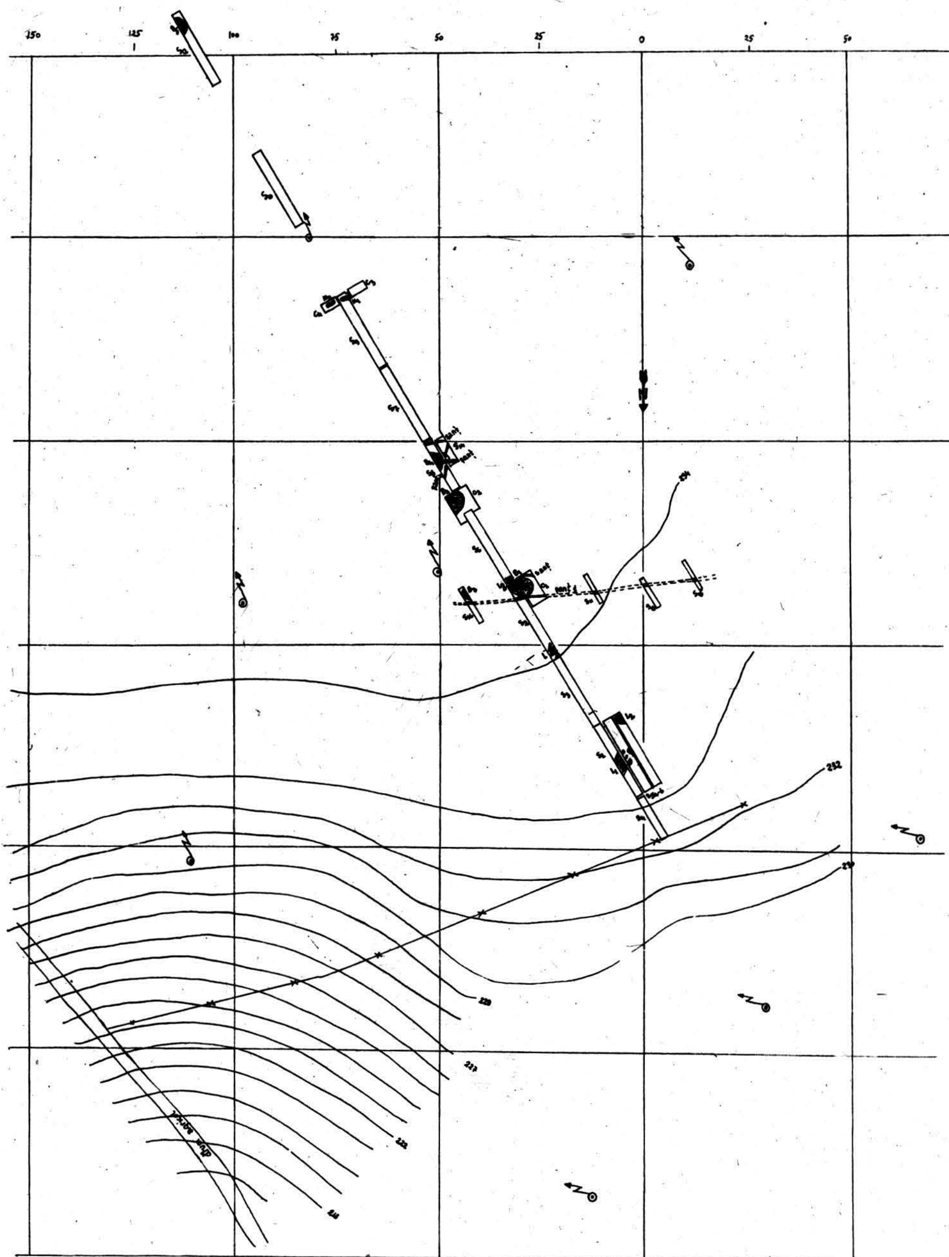
Tabel sintetic: I. Tipologia formelor ceramice din aşezarea neolitică de la Orăştie; II. Semne pe corpul vaselor şi torţi.

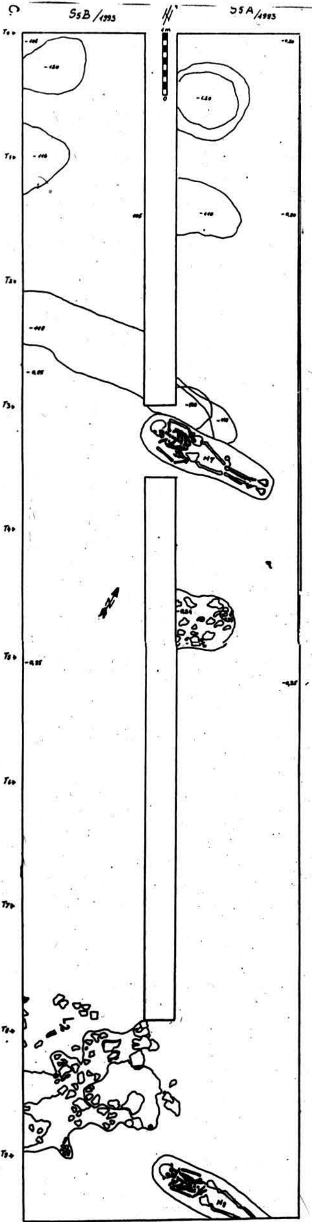
HARTA 1

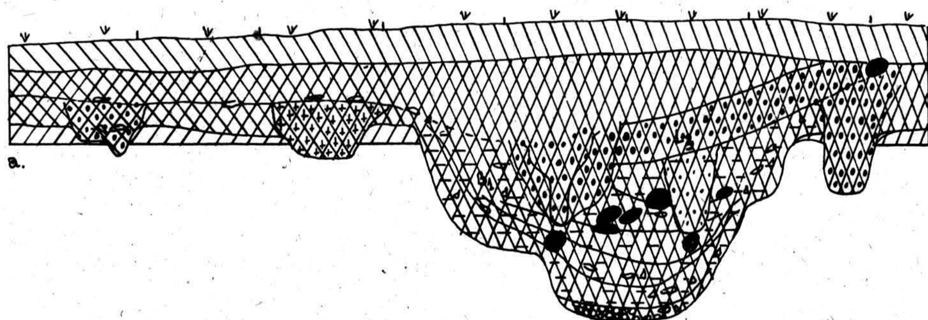
HARTA 2

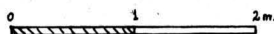

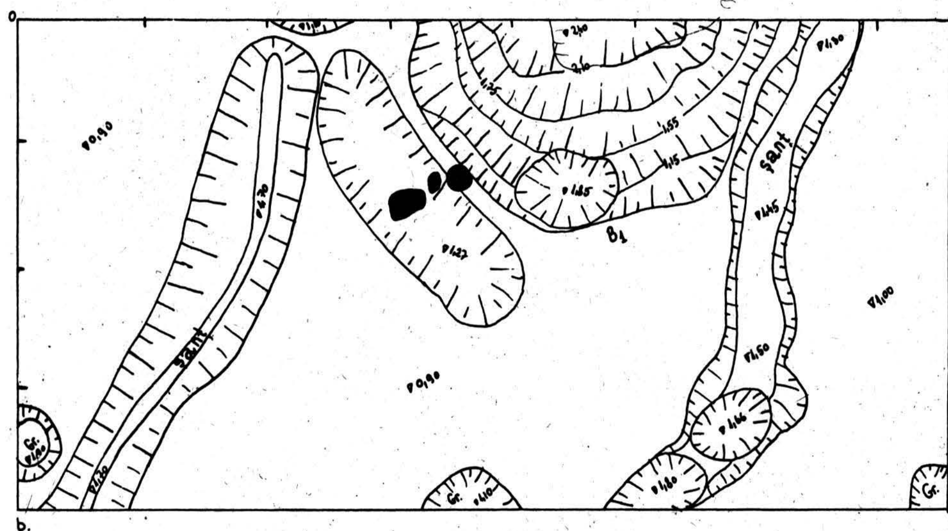
PLAN 1

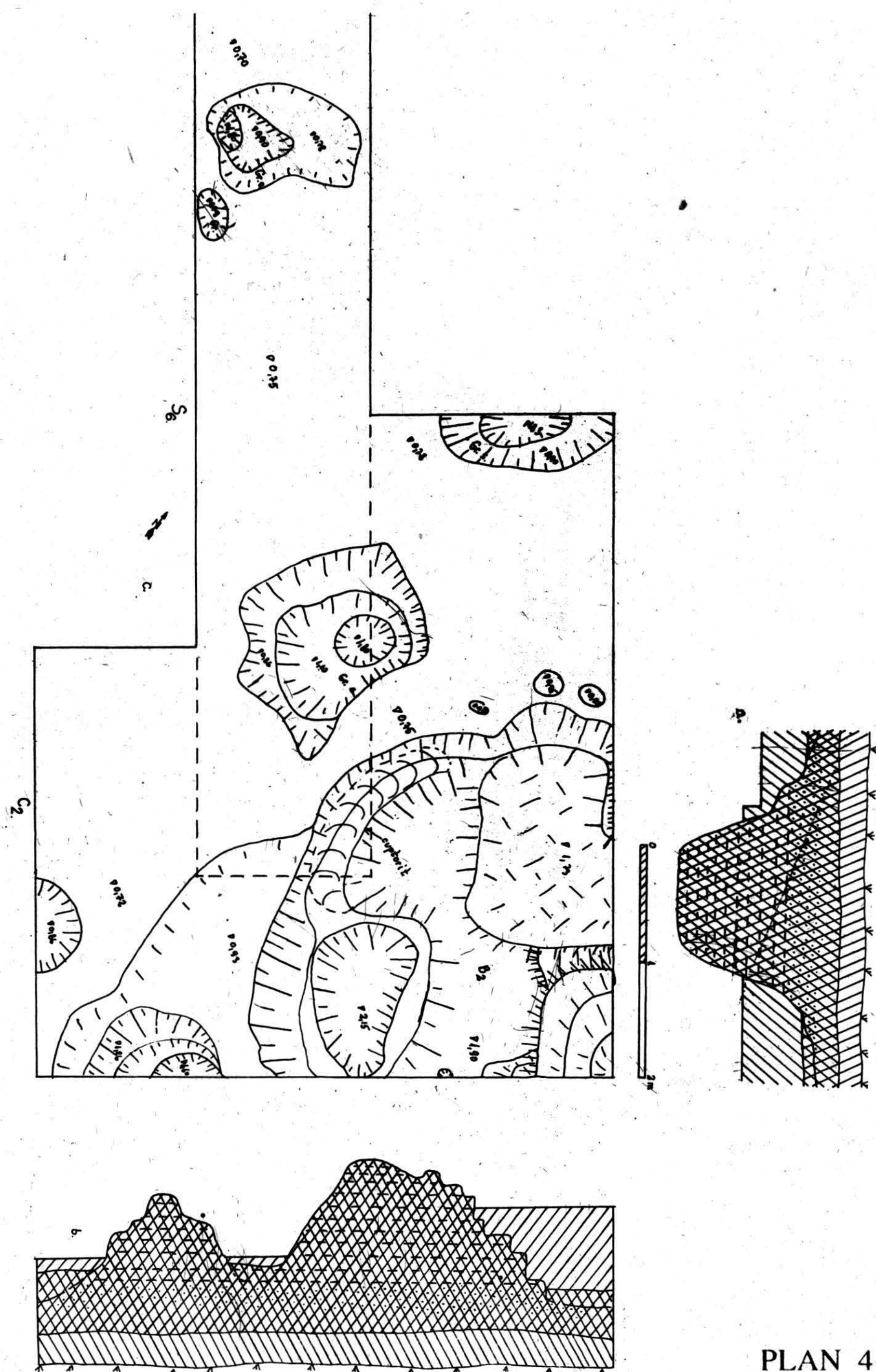
PLAN 2

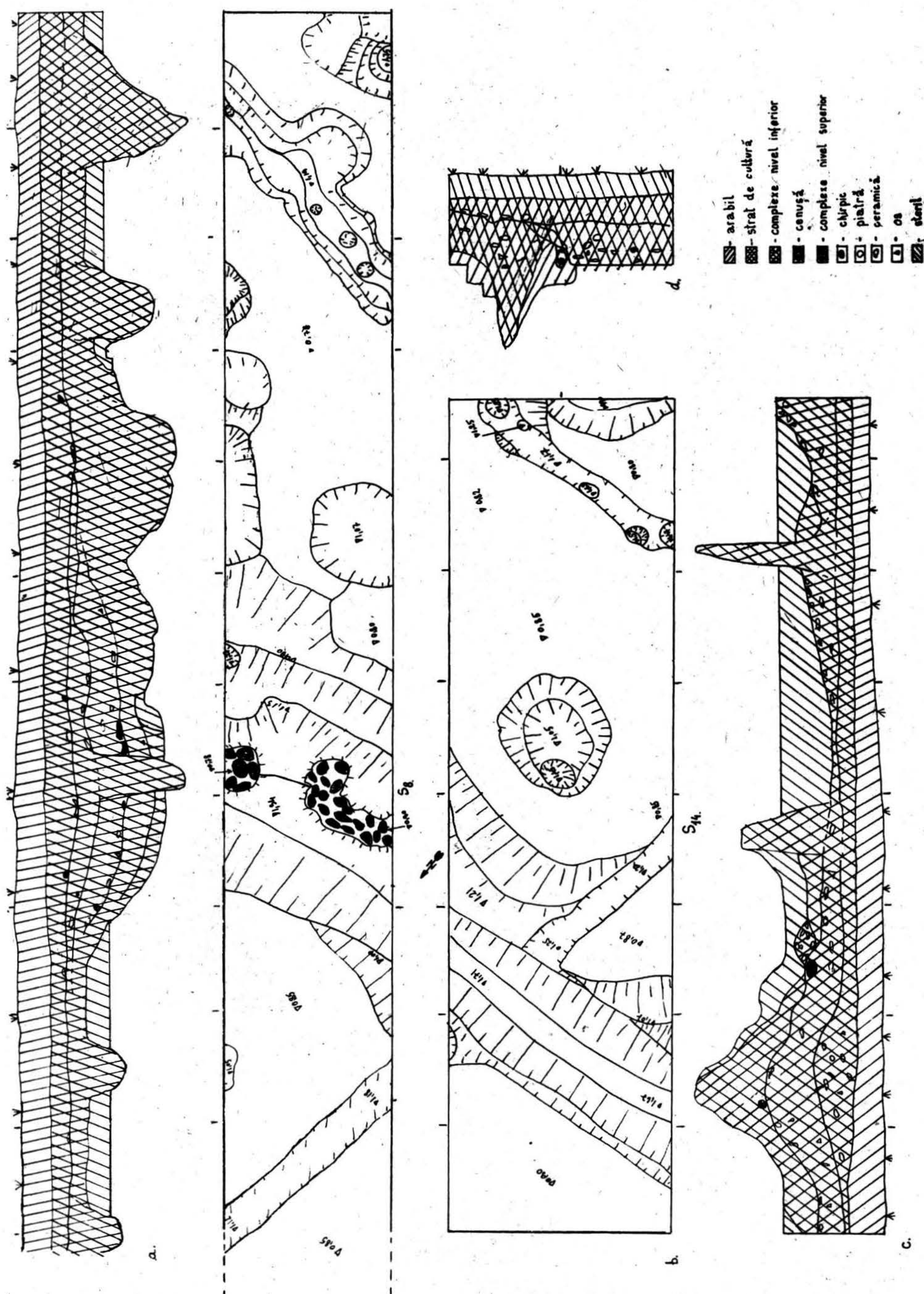

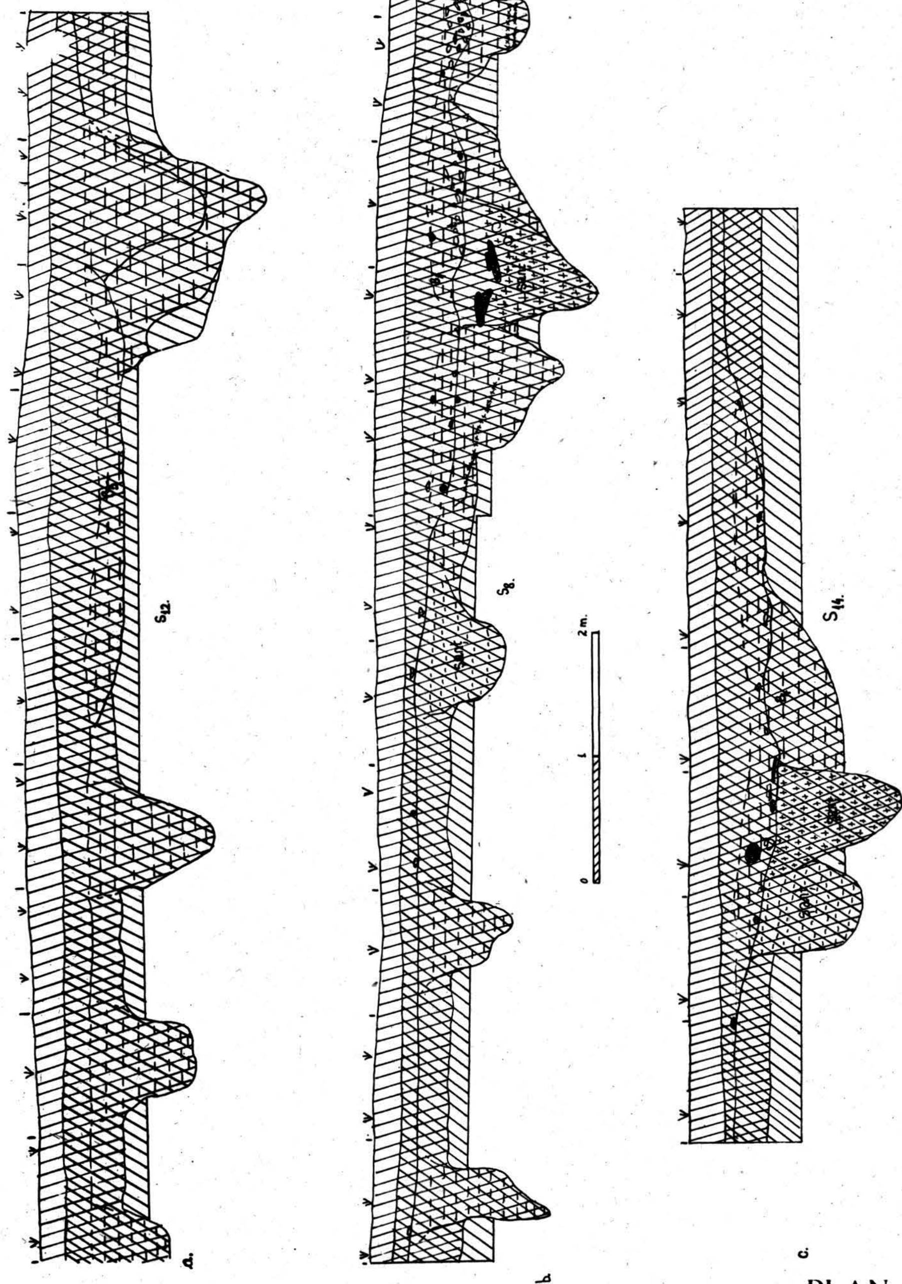
PLAN 3

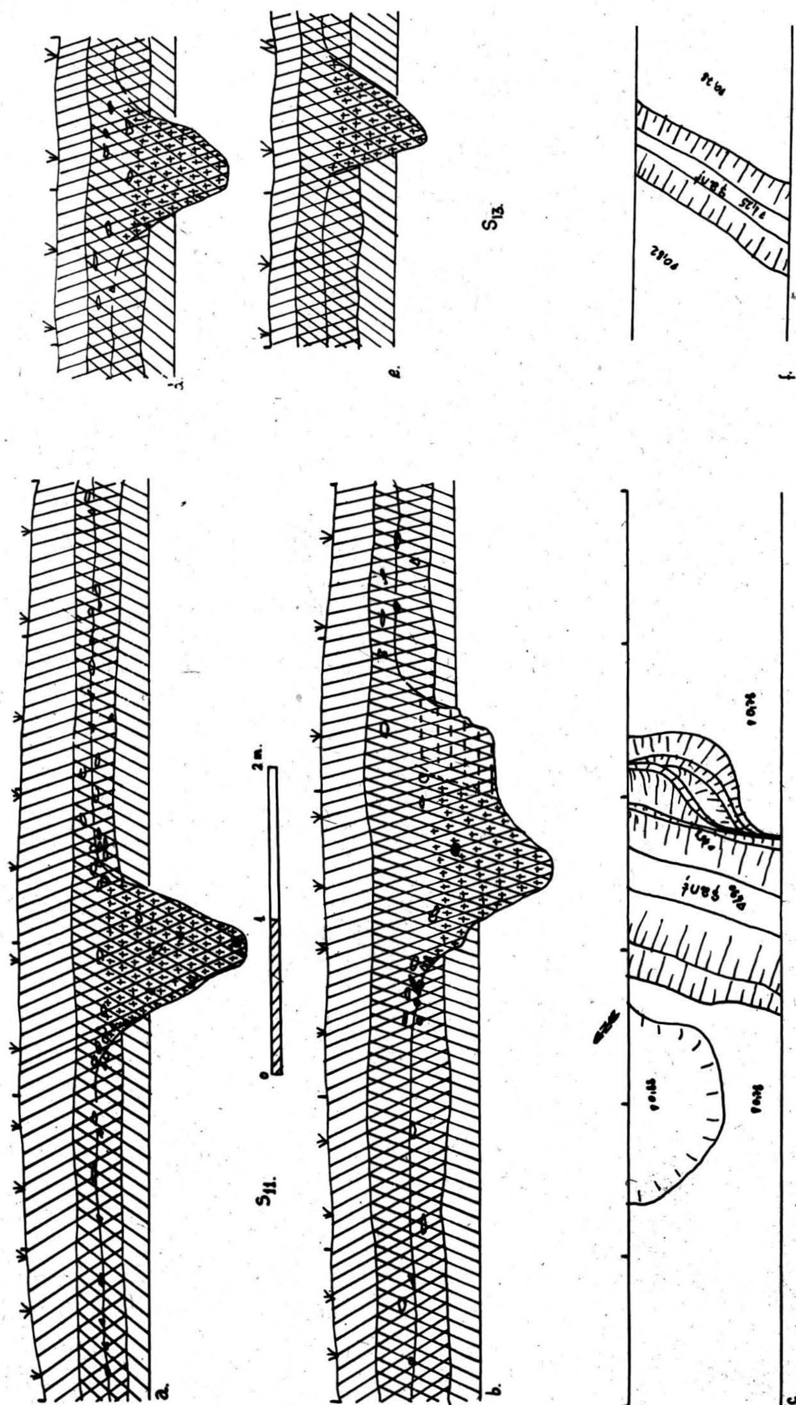
PLAN 4

a.
b.
c.
d.
S8
S14
arabil
strat de cultură
complexe nivel inferior
cenușă
complexe nivel superior
chirpic
piatră
ceramică
os
steril

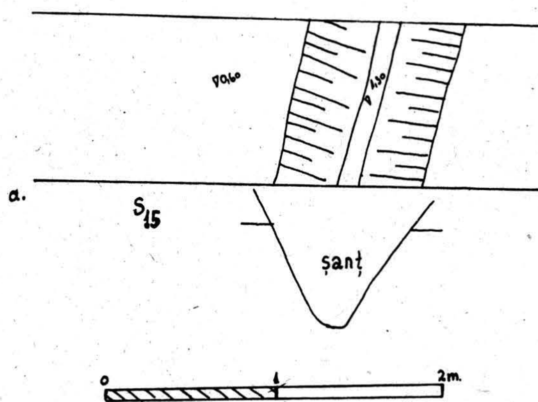
PLAN 5

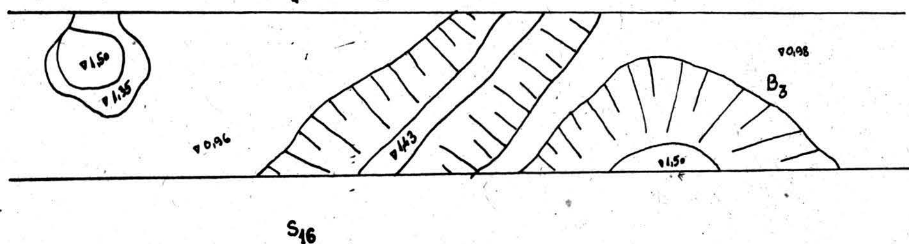

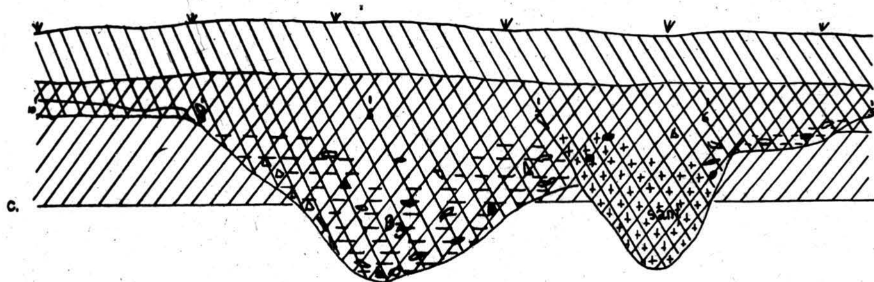
PLAN 6

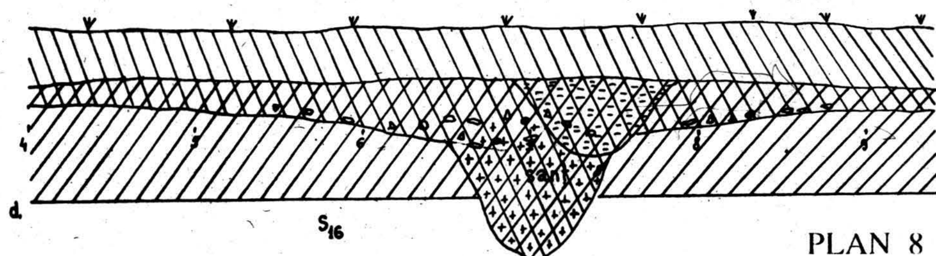

PLAN 7

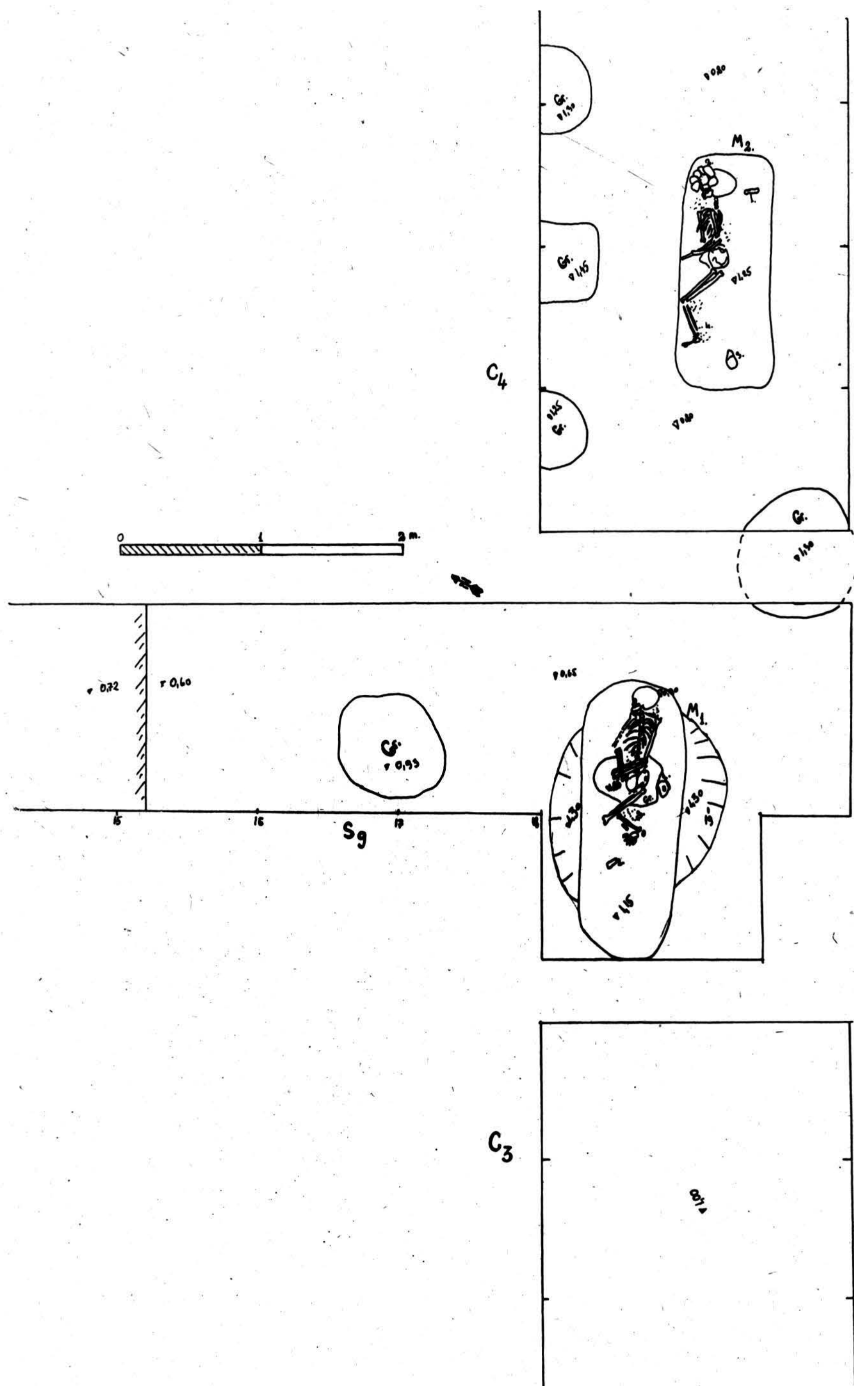

▽0,60
▽1,30
a.
S15
șanț
0
1
2m.

▽1,50
▽1,35
▽0,96
▽1,43
▽0,98
B3
▽1,50
b.
S16

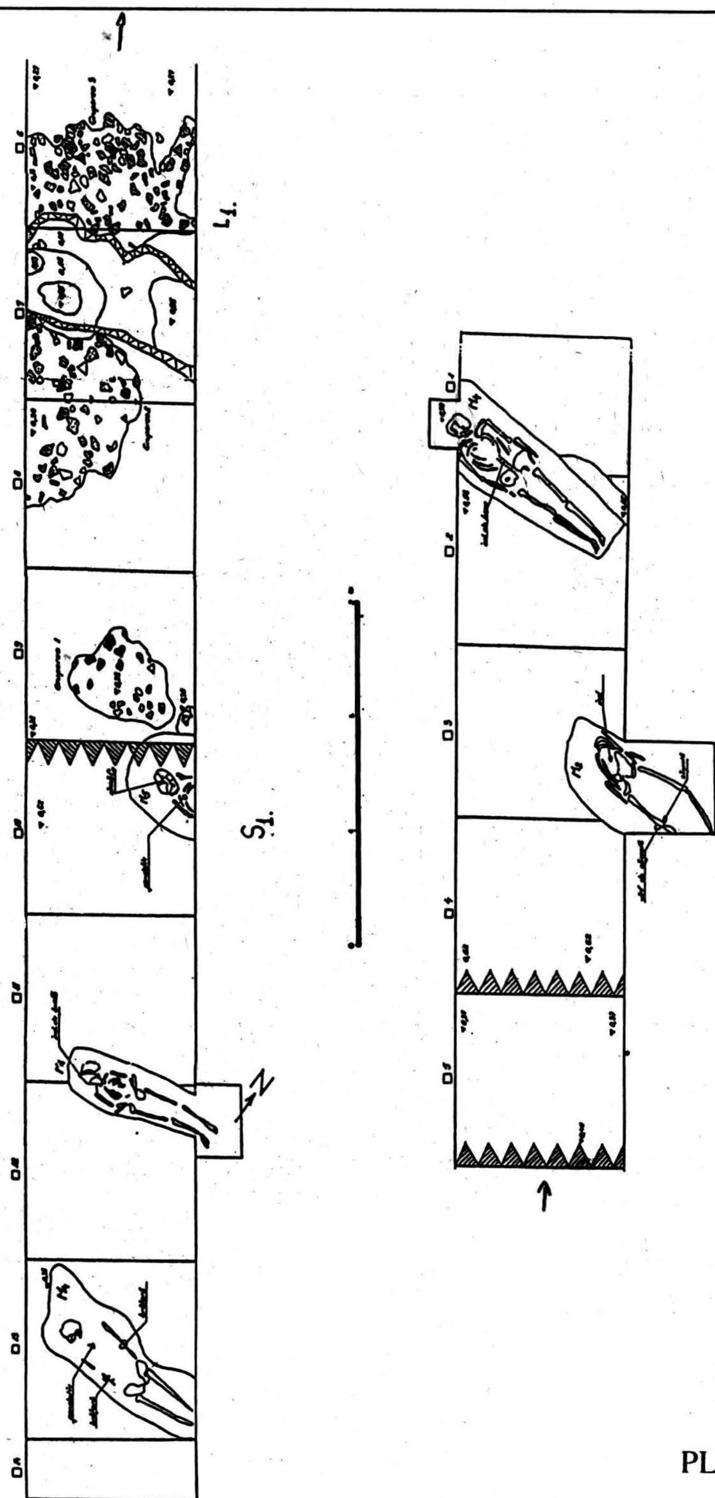

c.
B3
șanț

d.
S16
șanț

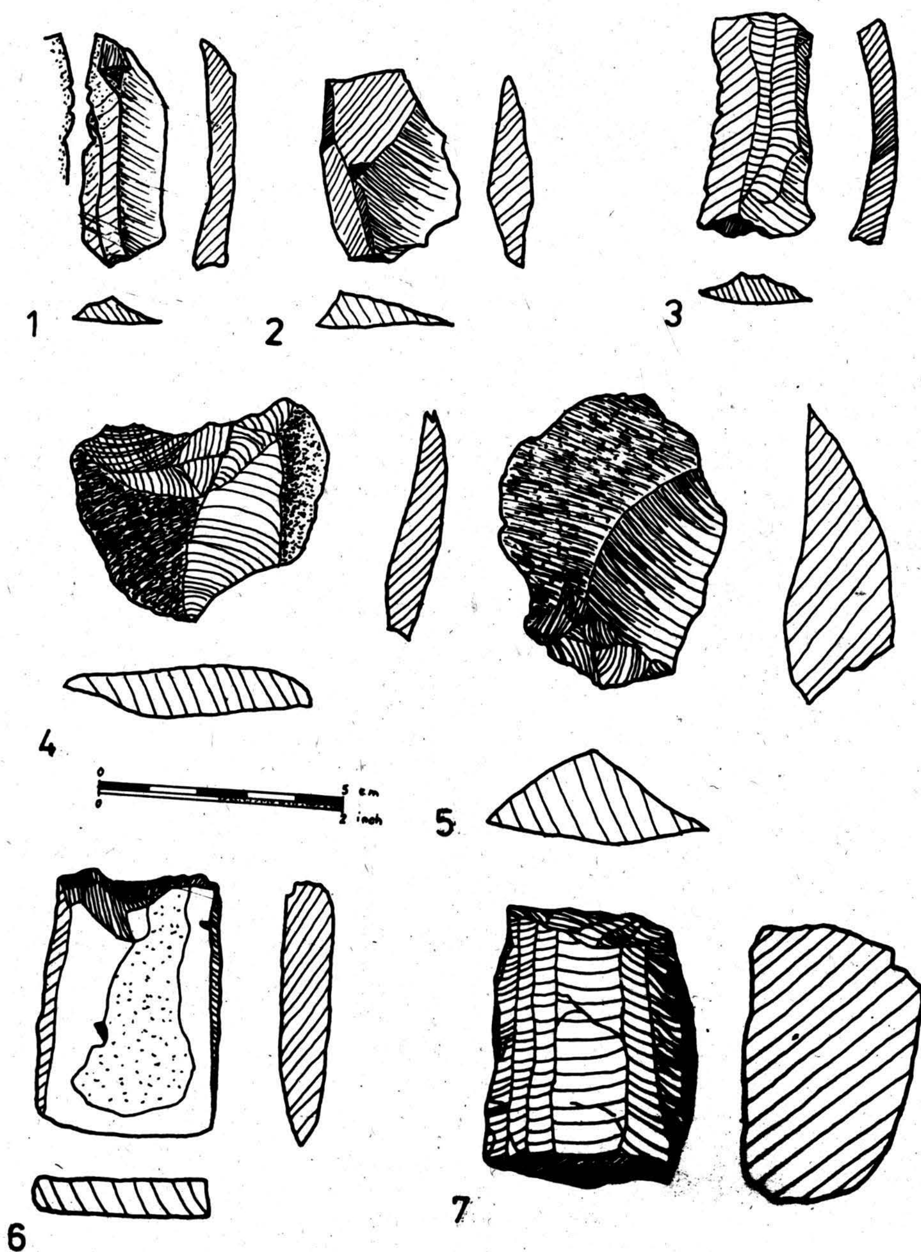
PLAN 8

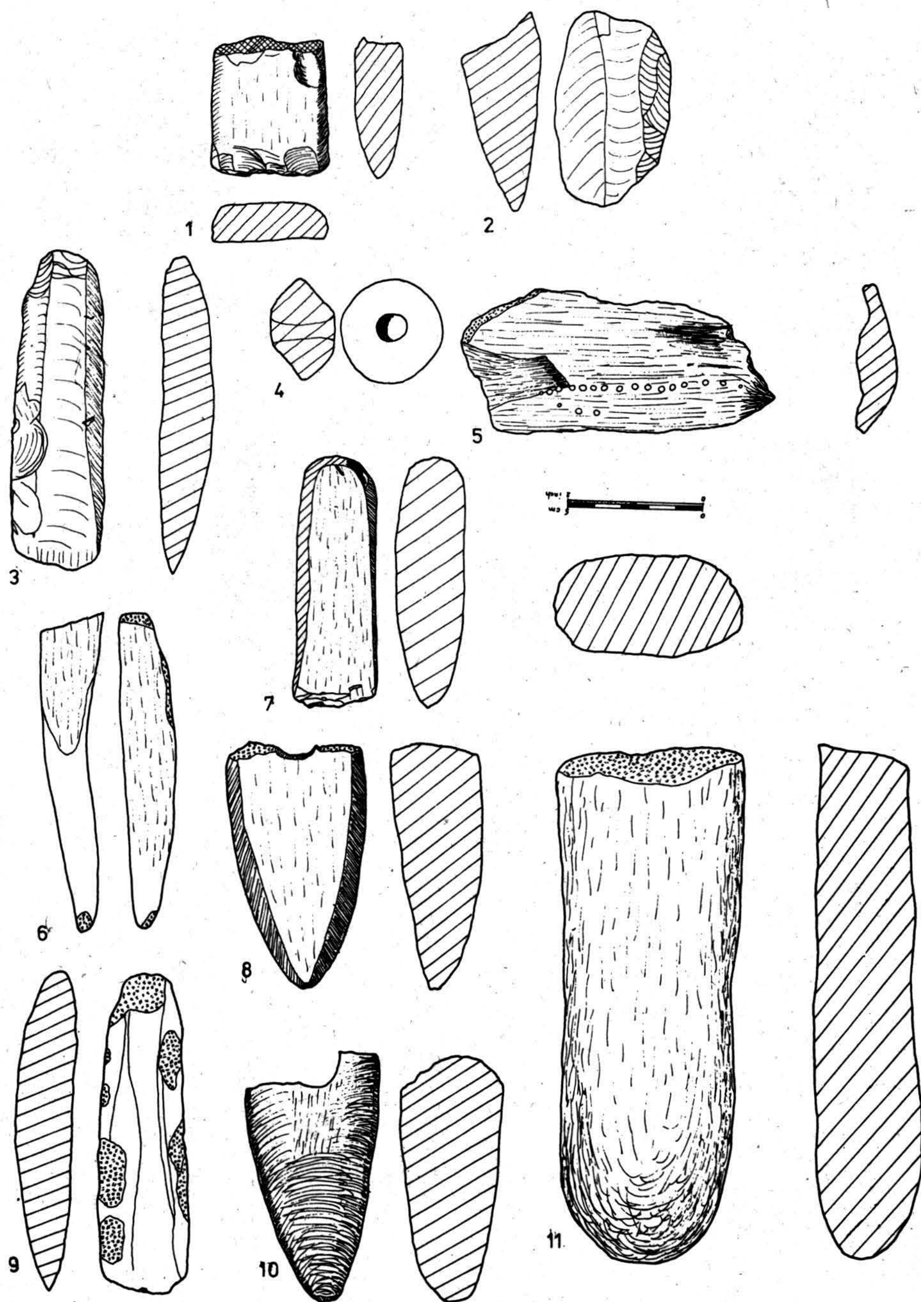
PLAN 9

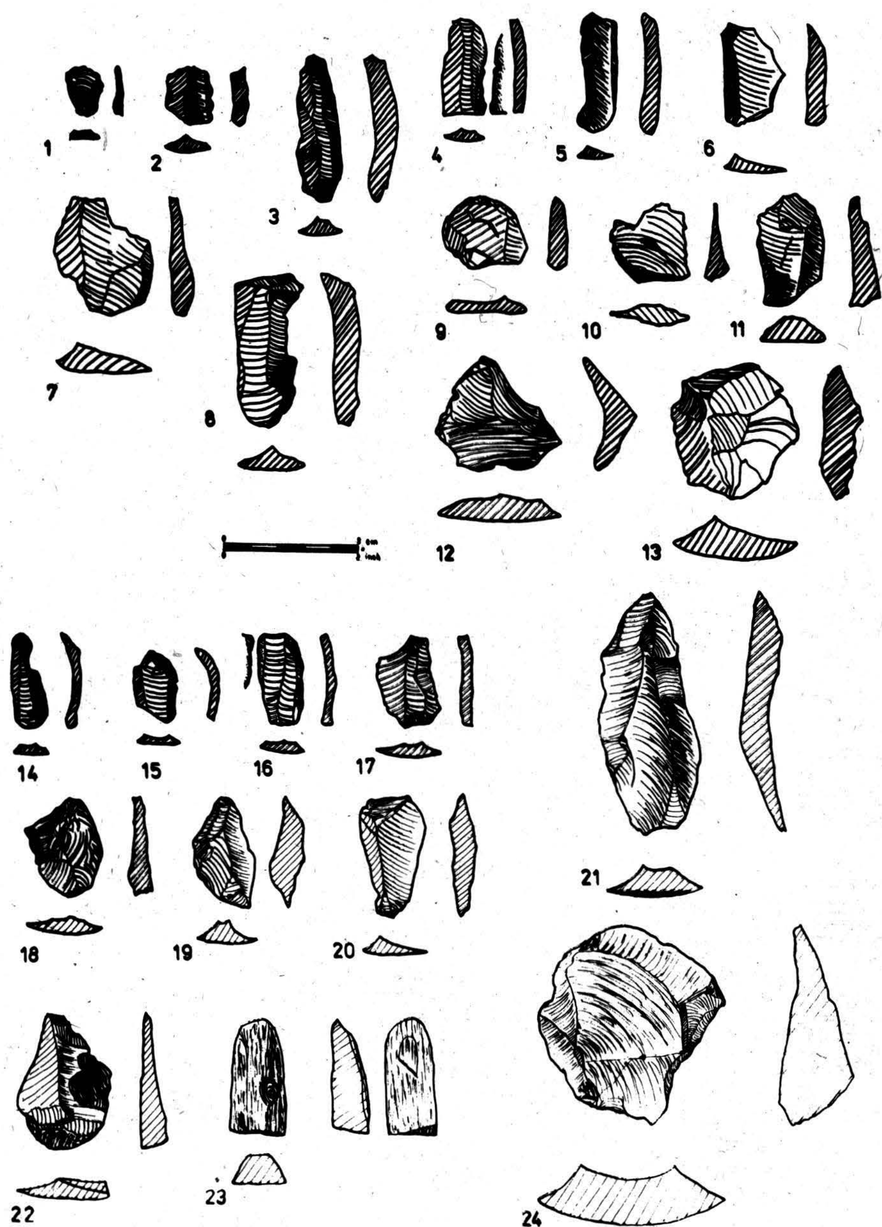
PLAN 10

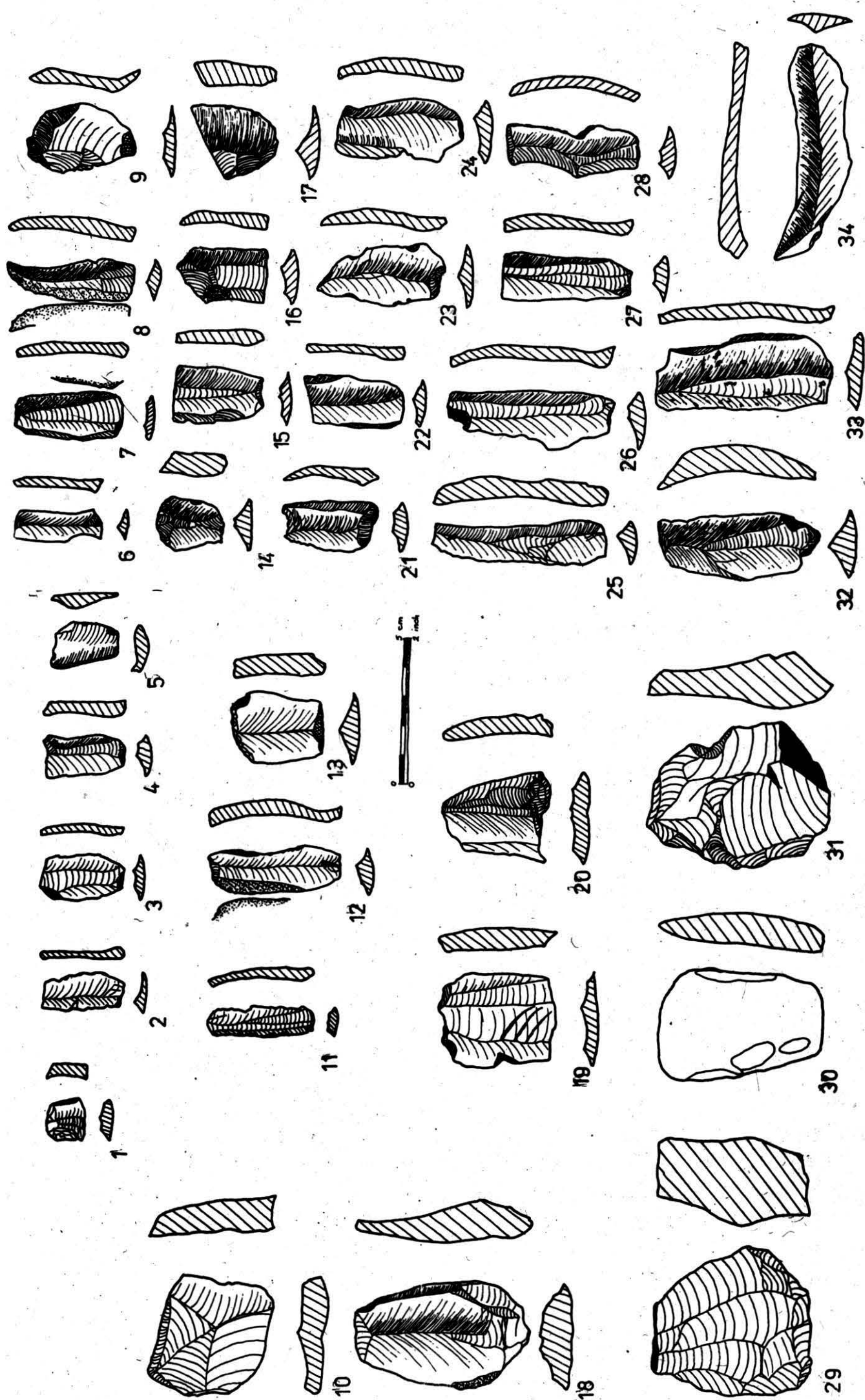
PLANŞA I

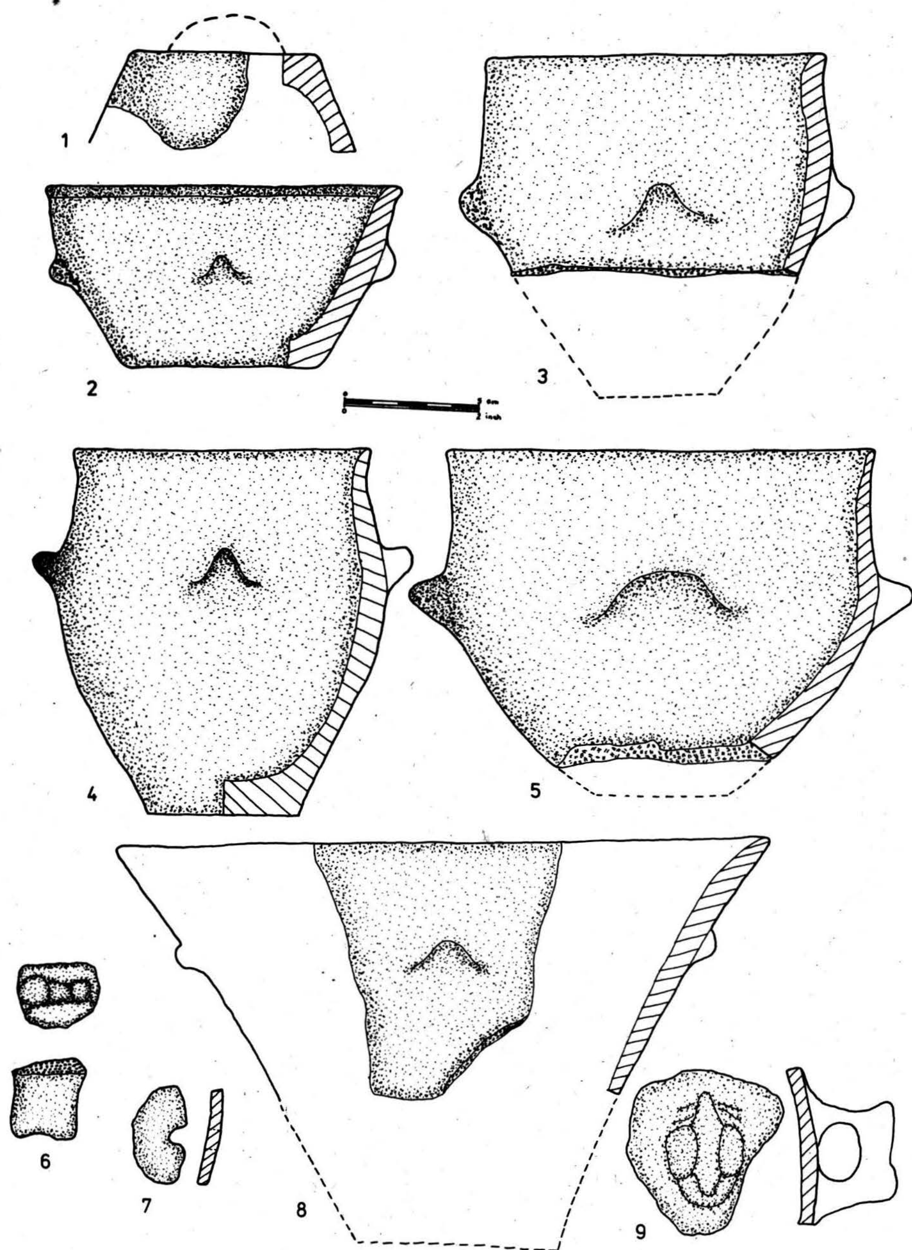
PLANŞA II

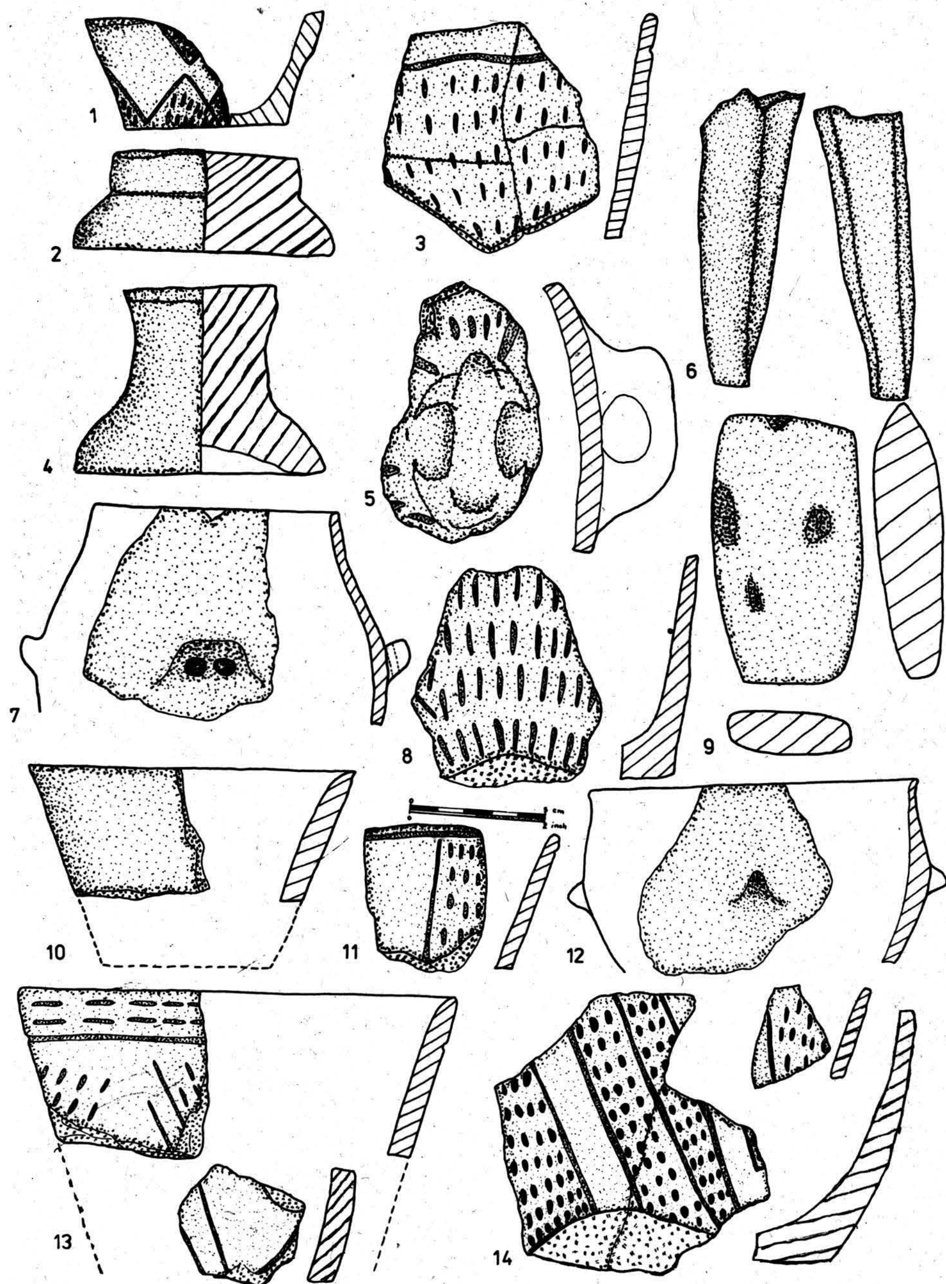
PLANȘA III

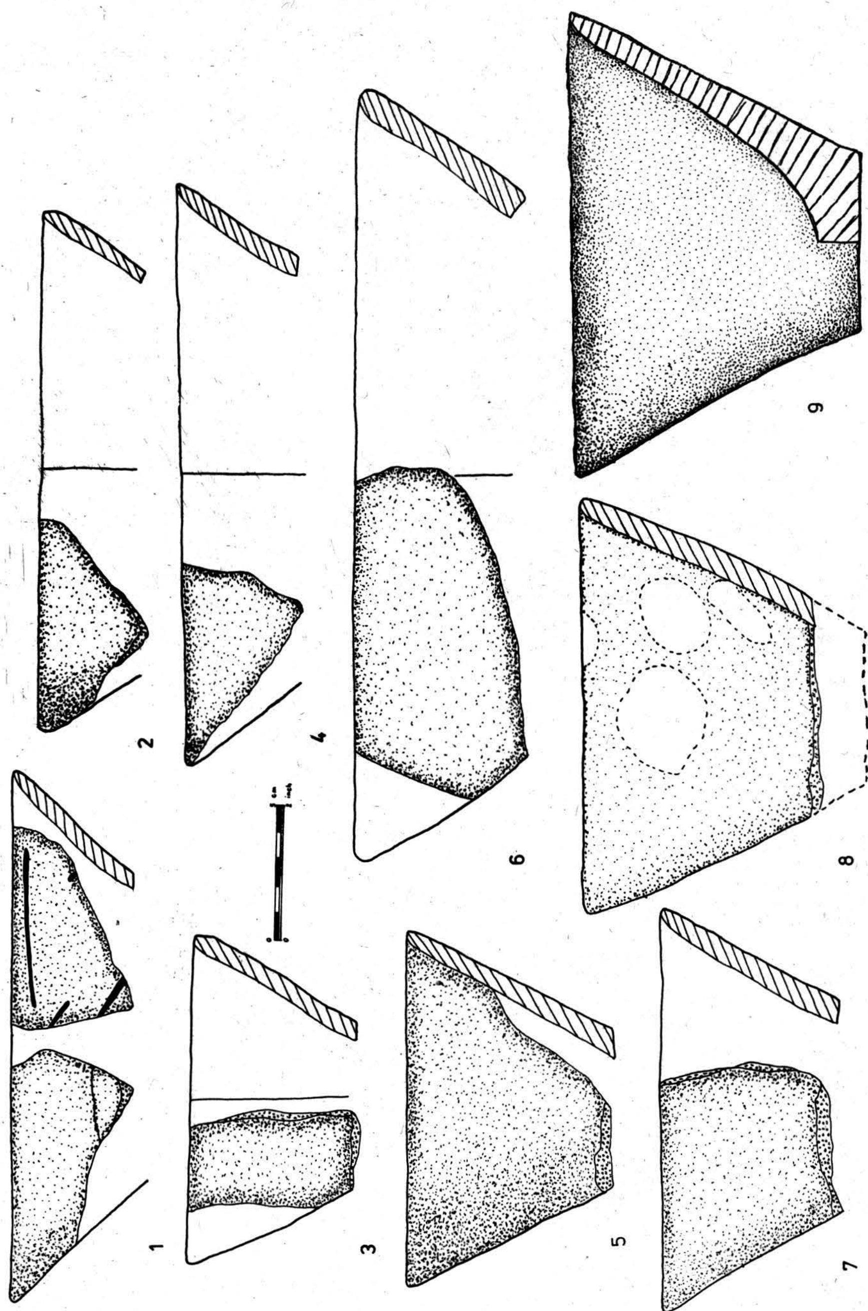
PLANȘA IV

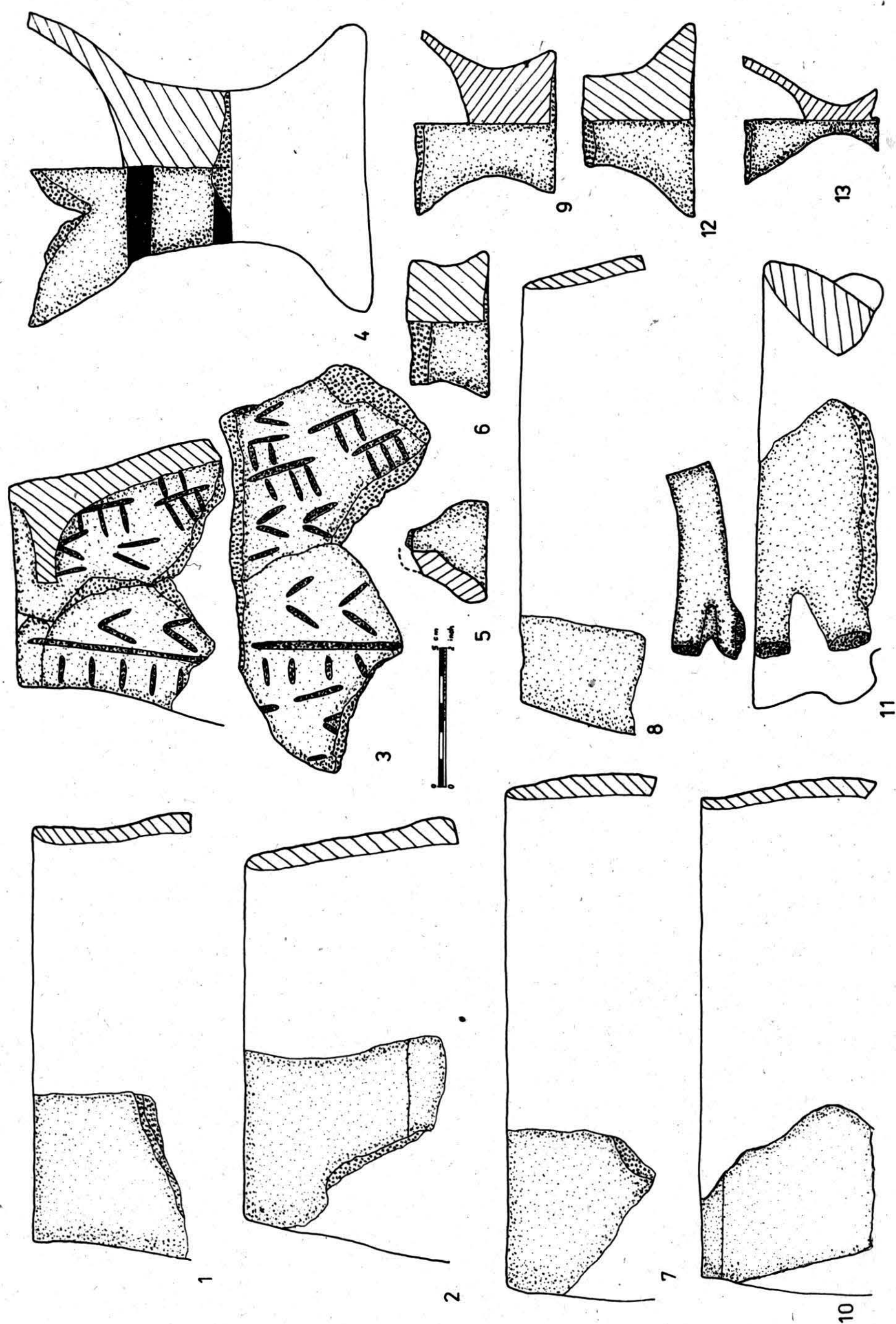
PLANŞA V

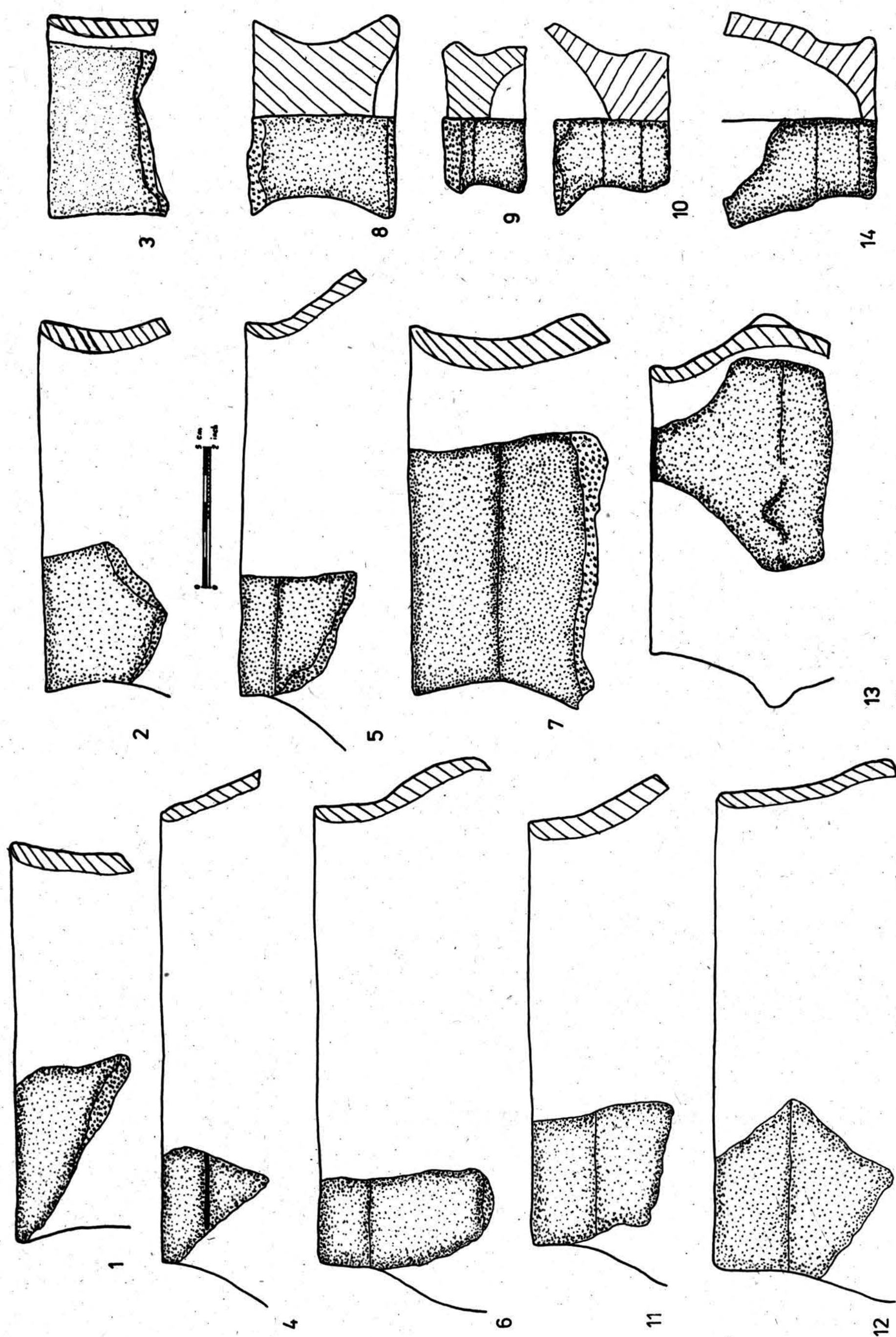
PLANŞA VI

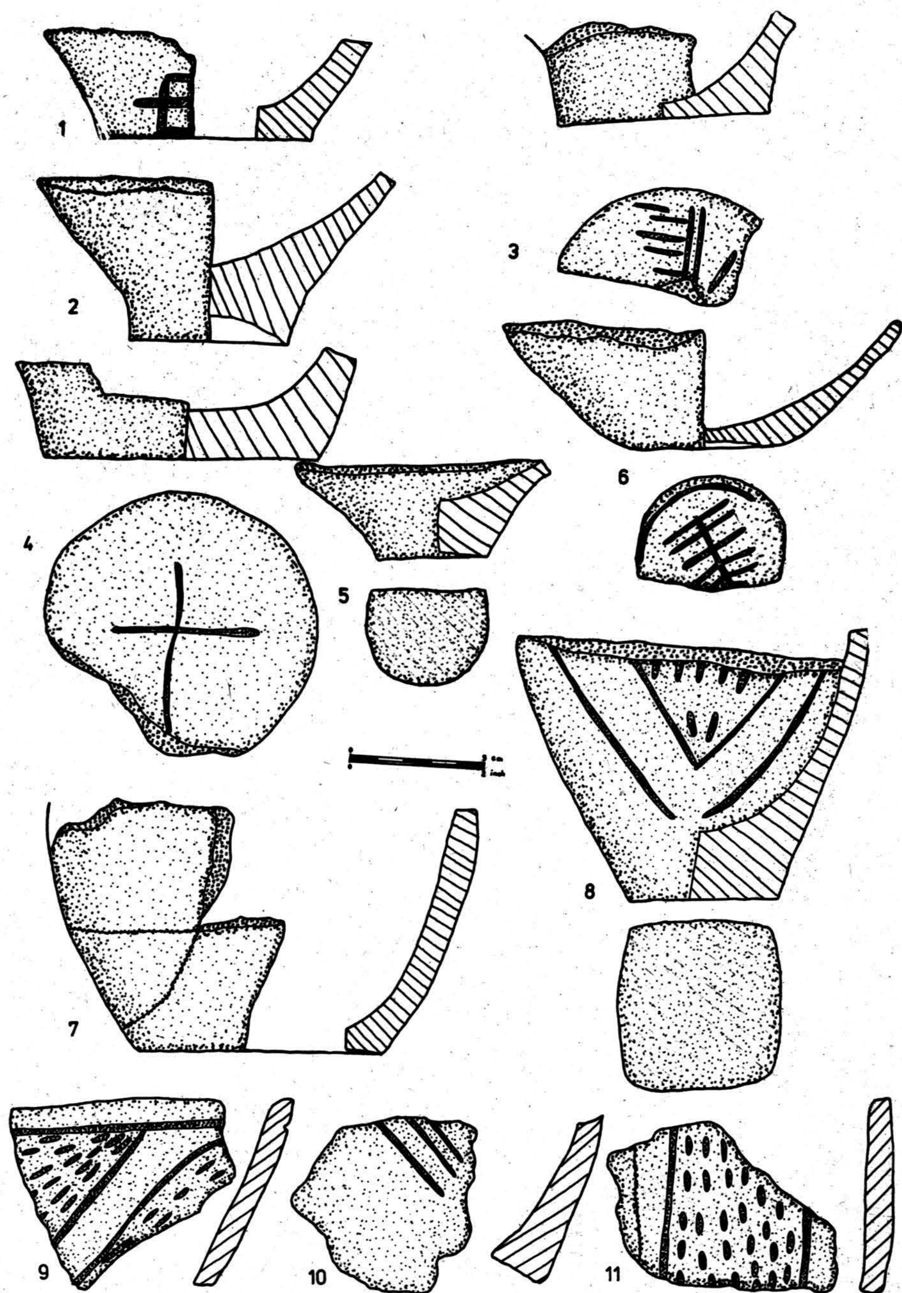
PLANȘA VII

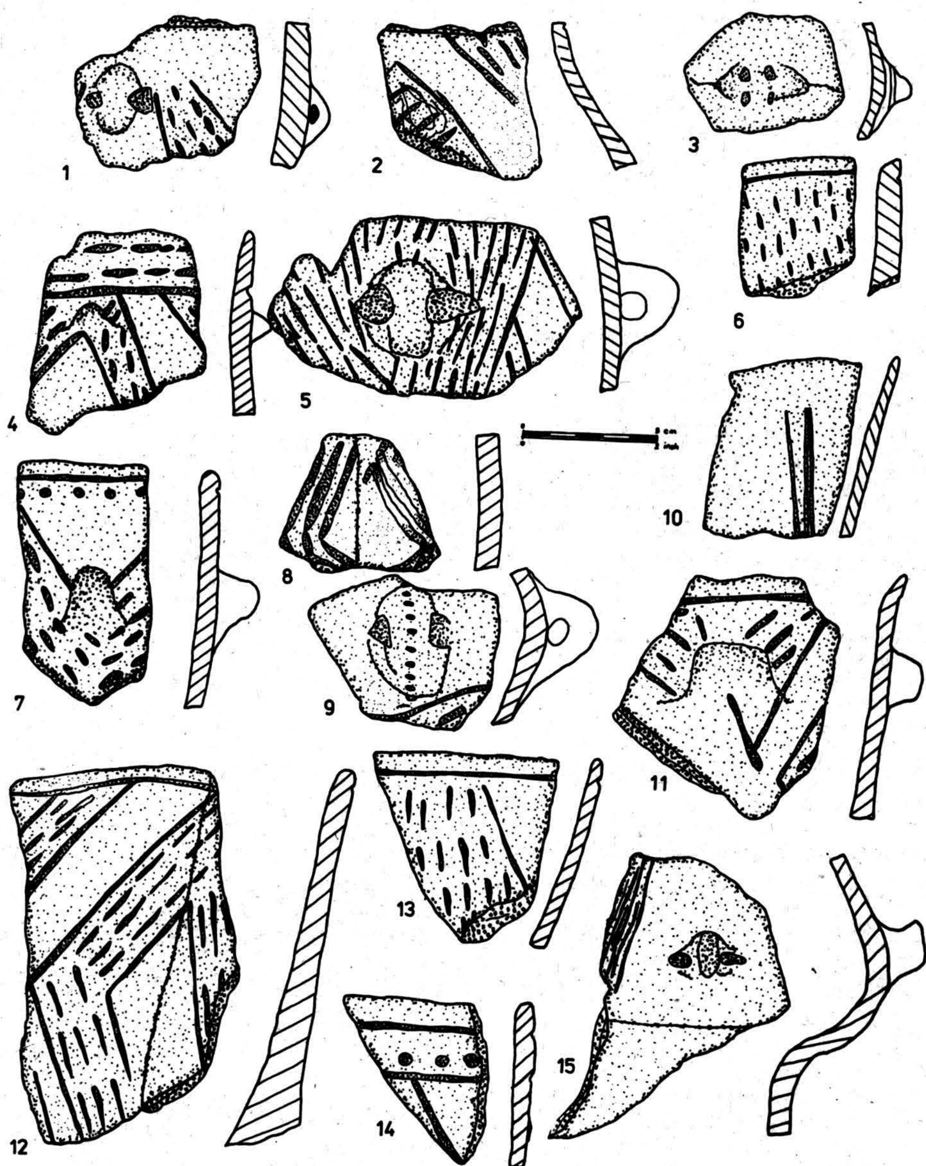
PLANȘA VIII

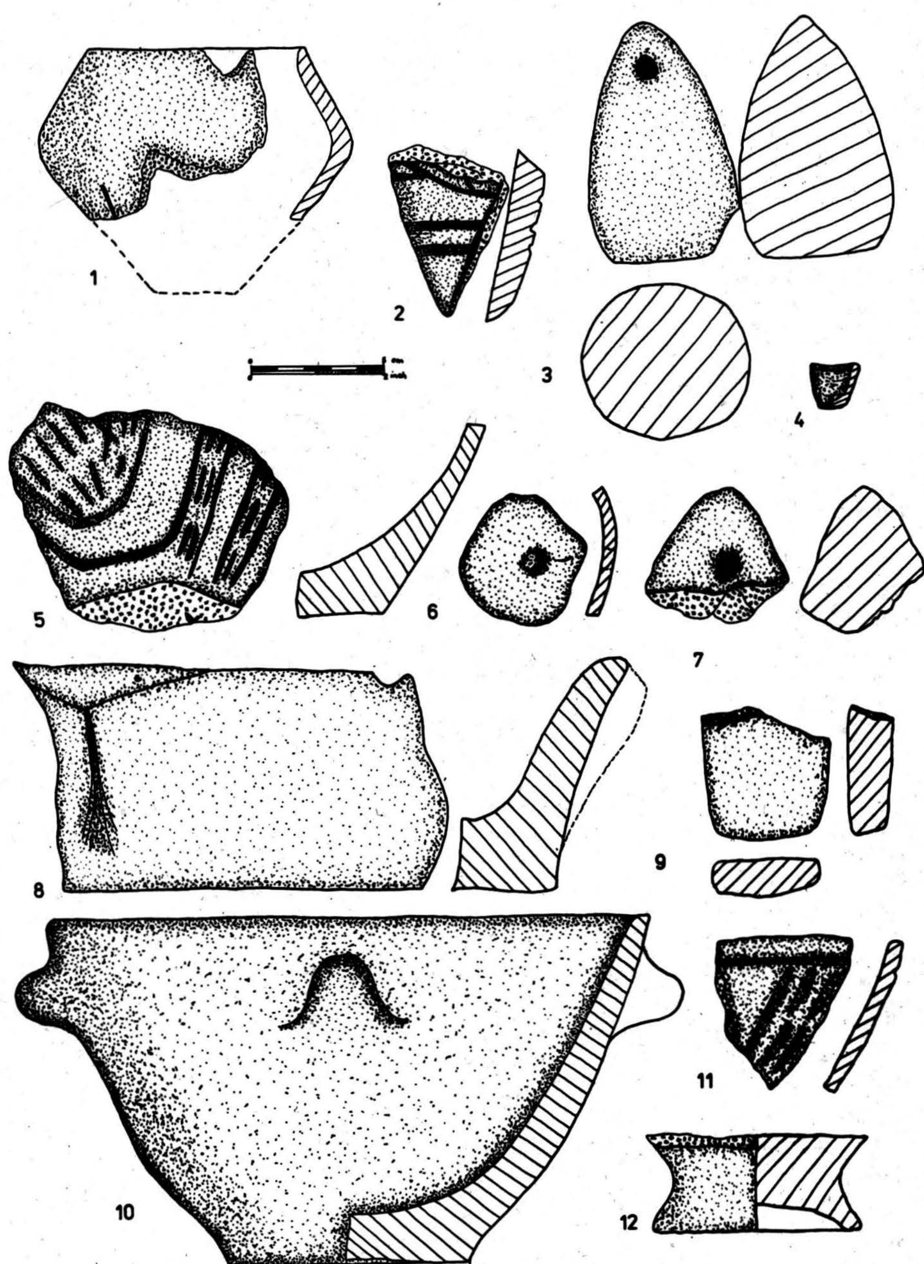
PLANȘA IX

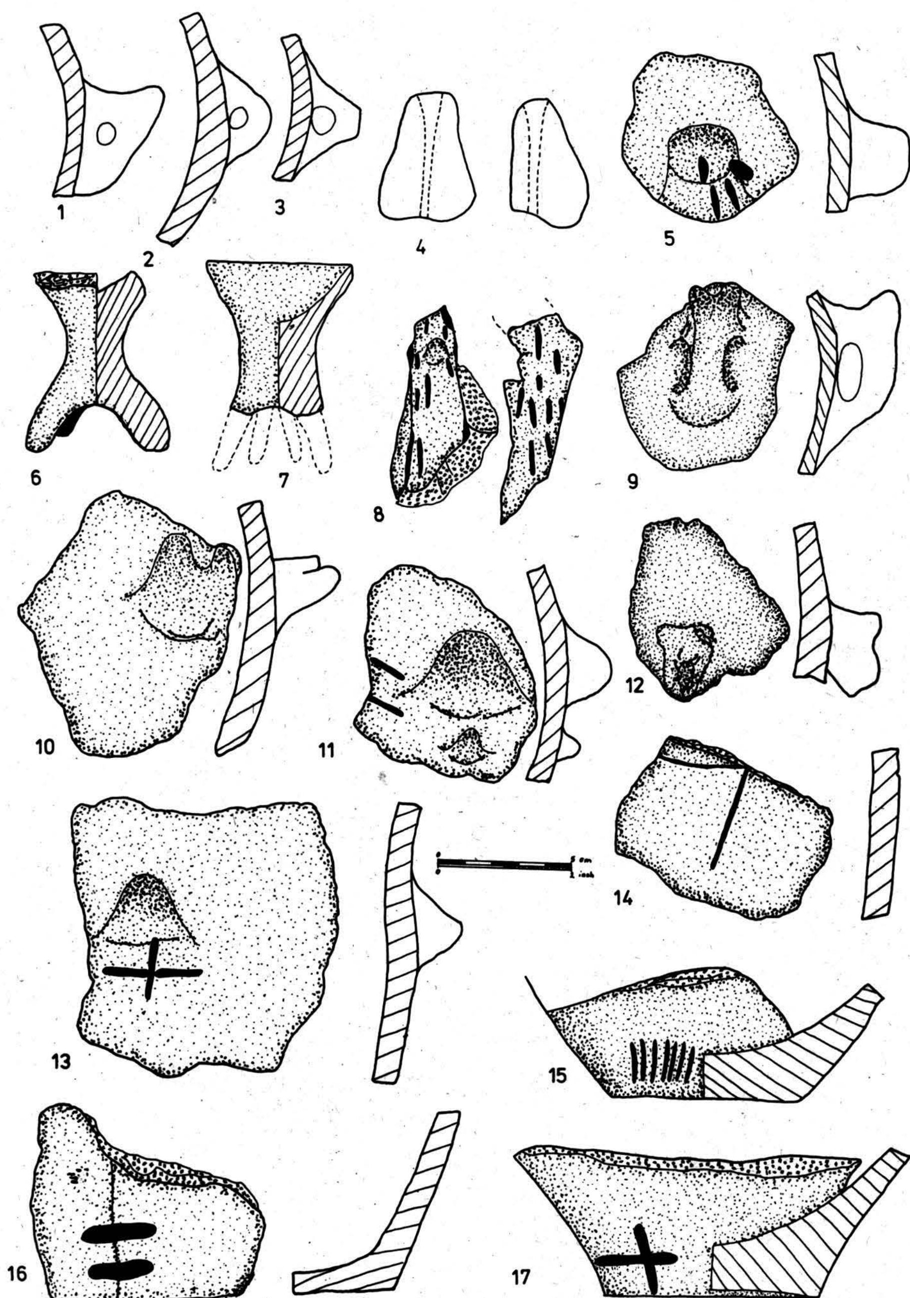
PLANȘA X

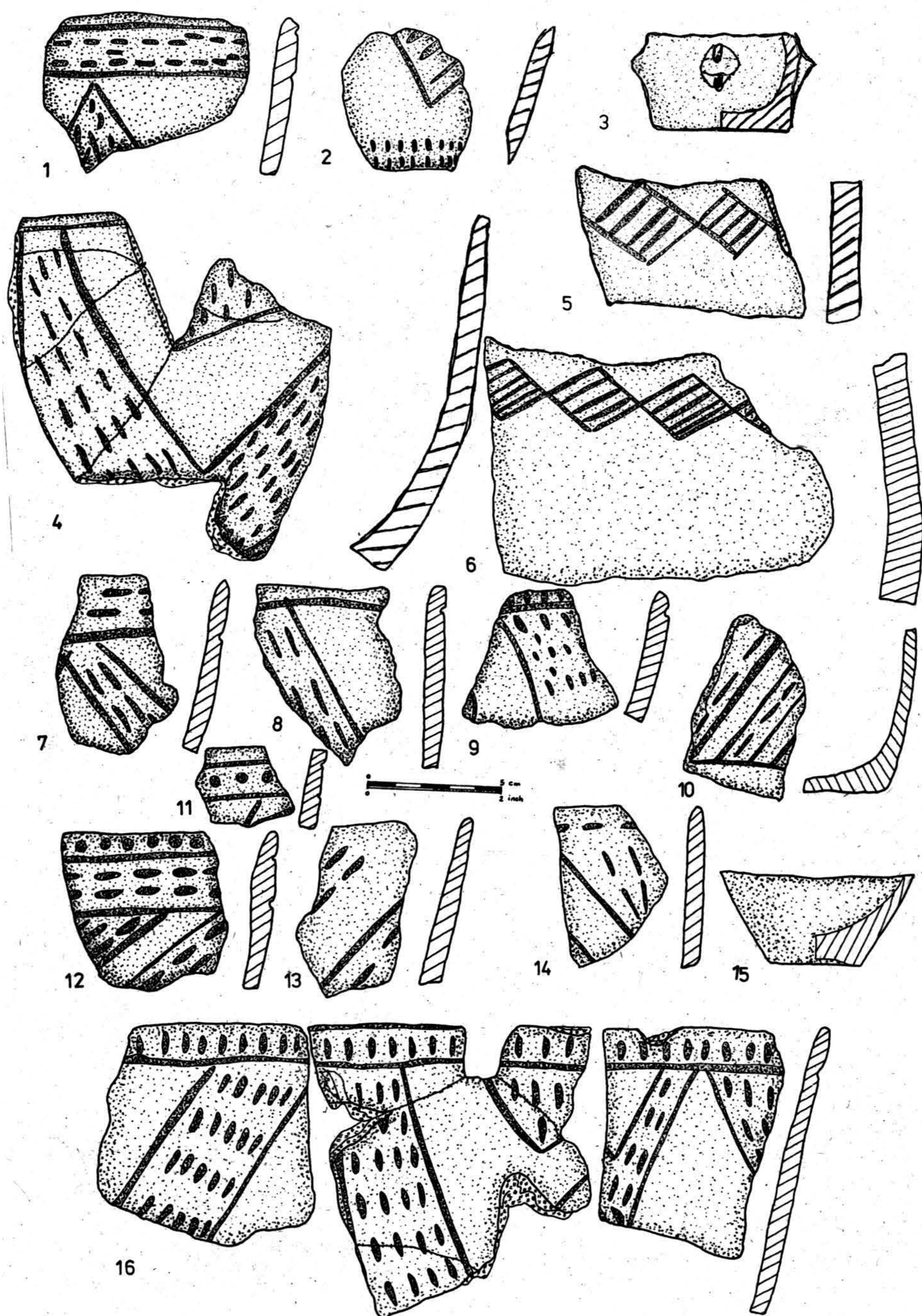
PLANŞA XI

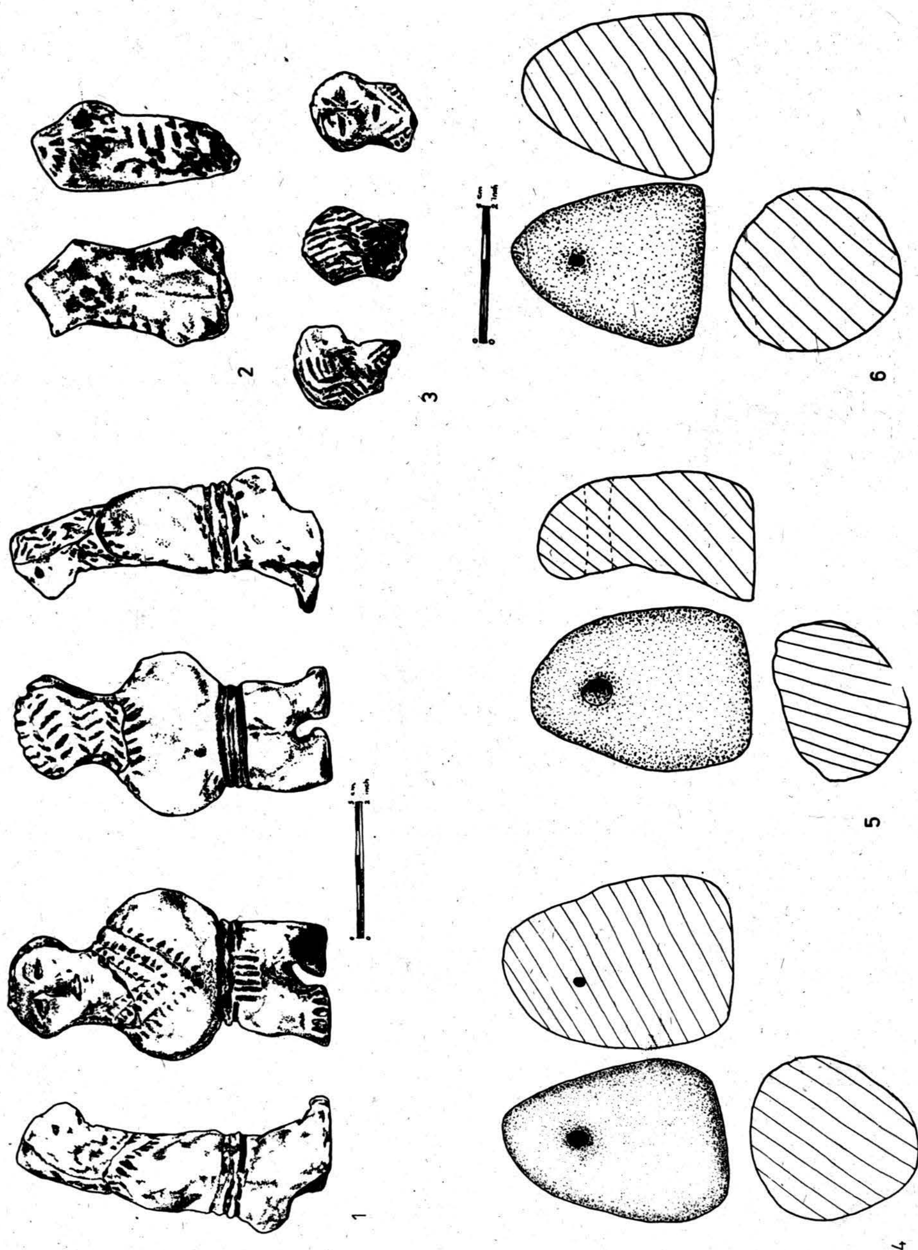
PLANȘA XII

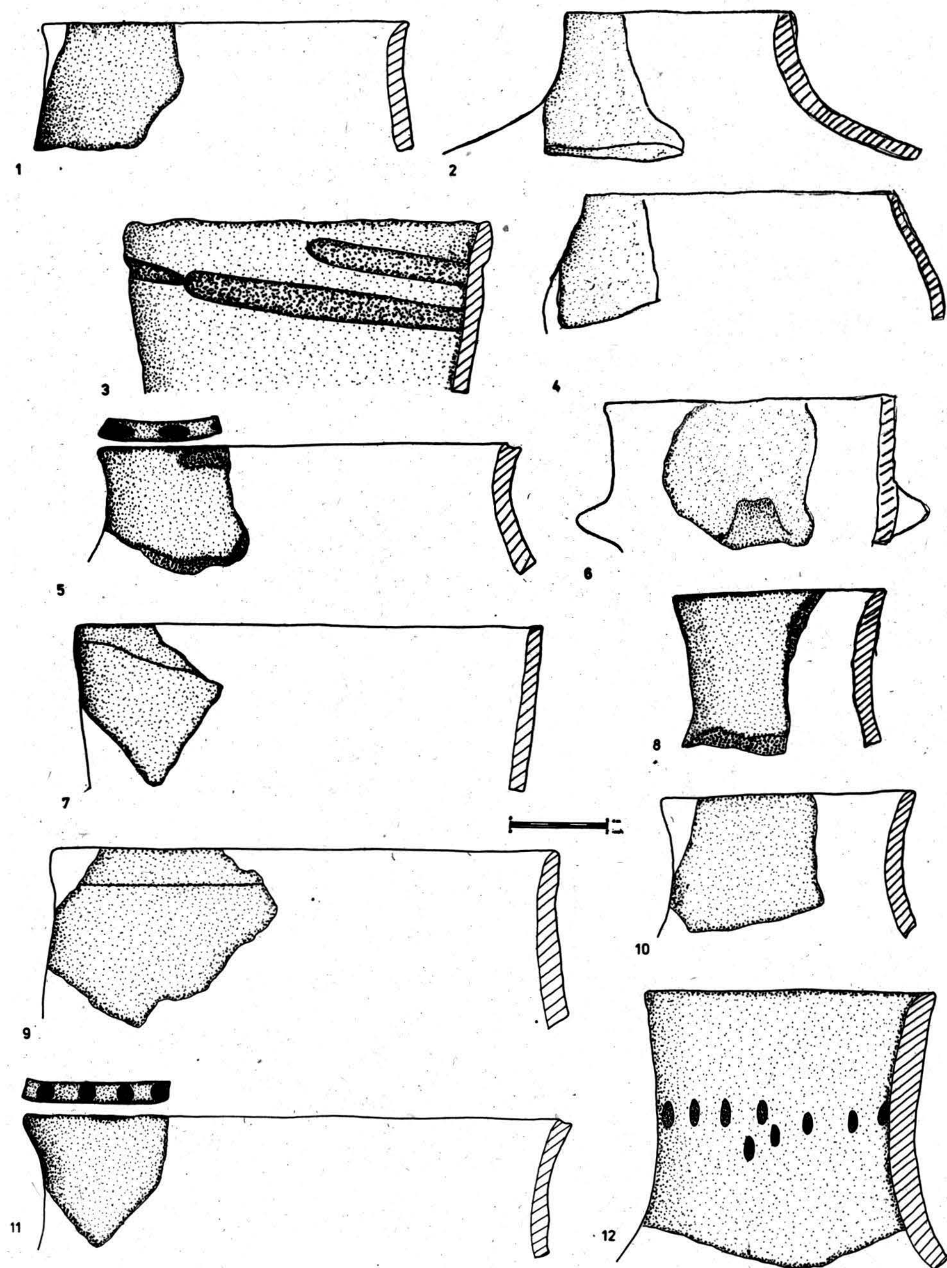
PLANȘA XIII

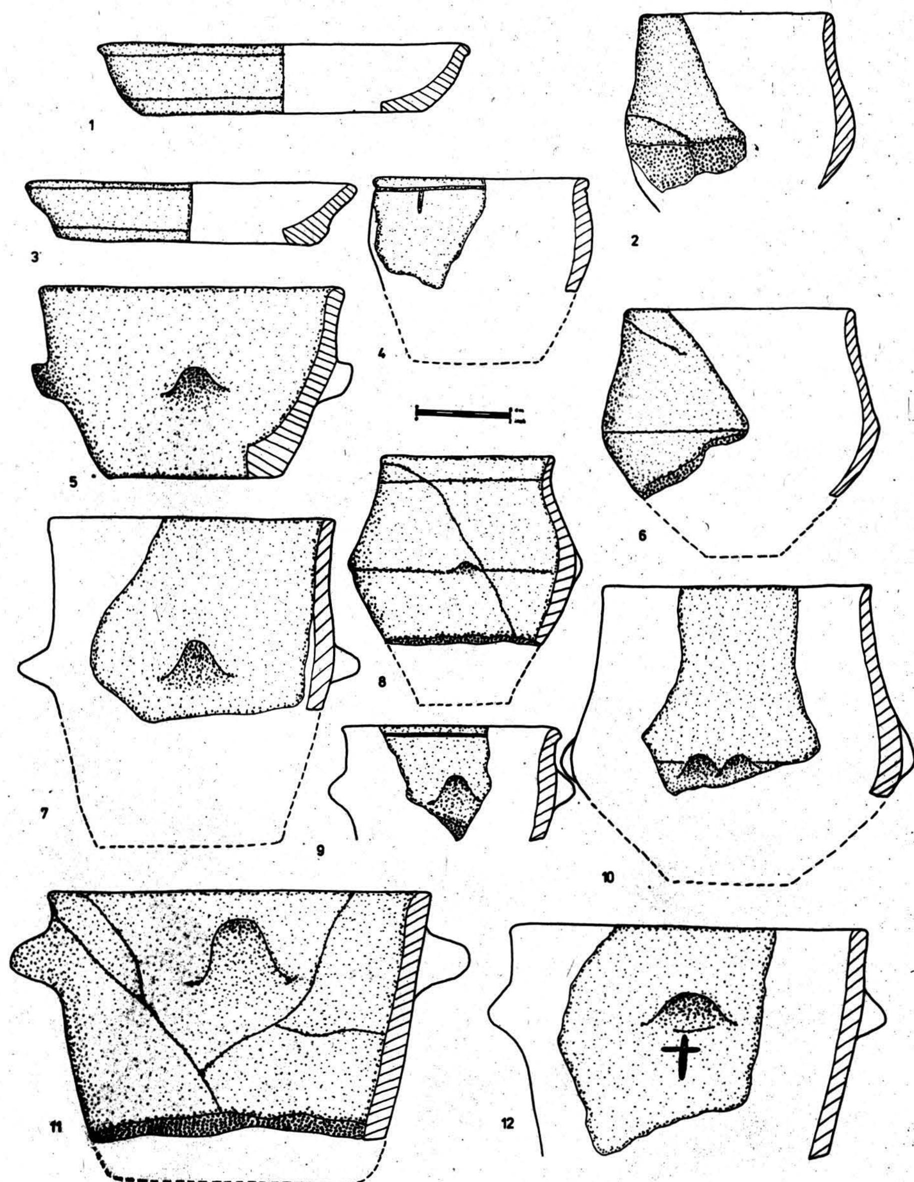
PLANŞA XIV

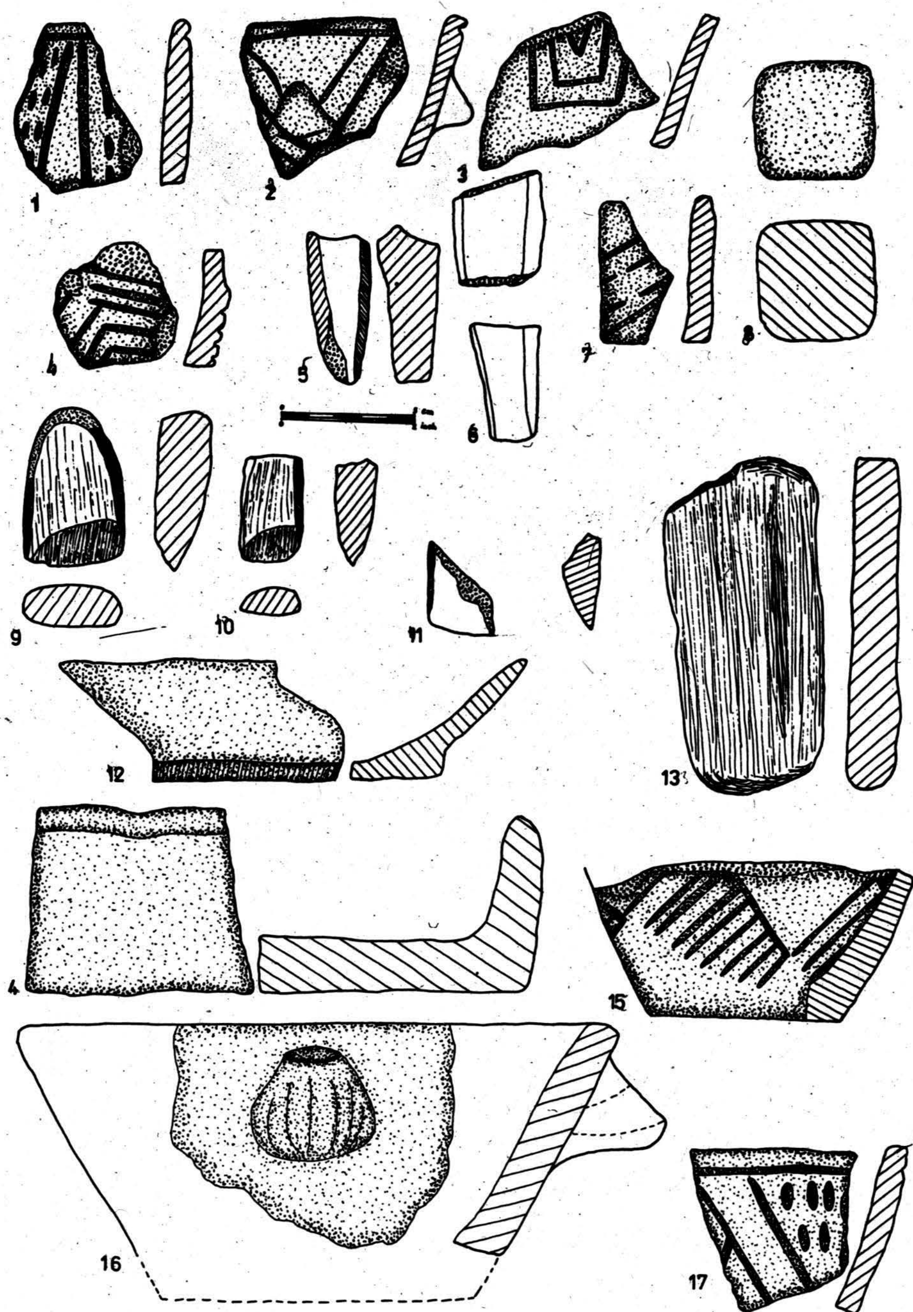
PLANȘA XV

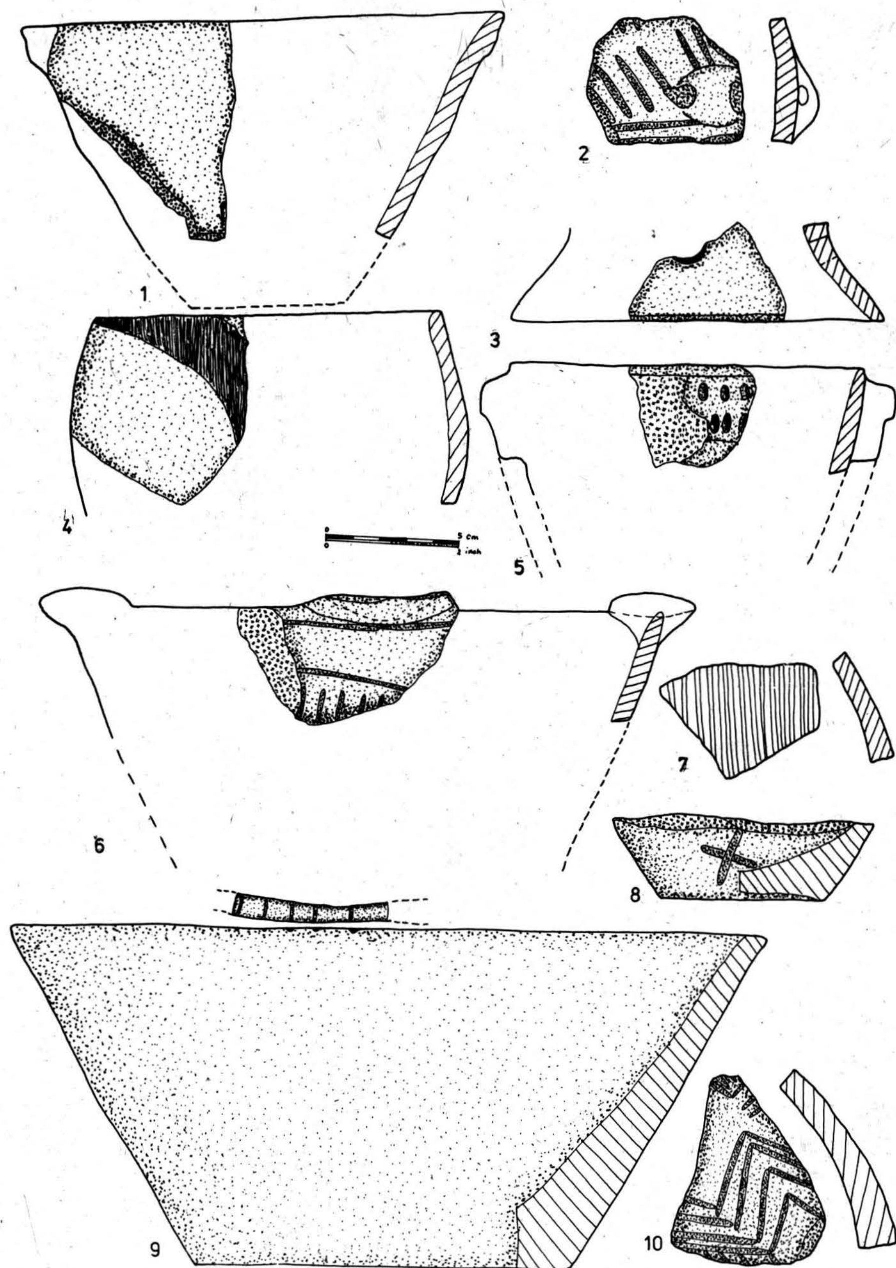
PLANŞA XVI

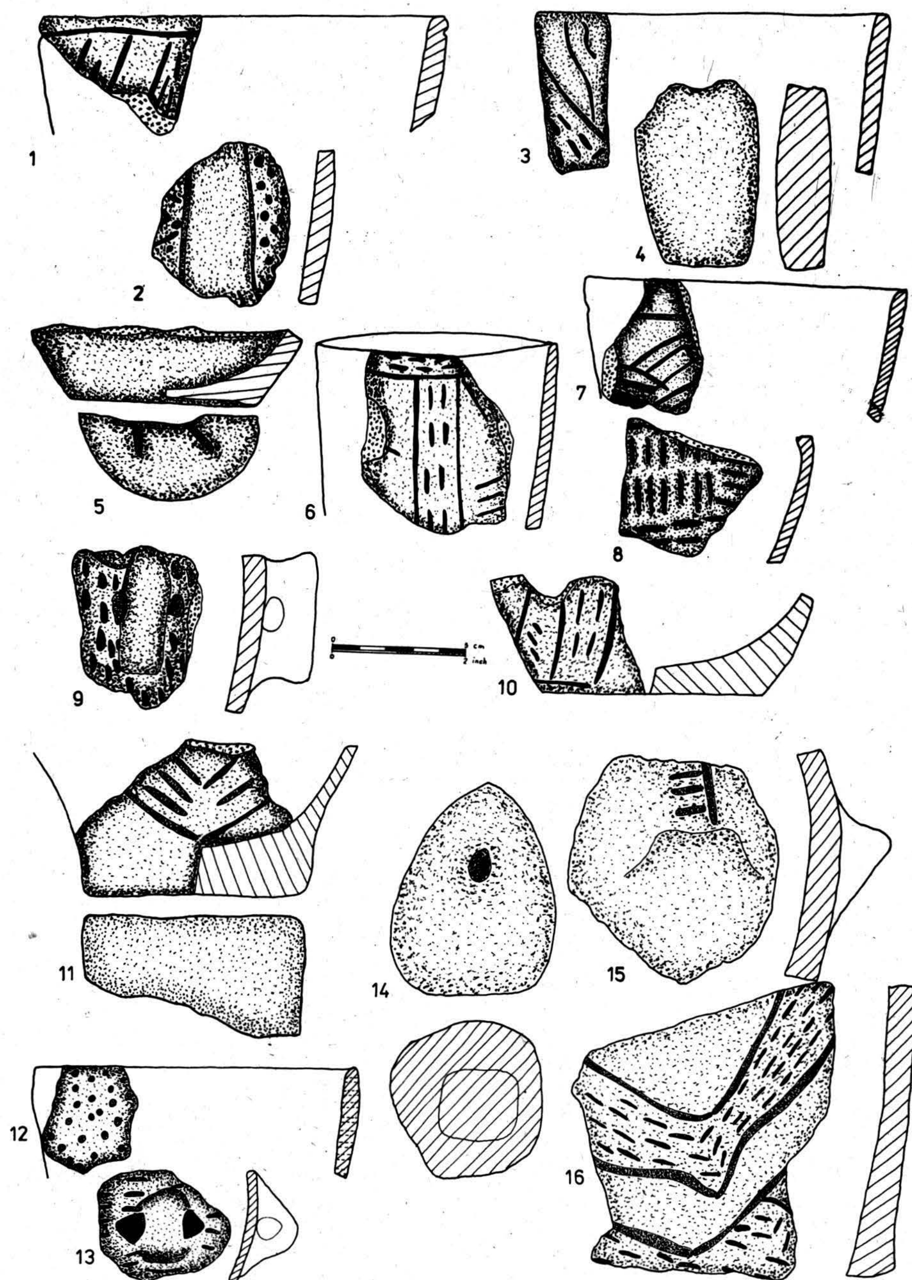
PLANŞA XVII

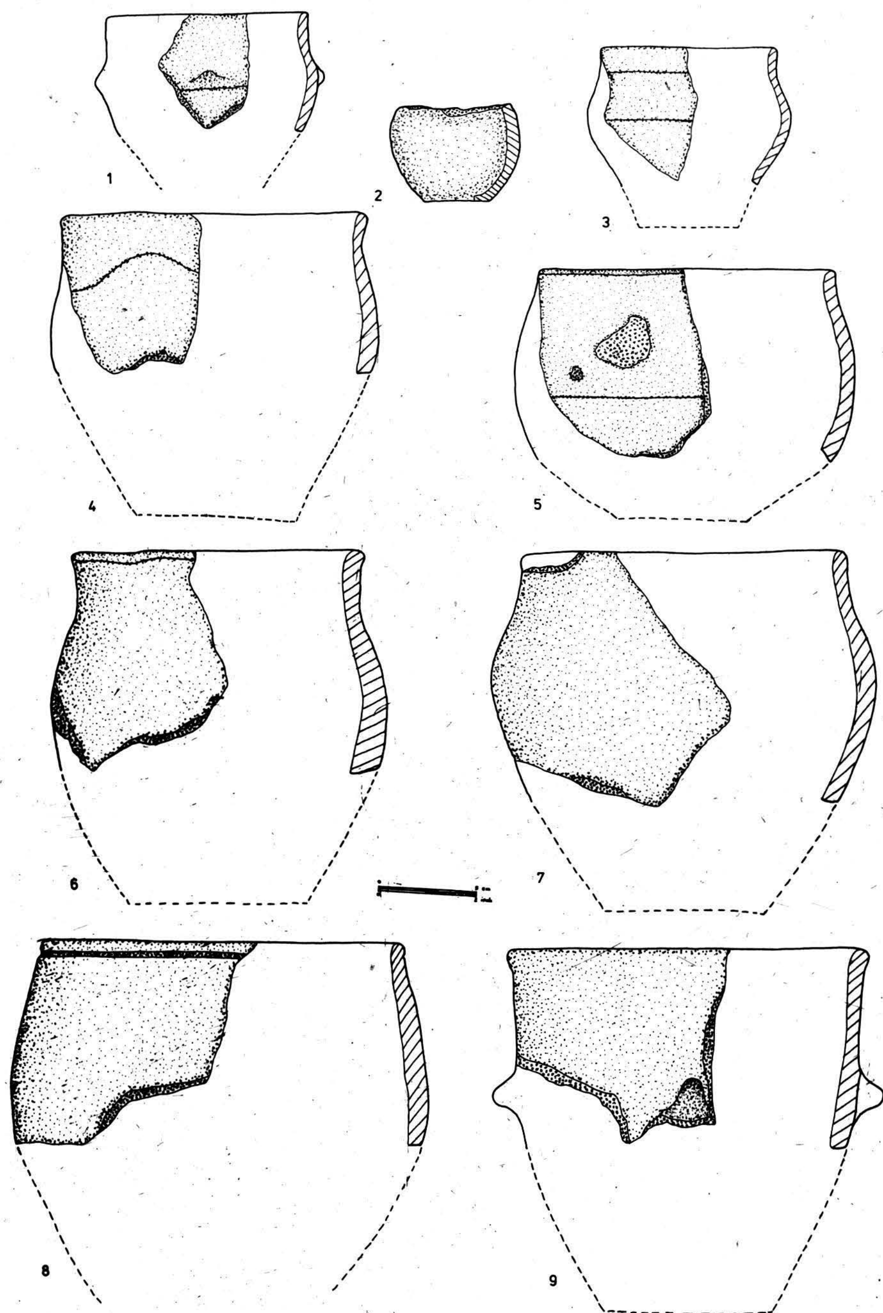
PLANŞA XVIII

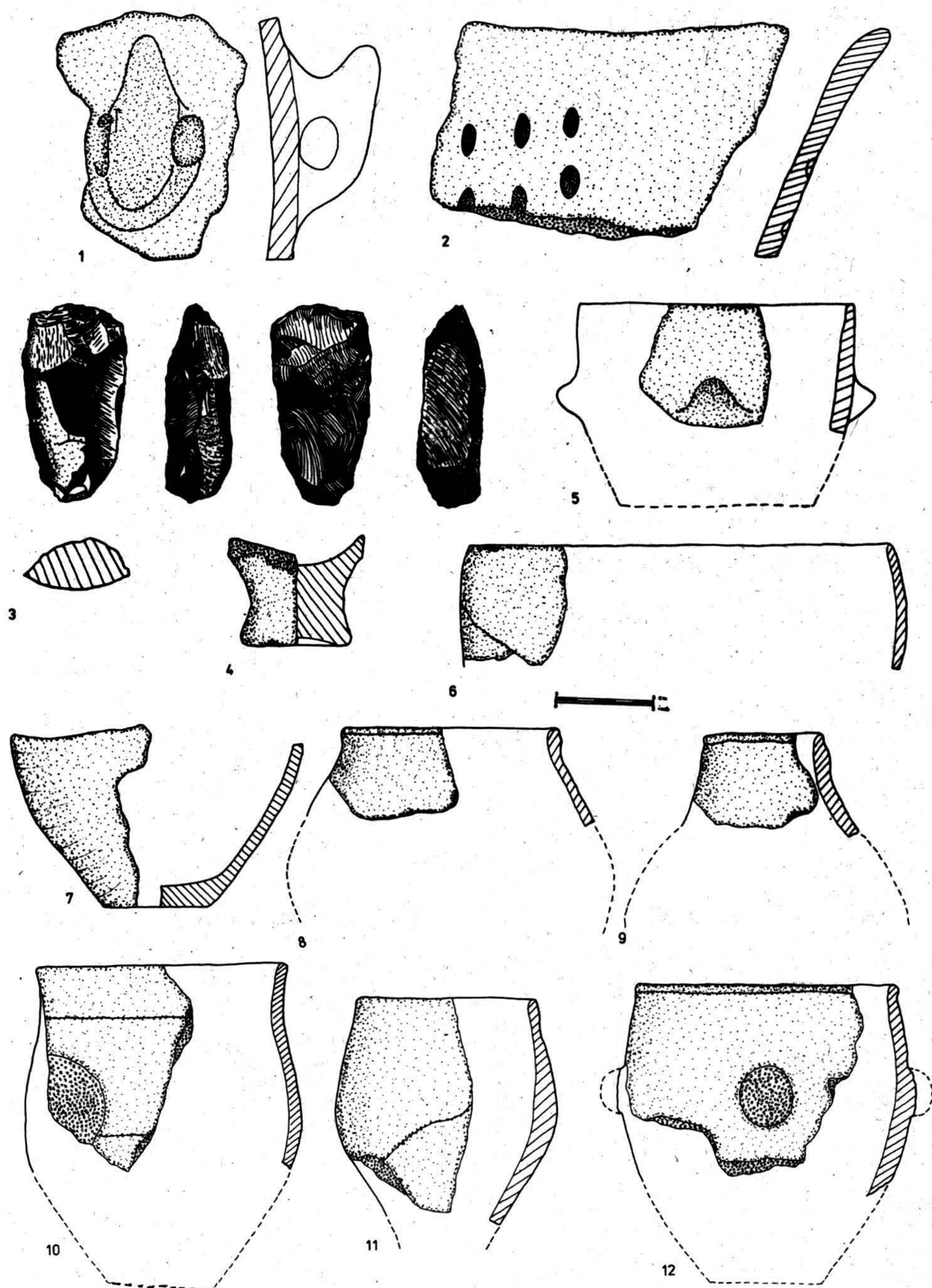
PLANŞA XIX

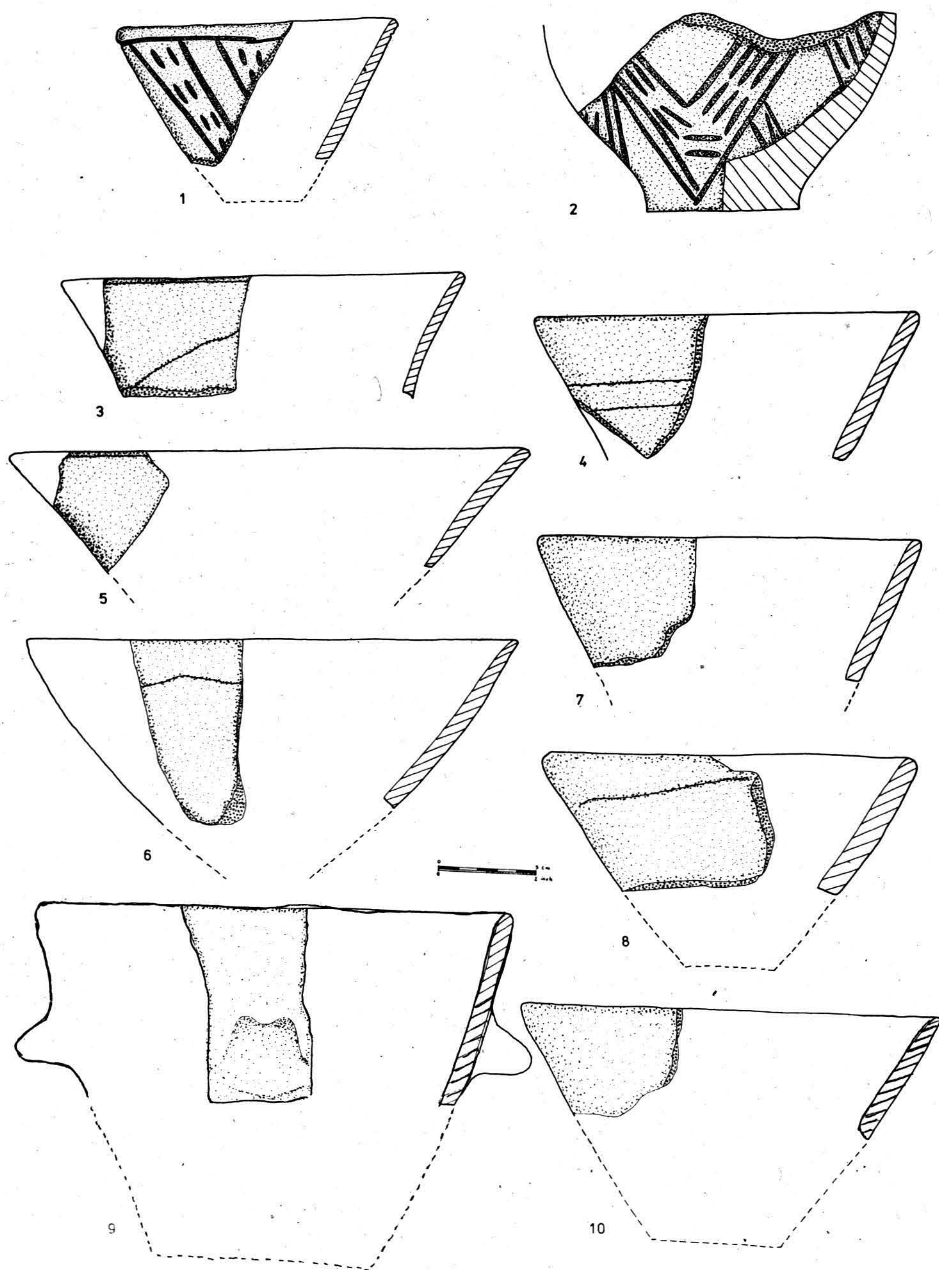
PLANȘA XX

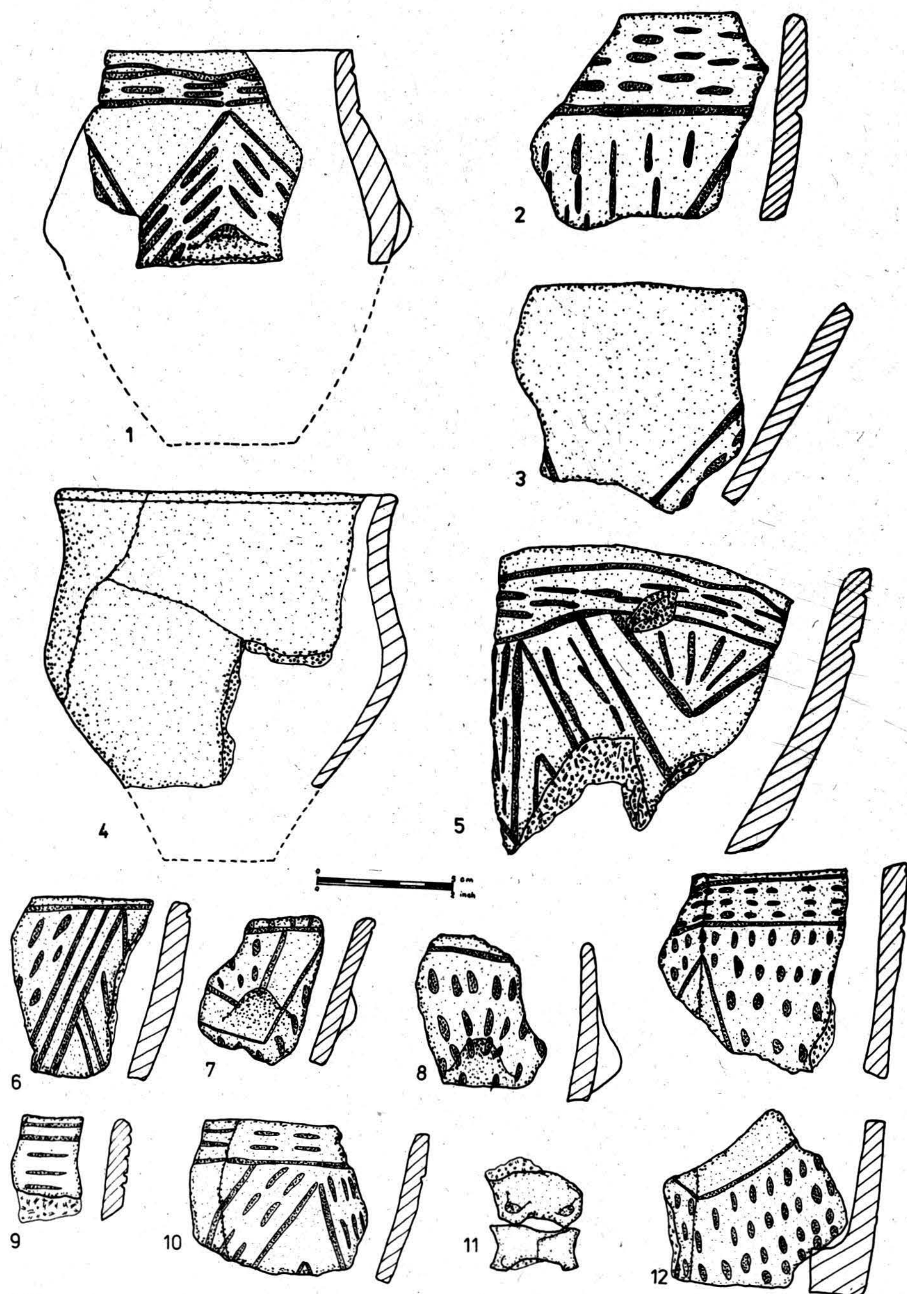
PLANŞA XXI

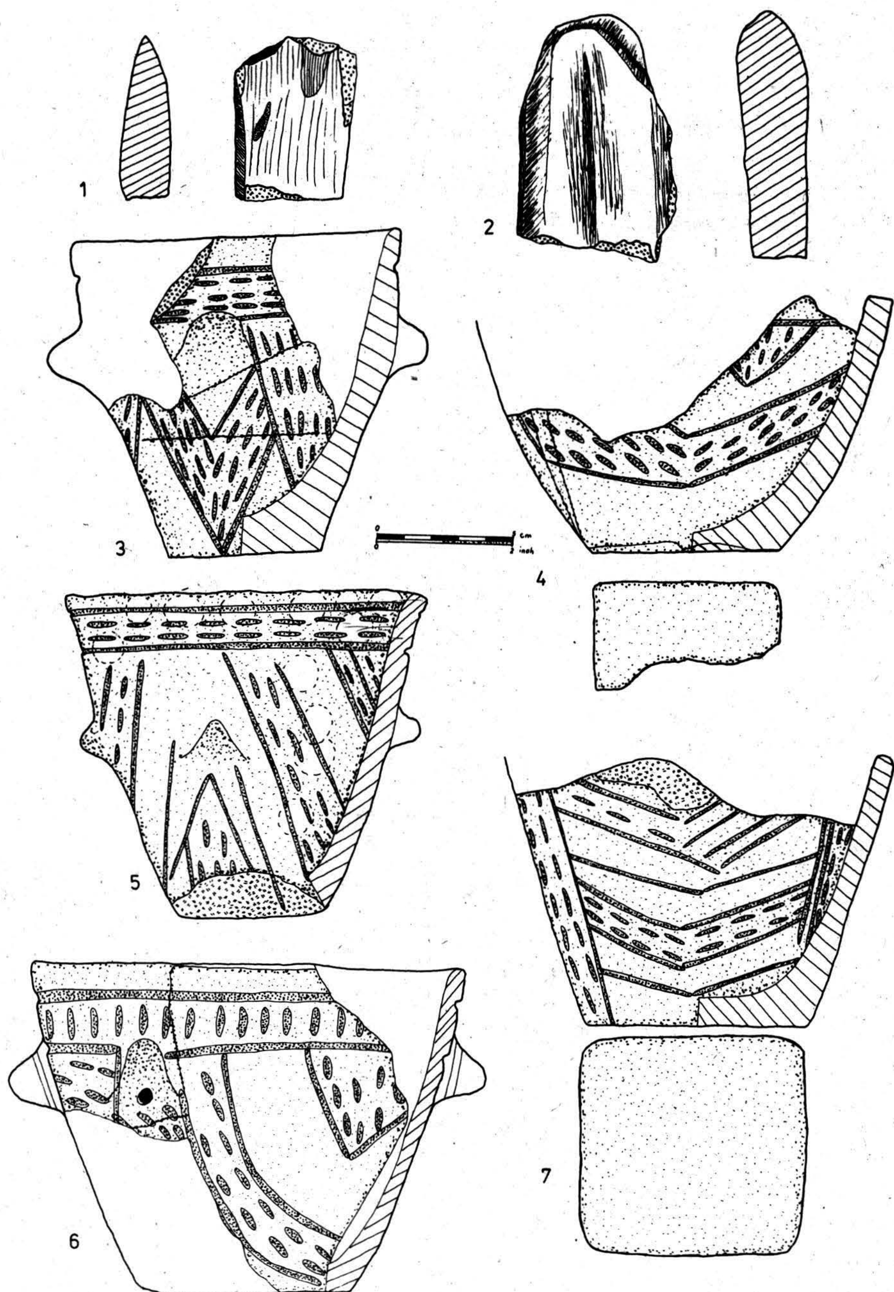
PLANŞA XXII

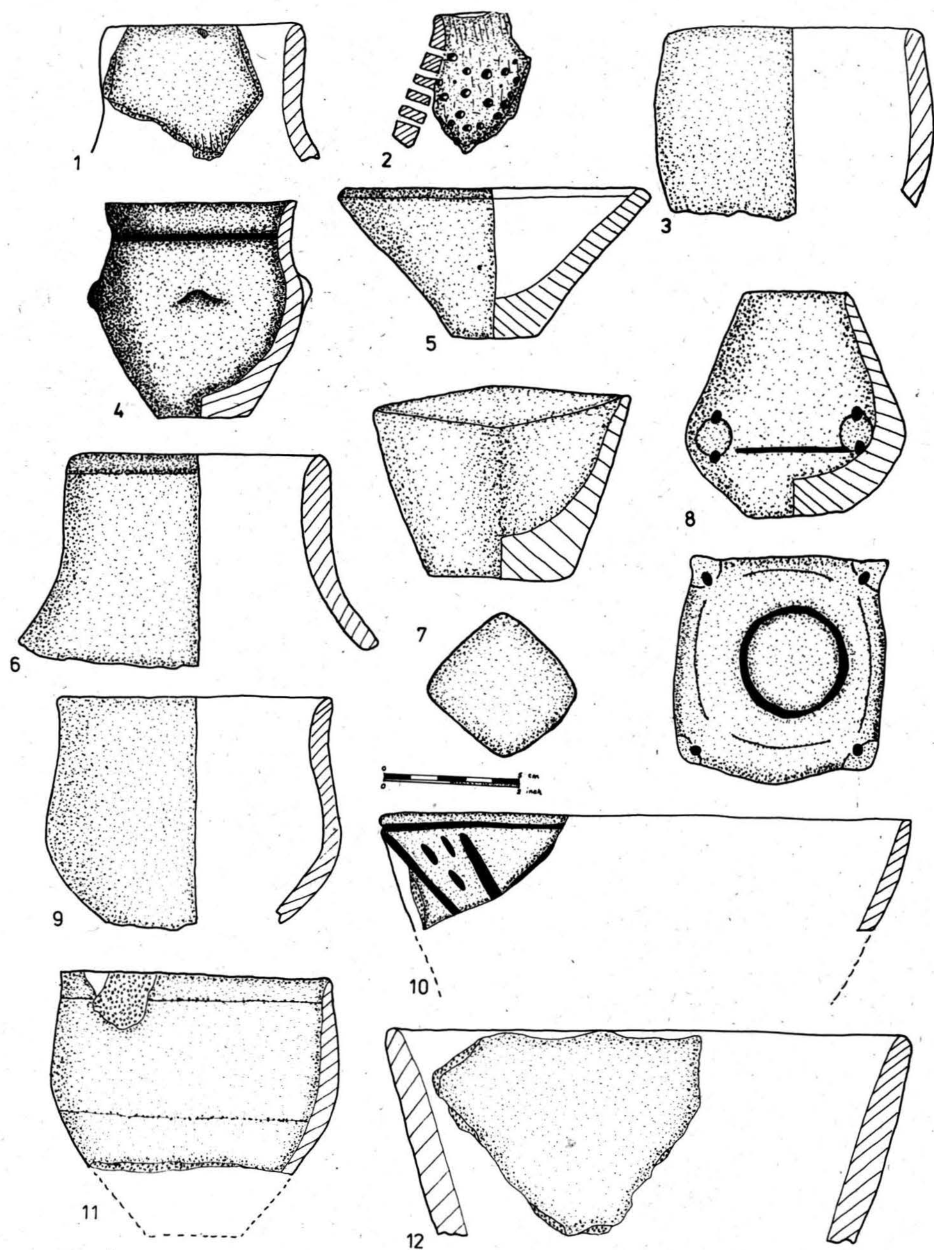
PLANŞA XXIII

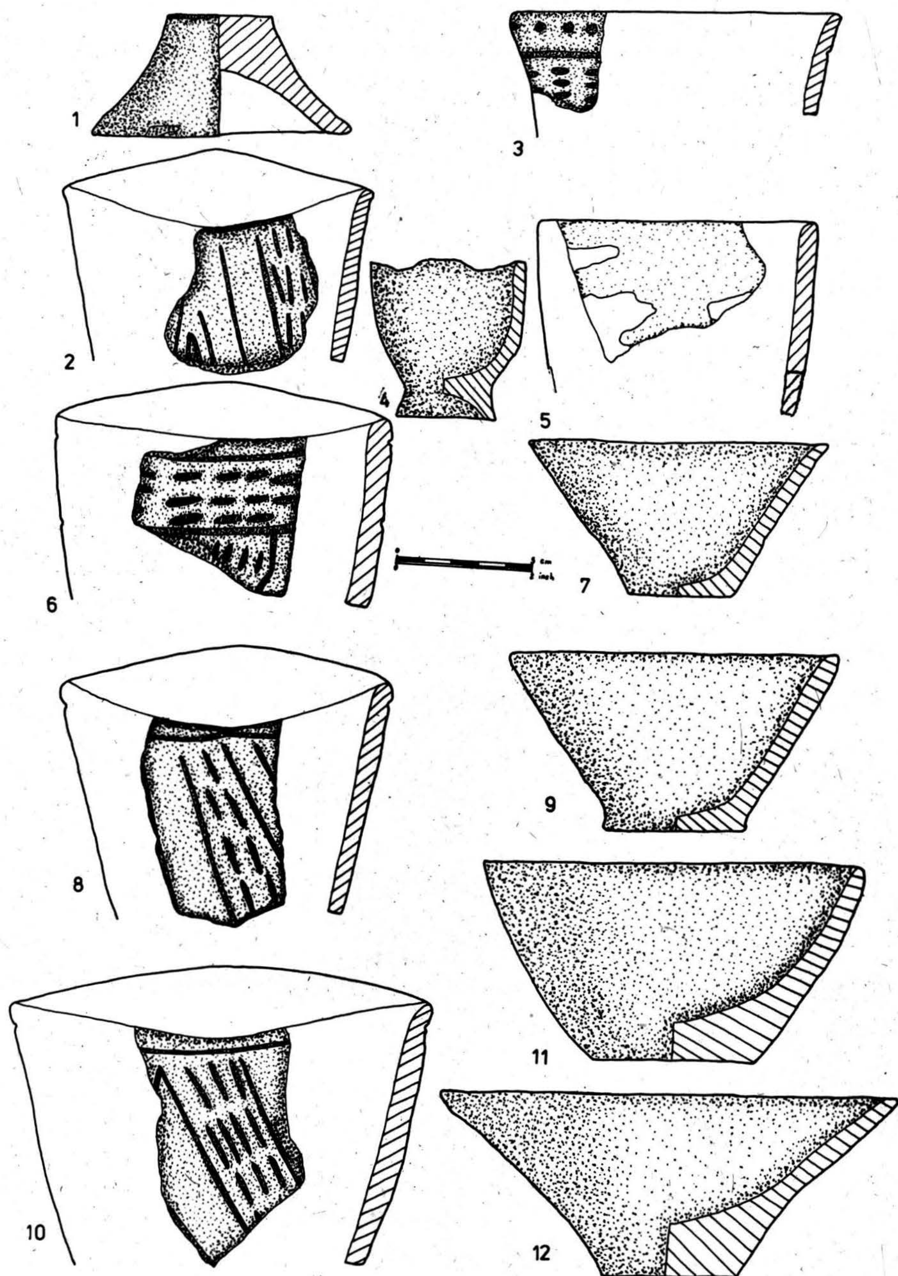
PLANȘA XXIV

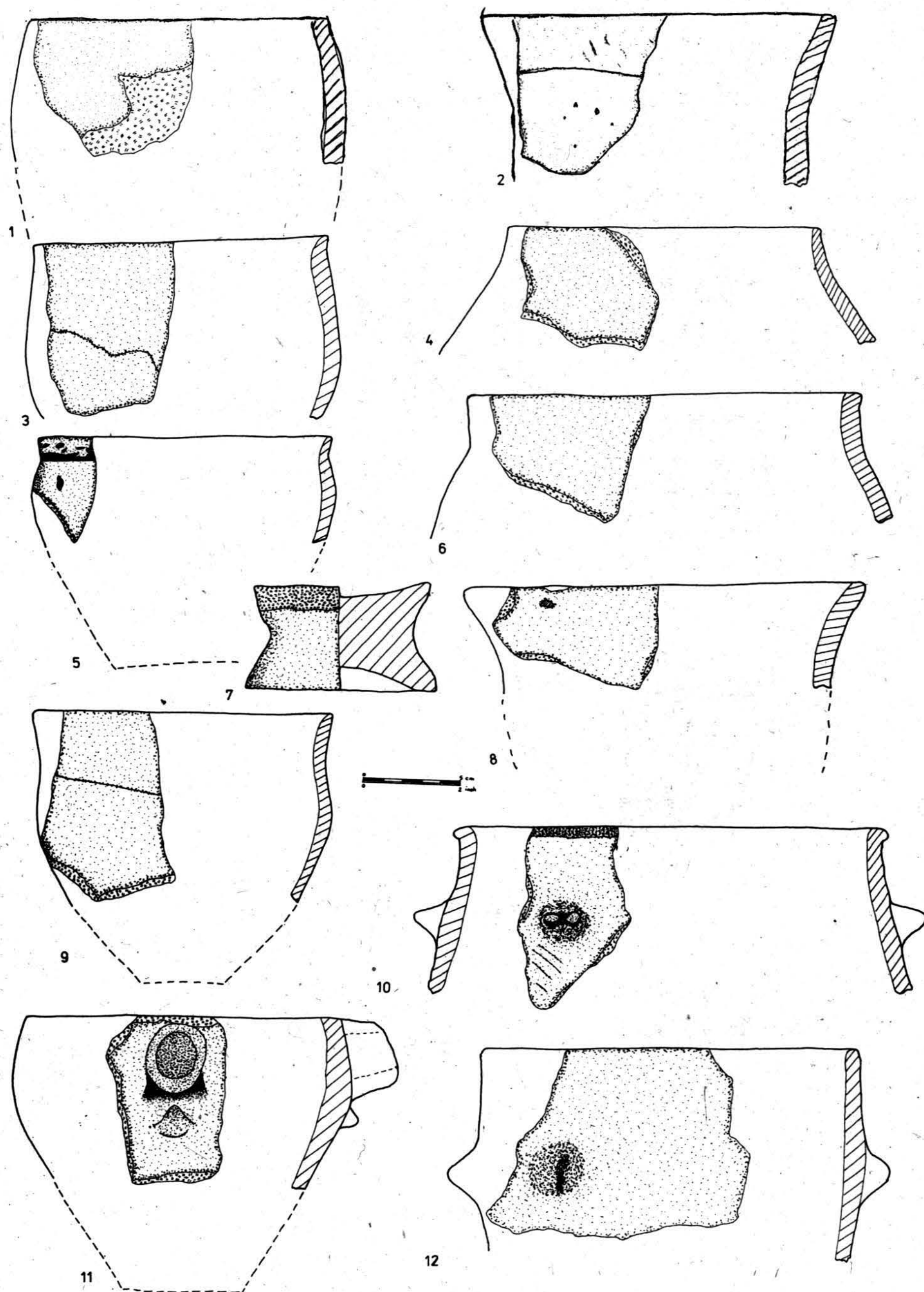
PLANŞA XXV

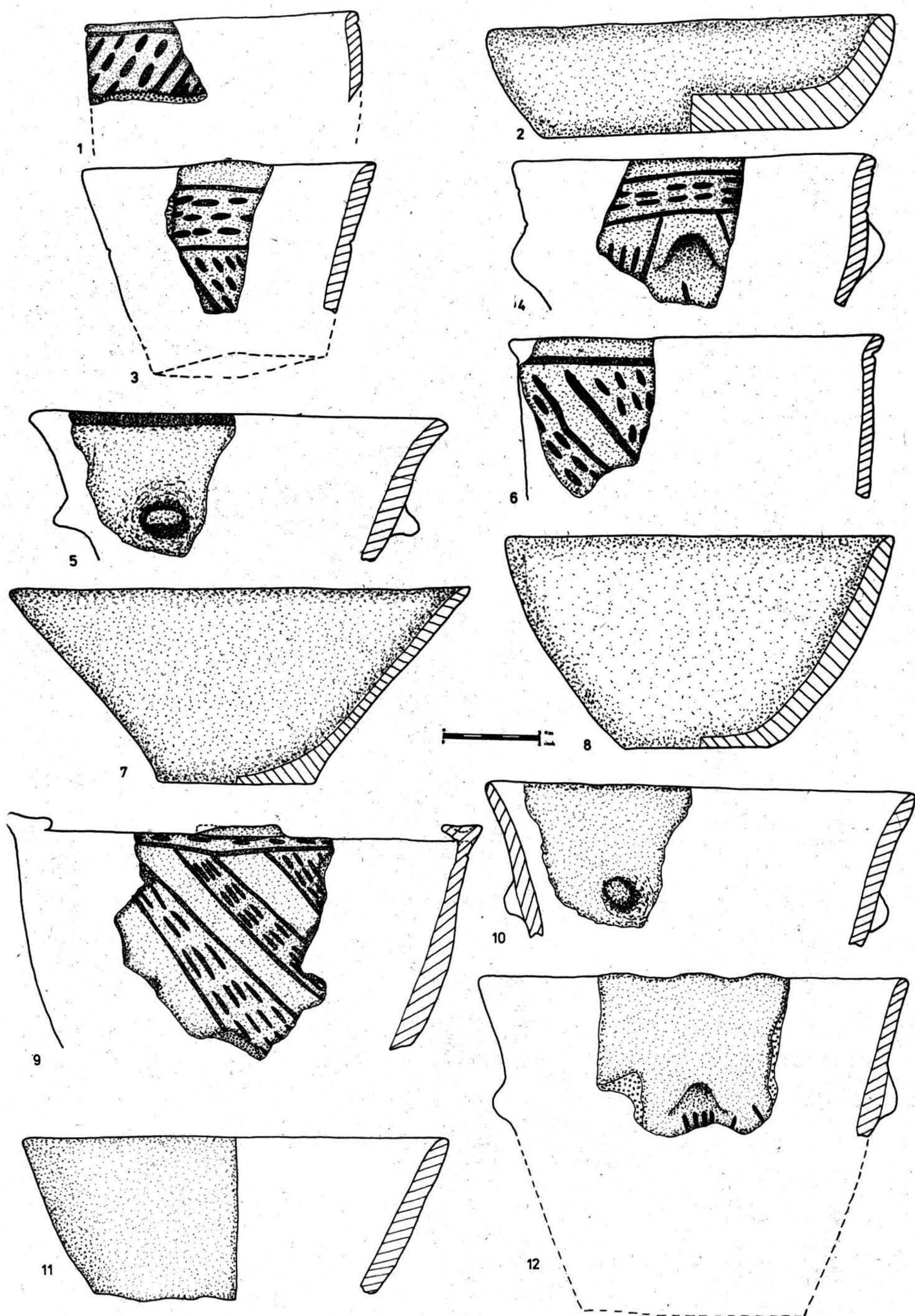
PLANŞA XXVI

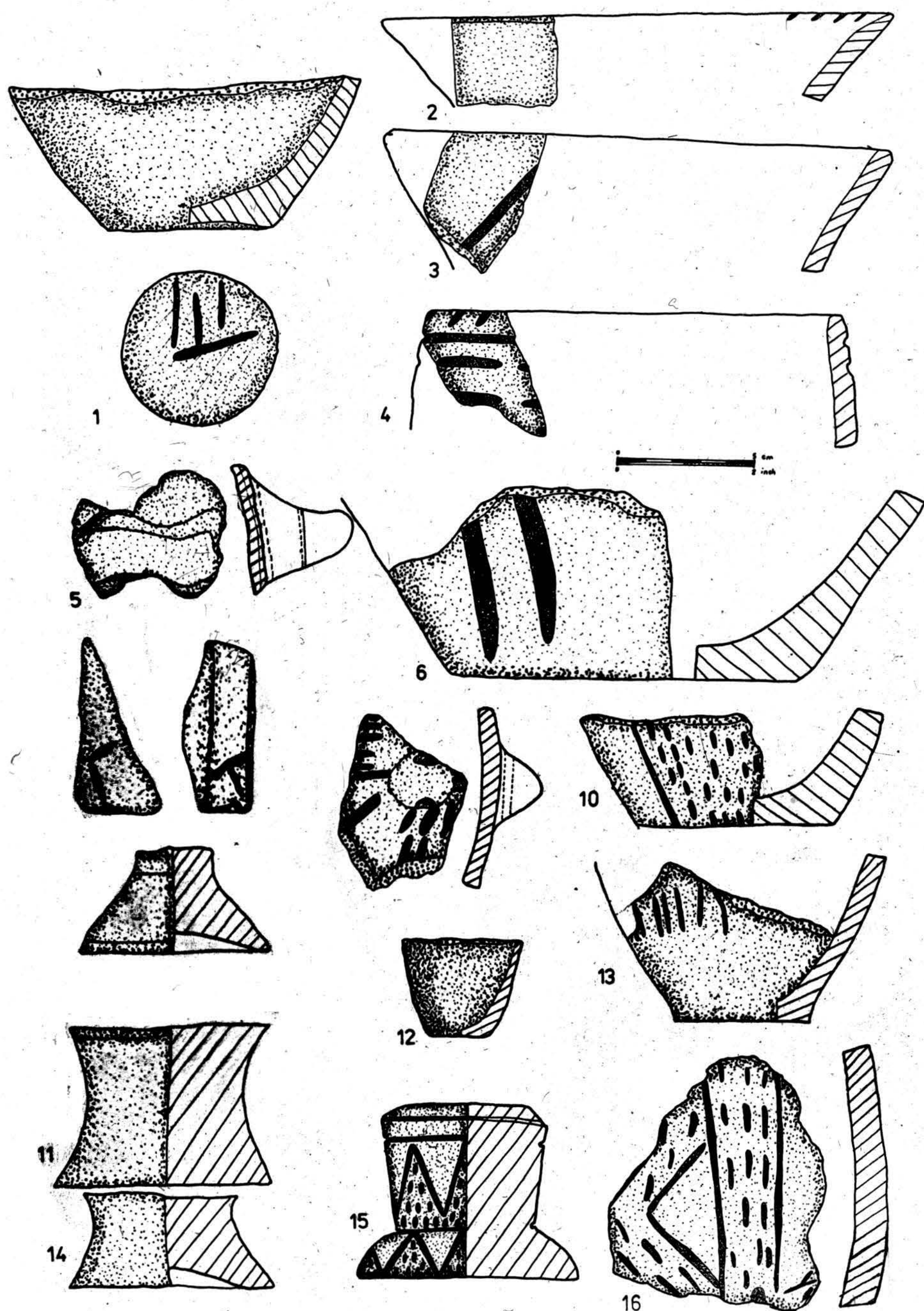
PLANŞA XXVII

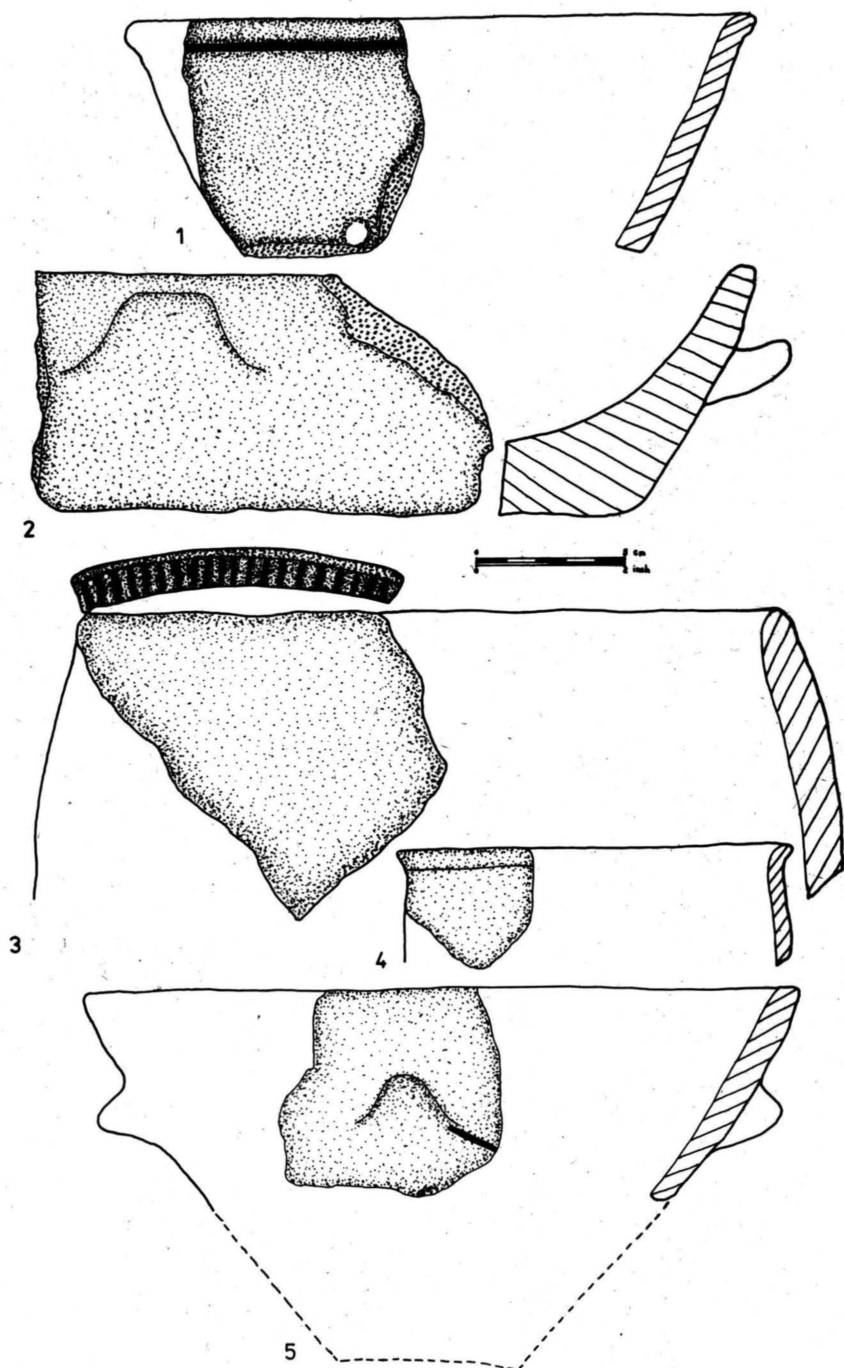
PLANŞA XXVIII

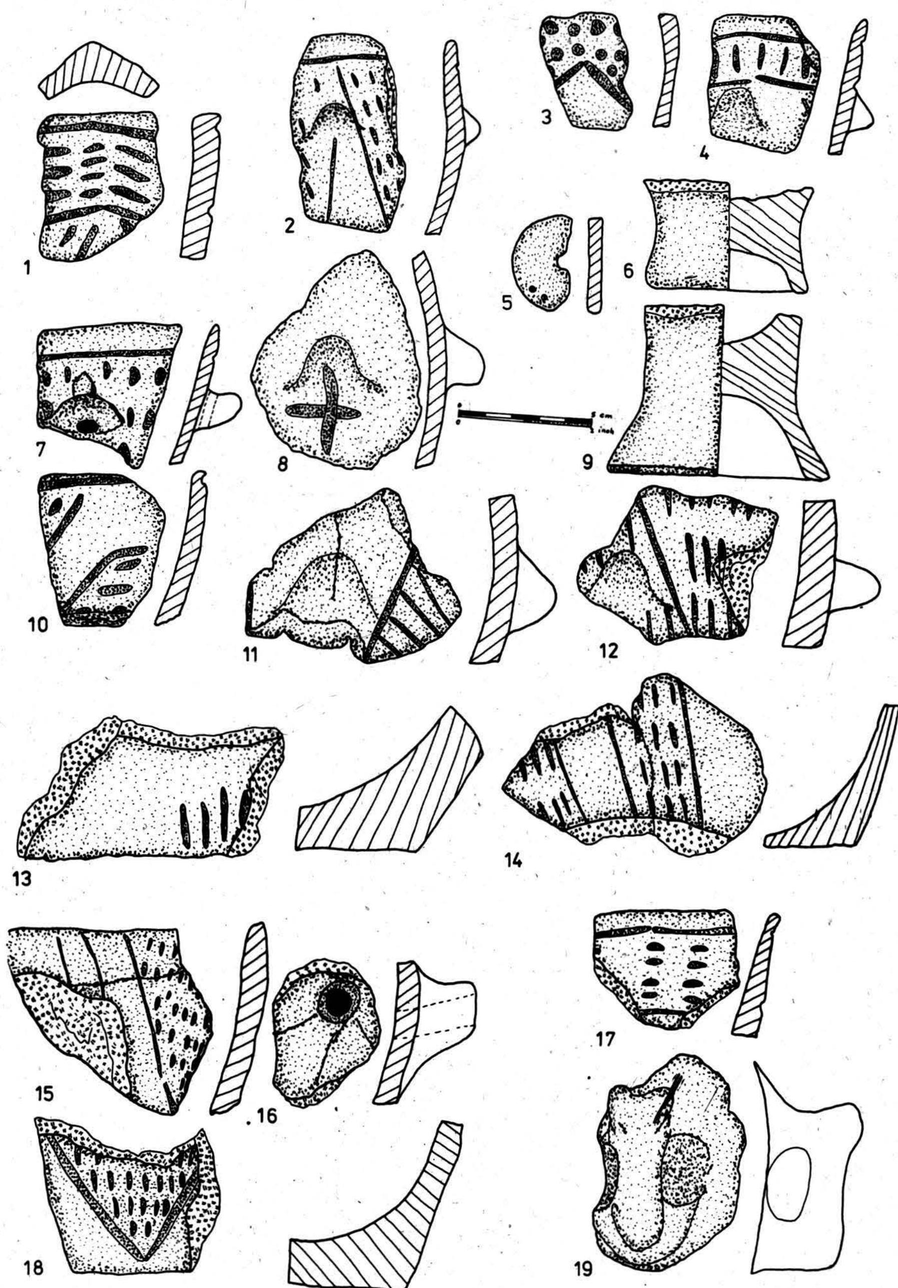
PLANŞA XXIX

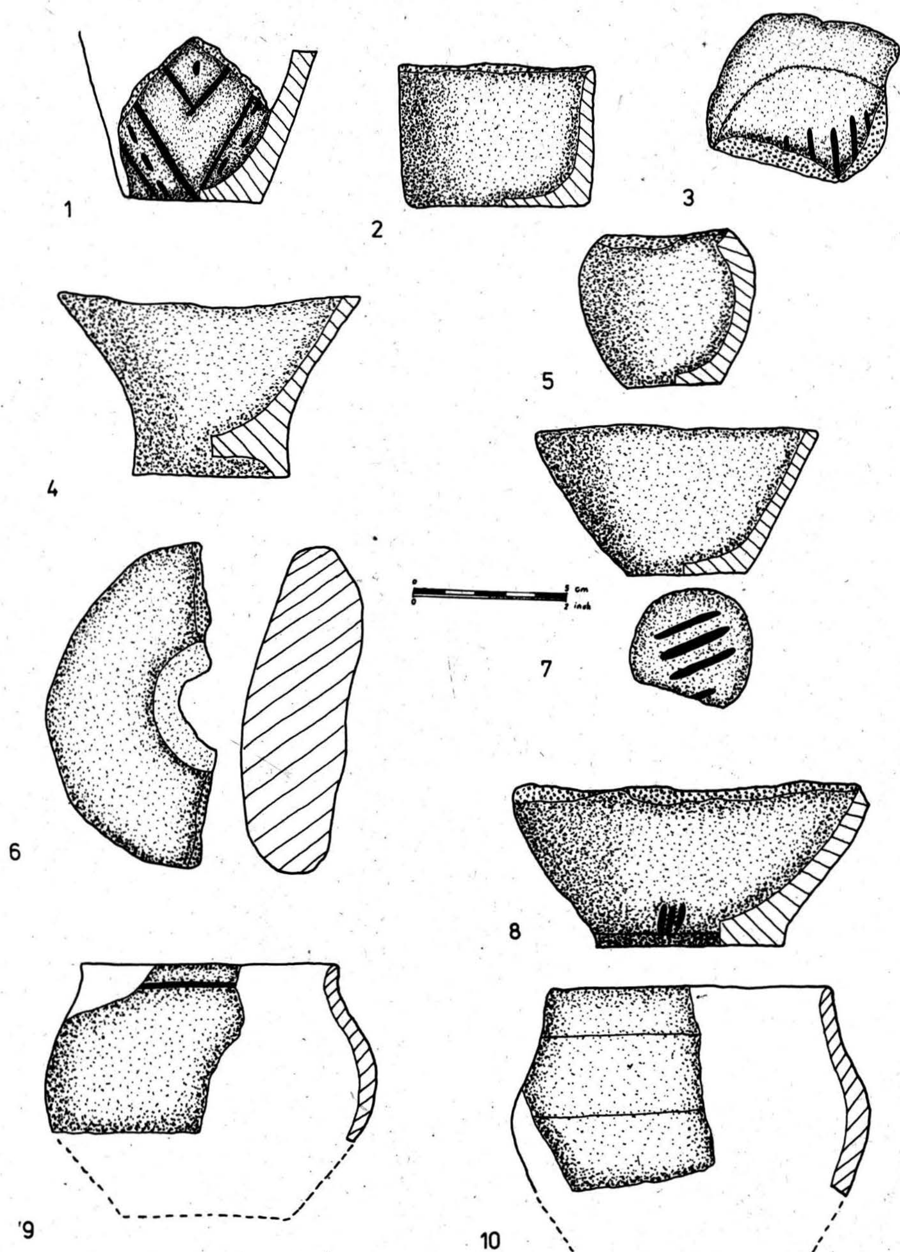
PLANŞA XXX

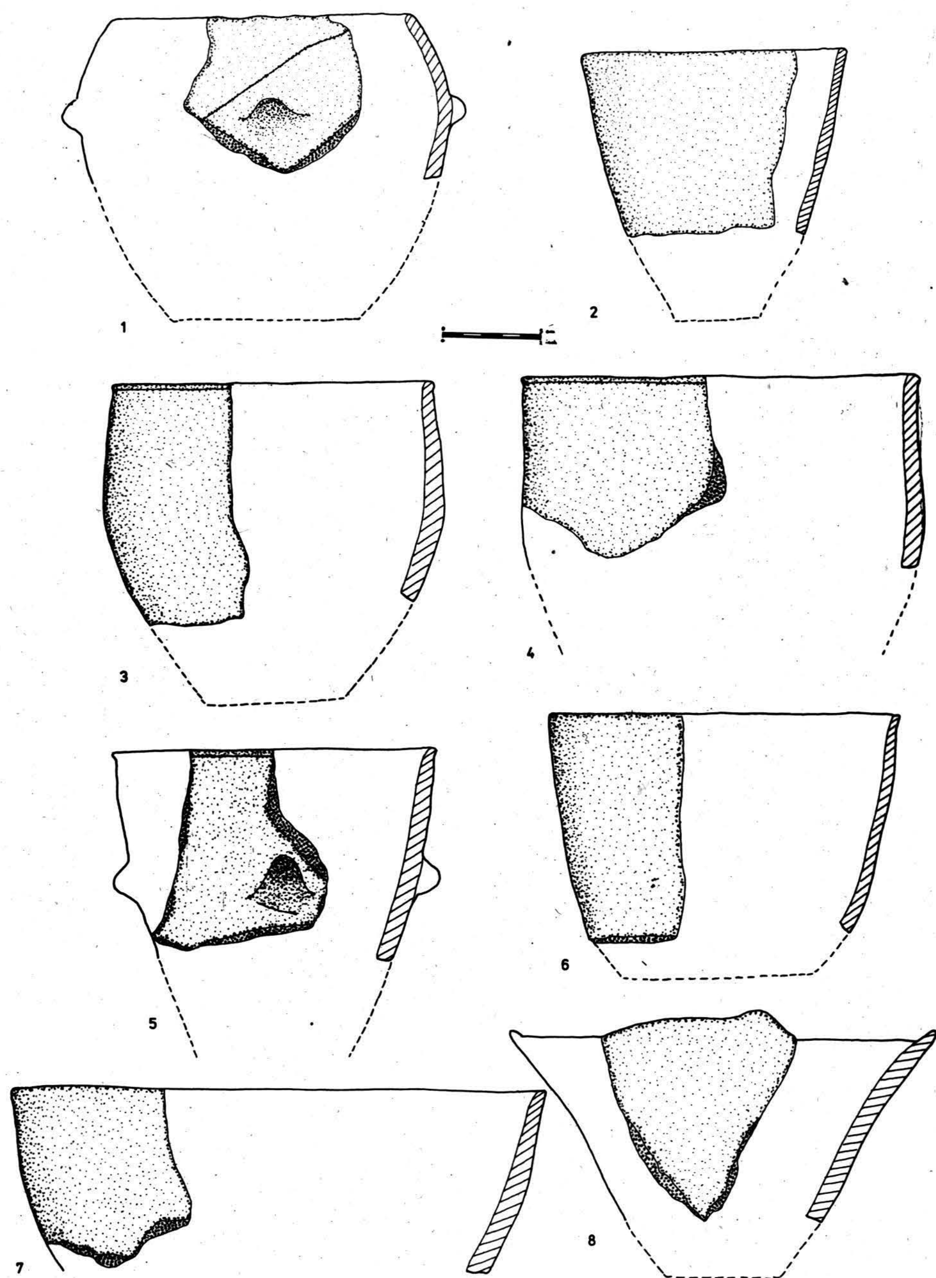
PLANŞA XXXI

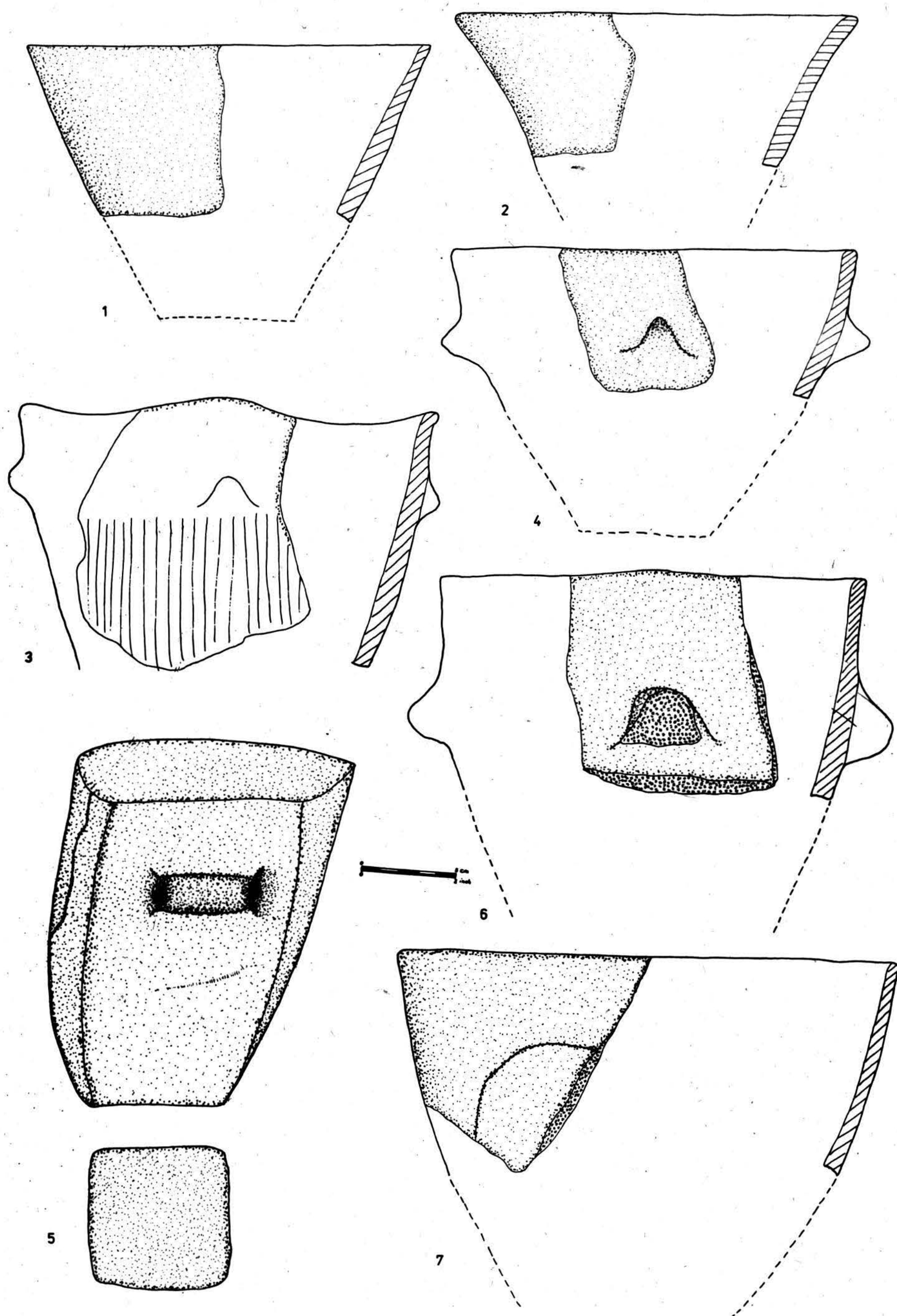
PLANŞA XXXII

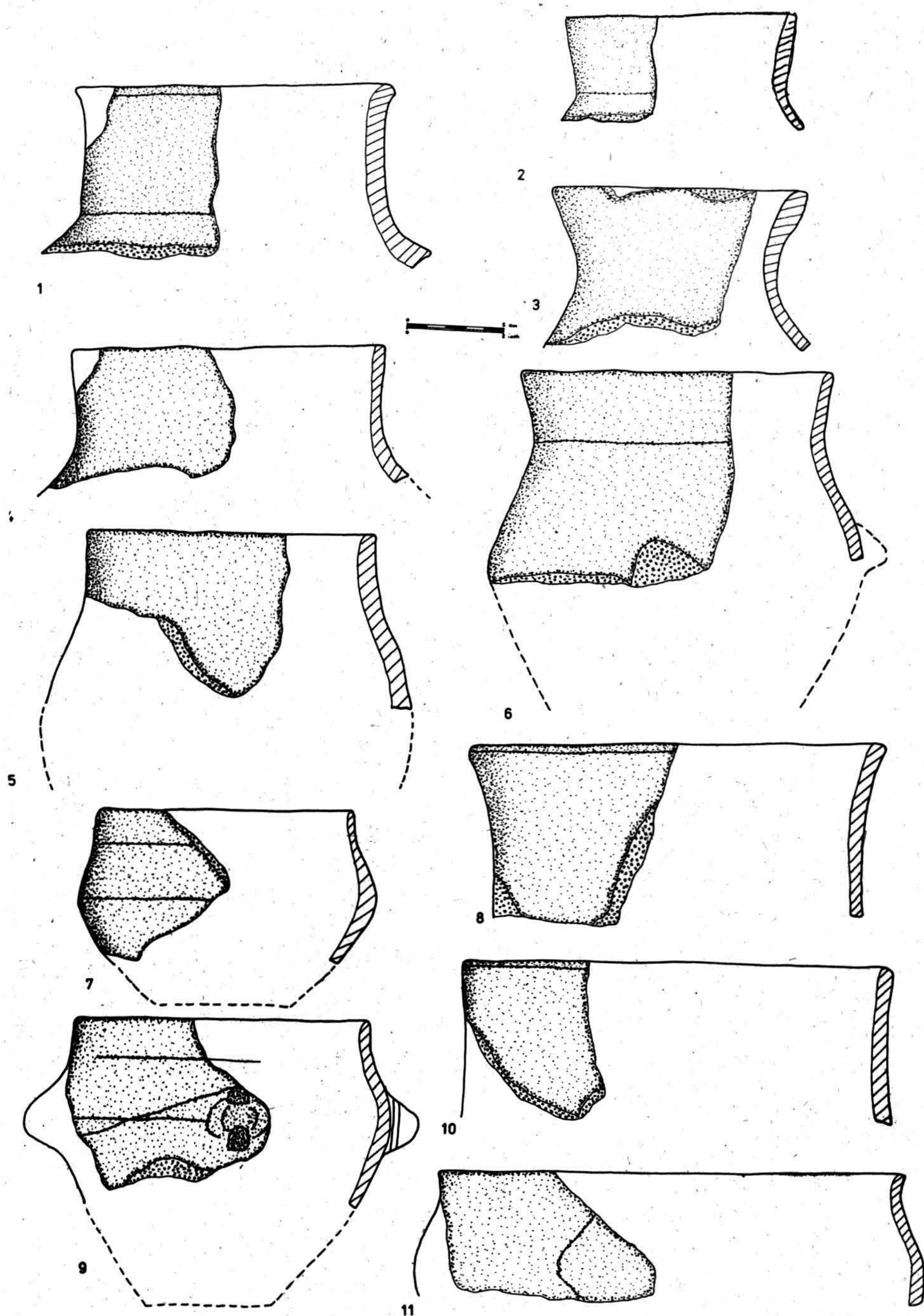
PLANŞA XXXIII

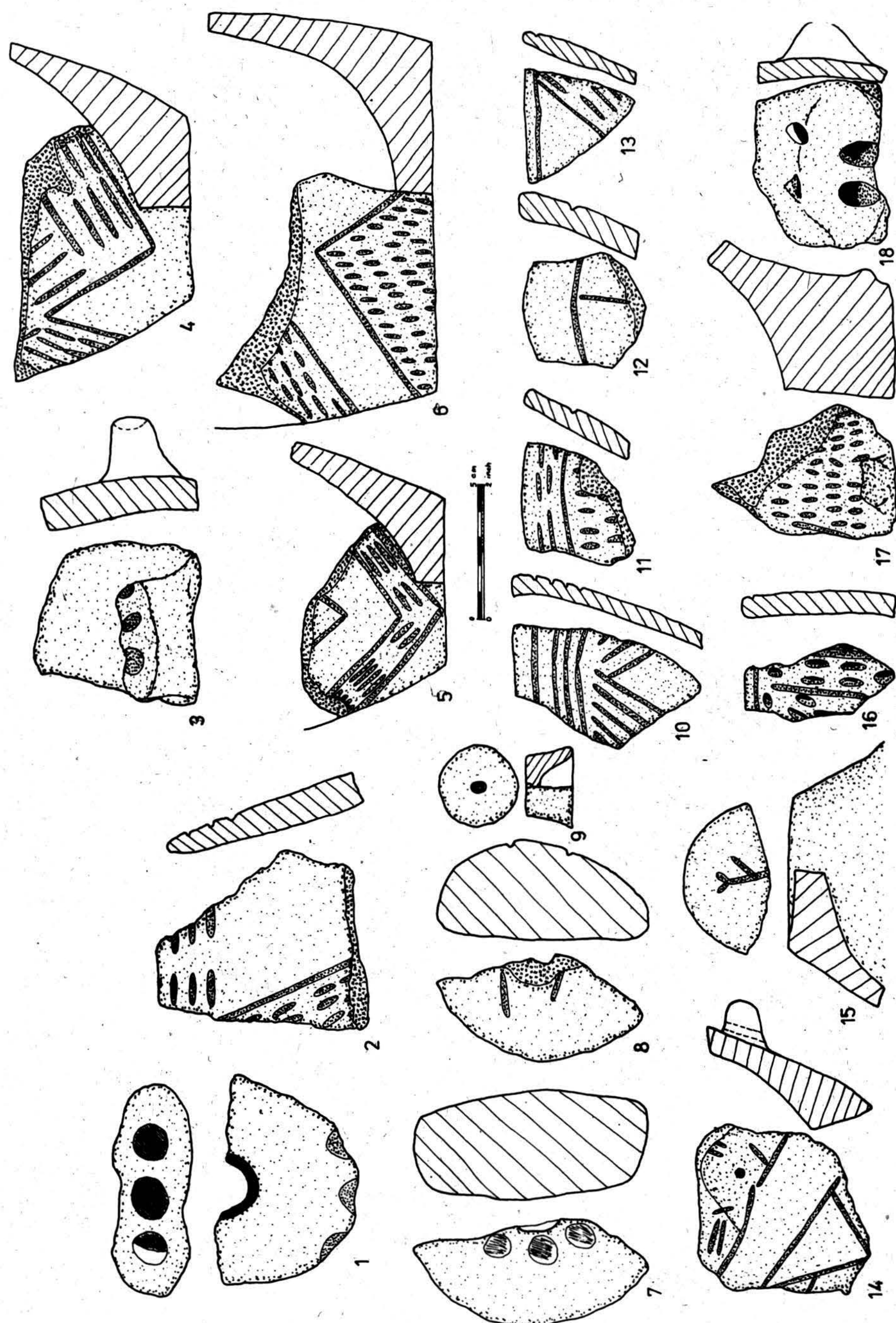
PLANŞA XXXIV

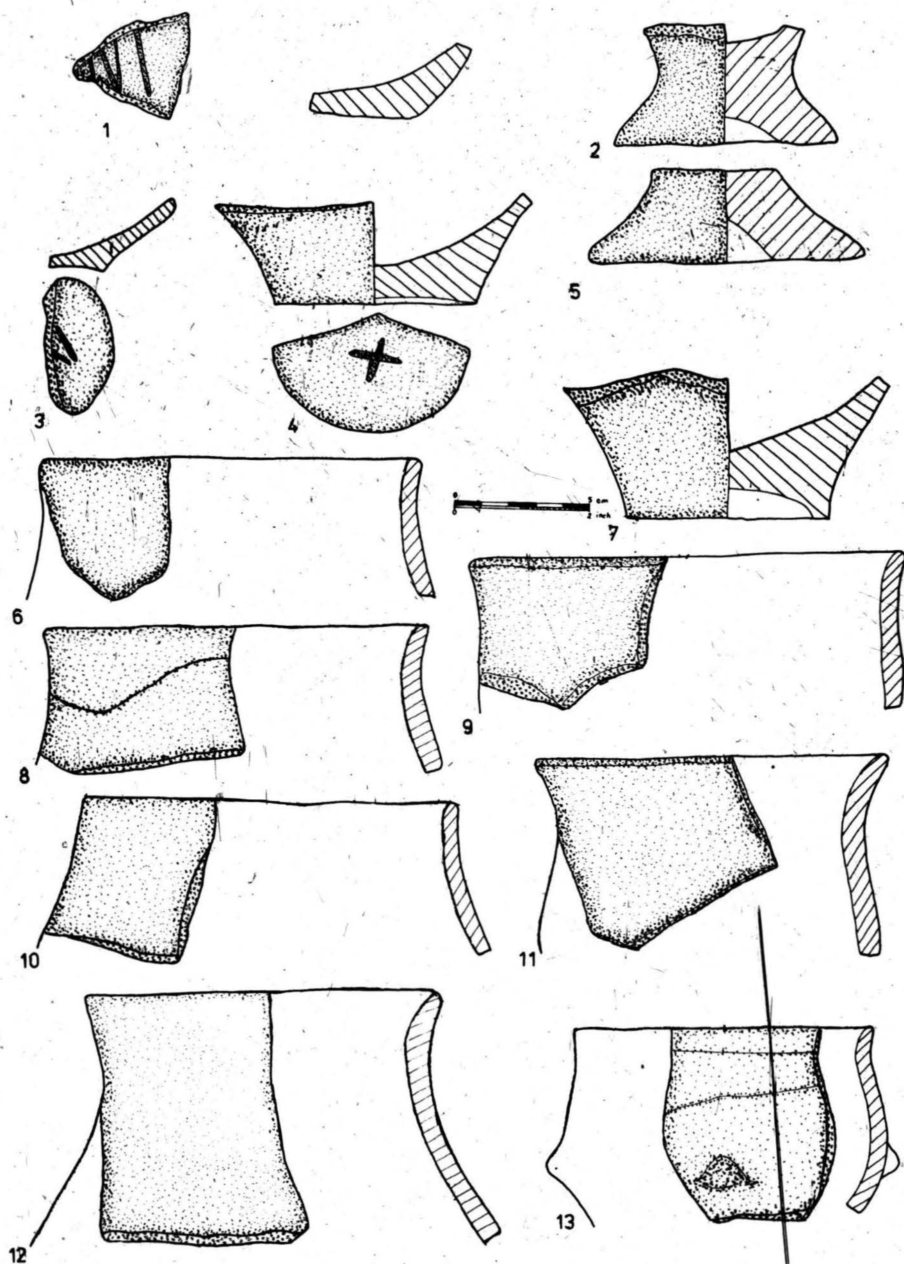
PLANŞA XXXV

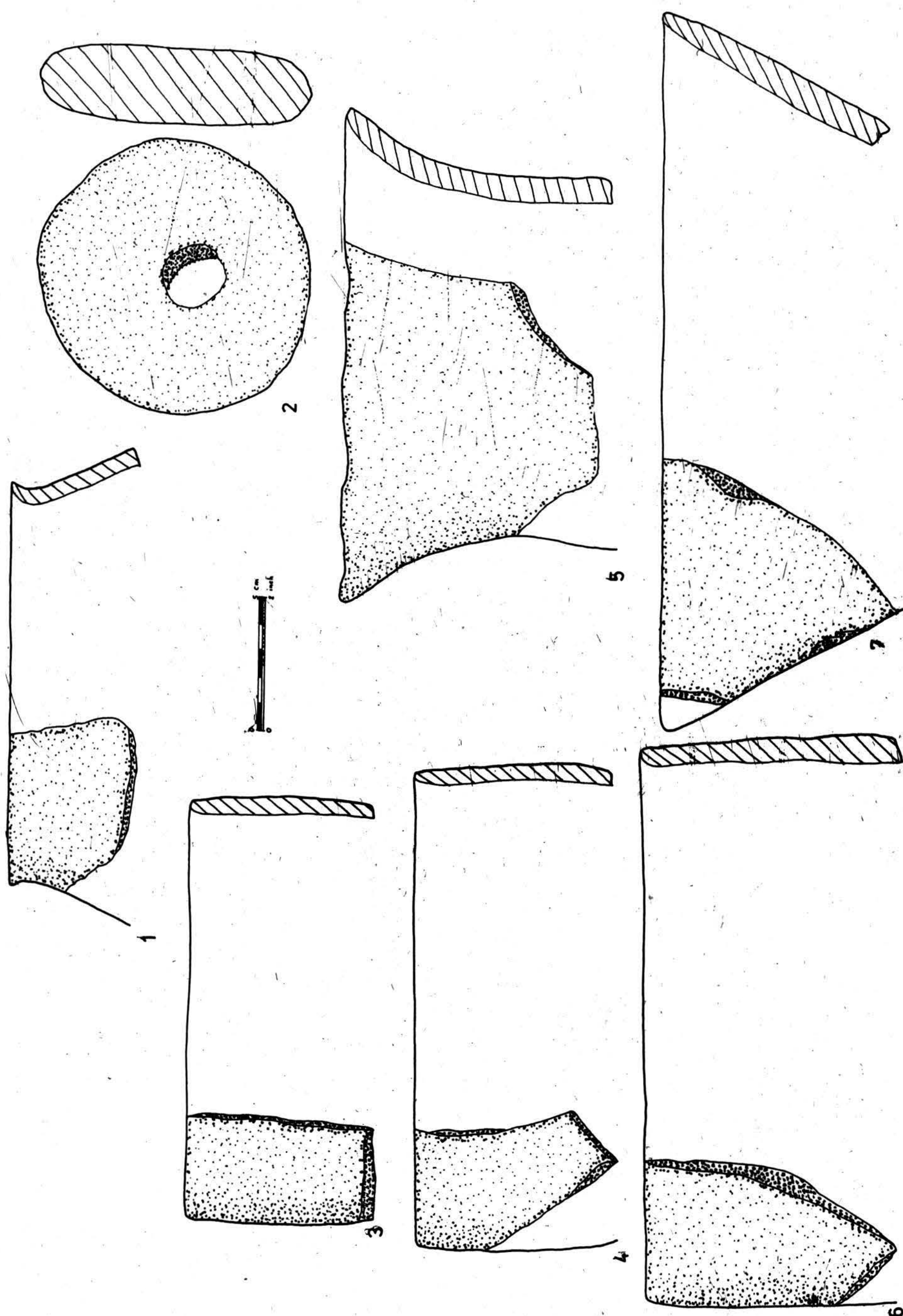
PLANȘA XXXVI

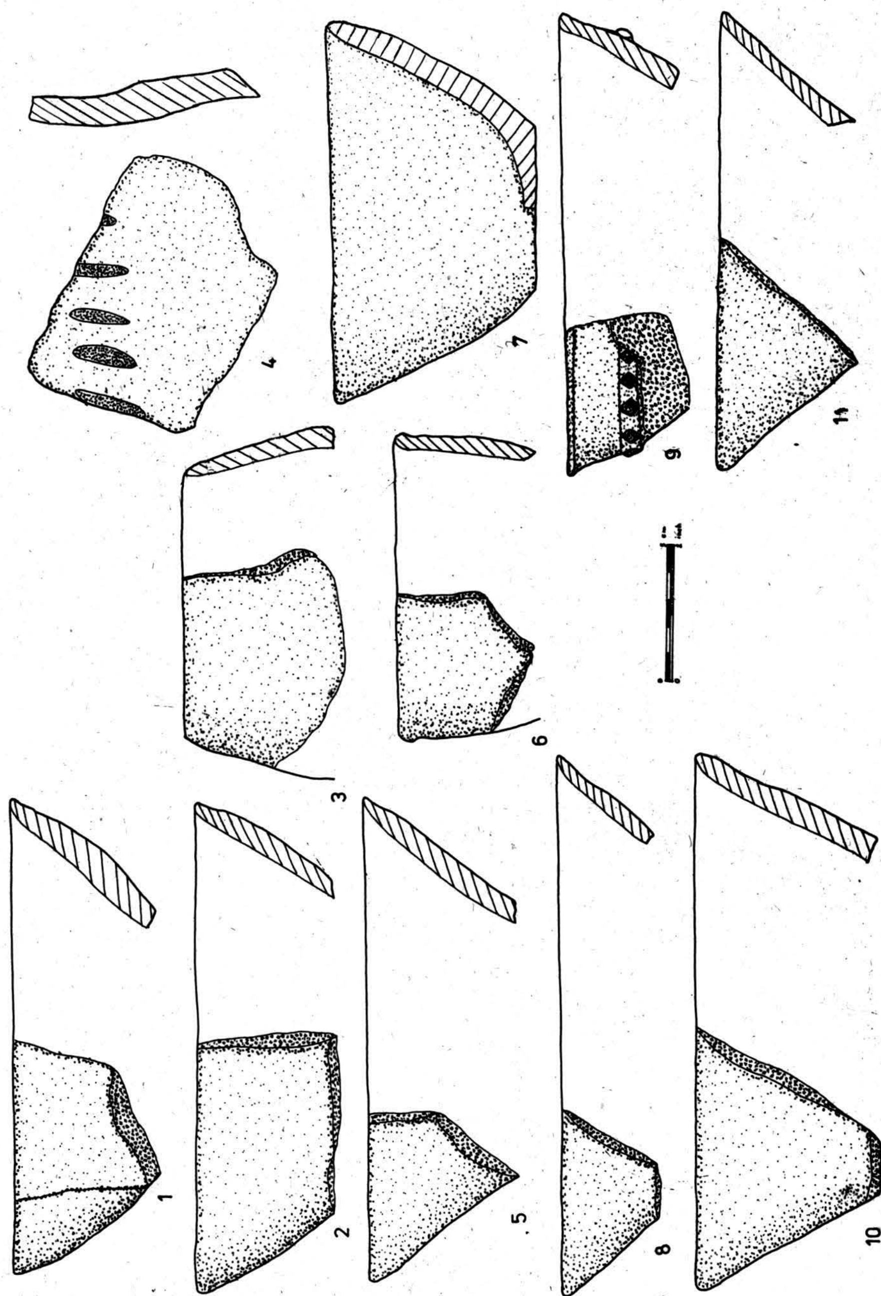
PLANŞA XXXVII

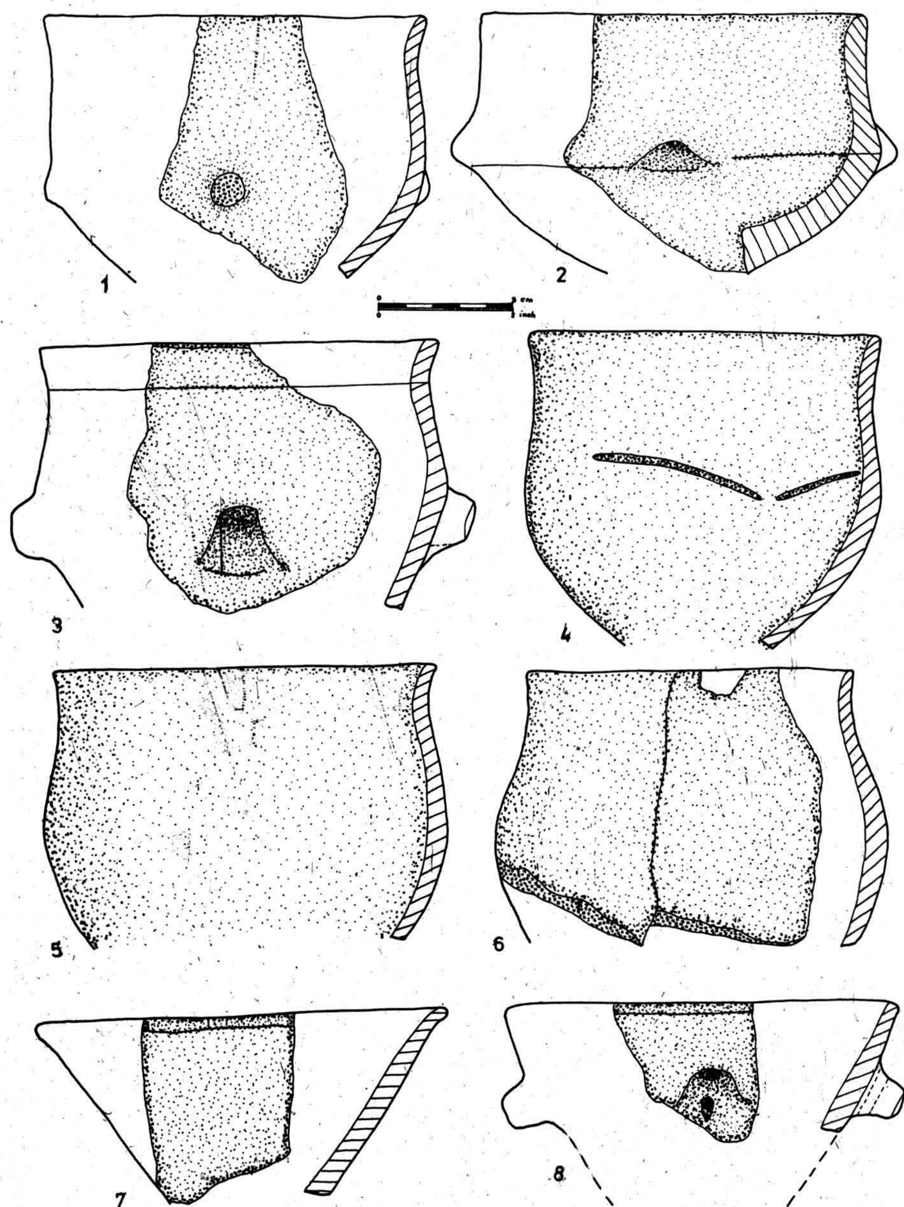
PLANŞA XXXVIII

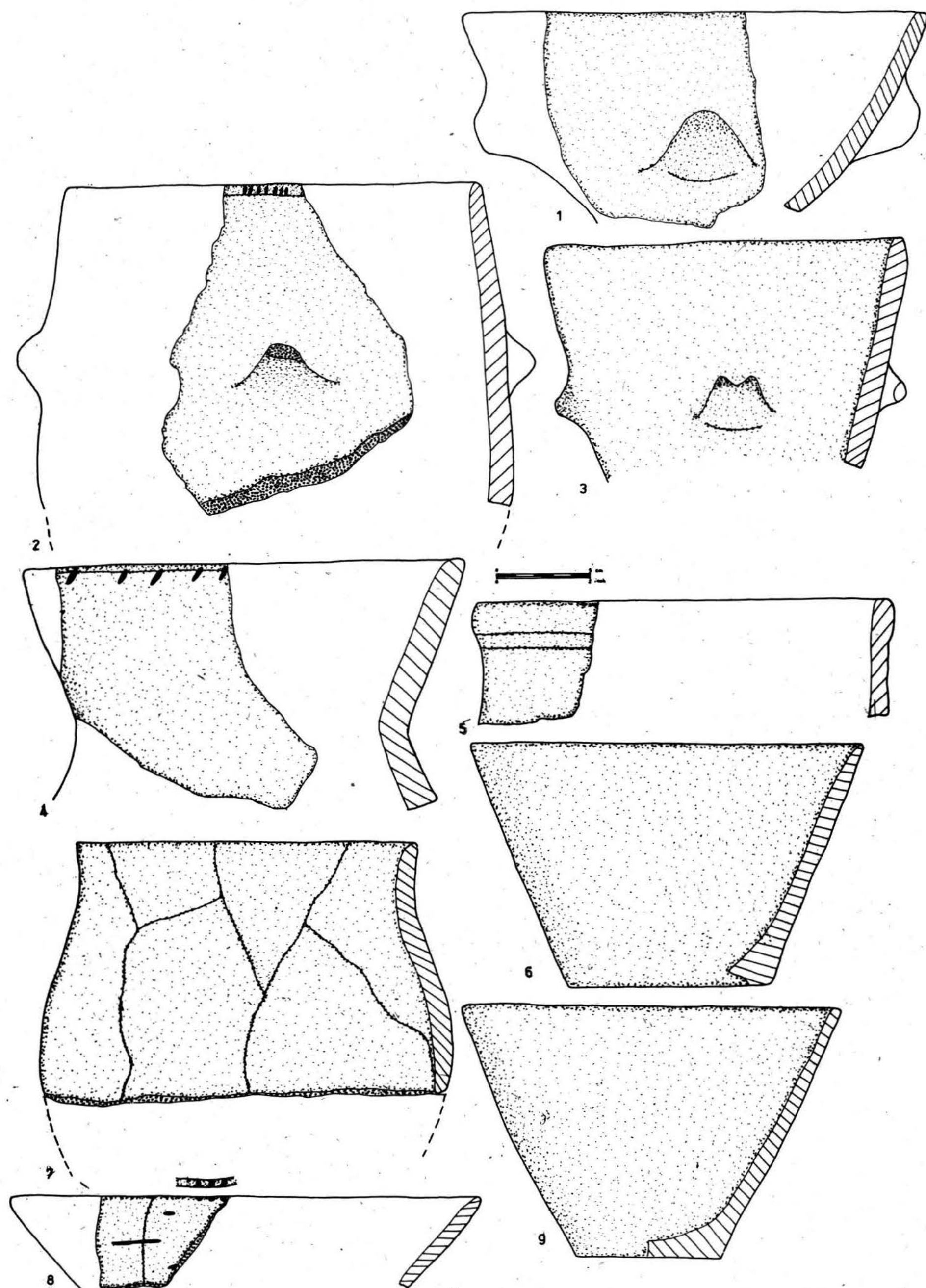
PLANŞA XXXIX

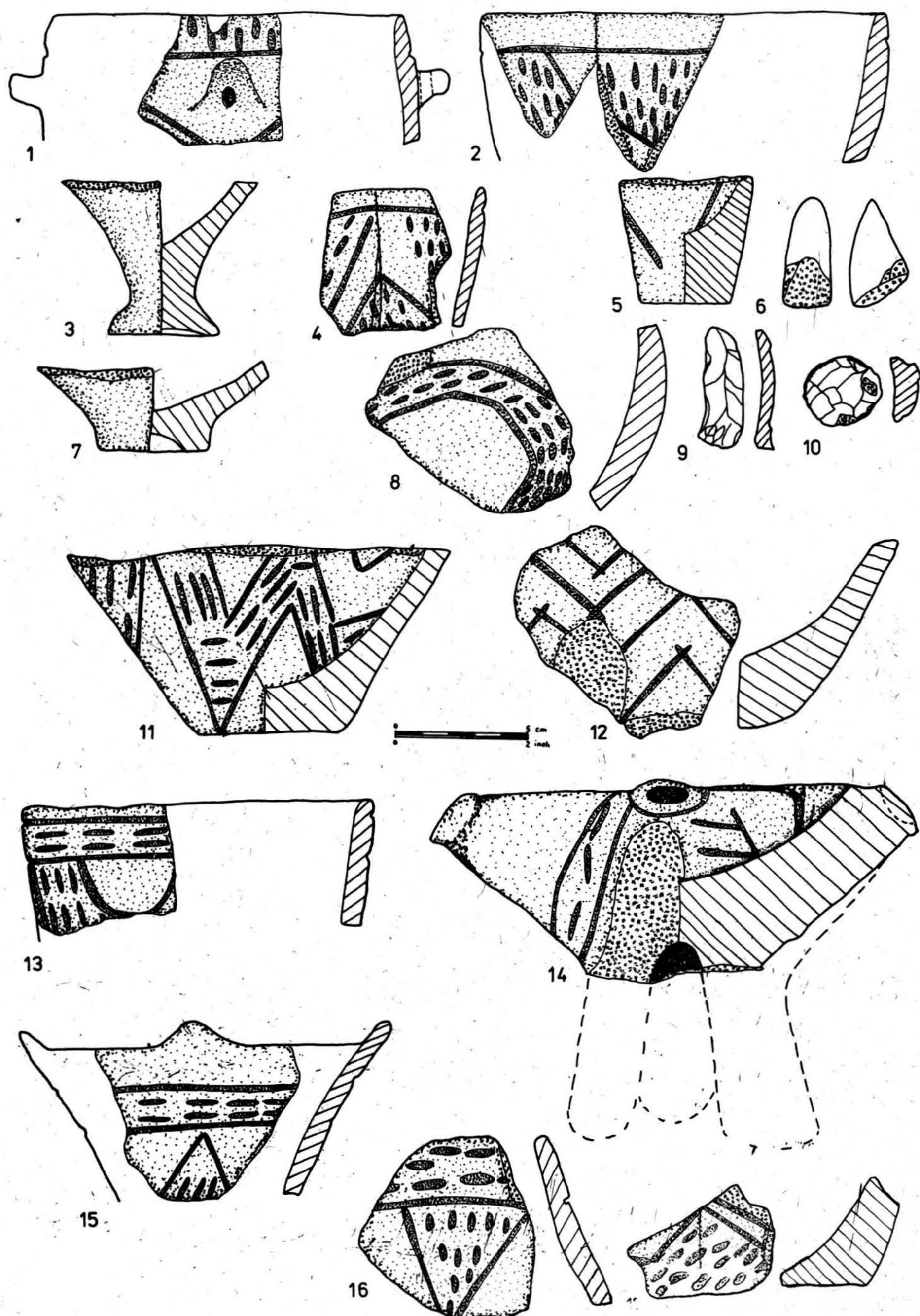
PLANŞA XL

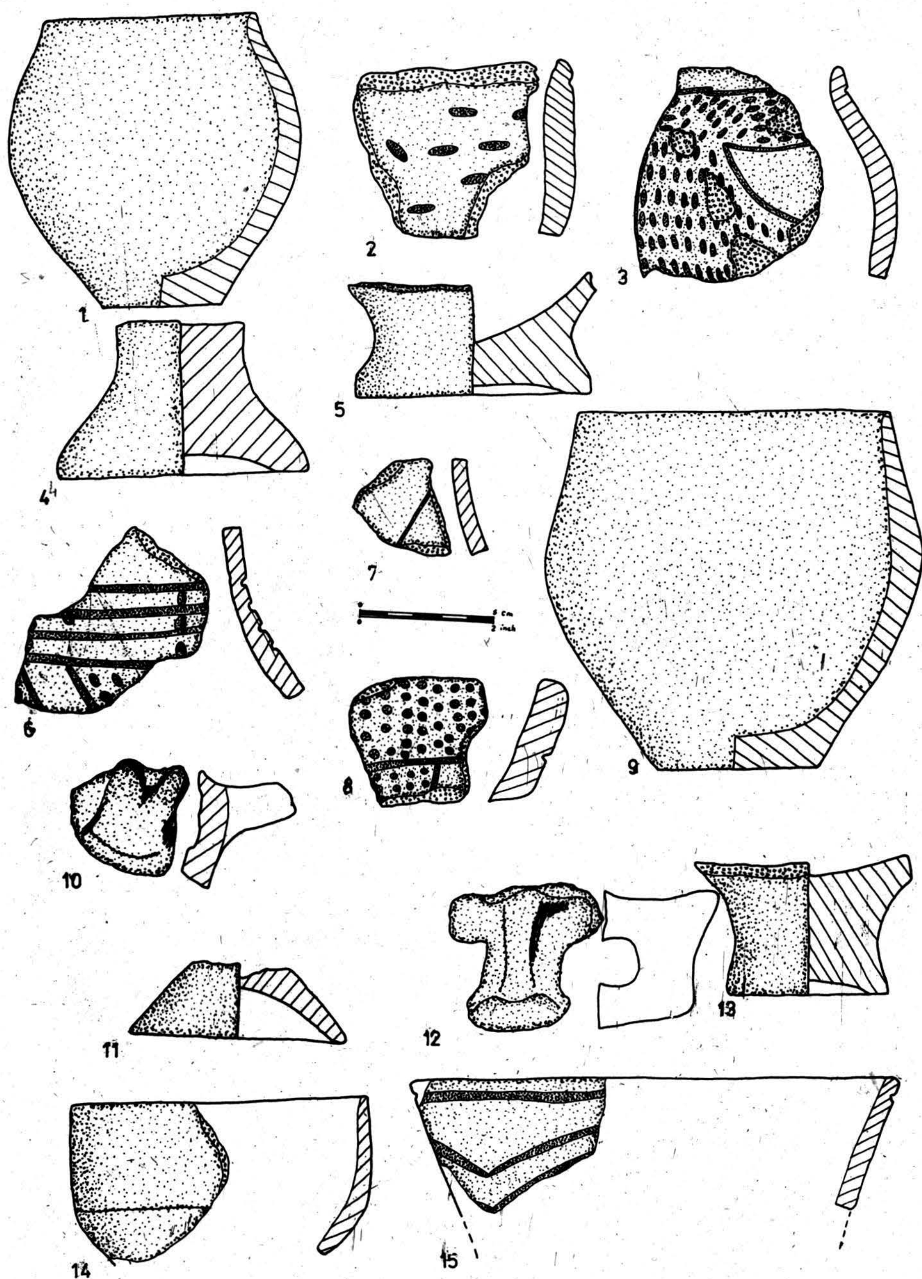
PLANŞA XLI

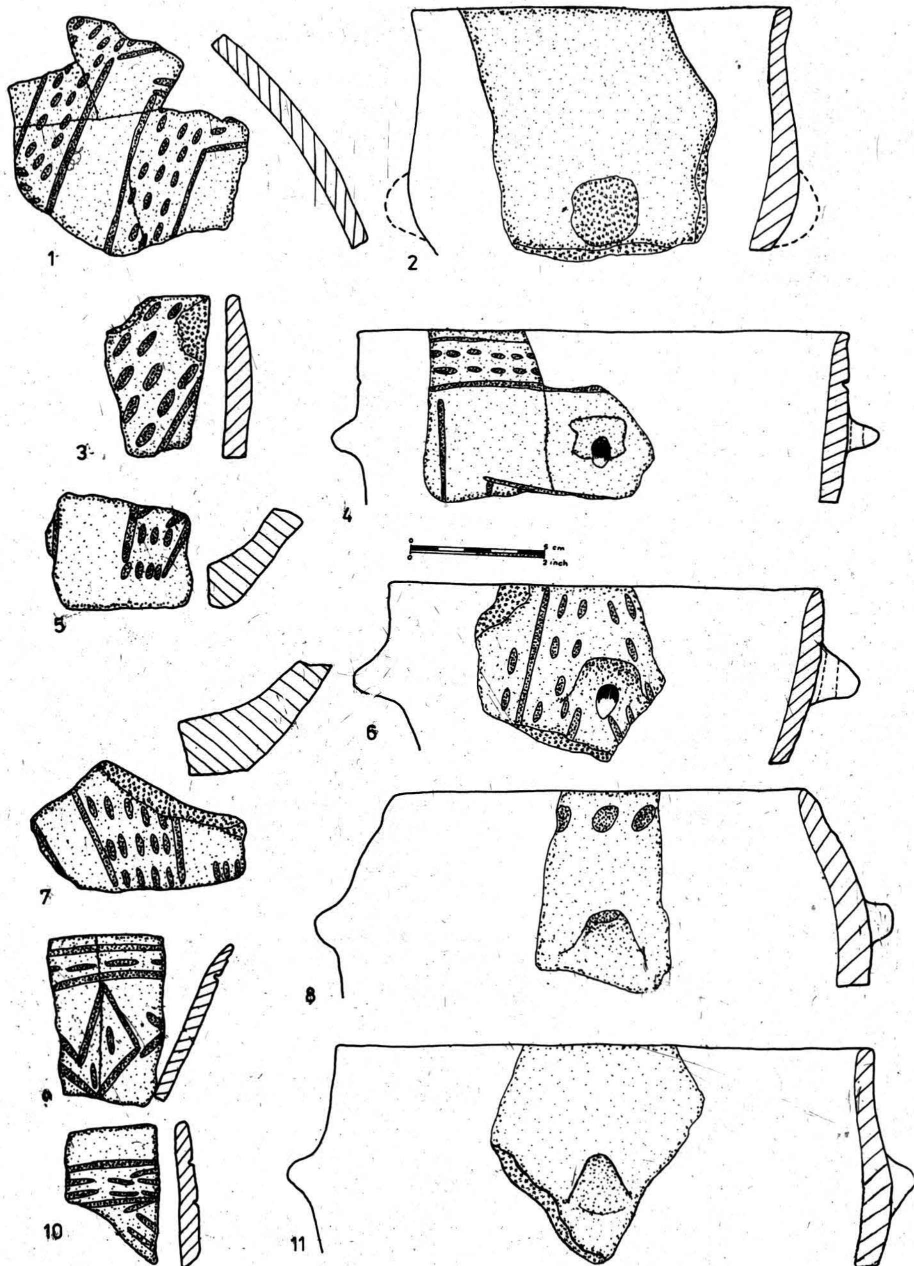
PLANŞA XLII

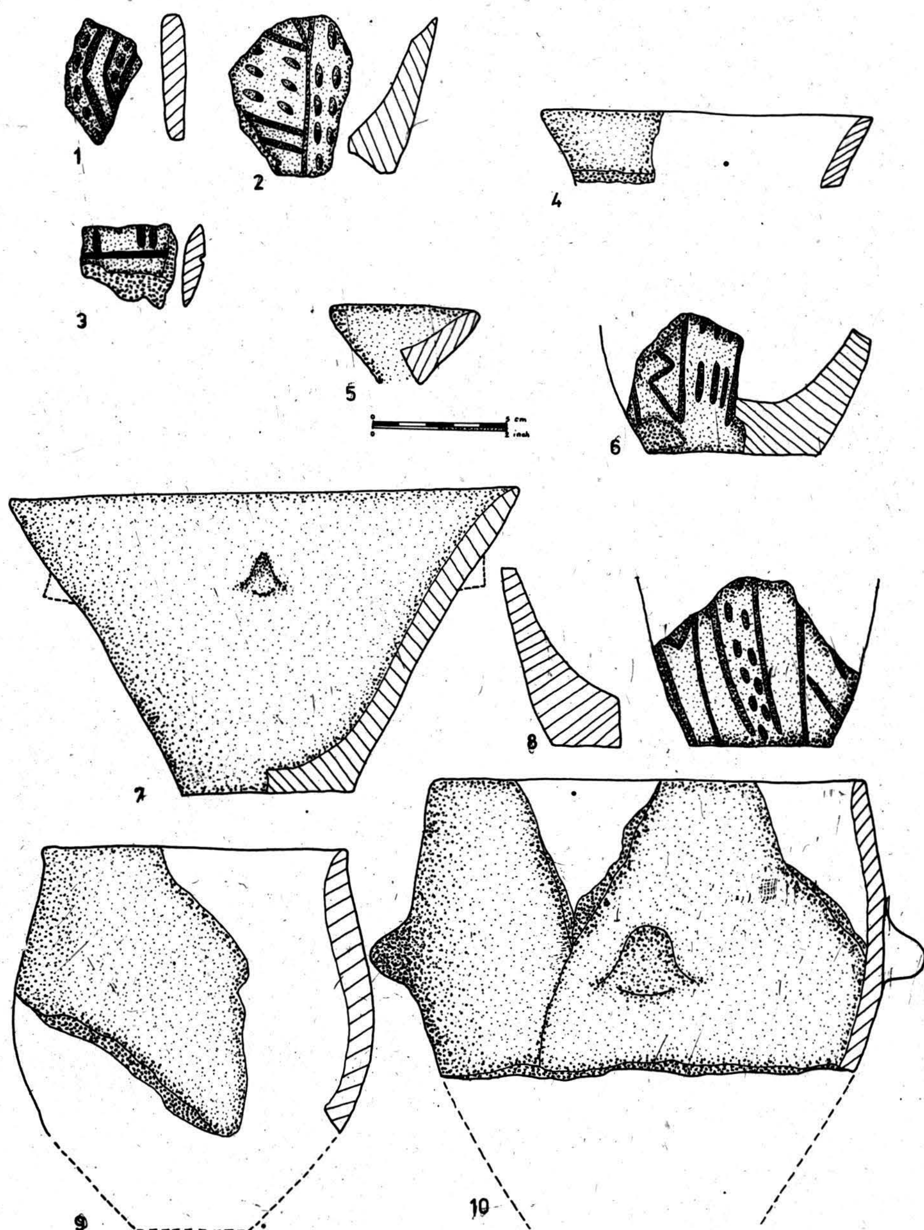
PLANȘA XLIII

PLANŞA XLIV

PLANȘA XLV

PLANŞA XLVI

1 1a 1b 1c 1d 1f 2 2a 2b

3 4 4a 5 5a 6 7

1 3 3a 4 5

1 2 3 4 5 6

1 2 3 4 5 5a 6 7

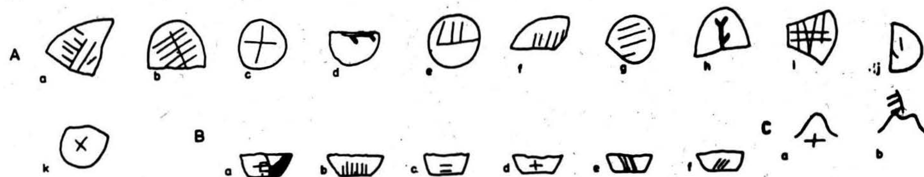
1 2 F 1 2 3

1 2 3 H 1 2 3 4

i 1 1a 2 3 3a 4 4a 4b 5 5a

5b j 1 2 K 1 2 3 4

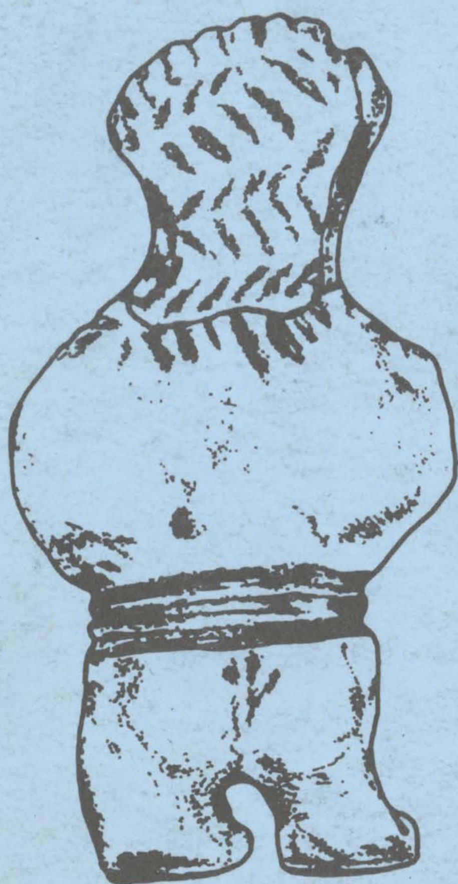

TABEL SINOPTIC

CUPRINS

Tiparul executat la
S.C. "ALTIP" S.A. Alba Iulia
sub comanda nr. 38A/1997
Alba Iulia
ROMÂNIA

ISBN 973-0-00546-X